

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MÜSLÜMANLARIN
HZ. PEYGAMBER (S.A.V.)'E İTİRAZLARI**

Yusuf YILMAZ

99666

Danışman
Doç. Dr. Rıza SAVAŞ

İZMİR
2000

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

T.C.
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**MÜSLÜMANLARIN
HZ. PEYGAMBER (S.A.V.)'E İTİRAZLARI**



Yusuf YILMAZ

Danışman
Doç. Dr. Rıza SAVAŞ

İZMİR
2000

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Müslümanların Hz. Peygamber (s.a.v.)’e İtirazları” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

12/07/2000

Yusuf YILMAZ



TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün 2.1.8.2000 tarih ve 16... sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 9... maddesi gereğince Enstitümüz İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Yusuf YILMAZ'ın "Müslümanların Hz. Peygamber (s.a.v.)'e İtirazları" konulu tezi incelenmiş ve aday 3.1.08.2000 tarihinde, saat 10.10 'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerince sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin:

BAŞARILI olduğuna	☒	OY BİRLİĞİ	☐
DÜZELTME yapılmasına	☐ *	OY ÇOKLUĞU	☐
RED edilmesine	☐ **	ile karar verilmiştir.	

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir.

** Bu halde adayın kaydı silinir.

Prof. Dr. Ömer Özkan ÜYE
Prof. Dr. Mehmet ŞEKER BASKAN
Doç. Dr. Rıza Sarı ÜYE

	Evet	Hayır
*** Tez, burs, ödül veya Teşvik prog. (Tüba. Fullbright vb.) aday olabilir.	☐	☐
Tez, mutlaka basılmalıdır.	☐	☐
Tez, mevcut hali ile basılabilir.	☐	☐
Tez, gözden geçirildikten sonra basılabilir.	☐	☐
Tez, basımı gerekliliği yoktur.	☐	☐

ÖZET

İlk dönem ve sonrası yazılan İslam Tarihi kaynakları, Hz. Peygamber (a.s.)'in hayatını anlatırken, onu, dinî ve manevî kimliği yanında, hayatın her alanına hükmeden bir lider olarak görürler. Gelen vahiylerle hayatı şekillenen Hz. Peygamber'in hayatının Mekke ve Medine diye iki dönemi vardır ki, Mekke döneminde dinî bir lider hüviyetindedir ve insanları Allah'ın bir olduğuna imana çağırmaktadır. Medine döneminde de, manevî kimliğinin yanında, toplum hayatıyla daha ilgili, hatta devlet kuran bir dinî ve siyasî lider konumundadır.

Mekke'deki iman çağrısına uyan Müslümanların, az da olsa iman ve ibadet noktasında itirazları görülmektedir. Medine'de bir toplum ve devlet dini olma durumundan sonra, bir devlete lazım olabilecek tüm hukukî ve sosyal yapılanmalar oluşturulduğu için, bu yönde daha fazla itirazlara ve itaatsizliklere rastlanmaktadır. Zaten Medine'de inen ayetler, Hz. Peygamber'in hayatının ikinci devresini doğrulamaktadır.

İslam'ın insan haklarına ve hürriyetlerine verdiği önem nedeniyle, Hz. Peygamber'in bunları uygulaması kaçınılmazdı. Onun için, Hz. Peygamber'in İslam'ı yayma gayretlerinde, istişare'ye (danışma) büyük önem verdiğini görüyoruz. Hz. Peygamber'in, Müslümanlara sağladığı fikir ve düşünce hürriyeti, iman ve ibadet dairesinde az olmak üzere, ama çoğunlukla teknik ve becerinin önem kazandığı savaşlarda, ekonomik alanda, idarî ve siyasî alanlarda, toplum hayatında önemli denecek kadar çok itirazlara sebep olmuştur.

Müslümanlar, Hz. Peygamber'in her söylediğini kabul etmeyip, onu akıllarıyla kavrama sürecinden sonra, ancak itirazlarına son vermişleridir. Bu manada İslam, menşe' itibarıyla Yüce Allah'tan gelmiştir. Ama Müslümanların akıl, düşünce süzgecinden geçip, anlayamadıkları nokta da itiraz ettikleri, en sonunda doğruya ulaşma noktasında İslam'ı benimsedikleri ve özümstedikleri için İslam, dogma kabul edilmeyebilir. İstişare (danışma) ve insan düşünce ve açıklama hürriyetine verilen önem sayesinde, anlamadığı hususlarda itiraz eden ve sahih bir imana kavuşan Hz. Peygamber devri Müslümanları, bize vahiy-akıl ilişkisindeki uyumu, dolayısıyla bilimle dinin birbirine ters olmadığını, sorgulayan, araştıran ve itiraz eden insanın her zaman doğruyu bulabileceğini gösteriyor.

ABSTRACT

The sources of the Islamic history which was written in the first period and after that, accept of the Prophet Mohammad, telling the life of him, governs all the part of life beside the religious and spiritual identity. In the life of Prophet Mohammad, forming the life by the help of inspirations, there are two phases; the period of Mecca and Medine. In the period of Mecca, he was a religious leader and he calls people to one God (Allah) but in the period of Medine, he, founded the state for his society, was a religious and political leader.

The Muslims who accept the beliefs of invitation in Mecca object to some parts of worship. After being society and state religion in Medine, it is seen more objections and disobedience to the state who has legal and social rules. In any case, the verses of Qur'an, came down in Medine, confirm the second phase of Prophet Mohammad's life.

For, Islam gives importance to the human rights and liberty, it is inevitable that Prophet Mohammad applies the rules of Islam. For that reason, he gives more importance to consultation to spread Islam. He enables the liberty of thought and idea to Muslims, have more objections, in the field of war, economy, administration, political and also the life of society.

Muslims give their objections up, after they use their mind instead of accepting all the discourse of Prophet Mohammad. That is to say, Islam comes from God (Allah). Muslims first object it but then they filter their thoughts and find the truth, for that reason the Islam can not be accepted as a dogma. The human-being explains their thoughts by the help of Islamic mentality. Thus, the Muslims, live in the period of Prophet Mohammad, see the harmony between intelligence and inspiration, science and religion. The people who search, object to and interrogate every subject can easily find the right way.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	II
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR.....	VIII
GİRİŞ.....	1
A. KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR	1
1. Kaynaklar	1
2. Araştırmalar.....	3
B. İTİRAZ KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ	4
1. Anlamı	4
2. İtirazın Mahiyeti Ve Şekilleri.....	5
3. İtirazın Sebepleri.....	11

BİRİNCİ BÖLÜM

İDARİ VE SİYASİ ALANDAKİ İTİRAZLAR

1.1. EKONOMİK ALANDA YAPILAN İTİRAZLAR	19
1.1.1. Ganimet Konusundaki İtirazlar	19
1.1.2. Yeni Müslüman Olanların Maddî Zorluk Ve Sıkıntılar Karşısında İtirazları ..	25
1.1.3. Fakirlik Sebebiyle Yapılan İtirazlar	27
1.1.4. Hz. Peygamber'le Ticârî İlişki Konusunda Ortaya Çıkan İtirazlar.....	29
1.2. HUKUK ALANINDA YAPILAN İTİRAZLAR.....	30
1.2.1. Yeni Bir Toplum Oluşturulurken Değişen Hükümlere İtirazlar.....	32
1.2.2. Karara Bağlanan Hükme ve Uygulamalara Karşı İtirazlar	38
1.3. YAZILI VE SÖZLÜ ANTLAŞMALARA İTİRAZLAR	42
1.3.1. Antlaşmalara veya Maddelerine.....	42
1.3.2. Antlaşma İhlal Ediliyor Diye Yapılan İtirazlar.....	49
1.4. YAHUDİLERE VE MÜNAFİK LARA HOŞGÖRÜ GÖSTERİLİYOR DİYE YAPILAN İTİRAZLAR	51
1.5. YÖNETİMLE İLGİLİ İTİRAZLAR	56
1.5.1. Devlet Başkanlığı Konusunda.....	56
1.5.2. Seçilen Yöneticiler Hakkında	61
1.5.3. Çeşitli Sıkıntı Ve Zorluklar Karşısında Verilen Göreve İtirazlar.....	63
1.5.4. Görevlendirme Konusunda	64
1.6. YAKIN AKRABALARIN KAYRILMASINA DAİR İTİRAZLAR	67
1.6.1. Ensâr-Muhacir Farklılığının Tezahürü Olarak Ortaya Çıkan İtirazlar	69
1.6.2. Ensâr Arasında Evs ve Hazrec Farklılığının Korunması İle İlgili İtirazlar	71
1.6.3. Kavmini ve Geleneğini Koruma Adına Yapılan İtirazlar.....	73

İKİNCİ BÖLÜM

SAVAŞLARDA İTİRAZLAR

2.1. HZ. PEYGAMBER'İN SEFER EMRINE KARŞI İSTEKSİZLİKLER.....	76
2.2. HARPLERDE MADDİ İMKANSIZLIKLAR NEDENİYLE YAPILAN İTİRAZLAR	78
2.3. HARP STRATEJİSİ KONUSUNDA YAPILAN İTİRAZLAR	78
2.4. ASKERİ GÜVENLİK KONUSUNDA YAPILAN İTİRAZLAR	82
2.5. SAVAŞLARDA HZ. PEYGAMBER'E KARŞI YAPILAN FİİLİ İTAATSİZLİKLER	83

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İMAN, İBADET VE AHLAK KONULARIYLA İLGİLİ İTİRAZLAR

3.1. İMAN KONUSUNDA YAPILAN İTİRAZLAR	91
3.1.1. İman Esasları Konusunda.....	92
3.1.2. İnancı Yayma ve İslam'ı Tebliğ Etme Metoduyla İlgili.....	97
3.2. İBADETLE İLGİLİ İTİRAZLAR	99
3.3. AHLAKLA İLGİLİ İTİRAZLAR	103

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUM HAYATIYLA İLGİLİ UYGULAMALARA YAPILAN İTİRAZLAR

4.1. AİLE KONUSUNDA.....	109
4.2. KADIN-ERKEK İLİŞKİLERİYLE İLGİLİ	112
4.3. HZ. PEYGAMBER'İN KULLANDIĞI KELİMELER HAKKINDA.....	115
4.4. GÜNLÜK HAYATLA İLGİLİ KONULARDA	117
SONUÇ.....	124
KAYNAKÇA	129

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser.
a.s.	: Aleyhisselam.
A. Ü.	: Ankara Üniversitesi.
Bkz.	: Bakınız.
C.	: Cilt.
Çev.	: Çeviren.
D.E.Ü.	: Dokuz Eylül Üniversitesi.
D.V	: Diyanet Vakfı.
D. İ. B.	: Diyanet İşleri Başkanlığı.
Ens.	: Enstitü.
Haz.	: Hazırlayan.
M. E. B.	: Milli Eğitim Bakanlığı.
s.	: Sayfa.
s.a.v.	: Sallallahü Aleyhi ve Sellem
T.D.V.	: Türkiye Diyanet Vakfı.
Tah.	: Tahkik, tahkik eden.
vb.	: ve benzeri.
vd.	: ve devamı.
Yay.	: Yayınları, yayınevi.
y.a.g.e.	: Yukarıda adı geçen eser.

ÖNSÖZ

İnsanlığa son peygamber olarak gönderilen Hz. Muhammed (s.a.v.)'in yaklaşık 22 yıllık peygamberlik hayatında müşrik ve kafirlere karşı yapmış olduğu imana davet mücadelesi ne kadar önemliyse, Müslümanların peygamberleriyle olan ilişkisi de o kadar önemlidir. Hz. Musa'ya inanan İsrailoğulları'nın, peygamberlerinden olmadık istekleri, itaatsizlikleri, kıssa olarak Kur'an'da en çok anlatılanıdır. Onlar, Allah'ın ve peygamberlerinin çok büyük yardımlarına rağmen âsî olmaya devam etmişlerdi. Girecekleri şehirde tehlike sezdiklerinde, "Ey Musa! Onlar (o zorbalar) orada bulundukça, biz asla oraya girmeyiz. Artık sen Rabb'inle git de, onlarla ikiniz savaşın, biz de burada oturacağız!" (Maide, 24) diyecek kadar da ileri gidebiliyorlardı. İnsan, huy ve karakter itibarıyla insanî özelliklerini her zaman gösterebilen bir varlık olduğuna göre, Müslümanlar da o günkü şartlarda âsiliğe varan itaatsizlikler yapmışlar mıdır? Anlamadıkları, akıllarına yatmadığı hususlarda itiraz ettikleri hususlar olmuş mudur? Hangi konularda itirazlar gündeme gelmiştir? İtirazların sebep ve sonuçları ne olmuştur?

Peygamber'e inanmak, onun söylediklerini kabul etmek manasına geliyorsa da, Müslümanlar, anlayamadıkları, akıllarına uygun gelmeyen noktalarda itiraz etmişler midir? Yoksa söylenen her şeyi kabul mü etmişlerdir? Bu itirazları, onların imanlarına hâlel getirmiş midir?

Özellikle Medine döneminde bir dinî ve siyasî lider durumundaki Hz. Peygamber'e yapılan itirazların, hukukî, siyasal, ekonomik ve sosyal alanlardaki yeri nedir? İslam dininin, bu manada sadece iman ve ahlak konularından müteşekkil bir din olmadığı bilinmektedir. Onun için, (eğer olmuşsa) toplumsal hayatın her alanında yapılmış itirazlar, İslam'ın, hayatın her alanıyla ilgilendiğini ortaya koyacaktır. İtirazların karşısında Hz. Peygamber'in tavrı da önemlidir. Hz. Peygamber, dinî ve dünyevi kimliğiyle bu itiraz ve (belki de) itaatsizlikleri katı bir anlayışla mı karşılamıştır? Bir tek kendi görüşünü mü esas kılmıştır? Yoksa, halkın da söz sahibi olduğu, insan hak ve hürriyetlerinin önem kazandığı bir düzenle mi ilişkilerini sürdürmüştür? Elimizden geldiğince, bu araştırmamızda bunları anlamaya çalışacağız.

Araştırmamızın hedefi, Hz. Peygamber devri Müslümanlarının, peygamberleriyle olan ilişkilerinin itiraz yönünü tespit edip, bu itirazların neden ve sonuçlarını ortaya koymaktır. İnceleyebildiğimiz kadıyla, Müslümanların itirazlarıyla

ilgili bir çalışmaya rastlayamadık. Belki bir çok kişi günümüz yanlış anlayışlarına bakıp, 'Müslümanların Hz. Peygamber'e itirazları mı olurmuş?' diyebilirler. Ama bu manada, Kur'an'da, müminleri uyaran ayetlerin varlığı bile, insanı böyle bir araştırma yapmaya sevk edebilir. Araştırmamızla, hüküm vermekten ziyade İslam kaynaklarından gördüklerimizi aktararak durum tespiti yaptık.

Araştırmamız boyunca, gerek ilmi çalışma disiplini kazanmam yolunda, gerekse konunun önemine binaen yaptığı düzeltme ve tenkitlerle tezimi baştan sona tetkik edip yol gösterme anlamında büyük katkıları olan kıymetli hocam Doç. Dr. Rıza Savaş Bey'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, konunun adının konmasında değerli mesailerini esirgemeyen sevgili hocam Prof. Dr. Ali Yardım'a ve konu –metninin biçim kazanmasında yardımlarını gördüğüm sayın hocam Prof. Dr. Mehmet şeker Bey'e teşekkürlerimi de bir borç bilirim.

Yusuf YILMAZ
İZMİR 2000

GİRİŞ

A. Kaynaklar Ve Araştırmalar

1. Kaynaklar

Araştırmamızın tarihi hudutları, Hz. Peygamber (a.s.)'e vahiy gelmeye başladığı M. 610'dan, peygamberliğin sonu ve Hz. Peygamber'in vefatına kadar olan zamandır (610-632=22 yıl). Bu zaman diliminin on iki yılı Mekke'de geçmiştir ki, burada inen ayet ve sureler genelde iman mevzuu ile ilgili olduğu için, Müslümanların itirazlarının da çoğunlukla imanla ilgili konularda olduğunu düşünüyoruz. Hz. Peygamber'in Medine hayatı, yaklaşık on yıl sürmüştür ki, burada inen ayet ve sureler, belki tamamıyla, siyasi, hukuki, çalışma hayatı, devlet ve toplumsal hayatla ilgili olduğu için, Müslümanların itirazları da genelde bu yönde olmuştur diyebiliriz.

Konumuzla ilgili belli başlı kaynaklardan en önemlisi Kur'an'dır. Zaten Hz. Peygamber'in hayatı, inen ayetlerle şekillenmiştir. İkinci hicri asırdan itibaren yazılmaya başlanan İslam Tarihi kaynakları da, başvuracağımız temel kaynaklardır. Siyer, Tabakat, Meğazi, Hadis kitapları ve diğer İslam Tarihi kitapları, o dönemi aydınlatan tarihi eser niteliğindeki kaynaklardır.

"Bir sözü veya fiili kabul etmemek, reddetmek" anlamında kullandığımız itirazlar için, ilgili kaynaklarda araştırma yaparken, kelimeyi değil, olayları takip ettiğimizden, Hz. Peygamber (a.s.) ve Müslümanların yaşadığı olaylar çerçevesinde meydana gelen itirazî sözler ve fiillere dikkat ettik. Tarihî olayların tespiti için Meğazi kitapları önem kazanmakla beraber, ilgili Hadis kaynakları da bize yol göstermiştir.

Tezimizi çalışmaya başlarken, çok geniş bir alanı kapsadığı için ve konunun genel bir tespiti için, Türkçe'ye kazandırılmış eserlerden, İbnü'l-Esir'in İslam Tarihi, Taberi'nin, Milletler ve Hükümdarlar Tarihi eserlerinden faydalanmamız kaçınılmazdı. Tezimizin oluşmasında, özellikle büyük öneme sahip M. Asım Köksal'ın Türkçe yazılmış en geniş 'İslam Tarihi' adlı eseri,¹ bizim için önemli olmuştur.

İlk telif eser olarak sayılabilen, İbn İshak'ın (151/ 768), Sire² adlı kitabı ve tercemesi,³ İbn İshak'ın rivayetlerini eserinde toplayan İbn Hişam'ın (218/ 833) es-

¹ M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Şamil Yay., İstanbul 1987, I-XVIII.

² Muhammed b. İshak, Sire, (Tah: Muhammed Hamidullah), Konya 1981.

³ Muhammed b. İshak, Siyer, (Tah: Muhammed Hamidullah), Akabe Yay., İstanbul 1991.

Sire'si,⁴ ve tercemesi,⁵ Hz. Peygamber devrine en yakın olarak yazıldığı bilinen eserler, konuyla ilgili ilk başvurduğumuz eserlerdir. Hz. Peygamber devrinin gazve ve seriyyelerinin yer aldığı ilk kaynak eserlerden el-Vakidi (207/ 822)'nin el-Meğazî'si,⁶ özellikle savaşlarda Müslümanların Hz. Peygamber'e yapmış oldukları itirazları görmemiz açısından faydalı olmuştur.

Et-Taberi (310/ 922)'nin Tarih'i,⁷ en çok istifade ettiğimiz kaynaklardan biri olmuştur. Anlayamadığımız konuları tercümesinden⁸ bakmamız yararlı olmuştur. Taberi, en geniş tarihi malzemeyi vererek, ayrıntıdan kaçınmadığını göstermektedir. Bu sayede Hz. Peygamber (a.s.) devri ile ilgili geniş malumatlara sahip olabiliyoruz.

Şahısların itirazlarını ele alırken, onların bibliyografik tanıtımlarının yer aldığı İbn Sad (230/ 844)'ın et-Tabakatü'l-Kubra'sı,⁹ çoğu yerde bize yol göstermiştir.

Hz. Peygamber'in hayatında gelişen önemli olayları incelediğimiz önemli tarih kitaplarından İbnü'l-Esir (630/ 1232)'in el-Kamil'inin tercemesi,¹⁰ bize kolaylık sağlamıştır.

Konumuzun Hz. Peygamber (a.s.)'in hayatı ile ilgili bağlantısı nedeniyle Kütüb-ü Sitte diye ün kazanmış Hadis kaynaklarından da büyük ölçüde yarar kaydettik. Bunlardan el-Buhari (256/ 870)'nin Sahih'i,¹¹ Müslim (261 /875)'in el-Camiu's-Sahih'i,¹² et-Tirmizî'nin Sünen'i,¹³ İbni Hanbel (241 /855)'in Müsned'i,¹⁴ Ebu Davud (275 /888)'un Sünen'i,¹⁵ Malik (179/ 795)'in Muvatta'sını¹⁶ sayabiliriz. Araştırmamızla ilgili ayetlerin

⁴ Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişam, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, I-IV, Beyrut 1355/ 1936.

⁵ Ebû Muhammed Abdülmelik b. Hişam, *İslam Tarihi (Siret-i İbn-i Hişam Tercemesi)*, (Çev: Hasan Ege), I-IV, İstanbul, 1985.

⁶ Muhammed b. Ömer el-Vakidî, *Kitabu'l-Meğazî*, (Tah: Marsden Jones), I-III, Beyrut 1965-1966.

⁷ Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Tarihu'l-Umeni ve'l-Mülûk*, (Tah: Muhammed Ebû'l-Fadl İbrahim), I-XI, Beyrut 1967/ 1387.

⁸ Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Millletler ve Hükümdarlar Tarihi*, (Çev: Z. K. Ugan – A. Temir), M.E.B. Yay., IV-V, İstanbul 1992.

⁹ Ebû Abdillâh Muhammed İbn Sâd, *et-Tabakâtü'l-Kubrâ*, I-VIII, Beyrut 1968.

¹⁰ İzzuddin Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî İbnü'l-Esir, *İslam Tarihi*, (Çev: B. Eryarsoy), Bahar Yay., I-II, İstanbul 1985.

¹¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Buhari, *Sahih*, I-VIII, Çağrı Yay., İstanbul 1981.

¹² Ebû'l-Huseyn Müslim b. Haccac en-Nisaburi, *Sahih*, I-III, Çağrı Yay., İstanbul 1981.

¹³ Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre Et-Tirmizî, *Sünen*, I-V, Çağrı Yay., İstanbul 1981.

¹⁴ Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, I-VI, Çağrı Yay., İstanbul 1982.

¹⁵ Ebû Davud Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî, *Sünen*, I-V, Çağrı Yay., İstanbul 1981.

¹⁶ Malik b. Enes, *el-Muvatta*, I-II, Çağrı Yay., İstanbul 1981.

tefsiri için faydalandığımız iki kaynak; et-Taberi (310 922)'nin Tefsiri¹⁷ ile İbn Kesir (774/ 1372)'in Türkçe'ye çevrilmiş Tefsiri¹⁸ olmuştur.

2. Araştırmalar

Müslümanların Hz. Peygamber (a.s.)'e yaptıkları itirazlarla ilgili her hangi bir araştırmaya rastlamadık.* Bu, belki de Müslümanların böyle bir konuya soğuk bakmalarından kaynaklanmış olabilir. Ama Kur'an-ı Kerim'de, o dönem Müslümanlarının, bazı durumlarda Yüce Allah tarafından uyarılmış olmaları, bu konuyu aklımıza getirmiştir. Gerçekten de, "o dönem Müslümanlarının Hz. Peygamber (a.s.)'e itaatları nasıl olmuştur?" "Onlar, her şeyi aynen kabul ediyorlar mıydı?" gibi sorular ardından gelmektedir.

Konumuz, Müslümanların Hz. Peygamber'e karşı hoş olmayan davranışları ve itirazları olduğu için, Hz. Peygamber'in hayatının ve İslam tarihinin kaynaklarının bu gözle araştırılması gerekmektedir. Eğer itiraz etmişlerse sebep ve sonuçları da önemlidir. Hz. Peygamber'in söylediği her sözü, yaptığı her eylemi kabul edip etmedikleri de önem kazanır. Eğer onların fikirleri alınıyorduyse ve onlar düşüncelerini açıkça, korkmadan ortaya dökabiliyorlardıysa, bunlar dahi itiraz olarak kabul edeceğimiz hususlardır.

Araştırmamıza, Yüce Allah'ın Müslümanları uyardığı Kur'an ayetlerinden yola çıkarak başlamayı uygun gördük. İtiraz kelimesinin (اعتراض), Kur'an'da bulunmaması ve hadislerde de, ancak birkaç yerde kullanılması, bizi kelime araştırmasından ziyade, vak'a araştırmasına sevk etmiştir. Hz. Peygamber'in hayatına, gazvelerine ve toplumsal yaşamdaki uygulamalarına bakmak için de, İslam tarihi kaynaklarının taranması gerekiyordu. Özellikle bu konularla ilgili yazılan Türkçe ilmi eserler, konuyu toparlamamız açısından önemli kolaylıklar sağlamıştır. Malumdur ki, bir yıllık bir sürede Arapça kaynaklarını iyice tarayıp, incelemek ve araştırmak oldukça zordur. Doğal olarak, Türkçe dokümanlar ışığında, ilk dönem İslam tarihi kaynaklarına,¹⁹ Kütüb-ü Sitte dediğimiz en güvenilir Hadis kaynaklarına²⁰ ve daha

¹⁷ Muhammed b. Cerir et-Taberî, Câmîu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'an, I-XXX, Mısır 1954.

¹⁸ İmadu'd-Din Ebû'l-Fida İsmail İbn Kesîr, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, (Çev: Bekir Karlığa, B. Çetiner), I-XVI, Çağın Yay., İstanbul 1988.

* Bünyamin Erul'un, Sahabenin Sünnet Anlayışı adlı kitabında, bu konuyla ilgili 10 sayfalık bir çalışmasını sonradan gördük. Yazar burada, Hz. Peygamber'in sahabe nezdindeki otoritesini araştırıyor. (Bkz. Bünyamin Erul, Sahabenin Sünnet Anlayışı, D. V. Yay., Ankara 1999)

¹⁹ İbn İshak (151/ 768)'in "Sire'si; İbn Hişam (218/833)'in "es-Sire'si; el-Vakidî (207/ 822)'nin "Kitabu'l-Meğazî'si; İbn Sâd (230/ 844)'in "et-Tabakât"ı; et-Taberî (310/ 922)'nin "Târihu'l-Umem'i; yararlandığımız temel kaynaklar olmuştur.

sonraki dönemlerde yazılan ilgili kitaplara,²¹ bakmamız kaçınılmazdı. Hz. Peygamber'in hayatı ve Müslümanların müspet veya menfi itirazlarının tarihsel dokümanı ve yorumlar için M. Asım Köksal'ın İslam Tarihi'den başka konuyla ilgili diğer Türkçe eserler ve çeviriler de başvurduğumuz önemli çalışmalardır.²² Özellikle bazı itirazların aydınlatılmasında yorumlarından faydalandığımız M. Hamidullah'ın İslam Peygamberi,²³ olayların sebep ve sonuç bağlantıları için güzel yorumlarıyla Ekrem Ziya Umeri'nin Medine Toplumu,²⁴ adlı eseri ile Müslümanlar arasında bulunup itiraz eden münafıkların tespitinde de Ahmet Sezikli'nin, Nifak Hareketleri,²⁵ adlı kitabı başvurduğumuz kitaplardandır.

B. İtiraz Kavramına Genel Bir Bakış

1. Anlamı

"ع...ع" kök harflerine sahip olan "itiraz" kelimesi, iftiâl babından türemiş mastardır.

Araza (ع...ع), "bir şeyi diğer bir şeye arz etmek, göstermek" anlamına gelir. Aynı kelimeden türemiş E'raza (ع...ع) "bir şeyden yüz çevirmek" manasına gelmektedir. Âraza fiili (ع...ع) de, itiraz etmek, muhalefet etmek ve İ'teraza (ع...ع) fiili ise, "sözünü veya fiilini kabul etmemek, reddetmek" manalarına gelmektedir.²⁶ Dil bilginleri, kelimenin çeşitli manalarını açıklarlar. İtiraz, iftiâl vezninde

²⁰ el-Buharî (256/ 870)'nin "Sahih'i"; Müslim (261/875)'in "Sahih'i"; Ebû Davud (275/ 888)'un "Sünen'i"; Ahmed b. Hanbel (241/ 855)'in "Müsned'i"; Et-Tirmizî (279/ 892)'nin "Sünen'i"; Malik (179/ 795)'in "el-Muvatta'sı" ve diğer bazı hadis kaynakları araştırmamız için önemli olmuştur.

²¹ İzzuddin Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezeri İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fî't-Tarih*, I-XIII, Beyrut 1965/ 1385; İzzuddin Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezeri İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahabe*, I-VII, Kahire, 1970/ 1390.; Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî (748/ 1347), *Siyer-i A'lâmî'n-Nübelâ*, I-XXIII, Beyrut 1985/ 1405; Ahmed b. Ali el-Askalani İbn Hacer (852/ 1448), *el-İsâbe fî Temyizi's-Sahabe*, I-IV, Kahire 1939; Ahmed b. Ebi Ya'kub b. Cafer b. Vehb Ya'kubî (292/ 905), *Târihu'l-Ya'kûb*, I-III, Beyrut 1960/ 1379; Ebû Nuaym el-İsbehânî (430/ 1089), *Delâilu'n-Nübüvve*, Haydarabat 1950/ 1369.

²² Muhammed Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, (Çev. Salih Tuğ), İstanbul 1991; Muhammed Abdülhay b. Abdülkebîr Kettânî, *et-Terâtibu'l-İdariyye*, (Çev. Ahmet Özel), I-III, İz Yay., İstanbul 1990; M. Yusuf Kandehlevî, *Hayatü's-Sahabe*, (Çev. Ahmed Meylanî), I-IV, Divan Yay., İstanbul 1980; Afzalur Rahman, *Siret Ansiklopedisi*, I-VI, İnkılab Yay., İstanbul 1996; Seyyide İsmail Kaşîf, *İslam Tarihinin Kaynakları ve Araştırma Metodları*, (Çev. Mehmet Şeker, Rıza Savaş, Ramazan Şimşek), D.E.Ü. İlahiyat Fak. Yay., İzmir 1997; Ali Yardım, *Peygamberimizin Şemâilî*, Altınoluk Yay., İstanbul 1998; Rıza Savaş, *Hz. Muhammed (a.s.) Devrinde Kadın*, Ravza Yay., İstanbul 1991; Mevdudî, *İslam'da Savaş Hukuku*, (Çev. B. Eryarsoy), Şafak Yay., İstanbul 1992; Mehmet Apaydın, *Rasulullah'ın Günlüğü*, İnsan Yay., İstanbul 1995; Philip Hitti, *Siyasi ve Kültürel İslam Tarihi*, (Çev. Salih Tuğ), I-IV, İstanbul 1995.

²³ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, (Çev. M. S. Mutlu, Salih Tuğ), İrfan Yay. I-II, İstanbul 1993.

²⁴ Ekrem Ziya Umeri, *Medine Toplumu*, (Çev. Nurettin Yıldız), Risale Yay., İstanbul 1992.

²⁵ Ahmet Sezikli, *Hz. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri*, D.V. Yay., Ankara 1997.

²⁶ Mevlüt Sarı, *el-Mevârid -Arapça-Türkçe Lügat*, Bahar Yay., İstanbul 1980, s. 988-989

men manasına gelmektedir.²⁷ İtiraz kelimesi değişik, fakat bu anlamı kuvvetlendirecek şekilde, farklı anlamlarda da kullanılmaktadır: Bir şey, yolda vs.'de öne engel olup ârız olmak,²⁸ bir nesnenin önüne gerilip siperlenmek,²⁹ âsi hayvan inat edip oraya buraya sapmak, henüz doru ve serkeş olan hayvana binmek,³⁰ gibi.

Şemseddin Sami (1322/ 1905) tarafından Osmanlıca yazılmış, önemli bir sözlük olan Kâmûs-i Türkî'de, itiraz kelimesi şöyle anlatılır: "Bir fikir veya kararı kabul etmeyip, çürütmeye kalkışma, sebebini ve delilini isteme veya ona karşı sebep ve deliller irâde etme. Arabiye'de bu manaya gelmiyorsa da, kelime şu manada da kullanılmaktadır: Birinin yoluna çalı çırpı atıp engel çıkarma."³¹

İtiraz kelimesinin kök olarak yorumunu yapmak gerekirse, âsi hayvanın inat edip, oraya buraya sapmasında olduğu gibi ve bir insan tarafından, sevmediği bir insanın yoluna çalı çırpı atıp engel çıkarması manasında olduğu gibi, bu kelime, her türlü durumda yapılacak işe bir engel durumu oluşturma çabası görülmektedir. İster bu manada anlaşılsın, isterse hukuk dilinde, "bir mahkemenin rey ve kararına veyahut bir daire-i resmiyetin kararına karşı beyan mütalaa ile tebdil ve ta'dilini dava etmek,"³² diye anlaşılsın, sonuçta, bir makamın görüşünü benimsememe, karşı çıkma fiili ortaya çıkmaktadır. Bizim de düşündüğümüz ve tezimizin başlığı olan bu tavrın, bir otoriteye karşı yapılmış olduğu açıktır. Hele o otorite, Hz. Peygamber (a.s.) gibi peygamberlerin en son ve kıymetli olanı olursa, bu itirazların önemi bir kez daha ortaya çıkacaktır. Bir sözü veya fiili beğenmeyip onun tersi olarak, fikir ve düşünce geliştirme durumu, itiraz kelimesinden yola çıkarak oluşturacağımız tezin temelini teşkil eder. İngilizce'de de itiraz kelimesinin karşılığı olarak, "object" fiilini kabul ediyoruz ki, o da "beğenmeme veya karşı olma" manasına gelmektedir.³³

2. İtirazın Mahiyeti Ve Şekilleri

İnsanoğlu, dünya sahnesinde var olduğundan beri, akli kullanabilmesi, düşünebilmesi sayesinde, itirazlarıyla ve ihtilâflarıyla varlığını hep hissettirmiştir. Ferdi

²⁷ Mütercim Âsım Efendi, Kâmus Tercümesi, İstanbul 1305, II, 1272.

²⁸ Cemâlüddin Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzur, Lisânü'l-Arap, VII, 168-169; Muhyiddin Ebû'l-Feyz es-Seyyid Ez-Zebîdî, Tâcu'l-Arûs, Dar-u Sadr, Beyrut, (Mısır 1306'dan ofset), V, 50; Şemseddin Sâmî (1322/ 1905), Kâmûs-ı Türkî, Çağrı Yay., İstanbul 1996, s. 128.

²⁹ Asım Efendi, a.g.e., s. 1272; ez-Zebîdî, a.g.e., s. 50.

³⁰ Asım Efendi, a.g.e., s. 1272; İbn Manzur, a.g.e., s. 168.

³¹ Şemseddin Sâmî, a.g.e., s. 128.

³² y.a.g.e., s. 128.

³³ Sally Wehmeier, Oxford Word Power Dictionary, Oxford University Press, 1993.

kavgaların ve toplumsal anlaşmazlıkların başlangıç sebebinin, ilgili konuda fikir ve görüşlerin uyuşmaması olduğu malumdur. Ama asıl anlaşmazlık, yöneten ile yönetilenin dünyasında gerçekleşmektedir. İnsanın beğenmezliği, aceleciliği, anlayamaması, taraf olarak ilgili konuda hakkını korumaya çalışması, yeni şeyleri, önünü görmediği şeyleri hemen kabullenememesi gibi sebepler, onun itirazlarını ve ihtilaflarını hemen gün yüzüne çıkarverir.

Ya insanları doğru yola sevk etmekle görevli peygamberlerin, inananıyla, inanmayanıyla, bütün insanlarla ilişkileri nasıl olmuştur? İnanmayan insanların hâli mâlumdur. Peygamberlerini yalanlama, onun getirdiği sistem ve düzenin, eskiyi yanlış görmesine dayanamayıp onunla her türlü mücâdeleyi benimseme, onu hicret ettirme, gerektiğinde savaşıma, ve çeşitli metotlar, hep inananmayan insanlar var ola gelmiş hasletlerdir. Peki Peygambere tâbi olduğunu söyleyen, onun öğretilerine inanan insanların tavırları nasıl olmuştu? Örneğin, Kur'an'da kıssası en çok anlatılan Hz. Mûsa'nın, İsrailoğulları ile yaşadığı problemlerin, o müminlerin bitmek bilmez isteklerin, birer ibret vesikası olarak, Hz. Peygamber (a.s)'e ve o devir insanlarına anlatıldığına göre, M. 7.asır yaşayanları ve sonra gelen tüm insanlar, bunlardan ders almalı, eskilerin yaptıkları hatalara düşmemeliydiler.

M. 610 yılında, Yüce Allah tarafından insanlığa son peygamber olarak gönderilen Hz. Muhammed (a.s)³⁴ ve ona inananlar (Müslümanlar), nasıl bir ilişki içindeydiler? Müslümanlar, Hz. Peygamber (a.s)'in her söylediğini kabul, her eylemini tasdik ediyorlar mıydı? Dünya'yı ve Âhîreti bir bütün olarak gören İslâm'ın³⁵ Peygamberine (ki o da dini ve dünyevi bir liderdi), itaatin boyutları nasıldı? Bu ilk Müslümanlar, Hz. Peygamber (a.s)'e itiraz edip, herhangi bir konuda ihtilâfa düştükleri durumu, itaatsizlik boyutuna getirdikleri oluyor muydu? Veya, hangi konularda Hz. Peygamber (a.s)'in icraatına karşı çıkıyorlardı? Hz. Peygamber (a.s)'in Medine'de kurduğu devlet ve yeni bir toplumsal yapı ile öyle bir temel atılıyor ki, bu devletin lideri, ibâdeti yönettiği gibi orduları yönetiyor, kanun va'z ediyor, davaları hallediyor ve devleti idare ediyordu; fakat bu lider, kanundan üstün değildi. Gelecek nesiller için sadece mükemmel bir devlet ve bir din değil, aynı zamanda hayatın tüm yönlerini kapsayan bir Kutsal Kitâbı, Kur'an-ı Kerim'i bırakacak olan Hz. Peygamber (a.s)'e³⁶ eğer yapılan itirazlar varsa, bunlar, doğruyu bulma yolunda kabul edilebilir bir durum olarak

³⁴ Enbiya, 7; Ahzâb, 40. Ayet meallerinde A. Fikri Yavuz, Kur'an-ı Kerim ve Meâl-i Âlisi, Fikir Yay., İstanbul 1987, kullanılmıştır.

³⁵ Kasas, 77; Bakara, 201; 16/30.

³⁶ Muhammed Hamidullah, İlk İslâm Devleti, (Çev: İ. S. Sırma), Beyan Yay., İstanbul 1992, s. 41.

düşünülebilir mi? Eğer, Müslümanlarla olan ilişkilerinde, onlar kolayca her dediklerini söyleyebilmiş ve itiraz edebilmiş iseler, bütün bunlar, İslâm'ın ve Hz. Peygamber (a.s)'in insana ve insan haklarına verdiği bir değer, bugünkü anlamda, demokratik bir ortamın sağlanmış olmasının göstergesi kabul edilemez mi?

Hız. Peygamber (a.s) devrinde yazıyla tespit edilmiş olan Kur'an-ı Kerim ile, Hız. Peygamber (a.s)'in sözlerinden, eylemlerinden ve uygulamalarından söz eden Hadis'ler, ve ilk dönem İslam Tarihi eserleri tezimize ışık tutacaktır. Gerek Kur'an'da, müminleri Allah'a ve Rasûlüne itaate davet eden âyetler ve gerekse Hız. Peygamber (a.s)'in bu minvâledeki sözleri, olaylar, savaşlar, bize gösteriyor ki, geçmiş peygamberlerin yaşadığı sıkıntıları belki daha fazlasıyla Hız. Peygamber (a.s)'de yaşamıştır. Özellikle bunu, İmanın ve İslâm'ın iyice yerleşmediği yıllarda kolayca gözlemlemek mümkün olmaktadır. Aşağıda göreceğimiz gibi, dini olsun, dünyevi olsun ayırım yapılmayacak birçok konuda, Müslümanların Hız. Peygamber (a.s)'e itirazları olmuştur. Kimi zaman bu itirazlar, derinlemesine bir ihtilâf hâline dönüşüp, itaatsizliğe kadar gidebiliyor. Onun için Kur'an ayetlerinde ve Hadis'lerde bulamadığımız itiraz kelimesinin manaca yakını olan ihtilâf ve itaatsizliği beraber ele alıp, bunları, olaylarda geçen Hız. Peygamber (a.s)'in emrine aykırı söylenen sözlerde, emrine ve yaptıklarına aykırı işlenen fiiller de arayacağız. Müslümanların yaptıkları yanlış işleri, itirazları, ihtilâfları ve belki de itaatsizlikleri Kur'anda da ifadesini bulacak ve Müslümanlar uyarılacaktır. Ama bunlar ne kadar olursa olsun, Müslümanların, yaptıkları yanlışlıklarının farkına eninde de sonunda da varıp, pişman olduklarını ve bir daha böyle bir itirazî eylemden kaçındıklarını da hep görebilmişizdir. Müslümanlar, hiçbir zaman imanlarını kaybedercesine âsi olmamışlardır.

İnsanlar, her zaman, akıl yürütme ve can-mal sevgisi gibi önem verdikleri herşey için nasıl itiraz etmişler ve etmekteyseler, o dönem Müslümanları da bunları yapmıştır. Olayların içyüzünü kavrayamadıkları, o anda akıllarının almadığı durumlarda, ekonomik sıkıntılarda, yapılan itirazlar daha fazla olmuştur. Tevbe sûresi 58-60. âyetlerinde olduğu gibi, ganimet-sadaka paylaşımını beğenmeyip, Hız. Peygamber (a.s)'i ayıplayabiliyorlar, hemencecik kızabiliyorlardı. Halbuki onlar, aynı âyete göre, "Allah ve Rasûlü'nün kendilerine verdiği râzı olup, Allah bize yeter, yakında bize Allah'da lütfünden verecek, Rasûlü de. Biz yalnız Allah'a rağbet edenleriz!" demeleri gerekiyordu. Onlar bazen, yaptıkları yanlış hareket ve tutumlarla ilâhi uyarıyla da karşılaşıyorlardı. Örneğin, yeni Müslüman olmuş Beni Temim heyetine tayin edilecek vâli-kumandan hususunda, Hız. Peygamber (a.s)'in kararını beklemeden

hatta onu etkilemek için, kendi söyledikleri adamın görevlendirilmesini istiyor, bu konuyla ilgili bağrışıp çağırıyorlardı. İleride, Müslümanların iki önemli halifesi olacak olan Hz. Ebû Bekr (r.a) ve Hz. Ömer (r.a), bu münakaşalarının ardından neredeyse imâni açıdan helâk olacaklardı ki, inen Hucurât sûresi 1 ve 2. âyetleriyle, onlara ve bütün Müslümanlara nasıl davranmaları gerektiği hatırlatıldı: "Ey İman Edenler! Allah ve Rasûl'ünün huzurunda, sözde ve işte öne geçmeyin; Allah'tan sakının, çünkü Allah hakkıyla işitendir ve her şeyi bilendir. Ey müminler! Seslerinizi, peygamberin sesinden üstün çıkarmayın! Birbirinize bağırdığınız gibi, ona sesinizi yükseltmeyin! Yoksa, haberiniz olmadan amelleriniz boşa gider." Bu olaydan sonra, Müslümanlar öyle özen göstermişler ki, Hz. Peygamber (a.s), Hz. Ömer'in sözünü işitemez ve ne söylediğini ona tekrar sorarmış.³⁷ Başlı başına bir itiraz ve ihtilafın yaşandığı Hudeybiye antlaşması var ki, müşriklerin temsilcisiyle, Hz. Peygamber (a.s)'in yaptığı antlaşmanın hemen hemen tüm maddelerine itirazlar ediliyor, bu konuda nasıl böyle tavizler verilebiliyor diye şaşırıp kalıyorlardı.³⁸ Tüm bunlar, Müslümanların günlük düşüncelerinden kaynaklanan bir durumdu. Allah ve Rasûl'ü daha iyi bilir deyip, itaat edileceği yerde, nasıl böyle tavizler veririz, diyerek Hz. Ömer (a.s) başta olmak üzere imanlarını ve İslâmlarını sorgulamaları, antlaşma bittikten sonra Hz. Peygamber (a.s)'in artık ihramdan çıkmaları ve saçlarını kesmeleri emrine itaatsizlik etmeleri,³⁹ Müslümanlar açısından sonu hüsrarla bitecek olan davranışlardı. Çünkü, daha sonraki günler bu antlaşmanın aslında bir fetih olduğunu anlayacaklar ve yaptıklarına pişmanlık duyacaklardı.

Müslümanların bu kâbil davranışları karşısında Hz. Peygamber (a.s)'in de tedbirler aldığı anlaşılmaktadır. Düşüncelerin bu kadar kolay açıklanabildiği ve geniş bir ifade özgürlüğünün olduğu ortamda, Hz. Peygamber (a.s)'de çeşitli kaygılar taşıyor değildi. Müslümanların, itirazları ve ihtilâflarının ardından bozgunun gelmesi muhtemeldi. Onun için, gerek savaş öncelerinde gerekse normal zamanlarda Hz. Peygamber (a.s)'in, çekincelerine binâen çeşitli tedbirler aldığını anlıyoruz: Ordu savaşlara çıkarken, nereye sefer olacağının ve kiminle savaşılacağının gizlenmesi,⁴⁰ örneğin Şam tarafına gidilir gibi yapıp Beni Lihyan'lara baskın verilmesi⁴¹ gibi. Bu tür tedbirlerin, sadece münâfıklardan gelebilecek tehlikelere karşı yapılmış olabileceğini

³⁷ el-Buharî, a.g.e., V, 116; VI, 46-47; İbn Hanbel, a.g.e., IV, 6; Köksal, a.g.e., XVI, 38.

³⁸ el-Buharî, a.g.e., III, 181; el-Vakidî, a.g.e., II, 610-611; İbn Hanbel, a.g.e., IV, 291; İbn Hişam, 1936, III, 332; et-Taberî, 1967, II, 631-635; İbnü'l-Esîr, 1985, II, 204; İbnü'l-Esîr, 1985, II, 189-191.

³⁹ el-Vakidî, a.g.e., II, 607,613; et-Taberî, 1967, II, 673; İbn Hişam, 1936 III, 334; İbn Hanbel, a.g.e., III, 485.

⁴⁰ İbn Hişam, 1936, IV, 159 el-Vakidî, a.g.e., III, 990; İbn Sâd, a.g.e., II, 165; İbn Hanbel, a.g.e. III, 457.

düşünemeyiz. İleride göreceğimiz gibi, Mekke'ye sefer çok gizli tutulduğu halde, iyi bir Müslüman olarak tanınan Hâtib b. Ebî Belta'nın, ailesini korumak maksadıyla, durumu Mekke'ye bildirme teşebbüsü, görüşümüzü doğrulamaktadır. Müslümanlar, imânî açıdan her anlamda hazır değillerdi. Enfal sûresi 42. ayetinde de yer aldığı üzere, Bedr'de müşriklerle çarpışma yapılacağı gizlenmişti. Çünkü bazı Müslümanlar, hâlen savaşa değil, Mekke kervanına doğru gidilmesini istiyorlardı. Hendek Savaşı'nın o yoğun günlerinde Hz. Peygamber (a.s), Yahudilerin ve Münafıkların nifâklarını öğrenmek amacıyla, Müslüman gurupların liderlerini bu işe yollarken, eğer olumsuz bir durum söz konusu ise, bunu Müslümanlara söylememelerini yoksa kalplerine korku düşeceğini belirtmesi,⁴² Huneyn'de mağlubiyete uğrayıp, sonra da Müslüman olmaya gelen Havâzinler'in, mallarını ve esirlerini istemelerinin neticesinde, Hz. Peygamber (a.s)'in onları, gelme ihtimallerine karşı beklettiğini ancak gelmedikleri için dağıttığını, ancak kendisine ve Abdülmüttalib oğullarına düşenleri geri verebileceğini, diğer Müslümanlardan da ancak ricâcı olabileceğini söylemesi,⁴³ Hz. Peygamber (a.s)'in, Müslümanlardan çekincelerini gösteren örneklerdir, veya en azından Müslümanlardan bazılarının, gereksiz itirazlarını önlemeye çalıştığını göstermesi açısından önemlidir. Yine, bu konuyla ilgili bazı örneklerde ilginçtir. Akabe görüşmelerinde, peygamberi ve Müslümanları Medine'de koruyacaklarının sözünü veren Ensâr, acaba Bedr'de yapılacak bir savaşta, ortak hareket eder miydi? Onun için Bedr yolculuğunda, tek tek Müslüman guruplardan savaşma sözü alan Hz. Peygamber (a.s)'in, bunu Ensâr'dan da beklemesi, ve bunu anlayan Ensâr'ın ileri gelenlerinden birinin, bu konuda sonuna kadar destek vereceklerini açıklamasının ardından Hz. Peygamber (a.s)'in rahatlaması⁴⁴, Acem ve Arap meliklere göndereceği elçilere ve ashabına, Hz. Peygamber (a.s)'in: "...Benim emrimde ihtilafa düşmeyin; Havârilere İsa b. Meryem'in emrinde ihtilâfa düştükleri gibi! Onlardan, kendisini yakın yere gönderdiği kimseler, sevindi ve sükût buldu; kendilerini uzağa gönderdiği kimseler de hoş görmediler ve imtinâ ettiler!"⁴⁵ diye buyurması, işi itiraza ve ihtilafa vardırımadan aldığı ve düşündüğü tedbirler olarak görüyoruz.

Kur'an'da ve Hadisler'de, Müslümanların sıkça, "Allah'a ve Rasûlü'ne itaate çağrılmaları da mânidardır. Sayabildiğimiz kadıyla en az yirmi iki âyette Müslümanlar,

⁴¹ İbn Hişam, 1936, IV, 292; el-Vakidî, a.g.e., III, 536.

⁴² İbn Hişam, 1936, IV, 232.

⁴³ İbn Hişam, 1936, IV, 131; el-Vakidî, a.g.e., III, 950; et-Taberî, 1967, III, 82; et-Taberî, 1992, V, 715.

⁴⁴ el-Vakidî, a.g.e., I, 48-49; İbn Hişam, 1936, II, 266-267; et-Taberî, 1967, IV, 275; İbn Sâd, a.g.e., III, 162; el-Buhârî, a.g.e., V, 4.

⁴⁵ İbn Hişam, 1936, IV, 255; İbn Hişam, 1985, IV, 350.

Allah'a ve Rasûlü'ne itaate çağrılmaktadır.⁴⁶ Örneğin, Nûr Sûresi 51-52 âyetlerde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: "Müminler, aralarında hükmetmek üzere Allah'a ve O'nun Rasûlü'ne dâvet olundukları zaman, ancak 'dinledik ve itaat ettik' demelidirler. İşte asıl kurtuluşa bunlar ererler. Her kim Allah'a ve Rasûlü'ne itaat eder, Allah'tan korkar ve günahlardan korunursa, işte asıl bunlar mutluluğa erenlerdir." Hz. Peygamber (a.s)'de bazen bu çağrıyı yapmıştır: "Bana itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur; bana isyan eden ise Allah'a isyan etmiş olur!"⁴⁷

Müslümanlar tarafından Hz. Peygamber (a.s)'e yapılan itirazların, ihtilaf ve itaatsizlikle ilgisi olduğunu ortaya koyduktan sonra, biraz da itirazların şekli üzerinde duracağız. Bunları, Hz. Peygamber (a.s)'in emrine sessiz kalma (sükût), emrini uygulamama (fiili) ve emrine, sözlü olarak karşı cevap verme niteliğindeki itirazlar olarak özetleyebiliriz. Tabi ki, ferdi olanından toplu olanına kadar gelişebilen itirazların öncesi ve sonrası da önemli. Tezimiz açısından, itirazların sonucu da çok önemli. Çünkü itirazlar Müslümanların yüzde yüz haklı olduklarından değil, Müslümanların o anki düşüncelerinin öyle gerektirdiğinden, onlara istişâreleriyle fazlaca fikir hürriyeti sağlayan Hz. Peygamber (a.s)'in önüne geçmemeyi öğrenemediklerinden kaynaklanmakta olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü, bunu olayların ardından, Müslümanların pişmanlık duyup, 'Allah ve Rasûlü daha iyi bilir!' demelerinden anlıyoruz. Özellikle Hudeybiye antlaşmasından sonra, Beytullah'ı tavâf edemeden dönmek ve daha birtakım ağır şartlar yüklenmek suretiyle barış yapmak, onların gururlarına dokunmuş, bu beklemedikleri iş, çok ağırlarına gitmişti.⁴⁸ O kadar ki, Hz. Peygamber (a.s), onlardan, artık kurbanlarını kesmelerini, saçlarını tıraş etmelerini ve ihramdan çıkmalarını buyurduğu halde ve bunu üç defa tekrarladığı halde, susup hiç varlık göstermediklerini kaynaklar belirtiyor. Eşi Ümmü Seleme ile istişâresinden sonra, buyurduğu işleri kendi yaptıktan sonra, ancak Müslümanlar bu emirleri uygulamaya başlamışlardı.⁴⁹ Hem suskunluk ve hem de fiili itiraz sayabileceğimiz bu olaydan başka, Bedr Savaşı'na giderken yaşanan bir itirâzî eylemi de kaynaklar belirtiyor. Hz. Peygamber (a.s)'in, bir veya iki gün oruçlu olarak yola devam ettikten sonra, Müslümanlara oruçlarını açmalarını söylediğini, onların bu emre uymadıklarını görünce;

⁴⁶ Fâtîha sûresi; Âl-i İmran, 31, 51; En'âm, 161, 162; Âraf, 158; Nisâ, 64; Enfâl, 20, 24; Âl-i İmran, 32, 132; Enfâl, 1-4, 46; Nisâ, 13-14, 59, 69-70, 80; Nûr, 51-52, 54-56; Ahzâb, 21, 70-71; Tevbe, 71; Haşr, 7.

⁴⁷ el-Buhârî, a.g.e., IV, 8 (Cihad 109); Müslim, a.g.e., II, 1466 (İmâre, 8/ 33).

⁴⁸ İbn Hişâm, 1936, III, 332; el-Vakidî, a.g.e., II, 607; et-Taberî, 1967, II, 631-635, 637; İbn Hanbel, a.g.e., IV, 325.

⁴⁹ el-Vakidî, a.g.e., II, 607; et-Taberî, 1967, II, 637.

“ey söz dinlemeyen cemaat! Ben, orucumu açtım, siz de açınız!” diye buyurduğunu⁵⁰ görüyoruz. Dinin peygamberi, ruhsat vererek zorluklar karşısında oruç açtırırken, dini duyarlılık gösterdiklerine inandığımız Müslümanların böyle bir tavır göstermeleri de yanlıştı. Hz. Peygamber (a.s), hiç şüphe yok ki, attığı her adımı Yüce Allah’ın izniyle atıyordu. Hz. Peygamber (a.s)’in yaptığı bir işe, veya seçtiği bir görevliye de, görevlendirme ile ilgili olarak da, eleştiriler, itirazlar yapabiliyorlardı. Eskiden köle iken, Hz. Peygamber (a.s) ile özgürlüğüne kavuşan Zeyd’in ve oğlu Üsâme’nin ordu komutanlığına getirilişlerine itirazları değerlendiren Hz. Peygamber (a.s): “Ey insanlar! Üsâme’nin komutanlığını kabul ediniz! Yemin ederim ki onun emirliği konusunda söz ettiniz. Daha önce onun babasının emirliği hakkında da söz etmişsiniz. O, muhakkak emirliğe layıktır, onun babası da ona elbette lâıyk idi”⁵¹, diyerek mutlak itaat istiyordu.

3. İtirazın Sebepleri

İtirazların temel sebeplerinden birinin, Hz. Peygamber (a.s)’ın insanlara fikir ve düşüncelerini açıklamada sağladığı serbestlik olduğu, anlaşılmaktadır. Öyle ki, konu ayırt etmeksizin, Hz. Peygamber (a.s) ile iddialaşacak kadar düşünme ve açıklama hürriyetleri sağlanmaktaydı. Hudeybiye’den Mekke’ye elçi olarak gönderilen Hz. Osman (r.a) için Müslümanlar: “O, Kâbe’yi tavâf etmiştir!” dediklerinde, Hz. Peygamber (a.s), “O, biz buradayken etmez!” buyurmuştu. Onların yine, “Beytullah’a varıp kavuşmuşken Kureyşliler, ona neden engel olsunlar!” demelerine, Hz. Peygamber (a.s), “O, tavaf etmemiştir!”, buyuracak ve haklı çıkacaktır.⁵² Ensâr kadınlarından ümmü’l-Alâ’nın, ibâdetiyle meşhur (ve hatta aşırı giden) Osman b. Ma’zun’un arkasından “onun cennetlik olduğunu!” söylemesine, Hz. Peygamber (a.s)’ın: “Allah’ın ona ikramda bulunduğunu nereden biliyorsun?” diye sorunca, cevâbı ilginç olur: “Bilmiyorum, fakat Allah ona ikram etmez de ya kime eder?” Hz. Peygamber (a.s), Müslümanların eğitim ve öğretimi yolunda ona şu hitâbını yapar: “Ona ölüm gelmiştir. Vallahi ben, onun hakkında ancak hayır dilerim. Allah Rasûlü olduğum halde bana, ne yapılacağını ben bile bilmem!”⁵³ Bazen, Hz. Peygamber (a.s), onların isteklerini önemli bir sebebe bağlı olarak reddedebiliyordu. Medine’de yapılan mescidin üzerinin örtülmesini istediklerinde, Hz. Peygamber (a.s): “Hayır! Mûsa’nın gölgeliği, çatısı gibi gölgelik ve çatı yoktur!” diyerek, israfçı bir yaklaşımın karşısında yer almıştı. Yağmurlardan sonra, mescid suyla

⁵⁰ el-Vakidî, a.g.e., I, 47-48; Ahmed b. Yahya b. Cabir el-Belâzûrî, Ensâbu’l-Esrâf, (Tah: Muhammed Hamidullah), Mısır 1959, I, 292-293; Köksal; a.g.e., IX, 99.

⁵¹ İbn Hişam, 1936, IV, 300; İbn Hişam, 1985, IV, 404; el-Vakidî, a.g.e., III, 1119; İbn Sâd, a.g.e., II, 190.

⁵² el-Vakidî, a.g.e., II, 602.

⁵³ İbn Sâd, a.g.e., III, 393-394.

çamura dönünce, mescidin üstünün örtülmesini isteyenler, 'Rasulullah bizi dinleseydi böyle olmazdı!'"⁵⁴ diyerek, haklı çıktıkları inancıyla Hz. Peygamber (a.s)'e sitem edebiliyorlardı.

Fikir ve düşüncelerini açıklamada bazen o kadar ileri gidiyorlardı ki, birilerine hükmün uygulanmaması için aracılık yaparak, Hz. Peygamber (a.s)'in kabul etmeyeceği teklifleri getirebiliyorlardı. Medine'nin zengin ailelerinden birinin kızına, hırsızlık cezâsının uygulanmaması için, Üsâme (r.a)'ye aracılık yaptırılması ve buna, Hz. Peygamber (a.s)'in yanıtı çok mânidardır: "Ey insanlar! Sizden önceki milletlerin helâk oluşlarına şu davranışları sebep olmuştur: Onlar, eşrâftan biri suç işlediği zaman örtbas etmişler, sıradan birisi hırsızlık yaptığında ise onu cezâlandırmışlardır. Şunu iyi biliniz ki, hırsızlık yapan kimse eğer Muhammed'in kızı Fâtıma da olsa, vallahi elini keserdim."⁵⁵ Hz. Peygamber (a.s), "Üsâme! Sen, Allah'ın, kesinlikle uygulanmasını istediği bir cezanın affı husûsunda mı şefâatçi oluyorsun!" diyerek onu da azarlamıştı. İslam'a aşırı düşmanlığı bilinenleri Hz. Peygamber (a.s)'in affetmediğini bilen bazı sahabiler, Ebû Sufyan'ın affedilmesi için aracılık yapma isteğine, olumsuz cevap vermelerinin ardından, Hz. Peygamber (a.s)'in eşi Ümmü Seleme'nin, buna razı olarak, onun amcasının oğlu olduğunu hatırlatarak af talep etmesine de Hz. Peygamber (a.s) kızmıştı.⁵⁶ Mekke'nin Fethi'nde affedilmeyenlerden Abdullah b. Sadd b. Ebî Serh'e, Hz. Osman'ın emân vererek, Hz. Peygamber (a.s)'in huzuruna çıkmasının ardından, devamlı, kendilerinden yüz çevrildiği halde, Hz. Osman'ın baskı yaparcasına onun affını talep etmesi de ilginç gördüğümüz olaylardandır, ve bu da fiili itaatsizlik olarak kabul edilebilir. Çünkü, bu zoraki aftan sonra, Hz. Peygamber (a.s), bu şahsın öldürülmesini Müslümanlardan beklediğini söylemektedir. Müslümanlar, bunu anlayamadıklarını, eğer işaret vermiş olsaydı, bunu yapabileceklerini belirtmelerinin ardından Hz. Peygamber (a.s): "Bir peygamber, asla hıyânetlik etmez!"⁵⁷, diye buyurur. Hz. Peygamber (a.s)'in kabul etmeyeceği ilginç fikirlerden birini de, Huneyn'de kaçan Müslümanların öldürülmesi teklifiyle Ümmü Süleym yapmıştı. Hz. Peygamber (a.s): "Ey Ümmü Süleym! Allah bize kâfi gelmez mi?"⁵⁸ diye buyurarak, bir Müslümanın her hâlükarda Allah'a teslimiyetinin tam olması lâzım geldiğini anlatmak istemişti.

⁵⁴ Ali b. Burhanuddin el-Halebî, *İnsanu'l-Uyûn*, Mısır 1964, II, 255; Köksal, a.g.e., VIII, 129.

⁵⁵ el-Buharî, a.g.e., VIII, 16; Ebû Abdîrrahman Ahmed b. Şuayb en-Nesai, *Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul 1981, VIII, 71; Yardım, a.g.e., s. 287.

⁵⁶ el-Vakidî, a.g.e., II, 810; et-Taberî, 1967, III, 50; et-Taberî, 1992, V, 665.

⁵⁷ el-Vakidî, a.g.e., II, 855-856; İbn Hişam, 1936, IV, 52; İbn Hişam, 1985, IV, 69; et-Taberî, 1967, III, 59; et-Taberî, 1992, V, 679.

⁵⁸ İbn Hişam, 1936, IV, 88-89; İbn Hişam, 1985, IV, 120; et-Taberî, 1967, III, 77; İbn Hişam, 1985, V, 706; el-Vakidî, a.g.e., III, 904; İbn Hanbel, a.g.e., III, 279.

İtiraz olarak yorumladığımız olayların arka yüzündeki sebeplerden biri olarak da, istişâre'ye verilen çokça önem olarak yorumlayacağız. Hz. Peygamber (a.s), gerçekten de istişâreye çok önem verirdi. Yapacağı işlerde, ashabının görüşlerini alması, kendisine Allah tarafından emredilmişti (Âl-i İmran, 159): "İş hakkında onlara danış. Kararını verdiğin zaman da artık Allah'a güvenip dayan. Çünkü Allah, kendisine dayanıp güvenenleri sever." Onun için Hz. Peygamber (a.s)'in, bütün önemli olaylarda ashâbının ileri gelenleriyle istişârede bulunduğu kaynaklarda anlatılmaktadır. Hz. Peygamber (a.s)'e bir şey sorulduğu zaman, eğer o hususta kendisine bir vahy gelmemişse, 'bilmiyorum' der veya vahy gelinceye kadar cevap vermez, vahyi bekler, kendi görüş ve kıyasına, içtihadına göre söz söylemezdi.⁵⁹ Nitekim, Hz. Aişe (r.a)'ye atılan iftira olayında (ifk hâdisesi), ayet gelmeyince ashâbına danışmış, ashâbı da bu konuda kendi görüşlerini bildirmişlerdi. Bu konuyla ilgili olarak Hz. Ali'nin, "Yâ Rasulallah! Allah sana dünyayı daraltmamıştır. Ondan başka kadın çoktur!" dediği, Hz. Ömer (r.a) ile beraber, hizmetçi Berire'yi sorgulayarak, Hz. Aişe'yi araştırdıkları anlaşılmaktadır. Sonunda âyet geldiğinde Hz. Aişe ve bütün Müslümanlar rahatladılar.⁶⁰ Gerçekten de, Hz. Peygamber (a.s)'in bulunduğu ortamda, bu günkü anlamıyla tam bir halk iradesi (demokrasil) vardı. Bize öyle geliyor ki, sanki Yüce Allah, olayların çözümünü sağlayacak âyetlerini hemen göndermeyerek, Müslümanlar arasında istişârî bir ortamın hazırlanmasına olanak sağlıyor, insanlara kendi akıl ve iradelerini kullanarak, araştırmacı, ne yaptığını bilen bir İslâm Toplumunun meydana gelmesine olanak sağlıyordu. Bu, gerek ifk olayında, gerekse diğer bazı olaylarda kendini göstermektedir. Tebük'te Şam üzerine sefer yapılıp yapılmamasını ashâbına danışırken, Hz. Ömer (r.a): "Yâ Rasulallah! Eğer gitmekte emr olundunsa git!" deyişine Hz. Peygamber (a.s), "Bu hususta, eğer gitmekte emr olunmuş olsaydım, size danışmazdım!" buyurur. Nitekim, Hz. Ömer'in görüşüne uyup Tebük'ten ileriye gitmediler.⁶¹ Hz. Peygamber (a.s)'in yeniliğe açık bir insan olduğunu anlıyoruz. O günkü dünyanın müspet kâidelerine önem veriyor, ashabından bu yönde gelen istek ve teklifleri kabul ediyordu. Örneğin, çeşitli Arap ve Acem krallarına, İslâmi tebliğ maksatlı mektuplar gönderecekken, Müslümanlardan birinin, "Yâ Rasulallah! Onlar bir mektubu mühürlü olmadıkça okumaz, kabul etmezler!" teklifini uygun görerek, gümüşten 'Allah Rasûlü Muhammed' yazılı bir yüzük edinir.⁶²

⁵⁹ el-Buhârî, a.g.e., VIII, 148.

⁶⁰ İbn Hişâm, 1936, III, 311; et-Taberî, 1967, II, 613; el-Vakidî, a.g.e., II, 435.

⁶¹ el-Vakidî, a.g.e., III, 1019.

⁶² İbn Sâd, a.g.e., I, 258; el-Buhârî, a.g.e., I, 24; III, 235; VII, 53.

Hız. Peygamber (a.s) devri Müslümanlarının, peygamberin yaptığı uygulamaların tersi uygulamalar yaptıklarını da görüyoruz. Zaten içtihadı açık olmalarını Hz. Peygamber (a.s) istemekteydi. Yemen'e vâli olarak göndereceği Muâz b. Cebel ile Hz. Peygamber (a.s)'in bu minvâledeki konuşmaları kaynaklarda nakledilir. Hz. Peygamber (a.s), kendisine, 'bir dava geldiğinde nasıl hükmedeceğini', sorar. O da 'Kur'an'la' der. 'Eğer Allah'ın Kitâbında o konuyla ilgili hüküm bulamazsa ne yapacağını' sorar. O da, 'Allah Rasûlü'nün sünnetiyle' der. 'Ya onda da bulamazsa ne yapacağını' sorduğunda, 'o zaman yanlış yapmadan kendi görüşüyle içtihad edeceğini' söylediğinde, Hz. Peygamber (a.s)'in, rahatlayarak: "Allah'a hamd olsun ki, Allah'ın Peygamberinin elçisini, peygamberinin razı olacağı şeye muvaffak kıldı!"⁶³, diye buyurduğunu görüyoruz. Müslümanların, içtihadı teşvik olunmaları sayesinde ki, Hz. Peygamber (a.s), yetiştirdiği sahabelerini korkmadan, endişe etmeden ulaşabildiği her yere göndererek, İslâm'ı yayıyor ve orada kalıcı olunuyordu. İnsanların içtihadı açık oluşları ve buna göre hareket etmelerinin ardından, o işin doğruluğu veya yanlışlığı, âyet ile veya Hz. Peygamber (a.s)'in tasdiki ile değer kazanıyordu. Bundan, İslâm'ın da, dinî olan ve dünyevî olan diye bir ayırım kabul etmediğini anlıyoruz. Hz. Peygamber (a.s) tarafından kabul olunan birkaç içtihadı bahsedelim. Mûte Harb'inde, Hâlid b. Velid komutandı. Ve onun yaptığı bazı uygulamalar, Müslümanlarca tepki ile karşılanmıştı. Durumu Hz. Peygamber (a.s)'e taşıdılar. Daha önceki savaşlarda, bir mücâhidin öldürdüğü düşmandan kalan eşyalar, onun hakkı oluyorken, kalan eşyanın çokluğundan dolayı Hâlid b. Velid, o kişiye, ancak yeteri kadar vermişti. O zaman Müslümanlar, "Sen, Rasulullah'ın, öldürülenden alınanların, öldürene verilmesini kararlaştırdığını bilmiyor musun?" dediler. Hz. Peygamber (a.s), Hâlid'in uygulamasını kabul eder.⁶⁴ Zâtü's-Selâsil Gazvesi'nde komutan olan Amr b. El As'ın, bazı uygulamalarına, yine Müslümanlar tarafından tepki gösterilmesine rağmen, Hz. Peygamber (a.s), onun içtihadını da yerinde bulacaktır. O, üşümek pahasına düşman görmesin diye ateş yaktırmamış, gusûl abdesti alması gerekirken, çok soğuk olmasından dolayı teyemmüm alıp, bu şekilde askerlerine imamlık yapmış ve mağlubiyete uğrayan düşmanın arkasından takip yaptırmamıştı.⁶⁵ Hz. Peygamber (a.s)'in yapılmasını yasakladığı, fakat bazı Müslümanların yaptığı fiili itaatsizlikler de vardır ki, Hz. Peygamber (a.s)'ın, bu tür davranışları hoş görmesi mümkün değildi. Haram ayda kılâ yapan Abdullah b. Cahş'ın getirdiği ganimetleri almaması ve ona

⁶³ Ebû Dâvud, a.g.e., IV, 18 (Akdiye, 11); Et-Tirmizî, a.g.e., III, 616 (Ahkâm, 3).

⁶⁴ İbn Hanbel, a.g.e., VI, 26.

⁶⁵ el-Vakidî, a.g.e., II, 774; İbn Hanbel, a.g.e., IV, 203-204; Ebû Dâvud, a.g.e., I, 92; Zehebi, a.g.e., III, 45.

kızması,⁶⁶ savaşa memur edilmediği halde, Müslüman olan Benî Cezîmeler'i öldüren Hâlid için, Yüce Allah'a "Ey Rabbim! Ben Hâlid'in yaptıklarından sana sığınırım!" diye duâ etmesi,⁶⁷ Leysler'in Kelb Kabilesine olan gazvede, Kelime-i Şehâdet getiren bir Müslümanı öldüren Üsâme'ye: "Ey Üsâme! Şahadet ederim ki Allah'tan başka ibâdete lâayık hiçbir mâbud yoktur, sözüyle birlikte sana katletmeyi kim câiz kıldı?", diye buyurması,⁶⁸ Hz. Peygamber (a.s)'in kesinlikle tasvip etmediği uygulamalar olarak göze çarpıyor. Bu yanlış uygulamaları yapanların, savunmalarını, 'onların gerçekten değil, ölüm korkusuyla iman ettikleri' şeklinde yapmalarını da, Hz. Peygamber (a.s), kabul etmemiştir.

Müslümanların çokça soru sormaları ve zor iknâ olmaları da, itirazlarını ortaya çıkaran sebeplerden biri olarak gözüküyor. Bir gün, münafıkların kasıtlı sorularına alet olan bazı Müslümanlar, Hz. Peygamber (a.s)'e imanlarında şüphe içindelermiş gibi sorular sormuşlardı. Hz. Peygamber (a.s), "bu makamda bulunduğum müddetçe bana ne sorarsanız, sorun vallahi hemen cevap vereceğim!" dedi. Abdullah b. Huzâfe, babasının kim olduğunu, bir başka adam, babasının nerede olduğunu, bir diğeri de, babasının kim olduğunu sordu. Hz. Peygamber (a.s), hepsine cevap verdikten sonra, 'haydi sorsanız ya!' deyip kızdığını göstermişti. Yüzündeki ifadelerden, kızdığını anlayan Hz. Ömer (r.a), " Ya Rasulullah! Biz Yüce Allah'a tevbe ediyoruz. Biz, Allah'ı Rab, İslâm'ı din, Muhammedi de peygamber olarak kabul ve tasdik etmişizdir! Fitnelerin şerrinden Allah'a sığınıyoruz; Ya Rasulullah! Biz, câhiliyet ve şirk devrinden yeni kurtulmuşuzdur. Sen bizim kusurlarımızı affet ki, Allah da seni affetsin!"⁶⁹, diye söyler. Müslümanların, öğrenme istekleri ve sabırsızlıkları da, onların davranışlarını itiraz olarak adlandırmamıza sebep olmaktadır. Örneğin, Hz. Peygamber (a.s)'in, Hacc'ın artık gücü yetene farz olduğunu bildirişinden sonra, onların üç defa 'Yâ Rasulullah! Her yıl mı?' diye sormalarının ardından, Hz. Peygamber (a.s)'in söylediği sözler ilginçtir. "Hayır! Her yıl değil. Eğer, evet demiş olsaydım, muhakkak her yıl Hacc etmeniz üzerinize farz olurdu. Her yıl farz olsaydı, onu yapamaz, yapmaya da güç yetiremezsiniz"⁷⁰, "Ben sizi kendi hâlinize bıraktıkça siz de beni kendi hâlime bırakınız. Muhakkak ki, sizden önceki (ümme) helâk eden, ancak sorularının çokluğu ve peygamberlerine karşı aksilikleri olmuştur. Ben size bir şeyi emrettiğim zaman, siz, onu

⁶⁶ el-Vakidî, a.g.e., I, 16; et-Taberî, 1967, II, 263; İbn Hişam, 1936, II, 254.

⁶⁷ et-Taberî, 1967, III, 66-69; et-Taberî, 1992, IV, 690-693; İbn Hişam, 1936, IV, 71-72; İbn Hişam, 1985, IV, 96-97.

⁶⁸ İbn Hişam, 1936, IV, 271; İbn Hişam, 1985, IV, 371.

⁶⁹ Müslim, a.g.e., VII, 92-95; el-Buhârî, a.g.e., I, 32, 36; İbn Kesîr, 1969, II, 105; Köksal, a.g.e., VIII, 306.

⁷⁰ İbn Hanbel, a.g.e., I, 113; Et-Tirmizî, a.g.e., III, 178; Müslim, a.g.e., II, 975.

gücünüz yettiği kadar yerine getirmeye çalışınız. Ben sizi bir şeyden nehy ettiğim zaman da onu bırakınız.”⁷¹ Müslümanların, çokça soru sоруşlarının ardındaki gerçeğin, onların Hz. Peygamber (a.s)’in yanında çok rahat olmalarına ve Hz. Peygamber (a.s)’in onlara bu ortamı sağlamış olmasına bağlıyoruz. Tabii ki, Arap milletin sert mizacını da unutmuyoruz. Sebep her ne olursa olsun, Hz. Peygamber (a.s)’den 14 asır sonra bile hiçbir devlet adamının, O’nun sağladığı hoşgörü, istişare ve halkın içinde yaşama ortamına asla ulaşamadıkları inancını taşıyoruz. Mekke’nin Fethi’nde, Bey’at vermeye gelen kadınlardan Hind binti Utbe’nin, rahat tavırları ve Hz. Peygamber (a.s)’e sorduğu sorular ile verdiği cevaplar hayli ilginç gözükmektedir. “Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmamak üzere bey’at ediniz!” denildiğinde, “Sen bizi erkekleri bey’at ettirmedığın şeylere bey’at ettiriyorsun; biz buna da bey’at ederiz!” demekteydi. Hind’in verdiği cevaplar şöyledir: “Ey Allah’ın elçisi! Şeref sahibi hür kadın zina eder mi?”, “Biz, çocuklarımızı küçükken besleyerek yetiştirdik; sen onları büyüdükten sonra Bedr’de öldürdün!” Hz. Peygamber (a.s)’in, en sonunda buyurduğu, “Hayırlı ve iyi işler hususunda bana muhalefet etmemek üzere bey’at ediniz!” teklifine, onun, “Hayırlı ve iyi işler hususunda sana muhalefet etmemek üzere burada toplanmadık mı?”⁷², diye laf yarıştırması gördüğümüz ilginçliklerdendir. Aslında tüm bunlar, temeli insan sevgisine dayalı bir devletin ve toplumun göstergesi olmalıdır. Yoksa Müslüman olanların bu tür itirazlarını veya ihtilaflarını, Hz. Peygamber (a.s)’in, yanındaki çok rahat tavırları ve cevap verişlerini, Arapların sert mizaçlı insan oluşları diye yorumlamak basit olacaktır.

Müslümanların, Hz. Peygamber (a.s)’i tam olarak anlayamadıkları, onu ya olağanüstü bir insan olarak görmeleri ya da sıradan bir insanmış gibi görmelerinin neticesinde meydana gelen itirazları veya fiili itaatsizlikleri de görüyoruz. Hz. Peygamber (a.s)’in, mucizelerini, bereketini anlayamamaktan kaynaklanan bu duruma birkaç örnek vereceğiz. Ebû Eyyûb Ensârî’nin, iki kişilik yaptığı yemeğe, Hz. Peygamber (a.s), 30 kişiyi çağırmasını buyurduğunda o, bunu ağırdan almıştı. Kendi anlattığına göre, kendisine ikinci defa otuz kişi çağırması istenmişti.⁷³ Müslüman olan dört yüz Müzeyne’li için, yola azık hazırlanmasını isteyen Hz. Peygamber (a.s)’e, Hz. Ömer şaşkınlıkla: “Benim yanımda fazla olarak hurmadan başka bir şey yok. O kadarcık hurmanın da, bunların ihtiyaçlarını karşılayabileceğini sanmıyorum!”, diyecektir. Hz. Peygamber (a.s), tekrar bunu istediğinde gitmek zorunda kalan Hz. Ömer (r.a), görecek ki, dört yüz kişi bu hurmadan, istediği kadar alıp yola çıktığı

⁷¹ Müslim, a.g.e., IV, 102; Köksal, a.g.e., XII, 91.

⁷² et-Taberî, 1967, III, 62; et-Taberî, 1992, V, 684. Hz. Peygamber (a.s), mümin kadınlardan alınacak beyat şartlarını, Yüce Allah’ın bildirdiği Mümtahine Süresi 12. ayete göre almaktaydı.

halde, humalarda eksilme yoktu.⁷⁴ Müslümanlar Uhud Harb'inde bozguna uğrayıp dağa tırmandıklarında Hz. Peygamber (a.s), Sad b. Ebî Vakkâs'tan okuyla onları geri çevirmesini istemişti. O da: "Yanımda bir tek okum var, onları nasıl gerileteyim!" demişti. Hz. Peygamber (a.s), ondan bunu üç kez istemek zorunda kalmıştı. Sonunda onun attığı bir ok, atıldıktan sonra her seferinde bir müşriği öldürüp öldürüp geliyordu. Sad, bu oku, mübârek diye hep çantasında taşımış.⁷⁵ Hz. Peygamber (a.s), Uhud'a Ükkâşe b. Mihsan'dan da aynı şeyi istediğinde, o, okunun kirişinin kırıldığını, bu işlevi yerine getiremeyeceğini belirtti ise de, attığında o da gerçekleri görecekti.⁷⁶ Tüm bunları, mucizeyi anlayamadıklarından kaynaklanan itirazlar olarak kabul edebiliriz.

Hz. Peygamber (a.s)'in yanlarında bulunması, Müslümanların hiç yenilemeyecekleri zehâbına kapılmalarına da sebep olabiliyordu. Yemekleri kalmadığında, susuz kaldıklarında veya olumsuz bir durumla karşılaşıldığında Hz. Peygamber (a.s)'in bir duâsı ve bereketiyle durumlarını kurtaran Müslümanlar, ister istemez başarısızlık görmeyi istemeyeceklerdi. Ama, çalışıp çabalamayınca, yapılacak işleri yapmayınca, olumsuz işlerle karşılaşması, insan için mukadder olacaktır. Onun için, Hz. Peygamber (a.s)'e duydukları aşırı güven, onların belki de görevlerini ihmal etmelerine yol açacaktı. Nitekim, Uhud Savaşı'nda Hz. Peygamber (a.s)'in görev verdiği okçular, ganimet hırsıyla yerlerini bırakınca, gâlib olan ordunun mağlubiyetini hazırlayacaklardı. Hz. Peygamber (a.s)'i bile savaşta yalnız bırakarak kaçıp giden Müslümanların, giderken, "bu nasıl iş, bu nasıl oluyor?" dediklerini, Âl-i İmrân süresi, 165.âyetle Yüce Allah anlatıyor: "İki katını (düşmanınızın) başına getirdiğiniz bir musibet, (Uhud'da) kendi başınıza geldiği için mi, "bu nasıl oluyor?" dediniz. De ki: O, kendinizdendir." De ki: O, kendinizdendir, âyeti, Uhud günündeki okçular hakkındadır, ve âyet şöyle anlaşılmalıdır: Rasulullah (a.s), size yerinizden ayrılmamanızı emrettiği zaman isyan etmeniz, emrini dinlemeyerek yerinizden ayrılmanız sebebiyledir (Muhammed b. İshâk, İbn Cüreyc ve Süddî'den rivâyetle).⁷⁷ Müslümanların böyle bir anlayış içinde olduklarını sergileyen bir olayı da Enes b. Mâlik nakleder. Hz. Peygamber (a.s)'in hiçbir yarışta geçilmeyen devesi Adbâ, iki yaşındaki bir erkek devesiyle, bir bedevi tarafından geçilince, bu, Müslümanların çok gücüne gitmiş ve onları şoka sokmuştu: "Yâ Rasulullah! Adbâ geçildi!" dediklerinde, Hz. Peygamber

⁷³ Köksal, a.g.e., VIII, 64.

⁷⁴ İbn Hanbel, a.g.e., V, 445.

⁷⁵ el-Vakidî, a.g.e., I, 241; Köksal, a.g.e., X, 163.

⁷⁶ el-Vakidî, a.g.e., I, 242.

⁷⁷ İbn Kesîr, 1988, IV, 1438.

(a.s); "Allah'ın dünyaya ait şeylerden, yükselttiğini alçaltması hakkıdır!"⁷⁸ buyurmuştu. Bununla Hz. Peygamber (a.s), peygamberlerinde insan olduğunu, diğer insanların başlarına gelebilecek her çeşit olumlu-olumsuz işlerin, peygamberlerin başlarına da gelebileceğini anlatmak istemişti.



⁷⁸ İbn Sâd, a.g.e., I, 493; el-Buhârî, a.g.e., III, 220; Nesâî, a.g.e., VI, 227.

BİRİNCİ BÖLÜM

İDARÎ VE SİYASÎ ALANDAKİ İTİRAZLAR

1.1. Ekonomik Alanda Yapılan İtirazlar

1.1.1. Ganimet Konusundaki İtirazlar

20. yy ve sonrası insanoğlunun geçim araçlarını oluşturan endüstriyel ve teknolojik ürünler şimdilerde ne kadar önemliyse, daha önceki yüzyıllarda da fetihler ve savaşlar sonucunda elde edilen ganimetler o kadar önemliydi. Aslında toprak parçası bu gün bile devletler için çok önemli bir konudur. Ama insandan ayrılmayan bir tutku var ki, Adem'in ilk çocuklarından beri önemli olmuştur; para veya onun yerini tutan ekonomik kazanım. Hz. Peygamber (a.s.)'in, Müslümanlarla olan ilişkilerinde olumsuzmuş gibi görülecek olan ve Müslümanların ekonomik maksatlı itirazları da, aslında günümüz insanının ulaştığı hırslara bakılınca normal görülecek cinstendir. Geçim derdine düştüğü zaman, genellikle insan her zaman aynı davranışları gösterir.

Kazanılan savaşların ardından elde edilen ganimetlerin taksimi, zaman zaman Hz. Peygamber (a.s.)'e sorun olmuştur. Bu konuda bazen toplumsal hareketlenmeler, çoğunlukla da bireysel hareketlenmeler ganimet hırsının ön plana çıktığını göstermektedir. İlk önemli savaş olan Bedr arefesinde, müşriklerle savaşın olacağı belli olduğu zamanda, bazı Müslümanlar hâlâ, Mekke kervanını takip edelim, savaşmayalım demekteydiler.¹ Bu ilk galibiyetleri olan Bedr Zaferinden sonra bile “sana kervan üzerine gitmek düşerdi. Ondan başka şeylerle uğraşmak gerekmezdi” diyenler bile vardı.² Bedr Harbi sonrası bazı Müslümanların savaşta gösterdikleri yararlıklara göre daha fazla ganimet alabilmek için, Hz. Peygamber'in huzurunda tartıştıkları rivayet edilmektedir. Buna göre, düşmanla çarpışıp onu takip ettik diyenler, Hz. Peygamber'in çadırını koruyorduk diyenler ve ganimetleri toplayanlar, ganimeti en fazla kendilerinin hak ettiğini söylüyorlardı.³ Kur'an-ı Kerim'de, Bedr savaşı sonrası çıkan ganimet malları konusundaki itirazları için, Enfâl süresi 1. ayetinde şöyle buyrulmaktadır: “Sana, harp ganimetlerinin hükmünü soruyorlar. De ki; bu ganimetler, Allah ve Rasûlünündür. O

¹ İbn Kesîr, 1988, VII, 3230-3232; Enfâl, 5-6; el-Vakidî, a.g.e., I, 100-102; İbn Hişâm, 1936, II, 265.

² İbn Sâd, a.g.e., II, 22-23; Et-Tirmizî, a.g.e., II, 208-211; Köksal, a.g.e., IX, 167.

³ el-Vakidî, a.g.e., I, 99; İbn Hişâm, 1936, II, 295.

halde tam müminseniz Allah'tan korkun ve ihtilafa düşmeyip aranızı düzeltiniz. Allah'a ve Peygamberine itaat ediniz!"⁴

Dünya tarihinin en önemli kardeşlik örneklerinden olan Ensar-Muhacir kardeşliğinin ekonomik anlamda bazı sorunları yaşamaması mümkün değildi. Nadiroğulları'nın ve Huneyn ganimetlerinin paylaşımında, Esâr'ın arkadan konuşması, kendilerine haksızlık yapıldığı varsayımına dayanıyordu. Halbuki Nadiroğulları'nın malları, savaşarak ele geçirilmediği için, Yüce Allah onu Rasûlü'ne fey olarak vermişti. Onlardan ailesinin bir yıllık nafakasını çıkaracak ve geriye kalanı da Allah yolunda dağıtacak.⁵ Hz. Peygamber'e düşen fey için ve Muhâcirler'e verilen mallar için Ensâr'dan bazıları arkadan konuşur. Yüce Allah onları Haşr, 6 ayeti ile itab eder: "Allah'ın Peygamberine verdiği fey'e gelince; siz onun için ne bir at, nede bir deve sürdünüz. Fakat Allah, peygamberlerine dilediği kimselere karşı üstünlük verir. Allah her şeye kadirdir." Hz. Peygamber, Ensâr'ı bir yere toplar ve onlara anlamaları için yardım eder. Yine Haşr süresi 7. ayette de, ganimetlerden Muhâcirler'e niçin fazla verildiği Yüce Allah tarafından şöyle anlatılmaktadır: "Fey, bilhassa fakir Muhacirler içindir ki, onlar (müşriklerin bastırmasıyla, Allah yolunda) yurtlarından, mallarından çıkarılmışlardır. Onlar, Allah'tan bir ihsan ve hoşnutluk isterler. (Din yolunda) Allah'a ve Rasûlüne yardım ederler."

Mekke'nin Fethi ve Huneyn gâlibiyeti sonrası Cirane'de Rasulullah tarafından dağıtılan ganimet malı için, çok sesli itirazlar yaşandığı, rivayet edilmektedir. Burada ferdi itirazlardan başka Ensâr'ın yine, paylaşımında haksızlıklar var serzenişleri önemli olmaktadır. Hz. Peygamber, sonradan Müslüman olan bazı Mekke'lileri, Müellefe-i Kulûb (Kalpleri İslâm'a ısındırarak) den sayarak oldukça fazla ganimet verince, yine konuşmaya başladılar. Ebû Sufyan, Uyeyne, Akra, Süheyl b. Amr gibi sonradan Müslüman olmuş, parayı seven ve nüfuslu olan bu kişilere 1/5 hissesinden bolca ihsanlarda bulununca ve Ensâr'a bir şey verilmeyince, üzüldüler, kınıldılar ve kızgınlıklarını dışa vurup konuşmaya, ağır laflar söylemeye başladılar. Hz. Peygamber için "kavmine kavuştu, başkasını ne yapsın!"⁶ "Savaşmayanlara veriyor da savaşanlara vermiyor, vallahi şaşılacak şey doğrusu bu! Onların kanları kılıçlarımızdan damlıyor,

⁴ İbn Kesîr, 1988, VII, 3230.

⁵ İbn Kesîr, 1988, XIV, 7806; Ahmed b. Yahya b. Cabir el-Belâzûrî, *Futuhu'l-Buldân*, Kahire 1932, I, 20.

⁶ el-Vakîdî, a.g.e., III, 956; İbn Hişâm, 1936, IV, 140-141; İbn Hişâm, 1985, IV, 193; et-Taberî, 1967, III, 93; et-Taberî, 1992, V, 730; İbn Hanbel, a.g.e., III, 76.

ganimetlerimiz ise onlara veriliyor”,⁷ “savaş zamanı geldi mi onun ashâbı biz oluyoruz, fakat ganimet bölüşümü zamanı gelince kavmi ve kabilesi önde tutuluyor.”⁸ “Sıkıştığı zaman biz çağırılıyor, ganimet ise bizden başkalarına dağıtılıyor,”⁹ gibi ağır sözler söyledikleri anlaşılmaktadır. Ensâr’dan Sad b. Ubâde gelip: “Yâ Rasulullah! Şu Ensar Kabilesi, aldığı ganimeti bölüştürürken, kavmine ve diğer Arap kabilelerine bol bol dağıtıp, Ensâr’a ise, ondan bir şey vermemek suretiyle, yaptığı uygulamadan sana kalplerinde kırgınlık ve üzüntü duymaktadırlar”¹⁰ der. Hz. Peygamber (a.s.), Sad’ın görüşünün de kavmiyle aynı görüşte olduğunu öğrenince, Ensâr cemaatini bir yerde toplayarak onlara nasihat eder. Siz, benim için şöyle mi söylediniz, diye sorduğunda onlar da evet, deyince,¹¹ onlara, yollarını şaşırmışken, peygamberle hidâyete eriştiklerini, yoksullarken, peygamberle birlikte zenginleştiklerini, birbirleriyle düşmanken, peygamberle birlikte, kalplerinin birleştiğini, ısındığını¹² anlatır. Sonradan Müslüman olan bazılarının kalplerini İslâm’a ısındırmak amacıyla dünyalık verdiğine kırılmamaları gerektiğini,¹³ birtakım insanlar, aldıkları dünyalıklar, davarlar, develerle çıkıp giderlerken, onların, Rasulullah ile birlikte Medine’ye dönüp gitmelerinin kendileri için daha hayırlı olduğunu belirtir.¹⁴ Onlar da pişmanlıklarını dile getirirler. Sondan başa dönecek olursak, aslında ganimet itirazları çeşitli kanallardan daha önce başlamıştı. Bunlar, ilk önce ferdî olarak seslendirilmişti. Mekke’nin Fethinde henüz Müslüman olan Ebû Sufyan b. Harb’in kendisi ve oğullarına aldığı toplam 120 ukiye Gümüş ve 300 deve göze batmıştı.¹⁵ “Hiçbir mecliste, ne Hısn, ne de Hâbis, benim büyüğüm Mirdas’a üstün olmamışlardır... Ben de şu iki kişiden aşağı kalır bir kimse değilim...” diye itirazını şiirle seslendiren Abbâs b. Mirdas da, râzı oluncaya kadar ganimet alır.¹⁶ Yine ashâbdan birisi (el-Vakidî’ye göre Sad b. Ebî Vakkâs) gelip: “Yâ Rasulullah! Uyeyne b. Hısn’a, ve Ekrâ b. Hâbis’e yüzer deve verdin. Cüeyl b. Sürâka El Damrî’yi bıraktın” deyince, Hz. Peygamber (a.s.)’in “...yemin ederim ki, Uyeyne ve Ekra gibi kişilerle yeryüzü dolup taşsa, Cüeyl b. Sürâka, onların tümünden hayırlıdır. fakat ben, bunları

⁷ İbn Hanbel, a.g.e., III, 169, 249; el-Buhârî, a.g.e., IV, 104; Müslüm, a.g.e., II, 733.

⁸ el-Vakidî, a.g.e., III, 957.

⁹ el-Buhârî, a.g.e., V, 106.

¹⁰ İbn Hişam, 1936, IV, 141-142; İbn Hişam, 1985, IV, 193; İbn Hanbel, a.g.e., III, 76; et-Taberî, 1967, III, 93; et-Taberî, 1992, V, 730.

¹¹ İbn Hanbel, a.g.e., III, 246.

¹² İbn Hişam, 1936, IV, 142; Buhârî, a.g.e., V, 104; İbn Hanbel, a.g.e., IV, 42; el-Vakidî, a.g.e., III, 957; et-Taberî, 1967, III, 93.

¹³ İbn, Hişam, 1936, IV, 142; el-Vakidî, a.g.e. III, 957; İbn Hanbel, a.g.e., IV, 42; et-Taberî, 1967, III, 93; İbnü’l-Esîr, 1985, II, 251.

¹⁴ el-Buhârî, a.g.e., V, 104; Müslim, a.g.e., II, 734.

¹⁵ el-Vakidî, a.g.e., III, 944-945; İbn Sâd, a.g.e., II, 152.

¹⁶ el-Vakidî, a.g.e., III, 946-947; İbn Hişam, 1936, IV, 136; İbn Sâd, a.g.e., IV, 272; et-Taberî, 1967, III, 91; et-Taberî, 1992, V, 727.

İslâm'a ısındırmak, alıştırmak için kolluyorum; Cüeyl'i ise İslâm'a havale ediyorum" diye buyurması¹⁷; Hz. Peygamber (a.s.)'in ganimet dağıtımı ve izahında ne kadar zorlandığını, çok sayıda insanı memnun etmenin ne kadar güç olduğunu anlatabilmektedir. Bir de, İslâm'ı iyice benimsememiş bedevî Araplar vardı ki, anlaşıldığı kadarıyla Hz. Peygamber (a.s.)'i asıl güç durumda bırakan bunlar olmuştur diyebiliriz. Ebû Hüveysîre adlı Benî Temim'den bir adam gelip, Hz. Peygamber (a.s.)'i suçlarcasına "Ey Muhammed! Bugün senin yaptığın şeyi gördüm! Adâletli ol Yâ Rasulullah!" diyebilme cesaretini ve hürriyetini sergiler. Hz. Peygamber (a.s.)'in "Yazıklar olsun sana! Ben adalet yapmazsam, kim adalet yapar" demesi ve Hz. Ömer'in "Yâ Rasulullah! İzin ver, onun boynunu vurayım!" demesi, yapılan kabalık karşısında anlamsız kalacaktır. Çünkü Hz. Peygamber'in deyişiyle, o ve onun gibi birtakım insanlar, her zaman Kur'an okuyacaklar ama okudukları Kur'an, köprücük kemiklerini ileri geçemeyecektir.¹⁸ Ganimet dağıtımı başlamadan da önce, Bedevilerden bir takım insanlar, Hz. Peygamber'in arkasından yetişip "Yâ Rasulullah! Deveden, davardan ganimetimizi bölüştür!" diyerek sıkıştırmaya başlamışlardı. Bu arada onun elbisesinden çekenler olur. Hatta o kadar ileri giderler ki, ağaca yaslanmak zorunda kalan Hz. Peygamber'in elbisesi sırtından çıkar. Hz. Peygamber (a.s.), ridâsını geri ister ve onları izan'a davet eder: "Vallahi ganimet malları, Tihame'nin ağaçları sayısınca bile olsaydı, aranızda bölüştürdüm de, siz bana ne cimri, ne korkak, ne de yalancı derdiniz! (Bir deveden bir tüy kopartıp, onlara göstererek) Ey insanlar! Vallahi sizin ganimetinizden, beşte bir dışında, bana şu tüy kadar bile geçmiş bir şey yoktur. Beşte bir payda gerektiğinde, yine sizlere harcanıyor!"¹⁹, diye buyurur. Ebû Mûsa el-Eş'ârî'nin rivâyetine göre, Cirâne'de yine bir bedevi gelip peygamberimize "Bana vaad ettiğin şeyi daha vermeyecek misin?" dedi. Hz. Peygamber (a.s.), ganimet hissesini yakında vereceğini, sabrederse sevap kazanacağını müjdeler. Ama yine o, "Bu müjdeleri bana vere vere çoğalttın!" deyince, Peygamberimiz kızar ve Ebû Mûsa el-Eş'ârî ve Bilâl'e dönüp "verdiğim müjdemî reddetti, siz kabul ediniz!" buyurunca onlar kabul ettiklerini söylerler.²⁰ Ganimet itirazları, bazen Hz. Peygamber'e yakın Müslümanlardan da gelmekteydi. Hz. Peygamber (a.s.), kendisine ayrılan beşte bir ganimet hissesinden bir kısmını Haşimîoğulları ve Muttaliboğulları arasında

¹⁷ el-Vakidî, a.g.e., III, 948; İbn Hişam, 1936, IV, 139; İbn Hişam, 1985, IV, 190; et-Taberî, 1967, III, 91; et-Taberî, 1992, V, 728; İbn Sâd, a.g.e., IV, 246.

¹⁸ el-Vakidî, a.g.e., III, 948; İbn Hişam, 1936, IV, 139; İbn Hişam, 1985, V, 190; et-Taberî, 1967, III, 92; et-Taberî, 1992, V, 728; İbn Hanbel, a.g.e., II, 219; Müslim, a.g.e., II, 744.

¹⁹ İbn Hişam, 1936, IV, 135; el-Vakidî, a.g.e., III, 956; et-Taberî, 1967, III, 89; et-Taberî, 1992, V, 725; İbn Hanbel, a.g.e., IV, 84; Mâlik, a.g.e., II, 458.

²⁰ el-Buharî, a.g.e., V, 103.

paylaştığı sırada Cübeyr b. Mutim ile Osman b. Affân gelerek: "Yâ Rasulullah! Kardeşlerimiz Muttaliboğulları ile Abdi Menafogullarına bölüştürdün de, bizlere bir şey vermeden bıraktın."²¹ Halbuki bizlerde, sana akrabalıkta Muttaliboğulları ile aynı durumdayız!"²², derler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.), "Ben, Muttaliboğulları ile Haşimoğullarını aynı şey sayarım!"²³ der. Ve beşte bir hisseden ne Abdüşşemsoğullarına ne de Nevfeloğullarına bir şey bölüştürmez. Müslümanların ganimet hususundaki yanlış tutum ve davranışları ve yaptıkları itirazlar yüzünden, inen şu âyetlerle²⁴ uyarıldıkları kaydedilmektedir. "Onlardan sadakaların (taksimi) hususunda seni ayıplayanlar da vardır. Çünkü onlardan kendilerine diledikleri verilirse, hoşlanırlar. Diledikleri verilmezse, kızarırlar. Eğer onlar, Allah ve Rasûlü'nün kendilerine verdiğine razı olup, 'Allah bize yeter, yakında bize Allah da lütfünden verecek, Rasûlü de. Biz yalnız Allah'a rağbet ederiz' deselerdi (daha iyi olurdu)"²⁵

Ganimet mallarının dağıtılmadan alınması yasak olduğu halde bazı Müslümanların buna uymadıklarını Hz. Peygamber (a.s.), haber alınca Cirâne'de şöyle ilan eder. "Ganimet mallarından, elinizde iğneden ipliğe ne varsa getirip geri veriniz! Ganimet mallarına hıyanet etmeyiniz! İyi biliniz ki, ganimet malına hıyanet etmek, edenler için kıyamet gününde ayıpların en kötüsü ve cehennem ateşi olacaktır."²⁶ Bunun üzerine bazıları, yumak, ip gibi aldıkları şeyleri geri getirdiler. Hayber ganimetleri dağıtılmadan önce de Rasulullah'ın böyle bir duyuru yaptırdığını, bunun için Hz. Ömer'i görevlendirdiğini²⁷ görüyoruz: "Bir kavm de, ganimet mallarına hıyanet yaygınlaştı mı, muhakkak onların kalplerine korku düşürülür!"²⁸

Ganimet bölüşümüne çeşitli nedenlerle itiraz edenler de vardı. Beni Mustalik Gazvesi'ne katılan İbn Mesud'a bir miktar deve ile bir miktar davar verilmişti. Onları götürme zorluğundan olsa gerek, Hz. Peygamber (a.s.)'e şöyle dedi: "Yâ Rasulullah! Yanımda davarlar, varken, develeri nasıl sürüp götürmeye kadir olabilirim? Ya hepsini davar yap, ya hepsini deve yap!"²⁹ Hz. Ali'nin Yemen'den göndermiş olduğu hediyeleri,

²¹ İbn Hanbel, a.g.e., IV, 85.

²² el-Buhârî, a.g.e., IV, 57.

²³ İbn Hanbel, a.g.e., IV, 85; el-Buhârî, a.g.e., IV, 57.

²⁴ Tevbe, 58-59.

²⁵ et-Taberî, 1954, X, 157; Köksal, a.g.e., XV, 512.

²⁶ İbn Hanbel, a.g.e., V, 316; et-Taberî, 1967, III, 90; et-Taberî, 1992, V, 725; İbn Hişam, 1936, IV, 135; el-Vakidî, a.g.e., III, 918-919; Mâlik, a.g.e., II, 458.

²⁷ el-Vakidî, a.g.e., II, 681; Müslim, a.g.e., I, 107-108; İbn Hanbel, a.g.e., IV, 114; V, 192; Ebû Dâvud, a.g.e., III, 68; Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezir el-Yezid el-Kazvini İbn Mâce, Sünen, Çağrı Yay., İstanbul 1981, II, 950.

²⁸ Mâlik, a.g.e., II, 460.

²⁹ el-Vakidî, a.g.e., I, 409; Köksal, a.g.e., XII, 41.

Hiz. Peygamber (a.s.), Uyeyne b. Hısn, Akra b. Hâbis ve Alkâme gibi Müslümanlığı henüz tam olarak kavrayamamış şahıslara dağıtınca, adamın biri "Biz, bu ihsana, şunlardan daha müstahak idik!" der. Peygamberimiz "Demek siz, bana itaat etmiyorsunuz? Halbuki ben, göktekilerin bile emîniyimdir. Sabah akşam, bana gökyüzünün haberi gelip duruyordur!" buyurur. Bunun üzerine başka bir adam ayağa kalkıp "Yâ Rasulullah! Allah'tan kork!" deyince, yine Hiz. Peygamber (a.s.), "Yazıklar olsun sana! Ben, yeryüzündeki insanların, Allah'tan korkmaya en layık olanı, en çok korkanı değil miyim?" diye buyurur. Adam arkasına dönüp gider.³⁰ Hiz. Peygamber (a.s.), Bahreyn'den Alâ b. Hadrami'nin gönderdiği malları dağıtırken amcası Abbâs gelir. Bu maldan kendisine de vermesini, çünkü Bedir esirleri içinde iken, hem kendisi için hem de malsız olan oğlu Akîl için kurtulma fidyesi verdiğini söyler. Kendisine izin verilir. Cübbesini çıkarıp fazlasıyla doldurur. Peygamberden sırtına kaldırmasını ister. Hiz. Peygamber (a.s.), 'malın bir kısmını geri bırak da, kaldırabileceğin kadarıyla kendin kaldır!' buyurmasına rağmen yine o, 'bari şunlardan birine emret de bunu sırtıma kaldırsın' dese de yine olmaz cevabını alır. "Öyle ise sen kaldır!" serzenişi de Hiz. Peygamber (a.s.)'ce olumsuz karşılanacaktır. En sonunda yükünü kaldırabileceği kadarına kadar boşaltır ve gider. Hiz. Peygamber (a.s.), mal hırsından dolayı Hiz. Abbas'ın arkasından hayretler içinde bakabilir.³¹

Hicretin 9. Yılında İslâm'ı kabul eden heyetlerin Medine'ye geldikleri bilinmektedir. Onlardan biri de Beni Esed Heyetidir. Kaynakların belirttiğine göre onlar, iki gurup halinde Hiz. Peygamber (a.s.)'in karşısına çıkarlar. Birinci gurup: "Yâ Rasulallah! Bize elçi ve davetçi göndermeden önce senin katına geldik!" diyerek,³² Rasulallah'ı minnet altında bırakmak istemişlerdir. İkinci gurup da, "başka Araplar, sana savaş için gelmişlerdi. Bizler ise, çoluk çocuklarımızla gelmiş bulunuyoruz!" diyerek zekat ve sadaka ummuşlar, öncekiler gibi bunlar da Hiz. Peygamber (a.s.)'i minnet altında bırakmak istemişlerdi.³³ Bunun üzerine Hucurât süresinin 17. ayeti iner. İbni Kesir, bu âyeti şöyle tefsir etmektedir: Müslüman oldukları için sana minnet ediyorlar" ayetinde İslâm'a girdikleri, İslâm'a tâbi oldukları ve Rasûlüne yardımcı oldukları için minnette bulunan bedeviler kastedilmektedir. Onlara reddiye olarak Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: "De ki: Müslümanlığınız için bana minnet etmeyin." Bunun faydası yine ancak siz döner. Sizin üzerinizde bu husûsta minnet Allah'ındır. "Bilakis sizi imânâ

³⁰ el-Buharî, a.g.e., V, 110-111; İbn Hanbel, a.g.e., III, 4-5; Müslim, a.g.e., II, 741-742-743.

³¹ el-Buharî, a.g.e., I, 108; İbn Sâd, a.g.e., IV, 16.

³² et-Taberî, 1967, III, 96; Et-Taberî, 1992., V, 734.

³³ Ebû'l-Kâsım Mahmud b. Ömer ez-Zemahşerî, el-Keşşâf an Hakâiki'l-Tenzil, Beyrut ts., III, 670; İbn Sâd, a.g.e., I, 292; Et-Taberî, 1954, XXVI, 145; İbnü'l-Esir, 1985, II, 287.

erdirdiği için Allah size minnet eder. Şâyet (bu husustaki iddiânızda) sadıklardan iseniz.” Nitekim Hz. Peygamber (a.s.), Huneyn günü Ensâr’a: “Ey Ensar topluluğu! Sizi sapıklar olarak buldum da Allah sizi benimle hidâyete erdirmemi mi? Sizler darmadağınık idiniz de Allah benimle sizi birleştirmemi mi? Sizler fakir idiniz de Allah benimle sizi zenginleştirmemi mi?” buyurmuştur. Bunlardan hangisini söylemişse Ensâr: “Allah ve Rasûlü en çok nimet verendir, demişlerdi.”³⁴

Ensâr’ın, Müslüman kardeşlerini düşünerek iyi yönde itirazları da olmuştur. Hz. Peygamber (a.s.), Bahreyn arazisini parça parça ayırıp, dağıtmak üzere önce Ensâr’ı çağırır. Onlar, “Muhacir kardeşlerimize bunun bir mislini ayırmadıkça olmaz!” deyince Peygamber (a.s.)’de, “Siz madem ki olmaz dediniz, muhacir kardeşlerinizi kendinize tercih ettiniz, o halde, Kevser havuzunda bana kavuşuncaya kadar, sabrediniz! Çünkü benden sonra, başkalarının tercih edileceği bir zaman gelecektir!” buyurur.³⁵ Tabii ki, Müslümanların itirazlarının azalması, İslâm’ı ve İslâm Kardeşliği’ni benimseyip iyice oturtmaları zaman almıştır. Ama bu, itirazların hiçbir zaman yok olacağı anlamına gelmez. Hz. Peygamber’in son yılında gerçekleşen bazı olaylar, bunu doğrulamaktadır. Bunu, Huneyn ganimetlerine itirazlarda ele aldığımız gibi yönetim işine itirazlarda da ele alacağız.

1.1.2. Yeni Müslüman Olanların Maddî Zorluk Ve Sıkıntılar Karşısında İtirazları

O devirde, insanların İslâm’ı kabul etmelerinin çeşitli sebepleri vardı. Belki de onlardan, hemencecik tam bir teslimiyet beklenemezdi. Cemaatler halinde gelip, Müslüman olan Araplardan bir gurup, Medine’de vebâya tutulur. Geldiklerine pişman olan bu insanlar Medine’den çıkıp gitmek isterlerken, bazı Müslümanlar, niçin geri döndüklerini sorarlar. Vebâya tutulduklarını, Medine’den nefret ettiklerini söylediklerinde, onlara “Rasulullah, size güzel bir örnek değil mi?” denilir. Onlardan bazıları, münafıklık eder, bazıları da Müslümanlıklarını devam ettirirler. Medine’den çıkıp gidenler hakkında Hz. Peygamber (a.s.)’in şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: “Medine, demirci körüğü gibidir; temizi kor, kiri pası dışarı atar.”³⁶

Bu yeni Müslümanların, yeni dine girmekle her problemin çözüleceğini düşündükleri anlaşılmaktadır. Ama hayat, sıkıntılarla doludur, ve bu dünya bir imtihan

³⁴ İbn Kesîr, 1988, XIII, 7425.

³⁵ el-Buhârî, a.g.e., III, 67; İbn Hanbel, a.g.e., III, 182-183.

³⁶ İbn Hanbel, a.g.e., III, 185; Köksal, a.g.e., VIII, 171.

dünyasıdır. Hz. Peygamber (a.s.)'in bu hadisi, çeşitli kaynaklarda, şu olaydan sonra da nakledilir. Humma hastalığına tutulmuş bir Arabî gelir ve "Yâ Muhammed! Beni Bedevilik hâline döndür!" der. Halbulki bu adam, bir gün önce gelmiş ve peygamber'e İslâm üzere bey'at etmiştir. Hz. Peygamber (a.s.), bu söze kulak asmaz. Adam yine aynı şeyi tekrarlayıp, yine Hz. Peygamber buna yanaşmayınca, adam çıkar gider.³⁷ Kaynaklar Medine'ye gelip Müslüman olan Bedevilerin Hz. Peygamber (a.s.)'den bitip tükenmeyen istekler içinde olduklarını aktarmaktadır. Müslüman oldukları için, Hz. Peygamber (a.s.)'i minnet altında bırakmak isterler. Meselâ, Medine'ye gelip Müslüman olan Ukl ve Urânîler, Hz. Peygamber (a.s.)'den sürekli isteklerde bulunurlar. Bize süt bull³⁸, Medine'nin havası bize ağır geldi,³⁹ başımız ağrıyor, izin versen de develerin yanına gidip süt içsek,⁴⁰ bizi barındır, yedir, içir diyerek hallerinden şikayetlenir olmuşlardır.⁴¹ Kendilerinden bir şey istendiğinde bizler hayvan sahipleriyiz, ekin ve arazi sahipleri değiliz, dedikleri nakledilmektedir.⁴² En sonunda Medine humması hastalığına tutulunca, çekip giderler. Giderken Müslümanların çobanlarını öldürüp develerini sürüp götürürler. Ancak fazla uzaklaşmadan yakalanırlar ve hak ettikleri cezaya çarptırılırlar.⁴³

Temel hadis kitaplarında yer alan rivayetlere göre bir kıtlık yılıydı. Cuma günü Hz. Peygamber, ayakta hutbe îrâd ederken, bir adam minberin karşısında, Hz. Peygamber (a.s.)'in karşısında ayakta durup,⁴⁴ her yeri kuraklık sardığından, malların hayvanların kırıldığından, çoluk çocukların aç kaldığından, yolların kapandığından dem vurup: "Allah'a dua et de bize yağmur versin"⁴⁵ der. Mescidde diğer bazıları da ayağa kalkıp aynı şeyi söylerler.⁴⁶

Hz. Peygamber'in duasıyla yedi gün güneş yüzü görmemecesine yağmurdan sonra, bu sefer yağmurun durdurulması için gelip, "Ya Rasulallah! Sular içinde

³⁷ Malik, a.g.e., II, 201; el-Buharî, a.g.e., II, 223; Müslim, a.g.e., IV, 120,121; İbn Hanbel, a.g.e., III, 307, 385; Et-Tirmizî, a.g.e., V, 378.

³⁸ el-Buharî, a.g.e., VIII, 19.

³⁹ İbn Hanbel, a.g.e., III, 233; Et-Taberî, 1954, VI, 206.

⁴⁰ Muhammed b. Abdilbaki ez-Zürkani, Şerhu'l-Mevâhib'l-Leduniyye, Bulak 1291, II, 173.

⁴¹ İbn Hanbel, a.g.e., III, 186; el-Buharî, a.g.e., VIII, 43; Müslim, a.g.e., III, 1297.

⁴² el-Buharî, a.g.e., V, 70; Et-Taberî, 1954, VII, 206.

⁴³ Köksal, a.g.e., XIII, 126

⁴⁴ el-Buharî, a.g.e., II, 16; Müslim, a.g.e., II, 612.

⁴⁵ İbn Hanbel, a.g.e., III, 104; Mâlik, a.g.e., I, 191; Ebû Dâvud, a.g.e., I, 305; el-Buharî, a.g.e., II, 21.

⁴⁶ el-Buharî, a.g.e., II, 16, 19; Müslim, a.g.e., II, 613; Köksal, a.g.e., XIII, 106.

boğulmaya başladık, Allah'a dua et de şu yağmuru bizden kessin!" dediklerinde, Hz. Peygamber (a.s.), gülecek ve dediklerini yapacaktır.⁴⁷

1.1.3. Fakirlik Sebebiyle Yapılan İtirazlar

Hz. Peygamber (a.s.)'in aile fertlerinin de ekonomik nedenlerle, bazen onu üzdükleri anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber (a.s.)'in eşleri, gerek bir takım dünyalıklar istemeleri ve gerekse de birbirlerini kıskanmalarıyla, Hz. Peygamber (a.s.)'i üzdükleri⁴⁸ bilinmektedir. Böyle bir zamanda Hz. Peygamber (a.s.)'in eşlerinin odalarından ayrılıp, Meşrebe diye anılan çardakta yirmi dokuz gece yalnız başına oturarak,⁴⁹ inzivaya çekildiği rivayet edilmektedir. Bu olay Medine'ye Hz. Peygamber (a.s.)'in eşlerini boşadığı şeklinde yayılır.⁵⁰ Hicretin 9. Yılında eşlerinden bir ay inzivaya çekilmesine,⁵¹ onların uygunsuz tutum ve davranışları ile dünyalık istemiş olmaları sebep olarak zikredilmektedir.⁵² Hz. Peygamber (a.s.)'in hanımları bir gün, bir araya gelip, "Bizler de, başka kadınların istedikleri ziynetlerden isteriz!" dediler. Bazıları daha da ileri giderek, "Biz Peygamber (a.s.)'den başkasıyla evli bulunsaydık, herhalde bizim de itibarımız, elbiselerimiz ve ziynetlerimiz olurdu!" dediler. Böylelikle her biri, Hz. Peygamberden bir takım şeyler isterler. Bunlar daha çok elbise ve kumaş türünden şeylerdir.⁵³ Bu durumu öğrenen Hz. Ebu Bekr ve Ömer, kızlarının yanına gidip onlara kızarlar.⁵⁴ Onlar da, "Vallahi, bir daha Rasulullah (a.s.)'den, yanında bulunmayan bir şeyi istemeyeceğiz!" derler. Hz. Ömer, yine böyle bir olay karşısında kızı Hafsa'ya şöyle nasihatler eder: "Sen, sakın Rasulullah'a karşılık verme, söylenme! Kendisinden de bir şey istemeye kalkma! Neye ihtiyacın olursa, sen onu benden iste!"⁵⁵ Bunun gibi sebeplerle Yüce Allah, Hz. Peygamber (a.s.)'in hanımları için tahyir ayetleri indirir.⁵⁶ "Ey Peygamber! Allah'ın, sana helal kıldığı şeyi, kadınlarının hoşnutluğunu arayarak, sen ne diye kendine haram edersin! Bununlar birlikte üzülmel! Allah çok yarlıgayıcı, çok esirgeyicidir."⁵⁷ "Ey Peygamber! Kadınlarına deki: Eğer siz, dünya yaşantısını ve onun ziynetini istiyorsanız, geliniz size boşanma bedellerini vereyim de, hepinizi güzellikle

⁴⁷ el-Buharî, a.g.e., II, 16, 17; İbn Hanbel, a.g.e., III, 104; Nesâî, a.g.e., II, 166.

⁴⁸ Zemahşeri, a.g.e., III, 258; Savaş, a.g.e., s. 198-201

⁴⁹ el-Buharî, a.g.e., VII, 230; Köksal, a.g.e., XVI, 125.

⁵⁰ İbn Hanbel, a.g.e., I, 33; Müslim, a.g.e., II, 1112; Et-Tirmizî, a.g.e., V, 421.

⁵¹ İbnü'l-Esir, 1970, I, 30.

⁵² İbn Hanbel, a.g.e., I, 34; Müslim, a.g.e., II, 1113.

⁵³ Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed Bedrûddinü'l-Aynî, Umdetü'l-Karî Şerhu Sahihî'l-Buharî, Beyrut ts., XIX, 117.

⁵⁴ Müslim, a.g.e., II, 1104-1105.

⁵⁵ İbn Hanbel, a.g.e., I, 33; Müslim, a.g.e., II, 1111; Et-Tirmizî, a.g.e., V, 422.

⁵⁶ Müslim, a.g.e., II, 1107, 1108; Köksal, a.g.e., XVI, 134.

salıvereyim. Eğer Allah'ı, Allah'ın Rasulünü ve Ahiret yurdunu istiyorsanız, şüphe yok ki Allah, sizlerden güzel hareket edenler için büyük bir mükafat hazırlamıştır.”⁵⁸ Hz. Peygamber (a.s.), bu ayeti bütün hanımlarına okudu ve karar vermelerini söyledi. Hz. Aişe (r.a.) bu konuda şöyle demektedir: “Resulullah (a.s.)’in diğer kadınları da benim yaptığım gibi yaptılar, Allah'ı, Allah'ın Rasulünü ve Ahiret yurdunu seçtiler.”⁵⁹

Her şeye rağmen, Hz. Peygamber (a.s.)’in hanımlarının dünyalık istekleri bize normal gelmektedir. Zaten onlar, sonuçta seçimlerini doğru yaparlar. Dünyevi nimetlere, Hz. Peygamber (a.s.), niçin sahip olmasındı? Bunu diğer Müslümanlar da seslendiriyorlardı. Bunu, Hz. Ömer (r.a.) de merak etmiştir. Nitekim, eşlerinden ayrı 1 ay inzivaya çekilen Hz. Peygamber (a.s.)’in yanına gittiğinde, Hz. Peygamber’in sade bir hasırın üzerinde oturduğunu görür. Hz. Peygamberin böğründeki hasır izlerini görünce, gözyaşlarını tutamayıp ağladığını kendisi söylemektedir.⁶⁰ Hz. Peygamber (a.s.)’e ‘oturduğu hücrenin bomboş oluşundan’⁶¹, o zamanki dünya imparatorları ‘Kisra ve Kayser, bulundukları rahat yaşantı içinde dem sürerlerken,’⁶² nimetler ve nehirler içinde yüzüyorlarken,⁶³ sen, görmüş olduğum şu yerde ve şu haldesin,⁶⁴ sen ki Allah’ın Rasulü ve en seçkin kulusun!”⁶⁵ diye kıyaslamalar yapıp, Hz. Peygamber (a.s.)’in bu yaşantısını uygun bulmamaktadır. Hz. Peygamber (a.s.) ona: “Ey İbni Hattab! Sen dünyanın onlara, Ahiretin de bizlere ait olmasına razı değil misin?”⁶⁶ diye sorar ve o da razı olduğunu beyan ettikten sonra, tatmin olamamış olacak ki, “Ya Rasullullah! Bari, Allah’a dua et de, ümmetine geçim bolluğu versin. Allah’a ibadet etmezlerken, Allah onlara (gayri müslimlere) geçim bolluğu vermiştir!” deyince, Hz. Peygamber (a.s.), doğrulur, ve “Ey İbni Hattab! Yoksa sen şüphe içinde misin? Onlar, hazları, nasipleri dünya hayatında baştan verilip geçirtilen bir kavimdir!”⁶⁷ diye buyurur. Bunun üzerine Hz. Ömer, Hz. Peygamber’den, Allah’tan mağfiret dilemesini söyler. Bu tür yaklaşımların, İslâm’ın yerleşme ve tam anlaşılması döneminde olduğu anlaşılmaktadır. Sahabeler, bir taraftan diğer imparatorların (Bizans-İran), lüks ve şatafat içinde yaşadıklarını, bir taraftan kendileri fakirliğin ve yoksulluğun, belki de

⁵⁷ Tahrim, 1.

⁵⁸ Ahzab, 28-29.

⁵⁹ el-Buharî, a.g.e., VI, 23; Müslim, a.g.e., II, 1103.

⁶⁰ el-Buharî, a.g.e., VI, 70; Müslim, a.g.e., II, 1106-1107.

⁶¹ Müslim, a.g.e., II, 1107.

⁶² İbn Hanbel, a.g.e., III, 140; el-Buharî, a.g.e., VI, 70; Müslim, a.g.e., II, 1110.

⁶³ Müslim, a.g.e., II, 1107.

⁶⁴ İbn Hanbel, a.g.e., III, 140.

⁶⁵ Müslim, a.g.e., II, 1107.

⁶⁶ İbn Hanbel, a.g.e., III, 140; el-Buharî, a.g.e., VI, 70; Müslim, a.g.e., II, 1107-1110.

⁶⁷ İbn Hanbel, a.g.e., I, 34; Müslim, a.g.e., II, 1113; Et-Tirmizî, a.g.e., V, 423; Köksal, a.g.e., XVI, 133.

varken yokluğun ızdırabını çektiklerini görüyorlar. Ama kısa bir zaman sonra Hz. Peygamber (a.s.)'in kurduğu bu topluluk, zenginlere galebe çalarak, dünyaya hükmetme noktasına gelirler.

Müslüman olup da, câhiliyeden yeni çıktıklarını belirten Hâris b. Mâlik'in anlattığına göre, Huneyn savaşı yolculuğunda, Müslümanlar, yolun kenârında gördükleri büyük bir ağacın, kendilerine geçmişte birtakım olayları hatırlatmasıyla, Hz. Peygamber (a.s.)'den, olmadık bir istekte bulunmuşlar. Eskiden Kureyş kafirleri ve diğer bazı bedeviler, zât-ı Envât denilen, kocaman yeşil ağaçların altına her yıl gelirler, silahlarını dallarına asarlar, yanında kurban keserler ve bir gün itikâfa girerlermiş. Yolu örten bu ağaç onara geçmişi çağrıştırmış olmalı ki: "Yâ Rasulullah! Müşriklerin Zâtu'l-Envât-ı gibi bize de bir Zâtu'l-Envât ihdas et!" diye seslenmişler. Hz. Peygamber (a.s.)'de, Hz. Musa ve kavmini hatırlatarak, şöyle buyurmuş: "Allâhu Ekber! Varlığım, kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki: siz de, Musa'ya, kavminin dedikleri gibi bir söz söylediniz! Onlar, 'Ey Mûsa! Onların, nasıl tanrıları varsa, sen de bize, öyle bir tanrı yap!' demişler, Musa da, siz, ne kadar câhillik eden bir kavimsiniz!' demişti"⁶⁸ buyurdu.

Tebûk'te, Hz. Peygamber (a.s.), altı kişiyle oturduğu bir sırada Sad b. Huzeymoğullarından bir adam selam verip oturur ve şahadet getirir. Hz. Peygamber (a.s.) de, 'Şirkten kurtulduğun bellidir!' diye buyurur. Hz. Bilâl'e yemek getirmesini söyler o da yağ, peynir ve hurma getirir. Hep beraber doyuncaya kadar yerler. Bunun üzere adam: "Yâ Rasulullah! Ben şunu tek başına yedim!" deyince, Hz. Peygamber (a.s.): "Kâfir, yedi bağırsakla, mümin ise bir tek bağırsakla yer!" diye karşılık verir. Adam, ertesi günü İslâm'a, imanını artırmak ve pekiştirmek için tekrar gelir.⁶⁹ İslâm'a alışma döneminde, Müslümanların bu tür tavır sergilemeleri normal gözükmemektedir. Şu da bir gerçek ki, bir eğitimci olarak Hz. Peygamber'in bu ilk İslâm toplumunu oluşturması kolay olmamıştır.

1.1.4. Hz. Peygamber'le Ticârî İlişki Konusunda Ortaya Çıkan İtirazlar

Hz. Peygamber (a.s.) ve Müslümanların hicretten sonra Medine'de ikâmet etmeye başladıkları ilk aylarda Medine'de pazar ve çarşılar daha çok Yahudiler'in egemenliğinde olduğu için Hz. Peygamber (a.s.), Müslümanlara ait bir pazar ve çarşı yeri araştırır. Bir tavsiye üzerine baktığı yeri beğenir. Burası Sâideoğullarının yeridir.

⁶⁸ İbn Hişam, 1936, IV, 84-85; el-Vakidî, a.g.e., III, 890; İbn Hanbel, a.g.e., V, 218; Köksal, a.g.e., XV, 406.

⁶⁹ el-Vakidî, a.g.e., III, 1017-1018.

Onlara varıp: “Ben, size bir hâcet için geldim. Kabristanınızın (belli bir bölümünü) bana veriniz. Orayı, çarşı pazar yeri yapacağımı!” der. Bazıları bu istenen yeri verir. Bazıları ise: “orası, bizim hem kabristanımız, hem de kadınlarımızın çıkma yeridir!” derler. Daha sonra verenler, vermek istemeyenleri kınayınca onlar da râzı olurlar.⁷⁰

Gelen rivâyetlerden anlaşıldığına göre maddi durumu iyi olmayan Câbir’in cılız bir devesi vardı. Hz. Peygamber (a.s.), ona, direkt yardım etmektense, devesini satın almak ister. Hz. Peygamber (a.s.), ona devesini satıp satmayacağını sorar. O da bağışlayacağını söyler. Bağışlamayı kabul etmeyip, satmasını isteyince, Câbir de, Hz. Peygamber’e bedelini belli etmesini söyler. Bir dirhemden kırk dirheme kadar pazarlık yapılır. Cabir, ‘Rasulullah, devenin bedelini benim için bir Ukiye’ye (40 dirhem) kadar yükseltti’ diye rivayet ederek alışverişi anlatmaktadır. En sonunda, aldın kabul ettin mi? diye sorulur ve taraflar anlaşmış olurlar.⁷¹ Bağış kabul etmeyen Hz. Peygamber (a.s.), böylelikle epey yüksek bir fiyata deveyi almış, Câbir’e de fazlasıyla yardım etmiş olur. Tabii ki, Hz. Peygamber (a.s.)’in verdiği fiyata hayır deyip, alış verişin değerini yükselten de Cabir olmuştur. Müslümanların, Hz. Peygamber (a.s.) ile yapmış oldukları ticârî pazarlıkların ve alışverişlerin daha da çok olduğu konusunda şüphemiz yoktur. Dikkatimizi çeken bir örnek daha var ki, bu her ne kadar bir ticârî pazarlık değilse de, onu da burada nakletmeyi uygun bulduk. Hz. Peygamber (a.s.)’in verdiği mihri, kayınpederin beğenmemesi ve az görmesi neticesinde, ortaya bir anlaşmazlık çıkar. Bu sosyal olaylarda ve evlilik kurumunda bile itirazların yaşandığını göstermektedir. Esmâ adlı kızını Hz. Peygamber (a.s.)’e verecek olan Numan b. Ebi’lcevne, Hz. Peygamber (a.s.)’in verdiği mihre itiraz eder ve “Ya Rasulullah! Mihrini kısma!” der. Hz. Peygamber (a.s.) de, “Ben, ne kadınlarımdan hiç birine bundan üstün mihir verdim; ne de hiç birine hiçbir kimse, bundan üstün bir mihir verdi”⁷² diye buyurur. Hz. Peygamber (a.s.), bütün itirazlarda olduğu gibi, burada da anlatarak, yol göstererek insanlara doğruyu göstermiş ve onları ikna etmiştir.

1.2. Hukuk Alanında Yapılan İtirazlar

İslam’ın insanlığa en büyük katkılarından biri adalet ilkesidir. Onun içindir ki Yüce Allah, bütün Müslümanlara adaletli olmalarını emretmektedir.⁷³ Bunun somut

⁷⁰ Köksal, a.g.e., VIII, 195; Nureddin Ali b. Ahmed Semhudi, *Vefâu’l-Vefâ*, (Tah: M. Muhyiddin Abdülhamid), Beyrut 1971, I, 539-541.

⁷¹ İbn Hişam, 1936, III, 206; İbn Hanbel, a.g.e., III, 376.

⁷² İbn Sâd, a.g.e., VIII, 143; Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, *Siyer-u A’lâmi’n-Nübelâ*, Beyrut 1985/ 1405, II, 184.

⁷³ Nahl, 90.

örneğini Hz. Peygamber (a.s.), yaşarken uygulamıştır. Nihayet Veda konuşmalarında Hz. Peygamber, hak ve hukuka çok önem verdiğini şöyle vurgulamıştır: “Ben de insanım. Aranızdan, bazı kimselerin hakları bana geçmiş olabilir. Ben hangi kişinin tenine dokunmuş isem, işte tenim, o da dokunsun, ödeşsin!”⁷⁴ “Ben hangi kişinin malından almışsam, işte malım! O da gelsin, alsın! İyi biliniz ki, benim katımda, sizin en önde geleniniz, varsa, hakkını benden alan veya hakkını bana helal eden kişidir ki, Rabbıma onun sayesinde helalleşmiş olarak, gönül huzuru ile kavuşacağımıdır.” Hz. Peygamber (a.s.), bütün içtenliğiyle bu sözlerini söyler. Ashabını ve bütün Müslümanları bu şekilde yetiştirmiştir. Onun için rahatlıkla bir adam ayağa kalkıp, “Ya Rasulallah! Ben, sana üç dirhem vermiştim!” der. Hz. Peygamber (a.s.), “Doğru söylüyorsun! Ey Fadl, buna üç dirhem ver!”⁷⁵ diye buyurur. Hz. Peygamber (a.s.), yine devamla, “Ey insanlar! Kimin üzerine geçmiş bir hak varsa, o onu hemen ödesin. Dünyada rüsvay olurum demesin. İyi biliniz ki, dünya rüsvaylığı, Ahiret rüsvaylığından hafiftir!”⁷⁶ diye buyurunca, yine bir adam kalkıp, “Ya Rasulallah! Ben Allah yolunda savaş ganimetine hiyanet etmiş, üç dirhem üzerime geçirmiştim!” der. Hz. peygamberin sorusu üzerine bunu, ihtiyacı için yaptığını açıklayan adam için Hz. Peygamber (a.s.), “ey Fadl! Bu kişiden, Beytülmal'e üç dirhem teslim al!”⁷⁷ diye buyurur.

Gerçekten Hz. Peygamber (a.s.), hak-hukuk konusunda Müslümanları öyle yetiştirmişti ki, kendisi de bu konuda pratik olarak ömekliğini sergilemiştir. Onlar da, kim olursa olsun, can ve mal haklarını sonuna kadar gözetmişlerdir diyebiliriz. Bedir savaşından önce Hz. Peygamber (a.s.), askeri denetleme yaparken, elinde aldığı bir ok ile safları düzeltiyordu. Saftan ileri çıkan Sevad b. Gaziiye'nin karnına dokunur ve “Ya Sevad! Hizaya gel!” der. Sevad: “Canımı acıttın. Seni, hak din ve Kitapla, Adaletle gönderen Allah hakkı için, kisas isterim!” deyince, Hz. Peygamber (a.s.), karnını açar ve “haydi kisas et, ödeş!” buyurur. O da eğilip, Peygamber (a.s.)'in karnını öper ve bunu Kıyamet gününde şefaath dilemek için yaptığını söyler.⁷⁸ Burada önemli olan, bir peygamber ve devlet başkanı –komutan olan Hz. Peygamber (a.s.)'den böyle bir istekte bulunabilmiş olmasıdır.

⁷⁴ İbn Sâd, a.g.e., II, 255; Et-Taberî, 1967, III, 191; İbnü'l-Esîr, 1985, II, 292.

⁷⁵ İbn Sâd, a.g.e., II, 255; Et-Taberî, 1967, III, 191; İbnü'l-Esîr, 1985, II, 293.

⁷⁶ Et-Taberî, 1967, III, 191; İbnü'l-Esîr, 1985, II, 293.

⁷⁷ Bkz. Et-Taberî, 1967, III, 191.

⁷⁸ İbn Hişam, 1936, II, 278; el-Vakidî, a.g.e., I, 56-57; Et-Taberî, 1967, IV, 292; İbn Sâd, a.g.e., III, 516-517.

1.2.1. Yeni Bir Toplum Oluşturulurken Değişen Hükümlere İtirazlar

Hak ve adalet doğrultusunda yeni bir toplum oluşturma, bütün sistem ve düzenler için şüphesiz zordur. İslâmi uygulamalarda da bu zorluklarla karşılaşıldığını İslâm Tarihi Kaynakları'ndan öğrenmekteyiz. İnsanları eski yanlış alışkanlıklarından koparma, hele hele yanlış âdetleri doğrularla değiştirme, gerek alışan insanlar için, gerekse de bu yenilik sistemini uygulayacak olanlar için, herkes için zorluk vardır. İnsanoğlunun, alışkanlıkların değiştirmek her zaman zor olmuştur; psikoloji ve sosyoloji ilimleri de bunu teyid etmektedir.

Eskinin üzerine onu ya düzeltici, ya da toptan değiştirici olan hükümleri yürürlüğe koyarken, Hz. Peygamber (a.s.)'in gerçekten zorlandığı anlaşılmaktadır. İnsanların, onun hikmetini hemencecik anlayamadıkları için, 'bu nasıl oluyor? böyle olur mu?' diye sayabileceğimiz nitelikte sözler sarf ederek, Hz. Peygamber (a.s.)'e itirazlarını, kolayca söyledikleri gelen rivayetler arasındadır.

Kaynakların belirttiğine göre, Miras hukuku ile ilgili değişimde de böyle oldu. Şehid olan Sad b. Rebi'nin hanımı, iki kızıyla beraber, Hz. Peygamber (a.s.)'in karşısına geçip, bunlar için mal isteyince, Hz. Peygamber (a.s.), hemen hüküm vermekten kaçındı ve Allah'ın, bu konuda hükmünü vereceğini söyledi. Nitekim Nisa, 11. âyeti nazil oldu.⁷⁹ Hz. Peygamber (a.s.), Sâd'ın kardeşi Belhâris ve Sâd'ın eşini çağırıp, "Sad'ın iki kızına malın üçte ikisini, kızların annesine de, sekizde birini ver. Geri kalanı senindir!"⁸⁰ diye buyurdu. Bunun İslâm'da, ilahi hükümlere göre ilk miras taksimi olduğu rivayet edilmektedir.⁸¹ Bu kişiler memnun oldular ama, bazı Medine'li Müslümanlar, "Yâ Rasulullah! Kızlara, babasının bıraktığı maldan hisse mi vereceğiz? Halbuki onlar, ne ata binebilirler, ne de çarpışma yapabilirler? Küçük erkek çocuklara da mı miras vereceğiz? Onlardan hiçbir fayda gelmez!" derler. Çünkü Medineliler, eskiden beri böyle taksim ederlerdi ve ancak, savaşıyor çağda ve güçte olan çocuklara mirâs verirlerdi.⁸² Hatta başka bir rivayette, yine bazı Müslümanlar gelip, "Yâ Rasulullah! Senden, bize ulaşan haberin aslı nedir? Sen, ata binmeyen, ganimet veremeyen küçüklerle de, uzaklara, yabancılara malla giden kızlara da, mirâs hakkı veriyormuşsun!" dediler. Hz. Peygamber (a.s.), âyeti okudu ve Müslümanlardan, bu

⁷⁹ İbn Sâd, a.g.e., III, 524; İbn Hanbel, a.g.e., III, 352; Ebû Davud, a.g.e., II, 109; Et-Tirmizî, a.g.e., IV, 414; İbn Mace, a.g.e., II, 908.

⁸⁰ el-Vakidî, a.g.e., s. 257; İbn Sâd, a.g.e., III, 524; Ebû Dâvud, a.g.e., II, 109; Et-Tirmizî, a.g.e., IV, 414; İbn Mace, a.g.e., II, 908.

⁸¹ İbn Hanbel, a.g.e., III, 375.

⁸² Et-Taberî, 1954, IV, 275.

âyeti uygulamalarını istedi.⁸³ İçki ve kumarın üçüncü safhada haram kılınması, ancak hicretin dördüncü yılında Nadiroğulları'nın yurtlarından sürüldükleri zamanlarda, Kur'an-ı Kerim'le yasaklandığı rivayet edilmektedir.⁸⁴ Bu zamana kadar, Müslümanlardan çoğu rahatsız olmakla beraber, içki içip, kumardan elde ettikleri paraları yiyenlerin bulunduğu anlaşılmaktadır. İçki ve kumar, onları rahatsız etmiş olmalı ki, bunun hükmün Rasulullah'dan sorduklarında Bakara, 219. âyeti iner: "Sana içkiyi ve kumarı soruyorlar. De ki: Onlardan hem büyük günah, hem insanlar için faydalar vardır. Günahları ise faydalarından daha büyüktür."⁸⁵ Hz. Peygamber, Müslümanların bu âyete uymalarını düşünürken, bazılarının âyeti şöyle yorumladıkları kaydedilmektedir: "İçki ve kumar, bize haram kılınmış değildir. Ancak, bunlarda büyük günahlar olmakla beraber, halkın menfaati de, bulunduğu bildirilmiştir."⁸⁶ , "Bu gelen âyetle, bir ruhsat ve müsaade var gibidir. Kumarın kazancını yiyelim, içkiyi de içelim. Bunlardan dolayı da, Allah'tan yargılanmak dileyelim!"⁸⁷ , "Yâ Rasulallah! Bırak da, yüce Allah'ın buyurduğu gibi bundan faydalanalım!". Hz. Peygamber (a.s.), onlara cevap vermeyip susar. II. Safhada, Nisa süresi 43. âyet inip de, burada da sarhoşken namaza yaklaşmayın, diye buyurulup, Hz. Peygamber (a.s.), Müslümanlardan içmemelerini beklerken, yine onlar: "Yâ Rasulallah! Biz, namaz vakti yaklaşınca, içmeyiz!" dediklerinde de, Hz. Peygamber (a.s.), onlara cevap vermeyip susar.⁸⁸ Bir kısım Müslümanlar, yine içmeye devam eder. Bütün Müslümanlar ancak, III. Safhada, yani Mâide 90-91 âyetlerle kesin yasaklanınca, içki ve kumardan tamamen vazgeçerler.⁸⁹

Heyetler yılında Medine'ye gelip Müslüman olan Bahreyn Abdülkays heyetine de içkinin haram olduğu söylenince, onların da bu isteklerden hoşlanmadıklarını gelen rivâyetlerden anlıyoruz. İçtikleri içki, 'Nakir' yasaklanınca, 'Yâ Rasulallah! Sen nakir'in ne olduğunu bilir misin?' diye sorarlar. Hz. Peygamber (a.s.), tarif edip, içkinin içinde bulunduğu kapları da imhâ etmelerini buyurduğunda da, 'Öyle ise Yâ Rasulallah! Biz, neyin içinden su içeceğiz?' derler. Deri su kapları tavsiye edilince bu kez, 'Yâ Rasulallah! Bizim arazimizde fâre pek çoktur. Orada deri su kapları duramaz ki' diye

⁸³ İbnü'l-Esir, 1970, II, 97; Köksal, a.g.e., X, 261.

⁸⁴ İbn Hişam, 1936, III, 191.

⁸⁵ İbn Hanbel, a.g.e., I, 53; Ebû Dâvud, a.g.e., II, 291; Et-Tirmizî, a.g.e., V, 253; Nesâî, a.g.e., VIII, 286.

⁸⁶ İbn Hanbel, a.g.e., II, 351.

⁸⁷ Et-Taberî, 1954, VII, 33.

⁸⁸ Köksal, a.g.e., XI, 106.

⁸⁹ İbn Hanbel, a.g.e., II, 351, I, 53; Nesâî, a.g.e., VIII, 287; Köksal, a.g.e., VI, 107.

mazeret üretmeye devam ederler.⁹⁰ Hz. Peygamber'e düşen görev, insanları İslâm'a davet etmek ve bunu yaparken de yılmadan sabırla her türlü sorularına yanıt vermektir.

İslâm'ın ana ibadetlerinden olan zekât vermede de, Hz. Peygamber (a.s.)'in çeşitli itaatsizliklerle karşılaştığını söyleyebiliriz. Kendisinin servet sahibi olması için Hz. Peygamber'in dua etmesini sağlayan, Sâlebe b. Hâtıb'ın, zengin olduktan sonra, Hz. Peygamber (a.s.)'in gönderdiği zekat memurlarını geri çevirdiği rivayet edilmektedir. Hz. Peygamber (a.s.)'in zekat ile ilgili yazısını okuduktan sonra 'bu, cizye ve haraçtan başka bir şey değil, cizye ve haracın kardeşinden başka bir şey değil bu! Hele siz bir gidiniz. İşinizi gördükten sonra bana uğrayınız!' der. Vergi memurlarının ikinci gelişlerinde de, Hz. Peygamber (a.s.)'in göndermiş olduğu yazıyı tekrar okuyan Sâlebe, aynı sözleri tekrarlayarak, memurları geri gönderir. Hakkında, Tevbe sûresinin 75-76. âyetleri iner. "Onlardan kimi de, Eğer Allah lütuf ve kereminden bize verirse, mutlaka sadaka vereceğiz ve elbette biz sâlihlerden olacağız! diye Allah'a and içti. Fakat Allah lütfünden onlara (zenginlik) verince, onda cimrilik edip (Allah'ın emrinden) yüz çevirerek sözlerinden döndüler. Nihayet, Allah'a verdikleri sözden döndükleri ve yalan söylediklerinden dolayı Allah, kendisiyle karşılaşacakları güne kadar onların kalbine nifak (iki yüzlülük) soktu". Akrabalarından biri, Sâlebe için âyet indiğini haber verdiğinde, pişman olup, Hz. Peygamber (a.s.)'in yanına af dilemek için gelir. Hz. Peygamber (a.s.), ona acı gerçeği şöyle açıklar: "Yüce Allah, beni, senin zekâtını kabul etmekten men etti... Ben zekatını vermeni sana emrettim. Sen, emrime itaat etmedin!"⁹¹ Araştırebildiğimiz kadarıyla, zekata itiraz niteliğinde iki olay daha bulunmaktadır. Ancak, durum, bu örnekteki kadar açıkça yorumlanabilecek bir itiraz değildir. Gelen rivayetlere göre, Hz. Peygamber (a.s.)'in zekat memuru Büsr b. Süfyânül-Kâbi'ye, Huzaalar'ın Benî Kab kolu zekatlarını verirler. Fakat Benî Temim'ler (henüz Müslüman olmamışlardı), Büsr'ı, zekat toplamaktan men ederler. Huzaâlar, gerçekte "biz, İslâm dinine girmiş, Müslüman bir cemaatiz. Bu zekat, dinimizin esaslarındandır!"⁹² derler. Benî Temim "Vallahi, biz bir tek devenin bile yanımızdan ayrılıp götürülmesine meydan vermeyeceğiz!"⁹³ derler. En sonunda Huzaalar, Benî Temim'leri yurtlarından çıkararak Allah'a ve Rasûlüne karşı itaatsizlik yapanların durumuna düşmekten kurtulurlar.

⁹⁰ Müslim, a.g.e., I, 49-50.

⁹¹ Et-Taberî, 1954, X, 188-189; İbn Kesîr, 1988, VII, 3579; İbn Kesîr, 1969, II, 373-374; İbnü'l-Esîr, 1970, I, 237-238.

⁹² el-Vakidî, a.g.e., III, 973-974.

⁹³ Halebî, a.g.e., III, 216; Huseyin b. Muhammed b. el-Hasan ed-Diyarbakrî, Târihu'l-Hamis, Beyrut ts., II, 118.

Korkup, Medine'ye dönen Büsr, bu durumları Hz. Peygamber (a.s.)'e aktarır.⁹⁴ İslâm'ın Araplar arasında tamamen yayılmadığı bu dönemden sonra, Benî Temim de gelip Müslüman olur. Benzer bir durumun, Beni Müstalik'e zekat toplamaya giden Velid b. Ukbe'nin başına geldiği anlaşılmaktadır. Onların zekat vermeyeceklerinden ve öldürülmelerinden korkan Velid, Hz. Peygamber (a.s.)'e gelip: "Yâ Rasulallah! Hâris, beni, zekat toplamaktan men etti ve öldürmek istedi."⁹⁵ der. Durumun öyle olmadığı, Velid'in aldığı yanlış istihbaratla Medine'ye geri döndüğü anlaşılır. Hatta, Hz. Peygamber (a.s.)'in vergi memurlarını karşılamakla görevli Beni Müstalik öncü birliği, Medine'ye bu durumu sormak için gelir.⁹⁶ Bu olayla ilgili olarak Yüce Allah'ın Müslümanları şöyle uyardığı rivayet edilmektedir: "Ey Müminler! Eğer, bir fâsık, size bir haber getirirse, onu, tahkik ediniz. Yoksa, bilmeyerek bir kavme çatarsınız da, yaptığınıza pişman olursunuz!"⁹⁷ Hz. Peygamber (a.s.), onların yalan söylediklerini zannederek tevkîf etmeyi düşünürken, inen bu âyet ile onların mazur olduklarını öğrenmiş olur.⁹⁸ Hak-hukuk konusuna Hz. Peygamber (a.s.)'in önem verdiği bir uygulamayı, yine bir zekat örneğinde görmekteyiz. Zekat ambarında bulunduğu sırada, henüz çocuk olan Hasan gelip, bir hurma tanesini ağzına götürdüğünde Hz. Peygamber (a.s.), onu ağzından çıkartır ve ona, "sen, sadaka ve zekat yemenin bize helal olmadığını bilmiyor musun?"⁹⁹ diye uyardığında orada bulunanlar, "Yâ Rasulallah! Şu yavrunun aldığı bir tek hurmadan sana ne vebal olacak" derler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.), "bize, bana ve Muhammed'in Ehl-i Beyt'ine sadaka ve zekat helâl değildir!"¹⁰⁰ diye buyurur.

İçki ve kap meselesinde olduğu gibi ehli eşek eti yenmesi ve kaplarının imha edilmesi emrinde de bazı itirazların yaşandığı anlaşılmaktadır. Hayber kalelerinin birinden çıkan 20-30 kadar eşiği, Müslümanların boğazlayıp, ateşlerde pişirmeye başladıklarını Hz. Peygamber (a.s.), haber alınca, "onları dökün, kaplarını da kırın!" diye buyurur. Eshâb'dan birisi, 'Yâ Rasulallah! Etleri döksek de, kaplarını yıkasak?' diye sorunca, Hz. Peygamber (a.s.)'de, 'ya da öyle yapın' diye bir açıklama yapar. Fakat açıklıktan dolayı, yine söz dinlemeyenler olduğu anlaşılmaktadır ki, Enes b. Mâlik'in üç defa gelip, Hz. Peygamber'e 'eşeklerin eti her öğün yenir oldu' diye

⁹⁴ el-Vakidî, a.g.e., III, 973-975.

⁹⁵ İbn Hanbel, a.g.e., IV, 275.

⁹⁶ y.a.g.e., IV, 279.

⁹⁷ Hucurat, 6; İbn Kesîr, 1988, XIII, 7403; el-Vakidî, a.g.e., III, 980-981; İbn Sâd, a.g.e., II, 161-162; İbn Hanbel, a.g.e., IV, 279.

⁹⁸ İbn Kesîr, 1988, XIII, 7404.

⁹⁹ el-Buhârî, a.g.e., II, 135.

¹⁰⁰ İbn Hanbel, a.g.e., I, 200; Köksal, a.g.e., X, 49.

duyurduğu rivayet edilmektedir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, üçüncü defa yine aynı yasağı hatırlatır: “Allah ve Rasûlü sizi ehli eşeklerin etini yemekten men eder, çünkü o murdardır. Onlardan hiç yemeyiniz, onları dökünüz!” Müslümanlar, artık bundan sonra emre uyarlar.¹⁰¹ Hadis kaynaklarında, kurban etlerini biriktirmenin yasaklandığı bir yıldan bahsediliyor. Buna göre, bazı Müslümanların, Hz. Peygamber (a.s.)’e gelerek, “Yâ Rasulullah! Halk kurbanlardan tulumlar dolusu erzak ediniyorlar!” dediklerinde, Hz. Peygamber (a.s.); “siz bunu bana ne için söylüyorsunuz?” der. “Kurban etlerinin üç günden sonra yenilmesini yasaklamıştın dal” diye yanıt verirler. Bu kararın, geçen yıl ki bazı şartlara binâen verilmiş bir karar olduğunu açıklayan Hz. Peygamber (a.s.), “ O zaman Medine’ye fakir çöl Arapları gelmişti” “Geçimde zorluk çeken halka yardımda bulunasınız diye” “kurban etlerini biriktirmekten sizi men etmiştim” “Artık bu yıl, kurban etlerinden hem yiyiniz, hem de yediriniz, hem biriktiriniz hem de fakirlere tasadduk ediniz!”¹⁰² diye buyurur.

Hz. Peygamber’in koymuş olduğu hükümler, yer, zaman ve şartlarla ilgilidir, diye buyurur diyebiliriz. O, vahye göre konuşurdu. Bir hüküm gelmişse, onun tamamlanmasını bekler, gelmemişse susardı. Bunu, Kur’an da,¹⁰³ Hadisler’de¹⁰⁴ görebiliyoruz. Hacc’ın farz oluşunu, bildirdiğinde de böyle olmuştu. Müslümanlar, şu soruyu sorar: “Yâ Rasulullah! Her yıl mı? Üçüncü defa soruşlarında ancak Hz. Peygamber (a.s.), onların yerli-yersiz çokça soru soruşlarını, itirazlarını da ele alacak şekilde cevap verir: “Hayır, her yıl değil. Eğer, evet demiş olsaydım, muhakkak her yıl Hacc etmeniz üzerinize farz olurdu. Her yıl farz olsaydı, onu yapmaya güç yetiremezsiniz”¹⁰⁵; “Yapmayınca da azâba uğradınız!”¹⁰⁶; “Ben sizi kendi hâlinize bıraktıkça, siz de beni kendi halime bırakınız. Muhakkak ki, sizden önceki (ümme) helak eden ancak sorularının çokluğu ve peygamberlerine karşı aksilikleri olmuştur! Ben size bir şeyi emrettiğim zaman siz, onu gücünüz yettiği kadar yerine getirmeye çalışınız. Ben sizi bir şeyden nehy ettiğim zaman da, onu bırakınız”¹⁰⁷

Gerek bundan sonraki bölümde ele alacağımız üzere, Hz. Peygamber (a.s.)’in verdiği karar itiraz olarak kabul edilsin, gerekse de yeni bir toplum oluşturulurken değişen hükümlere itiraz olarak kabul edilsin, İslâm’da ilk zihâr olayı olarak bilinen olay,

¹⁰¹ el-Buharî, a.g.e., V, 78.

¹⁰² Müslim, a.g.e., VI, 80; el-Buharî, a.g.e., VI, 239; Köksal, a.g.e., XII, 102.

¹⁰³ Necm, 3-4. Ayetler.

¹⁰⁴ el-Buharî, a.g.e., VIII, 148

¹⁰⁵ İbn Hanbel, a.g.e., I, 113; Müslim, a.g.e., II, 975.

¹⁰⁶ İbn Mâce, a.g.e., II, 963.

¹⁰⁷ Müslim, a.g.e., I, 975; Hacc, 412.

Hiz. Peygamber (a.s.)'in verdiği hükme itirazların, kolayca ve rahatça yapılabilirdiğinin bir  rneği olarak karşımızda durmaktadır. 'Sen bana anamın sırtı gibisin!' diye eşi Havle'ye zihar yapan Evs b. Sâmit'in olayı Hiz. Peygamber (a.s.)'e intikal ettiğinde, o, karısının ona haram olduğu hükmünü verir. Bunu duyan Havle, verilen karara hem itiraz, hem de bahane için, kendisinin yaşlı olduğunu, aslında bu olayda eşinin, boşama sözünü ağzına hiç almadığını, ısrarla ve inatla Hiz. Peygamber (a.s.)'e anlatır: "O, boşama sözünü ağzına almadı", "Y  Rasulullah! Kocamla bir arada yaşamamı uzat!, Ayrılırsak mahvoluruz." Havle, hiç durmadan yalvarmaya, konuşmaya, ağlamaya, du  etmeye devam eder. Kendisiyle ilgili inen vahy anında dahi, bunu sürdürür.¹⁰⁸ O sırada Hiz.  şe (r.a.) onu susturur. M c dele s resi, 1-4. ayetler, bu olay üzerine inmiřtir¹⁰⁹: "Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikayette bulunan kadının sözünü Allah işitmiştir. Allah, sizin konuşmalarınızı işitir, çünkü Allah, işitendir, bilendir. İçinizden zihâr yapanların kadınları, onların anları değildir. Onların anaları ancak, kendilerini doğuran kadınlardır. şüphesiz onlar çirkin bir laf ve yalan söylüyorlar. Kuşkusuz Allah, affedicidir, bağışlayıcıdır. Kadınlardan zihâr ile ayrılmak isteyip de, sonra söylediklerinden dönenlerin karılarıyla temas etmeden önce bir köleyi hürriyete kavuşturmaları gerekir. Size öğütlenen budur. Allah yaptıklarınızdan haberi olandır. (Buna imkan) bulamayan kimse, hanımıyla temas etmeden önce ardarda iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmeyen, altmış fakiri doyurur. Bu (hafifletme) Allah'a ve Ras l 'ne inanmanızdan dolayıcıdır. Bunlar Allah'ın hükümleridir. K firler için acı bir azap vardır." Bu âyetlerden sonra Hiz. Peygamber (a.s.), Havle'ye yapması gerekenleri her anlattığında, o, yine bir mazeret bulacaktır. Hiz. Peygamber (a.s.), Evs'e, 'bir k le  zad etmeğe gücün yeter mi?' sorusuna, Havle araya girip, 'Hangi köleyi azad edecek? Vallahi o,  z d etmek için k le bulamaz. Onun benden başka hizmetçisi yok" der. " yle ise, ard arda iki ay oruç tutmaya gücün yeter mi?", sorusuna, yine Havle araya girip, 'Vallahi, Y  Rasulullah! O, buna g   yetiremez. Zayıf bedenle iki ay oruç tutacak olsa gözlerini kaybeder" der. " yle ise altmış yoksulu doyurmaya gücün yeter mi?" sorusuna, yine Havle "Altmış yoksulu doyurmak, buna mı kalmış?! Bu, ancak düşkün bir yiycidir!" der ve konuşmalar bu minval üzere devam eder.¹¹⁰ Tarihe, şikayetlerini Allah'a duyuran kadın olarak geçen Havle olayı için söylenecek tek sözün, Hiz. Peygamber (a.s.)'in, gerçekten, çok sabırlı bir insan oluşudur, diyebiliriz.

¹⁰⁸ İbn S d, a.g.e., VIII, 380.

¹⁰⁹ İbn Kesîr, 1988, XIV, 7769-7775.

¹¹⁰ et-Taberî, 1954, XXVIII, 3; İbn S d, a.g.e., VIII, 380.

vazgeçip, Medine'den Şam'a sürülmelerini emreder.¹¹³ Kaynakların, Abdullah b. Übey'in münafıklığında bir anlaşmazlık yok. Ama bu kadar önemli bir olayda, İbni Übey'in, Hz. Peygamber (a.s.)'e karşı yalnız başına hareket etmiş olması mümkün müdür? Birçok Hazrec'li Müslüman'ın da onun gibi düşündüğü anlaşılmaktadır. Avf b. El Hazrec'den Ubâde b. Sâmit'de onların müttefikiydi ve o da, onları bıraktırmak için Hz. Peygamber'in yanına gelir, ama o, 'Yâ Rasulullah! Ben, Allah'ı, Rasûlü'nü ve müminleri dost tuttum. Şu kâfirlerin müttelikliğinden ve dostluğundan uzaklaştım", der. Bu olayla ilgili olarak Mâide sûresinin 55 ve 56. Âyetlerinin indiği rivayet edilmektedir: "Ey İman Edenler! Yahudileri de, Nasrânileri de, kendinize yâr ve dost edinmeyin! Onlar ancak, birbirlerinin dostlarıdır. İçinizde kim, onlarla dost edinirse, onlardan olur. Şüpheli yok ki, Allah, o zâlimler topluluğunu doğru yola çıkarmaz."¹¹⁴ Münafık olarak bilinen Abdullah b. Übey'in, devamlı surette Hazrec'ilerin başı durumunda öne çıktığı ve kendi görüşlerini her fırsatta Rusulullah'a kalayca söylediği anlaşılmaktadır. Belki de Hz. Peygamber (a.s.), fitne çıkmasın diye, kendisine destek veren Hazrec'ilerle beraber İbni Übey'in teklifini kabul eder. Ancak bu, ileride başlarına iş açar. Çünkü sonraki yıllarda, Evsiler'in, bu olayı bahane ederek, müttelikleri Benî Kureyzâ'yı affettirmenin yolunu aradıkları nakledilmektedir.

Haz. Peygamber (a.s.)'in büyük birleştiriciliğine rağmen, Medineli Müslümanlar, geçmişten gelen kavga ve sevgilerini korumaktaydılar. Benû Kayle adı verilen Medine'li Müslüman Araplar, Evs ve Hazrec diye ikiye ayrılmışlardı. Araplar, her ikisi de iki kardeşin soyundan gelmekteydiler. Evs ve Hazrec'lerin ortak adı Benû Kayle idi.¹¹⁵ İslâm'daki adları, Mekke'den Medine'ye hicret eden Muhâcirler'e yardım edenler anlamında Ensâr olan bu topluluğun, çok güzel bir İslâm Kardeşliğini ortaya koymuş olmalarına rağmen, gerek kendi içlerindeki anlaşmazlıklar gerekse de, Muhâcirler'e karşı olan anlaşmazlıklarını zaman zaman sergilediklerini ve bu manada Hz. Peygamber (a.s.)'i üzdüklerini tesbit etmiş buluyoruz. Evsiler'de, müttelik olan Benî Kureyzâ'yı affetmesi için Hz. Peygamber'e itirazlarda bulunurlar. Bedir Savaşından sonra, hicri 2. yılda gerçekleşen Benû Kaynuka olayından sonra, Benî Kurayza Gazvesi de, üç yıl sonra hicri 5. Yılda, onların Hendek Harbindeki hıyânetleri sebebiyle yapılmıştır. Evsiler, Hz. Peygamber (a.s.)'e şunu söylerler: "Bunlar, Hazrec'ilerin değil, bizim müttelikimizdir. İbn Übey'in müttelik olan Benî Kaynuka Yahudileri hakkında akşamleyin yaptığın muâmeleyi biliyorsun; onların 400 zırhlı, 300 silahsız askerini

¹¹³ el-Vakidî, a.g.e., I, 139; İbn Sâd, a.g.e., II, 29; et-Taberî, 1967, II, 297; İbnü'l-Esîr, 1985, II, 134; Köksal, a.g.e., IX, 238.

¹¹⁴ İbn İshak, 1981, s. 295; İbn İshak, 1991, s. 369; İbn Hişam, 1936, III, 51-52.

onlara bağışlamıştın. Bu müttefiklerimiz, anlaşmayı bozdukları için pişman olmuşlardır. Onları bize bağışlayıver!” Hz. Peygamber (a.s.), susar, fakat onlar, ısrarlarını, itirazlarını daha da artırırılar.¹¹⁶ Hz. Peygamber (a.s.), o zaman şunu teklif etmek zorunda kalır: “Bunlar hakkında Sad b. Muâz’ın vereceği hükmü kabul ediyor musunuz?” deyince, hepsi: “ediyoruz” diye cevap verirler.¹¹⁷ Sad b. Muâz Hendek’te yaralanmıştı, ve bir merkebin üzerinde getirirlerken de ona şöyle baskı yapıyorlardı: “Ey Ebû Amr! Müttefiklerin hakkında iyi davran! Zaten, Rasulullah (a.s.)’de, seni bu işe, ancak, onlar hakkında iyi davranasın diye memur etmiştir!”¹¹⁸, “İbni Übeyy’in, müttefiklerine nasıl iyilik ettiğini gördün! Senin müttefiklerin her yerde seni korumuşlardır! Onlar, seni Hakemlikte başkaları üzerine tercih etmekle, sana sığınmışlar, senin affını ummuşlardır. Onlarda senin için hazırlanmış develer var!” diyerek onu iknâ etmeye çalışırlar.¹¹⁹ Sad b. Muâz, Hz. Peygamber’in yanına geldiğinde, “Ben, biliyorum ki: Allah, sana onlar hakkında bir emir vermiştir. Sen, Allah’ın sana emrettiğini işle!” diyerek¹²⁰ saygısından bu görevi kabul etmek istemese de, Hz. Peygamber, Sad’a onlar hakkındaki hükmü açıklamasını söyler. En sonunda verdiği hüküm için Hz. Peygamber (a.s.); “Sen, onlar hakkında Yüce Allah’ın ve Rasûlü’nün hükmüne göre hüküm verdin.”¹²¹der. Bu karar üzerine Sa’d b. Ubâde ile Hubâb b. Münzir’in gelip: “Yâ Rasulullah! Evsliler, Benî Kureyzâ Yahudilerinin, müttefikleri olduğu için, onların öldürülmesini istemiyorlar!” dediklerinde, Sad b. Muâz kalkıp: “Evslilerden bunu istemeyen kimsede hayır yoktur. Evslilerden bunda hayır görmeyen kimseden Allah, râzı olmaz!”¹²²der ve hâkemliğini en güzel şekilde tamamlamış olur. Yüce Allah, bu konuyla ilgili hüküm ve uygulamaları, Ahzâb süresi 26-27’de onaylar ve Müslümanlara, “onların, yerlerine, yurtlarına, mallarına ve henüz ayak basmadığınız başka bir yere (Hayber’e) de, sizi vâris kıldı. Allah her şeye hakkıyla kadirdir”¹²³ diye bir ayet indirir.

Hz. Peygamber (a.s.)’in verdiği veya uygun gördüğü kararlara yapılan itirazlara, özellikle öldürme ve diyet hükümlerinde de rastlanmaktadır. Mekke’nin Fethi’nde öldürmek yasaklandığı halde, kan davasının izini sürüp bunu gerçekleştiren Hiraş için,

¹¹⁵ Hamidullah, 1993, I, 571

¹¹⁶ el-Vakidî, a.g.e., II, 510; İbn Hişam, 1936, III, 250; et-Taberî, 1967, II, 586; et-Taberî, 1992, V, 498; İbnü’l-Esîr, 1985, II, 173.

¹¹⁷ İbnü’l-Esîr, 1985, II, 173.

¹¹⁸ İbn Hişam, 1936, III, 250; el-Vakidî, a.g.e., II, 510.

¹¹⁹ el-Vakidî, a.g.e., II, 511.

¹²⁰ İbn Sâd, a.g.e., III, 425.

¹²¹ İbn Hanbel, a.g.e., VI, 56, 141.

¹²² el-Vakidî, a.g.e., II, 517.

Huzaâlılar, Hz. Ebû Bekr, Ömer ve Ali'ye gelip, affedilmesi için aracılık isteklerine, Hz. Peygamber (a.s.)'in: "Şüphesiz ki Hiraş, bir kattâl (çok öldürücüdür) ...eğer bir kâfir için bir Mü'mini öldüreydim, öldürdüğün Hüzâli için, Hiraş'ı da öldürürdüm!" buyurarak, Huzaâlılar'a diyet göndermelerini emreder. Onlar da 100 deve verirler.¹²⁴ Yine Fetih'te, affedilmeyenlerden biri de Abdullah b. Sad b. Ebî Serh olduğu halde, Hz. Osman'ın onu himâyesine alarak, Hz. Peygamber (a.s.)'in karşısına geçip, onu affetmesi için âdeta baskı yapması, böylelikle affedilmesi, onların ardından Hz. Peygamber (a.s.)'in Müslümanlara: "Bey'atını almaktan ellerimi çektiğimi görünce, kalkıp o fâsık'ı öldürecek, içinizde anlayışlı bir kimse yok muydu?"¹²⁵, diye buyurması, Kureyş'in ünlü ailelerinden birisinin kızına, hırsızlık cezası uygulanacakken, cezanın uygulanmaması için Üsâme b. Zeyd'e aracılık yaptırılmasına, Hz. Peygamber (a.s.)'in: "Üsâme! Sen, Allah'ın kesinlikle uygulanmasını istediği bir cezanın affı hususunda mı şefaathçi oluyorsun!" diye buyurduktan sonra o akşam Müslümanlara: "Ey İnsanlar! Sizden önceki milletlerin helâk oluşlarına, şu davranışları sebep olmuştur. Onlar, eşraftan biri suç işlediği zaman örtbas etmişler, sıradan birisi hırsızlık yaptığına ise onu cezâlandırmışlardır. İyi bilin ki, hırsızlık yapan kimse, eğer Muhammed'in kızı Fâtıma da olsa, vallahi elini keserdim!"¹²⁶, buyurması, İslâm'ın ve Hz. Peygamber (a.s.)'in, hukuku uygulamasında, Müslümanların ona itirazları olarak yorumlanabilir.

Hz. Peygamber (a.s.)'in verdiği diyet hükmüne güçlü bir direncin yaşandığı bir olay var ki, halk arasında bayağı bir gerginlik yaşanmasına sebep olduğu anlaşılmaktadır. Huneyn savaş günlerinde, Müslümanlardan bir akıncı birlik dış çevrede gezinirken, çölde karşılaştıkları, İslâm selâmıyla selâm veren birini, erlerden Muhallim bin Cessâme öldürür. Öldürülen Âmir b. Azbât'ın yakınları ve Gatafanlar'ın reisi durumundaki Uyeyn b. Hısn, savaş meydanında bir ağacın altında dinlenmekte olan Hz. Peygamber (a.s.)'den kisas isteğinde bulunurlar. "Yâ Rasulallah bu Muhallim b. Cessâme, nasıl bizim kadınlarımızın ciğerini yakıp gözlerinden yaşlar akıttıysa biz de onu öldürmek suretiyle, onun kadınlarının gözlerinden yaşlar akıtacağız. Bu bizim hakkımızdır. Muhallim'i bize teslim et!" diye haykırışlar içinde sözlerinde ısrarlı olmaya devam ederler. Hz. Peygamber, Uyeyne'ye 'size diyetini vereyim, kısıstan vazgeçeni' der. Onlar bu teklifi kabul etmezler. Sesler yükselir, gürültüler çoğalır. Hz. Peygamber (a.s.), 'Hayır, bu seferimiz sırasında 50 deve, dönüşümüzde de 50 deve diyet

¹²³ İbn Hişam, 1936, III, 262.

¹²⁴ İbn Hişam, 1936, IV, 57-58; İbn Hişam, 1985, IV, 76.

¹²⁵ el-Vakidî, a.g.e., II, 855-856; İbn Hişam, 1936, IV, 52; İbn Hişam, 1985, IV, 69; et-Taberî, 1967, III, 59; et-Taberî, 1992, V, 679.

¹²⁶ el-Buhârî, a.g.e., VIII, 16; Nesâî, a.g.e., VIII, 71-72-75; Yardım, a.g.e., s. 287.

alacaksınız!” der. Onlar, bunu da kabul etmezler. Mükeysir adlı (veya Mükeytel) bir adam ayağa kalkıp: “Yâ Rasulullah! Doğrusu ben İslâmiyetin başında böyle bir adam öldürme işine rastlamadım. Önde gelen davar, okla vurulunca, arkadaki ürker kaçarl! Sen, bugün, kana kanla hüküm ver de yarın, istersen değiştir, diyet üzerine hüküm ver!” der. Hz. Peygamber, elini kaldırarak: “Hayır! Bu seferimiz sırasında hemen elli deve, dönüşümüzde de 50 deve diyet alacaksınız!” der. Ekra b. Hâbis, Kays’larla ve Uyeyne ile bir kenara çekilip, onları şöyle iknâ eder: “Ey Kays Topluluğu! Siz, öldürülmüş bir kişi yüzünden halk arasında meydana gelmiş gerginliği gidermek isteyen Resulullah’ın sizi lanetlemeyeceğinden, onun lânetlemesiyle de Allah’ın lânetlemeyeceğinden veya Rasulullah’ın size kızmayacağından, o’nun kızmasıyla da Allah’ın size gazap etmeyeceğinden emin misiniz?”. Muhallim’i de, Rasulullah (a.s.), asla affetmez, özrünü de kabul etmez ve şöyle buyurur: “Selâm veren adamı nasıl olur da öldürürsün? Sana bu salâhiyeti kim verdi?... Selam vereni öldüreni Allah affetmesin, çık git buradan!”¹²⁷ Gerçekten de, haksız yere bir Müslüman’ı öldüren ve fitne ye sebep olan Muhallim, affedilmez. Kahrından bir hafta sonra ölen Muhallim ile ilgili olarak Hz. Peygamber (a.s.), “masum bir insanı öldürmenin kötülüğünü göstermek, selâm vereni ölüme layık görmemeniz için Allah size ders veriyor” diye buyurur.

1.3. Yazılı ve Sözlü Antlaşmalara İtirazlar

1.3.1. Antlaşmalara veya Maddelerine

Mekke’de, müşriklerin Müslümanlara zulümlerini artırdığı yıllarda, peygamberliğin 11. yılında Hz. Peygamber (a.s.), Akâbe’de, Medine’li Hazreciler’den altı kişilik bir gurupla buluşur.¹²⁸ Hz. Peygamber, onlara İslâm’ı anlatınca, onlarda bu dini kabul ederler. Hz. Peygamber (a.s.), onlara: “Siz, Rabb’ımın elçilik vazifesini, halka, tebliğ edinceye, yerine getirinceye kadar, beni koruyarak, bana yardımcı olacak mısınız?” diye sorar¹²⁹ ve onlarla birlikte, Medine’ye gitmek istediğini belirtir.¹³⁰ Onlar da, Medine’deki topluluklar arasında anlaşmazlık olduğunu, daha geçen yıl Buâs gününde çarpıştıklarını anlatarak: “Eğer, sen, bugün, yanımıza gelirsen, bizim için, senin üzerinde birleşme olmaz”¹³¹, “Sen, Allah’ın izniyle biraz bekle... Bu yıl, bizi

¹²⁷ İbn Hişam, 1936, IV, 276; İbn Hişam, 1985, IV, 374-375; el-Vakidî, a.g.e., III, 920; İbn Hanbel, a.g.e., V, 112.

¹²⁸ İbn Hişam, 1936, II, 70; et-Taberî, 1967, II, 234.

¹²⁹ İbn Sâd, a.g.e., I, 218.

¹³⁰ Yakubi, a.g.e., II, 38.

¹³¹ İbn Sâd, a.g.e., I, 218-219.

serbest bırak, onları senin davet ettiğin şeylere dâvet edelim!”¹³², diyerek gelecek yıl Hac mevsiminde gelmeye söz verirler. Hz. Peygamber’de kabul eder. Böylece, karşılıklı fedâkarlıklarla, antlaşma sağlanır. Hz. Peygamber (a.s.)’in Medine’ye gitme teklifi, durumun müsait olmaması nedeniyle ertelenmiş olur.

İslâm öncesi Araplarda siyasi ve toplumsal birliği temsil eden kurum, kabiledir, diyebiliriz. İslâm gelince devlet kavramını, şûra’yı istişâre’yi oturtup, kabile ve şahısları ona bağladığı anlaşılmaktadır. Dini ve dünyevi lider Hz. Muhammed (a.s.), bu Medine toplumunun ittifakıyla, Medine’de bir şehir devleti kurmuştur. Bu devlet, tarihinde ilk defa Arap Yarımadasını birleştirerek İslâm sancağı altında toplamayı başardı.¹³³ Temeli sevgi üzerine kurulu bu devlet, Hz. Peygamber (a.s.) önderliğinde; Arap (Ensâr-Muhacir), Yahudi ve Hristiyanların birlikte yaşayacağı bir toplum haline gelmeyi hedefler. Çünkü Hz. Muhammed (a.s.), yerli halkın bütün guruplarının reislerini ve temsilcilerini bir toplantıya davet ederek, onları, müşterek bir belediye teşkilâtının kurulmasının faydasına, lüzumuna ikna eder. Böylece birleşik hükümet tipi, yâni bir şehir devletinin temeli atılır. Bunu da, dünyada ilk sayılabilecek, yazılı bir anayasa ile teçhiz eder.¹³⁴

Temeli bir anayasal metne dayalı bu devlet, çok güçlü bir şekilde büyür. Ama bundan müşrikler ve Yahudiler fazlasıyla endişe duyup, antlaşmalarına sadık kalmazlar. Çeşitli savaşlar yapılır.

Daha önceki bölümde, Ensâr’ın bir bölümünü temsil eden Hazrecîler’in Beni Kaynuka Yahudileriyle, Evsîlerin de Benî Kureyzâ Yahudileriyle müttefik oluşlarının doğurduğu sonuçlar sebebiyle, Hz. Peygamber (a.s.)’e yapmış oldukları itirazları ve sonuçlarını zikrettik. Bunlar, düpedüz itaatsizliği simgeleyen itirazlardı. İhanetleri neticesinde ya öldürülecek olan yada sürülecek olan Yahudi guruplarının, affedilmesi için Müslümanların, bu derece baskı uygulayarak, Hz. Peygamber (a.s.)’i zor durumda bırakmaları kabul edilebilir bir durum değildi. Neticede, Yüce Allah, ayetlerini indirerek Müslümanları uyarmıştır.

Hz. Peygamber (a.s.)’in Hayber ve Hendek savaşlarında, ince bir siyasetle düşmanı bölmek için yaptığı antlaşmalara, yine Müslümanlardan itiraz olduğu anlaşılmaktadır. Hendek Savaşı’nın en kızgın olduğu bir dönemde, Hz. Peygamber,

¹³² Ebû Nuaym el-İsbehânî, Delâilü’n-Nubuvve, Haydarâbad 1369, II, 262; İbn Sâd, a.g.e., I, 219; Köksal, a.g.e., V, 144.

¹³³ Umeri, a.g.e., s. 22.

müşriklerin arasını bozmak için Gatafan reislerini, Medine hurmalarının üçte birini vermek, bunun karşılığında onların saldırılarına son vermelerini sağlamak düşüncesiyle çadırına çağırır. Hem bu işi konuşmak hem de, görüşlerini almak üzere Sad b. Muâz ile Sad b. Ubâde (Ensardandılar) de çağırılırlar. Onların bu anlaşma hazırlığına tepkileri sert olur. Örneğin, Used b. Hudayr, Kalkıp: "Yâ Rasulullah! Bu gökten gelen bir emir ise, onu uygula! Bir maksadın da var ise, onu yap! Eğer bundan başka bir sebeple yapılıyorsa, vallahi biz onlara kılıçlarımızdan başkasını vermeyiz! Onlar, ne zaman bizden bir şey kopardılar ki, şimdi bulsunlar!" der. Hz. Peygamber (a.s.) susar bir şey söylemez.¹³⁵ Aslında Hamidullah'a göre, onlarla yapılan bir pazarlıktan sonra, anlaşma zemini sağlanmış ve bu, bir parşömen üzerine kaydedilmiştir.¹³⁶ Daha sonra Sad b. Muâz ile Sad b. Ubâde ikisi birden, Useyd b. Hudayr'ın söylediği şeylere yakın şeyler beyan ederler.¹³⁷ Hz. Peygamber (a.s.) onlara şöyle der: "Eğer, bunu yapmayı Allah emretmeseydi size danışmaz, gereğini yapardım. Bu, sizin kabul edip etmemekte serbest bulunduğunuz bir düşünceden ibarettir."¹³⁸ "Vallahi ben, ancak, bütün Arapların sizi tek yaydan oka tuttuğunu, her yandan üzerinize saldırdığını gördüğüm için, düşünmüş, böylece birleşmiş Arap kuvvetlerini kırmak istemiştim!" Sad b. Muâz ise: "Yâ Rasulullah! Biz ve şu kavim, bir zamanlar Allah'a şirk koşar, putlara tapar, Allah'a ibadet etmez ve O'nu tanımazken bile bunlar, misafirlik veya satın olma dışında Medine'den bir tek hurma yemeği umamamışlardır. Şimdi Allah, bizi İslâm'la şereflendirdiği, onunla doğru yolu buldurduğu ve seninle bizi kuvvetlendirdiği bir sırada mı mallarımızı bunlara vereceğiz? Allah bizimle onların arasında hükmünü verinceye kadar onlara kılıçtan başka bir şey vermeyeceğiz!" deyince, Hz. Peygamber bu tekliften vazgeçer.¹³⁹ Bunun üzerine Sad b. Muâz, bu sahife içindekileri siler. Gatafanların reisi ve kumandanı Uyeyne b. Hısn, askerleriyle Yahudiler'in kalesine girip, onlarla beraber hareket edince, Hz. Peygamber (a.s.), Sad b. Ubâde'yi ona göndererek, "Yüce Allah bana Hayber Fethi'ni vaad buyurdu. Siz geri dönüp gidiniz. Hayber Yahudileri'ne galebe çaldığımız zaman, Hayber'in bir yıllık hurma mahsulü sizin olsun!" diye söylemesini ister. Konuşmalarına olumlu cevap alamayınca, Hz. Peygamber (a.s.)'in yanına gelen Sad b. Ubâde: "Yâ Rasulullah! Yüce Allah, sana olan vadini yerine getirici ve dinine yardım edicidir. Sen şu çöl Arabına bir tek hurma bile verme! Yâ Rasulullah!

¹³⁴ Hamidullah, 1992, s. 40.

¹³⁵ el-Vakidî, a.g.e., II, 477-478.

¹³⁶ Hamidullah, 1991, s. 130.

¹³⁷ İbn Hişam, 1936, III, 234.

¹³⁸ İbn Sâd, a.g.e., II, 73; el-Belâzûrî, 1959, I, 346.

¹³⁹ İbn Hişam, 1936, III, 234; İbnü'l-Esir, 1985, II, 169; Köksal, a.g.e., XII, 273; el-Vakidî, a.g.e., II, 477-478.

Onlar, kendilerine kılıçların sıyrıldığını görececek olurlarsa, daha önce Hendek'te yaptıkları gibi, yurtlarına kadar kaçarlar!"¹⁴⁰ der.

Benî Kureyzâ Kuşatmasında, barış isteyen Yahudiler, Müslümanlardan Ebû Lübâbe b. Abdi'l Münzir'i işlerini konuşmak ve danışmak üzere aracı olarak istediklerinde, artık savaş ve kuşatma bitecekti. Ebû Lübâbe'nin artık görevi, Benî Kurayza'yı iknâ ederek kaleden indirmektir. Fakat içeride, kendisine, 'Muhammed'in emrine, hükmüne boyun eğerek teslim olmamızı sen uygun görür müsün?' dediklerinde O, "evet" deyip, eliyle de boğazına işaret ederek "bu boğazlanmaktır" öldürüleceksiniz, demek ister Ebu Lübâbe kendisi olayı şöyle anlatmaktadır; "Vallahi, onların yurdundan daha ayaklarım ayrılmamıştı ki, bu hareketimle, Allah'a ve Rasûlü'ne hâinlik etmiş olduğumu anladım."¹⁴¹ Halk, Ebû Lübâbe'nin dönüşünü beklerken o, kalenin arkasından başka bir yol tutup, Mescid'e kadar gider ve kendi kendini cezâlandırarak, Mescidin direğine kendisini bağlatır.¹⁴² Onun bu görevine hainliğini, Yüce Allah, Enfâl sûresi, 27.ayetle bildirir: "Ey İman Edenler! Allah'a ve Rasûlü'ne hainlik etmeyin! Siz, kendi emanetlerinize bile bile hâinlik eder misiniz?!"¹⁴³ Altı gece, direğe bağlı durur. Tevbe sûresi, 102.ayeti ile Yüce Allah tarafından affolunur. "Onlardan diğer bir kısım da, günahlarını itiraf ettiler. Onlar, iyi bir ameli başka bir kötü ile karıştırmışlardır. Olur ki, Allah onların tevbelerini kabul eder."¹⁴⁴ Mücahid'e göre bu âyet, boynunu eliyle işaret ederek Kurayza oğullarına, muhakkak bu, bir boğazlanmadır, diyen Ebû Lübâbe hakkında inmiştir. Her ne kadar bu âyet, belli bir takım kimseler hakkında nâzil olmuşsa da bütün günâhkar; hatalı ve iyi amele kötü ameli karıştıranlar hakkında umûmidir.¹⁴⁵

Hiz. Peygamber (a.s.), hicretin 6. Yılında Zî'l-Kâde ayı başında Hudeybiye'ye doğru yola çıkar. Müslümanlar Umre yapmaya niyetlenmişlerdi. Amaç Kureyş'in, Müslümanları Kâbe'ye hürmet etmiyorlar şeklindeki suçlamalarını yalanlayıp Müslümanların Beyt-i Atik'e ne denli bağlı olduklarını göstermekti diyebiliriz. Hiz. Peygamber savaş olabileme ihtimalini de düşünerek bu sefere Muhâcir ve Ensâr'dan oluşan kalabalık bir Müslümanla çıkar.¹⁴⁶ Hiz. Peygamber (a.s.), kimi tarafsızlar yada, gönderdiği elçiler aracılığıyla Kureyş'e kimseyle savaşmak istemediğini, Kâbe'yi ziyarete geldikleri haberini gönderir. Kureyş'de: 'ziyâret için de gelse, hayır vallahi,

¹⁴⁰ el-Vakidî, a.g.e., II, 650-651.

¹⁴¹ İbn Hişam, 1936, III, 247.

¹⁴² el-Vakidî, a.g.e., II, 506-507. VII,

¹⁴³ İbn Hişam, 1936, III, 247; İbn Kesîr, 1988, 3278; et-Taberî, 1954, IX, 221.

¹⁴⁴ İbn Hişam, 1936, III, 249.

¹⁴⁵ İbn Kesîr, 1988, VII, 3606.

¹⁴⁶ Umerî, a.g.e., s. 173.

Mekke'ye asla giremez. Araplara bunun dedikodusunu yaptırmayız!"cevabını verir.¹⁴⁷ Kureyş, çeşitli elçilerle müzakere yolunu arar. En son gönderilen müzakereci de Süheyl b. Amr'dır. Kureyş, Süheyl'i Müslümanların bu yıl Umre'yi yapmadan geri dönmelerini sağlayacak bir antlaşma için gönderir.¹⁴⁸ Müslümanların açısından çetin bir müzakereden sonra Hudeybiye Sulhu imzalanır. Antlaşma maddelerinde, Müslümanların büyük itirazları olur. Antlaşma başlangıcında Hz. Peygamber (a.s.)'in 'Bismillahirrahmanirrahim' yazdırmasına Süheyl karşı çıkıp 'Rahman'ı kabul etmeyince, Müslümanlar da peygamberlerini dinlemeden, "Vallahi, biz de bundan başkasını yazmayız, yazdırmayız" derler.¹⁴⁹ İkinci anlaşmazlık, Hz. Peygamber (a.s.)'in 'Muhammed Rasulullah' yazdırışına Süheyl'in karşı çıkışı yaşanır. Süheyl: "Vallahi, eğer senin Rasulullah olduğunu bilseydik seni, Beytullah'dan alıkoyup savaşmazdık. Muhammed b. Abdullah diye yaz!" der. Müslümanlar yine 'Biz, Muhammed Rasulullah'dan başkasını yazdırmayız!' deyip, öncekinden daha çok seslerini yükseltip bağırırlar. Hatta Useyd b. Hudayr ile Sad b. Ubâde bu antlaşmanın katibi olan Hz. Ali'nin elini tutup yazmasına engel olarak; "bunun dışında yazma! Aksi takdirde aramızı ancak kılıç halleder. Biz, ne diye dinimiz uğrunda bu eksikliği, bu hakareti kabul ediyoruz!"¹⁵⁰ derler. Süheyl, bunun yerine kendi adını ve babanın adını yaz deyince, Hz. Peygamber (a.s.), Hz. Ali'ye 'Rasulullah ifadesini sill' der. Fakat Hz. Ali 'ebediyyen silmeyeceğim!' diye karşılık verir. O kelimeyi ancak Hz. Peygamber kendi eliyle siler.¹⁵¹ Süheyl'in 10.ve 11.madde teklifleri de, Müslümanları kızdırır. Buna göre, Mekke'li birisi Müslüman bile olsa gelirse Mekke'ye geri iade edilecek; Medine'den Mekke'ye gidecek olan bir kişiyi ise onlar geri çevirmeyeceklerdir. Müslümanlar, Süheyl'in bu acâyip teklifini duyunca şaşırırlar ve "Sübhanallah! Müslümanların yanına gelmiş olan bir Müslüman, müşriklere nasıl geri çevrilir"¹⁵² "Yâ Rasulullah! Bunu da yazdıracak mısın?" diye sorarlar. Hz. Ömer, dayanamayıp, "Yâ Rasulullah! Bu şartı da, kabul edecek misin?" der. Hz. Peygamber gülümseyerek, evet dedikten sonra "Bizden onlara gidecek olanları, Allah bizden uzak etsin! Onların yanından bize gelip geri çevireceğimiz kimselere gelince, Allah kendilerini biliyordur. Onlar için de, elbette bir genişlik, bir çıkar yol yaratacaktır!"¹⁵³ diye buyurur. Haccı tamamlamaksızın geriye dönüş, mültecilerin tek taraflı iâdesi, "Resulullah unvanının metinden çıkarılmış olması,

¹⁴⁷ İbn Hanbel, a.g.e., IV, 324; İbn Hişam, 1936, III, 308.

¹⁴⁸ İbnü'l-Esîr, 1985, II, 189.

¹⁴⁹ el-Buhârî, a.g.e., III, 181.

¹⁵⁰ el-Vakîdî, a.g.e., II, 610-611.

¹⁵¹ İbn Hanbel, a.g.e., IV, 291; Müslim, a.g.e., III, 1409, 1411; et-Taberî, 1967, II, 636; İbnü'l-Esîr, 1985, II, 189.

¹⁵² el-Buhârî, a.g.e., III, 181.

hülasa karşı tarafa tanınan her bir imtiyaz, askeri bakımdan güçlü olduklarına dair büyük güven besleyen Müslümanları itiraza yöneltir.¹⁵⁴ Bu aşırı güvenin neticesinde, Müslümanların, gerek Hz. Peygamber (a.s.)'in kendisine, gerekse Süheyl'in her atağına Hz. Peygamber'den önce cevap vermeleri, açık itirazlarını ortaya koymaktadır. Ama Hz. Peygamber (a.s.) gibi, ileriye dönük hedefler içinde düşünebildikleri zaman o'na hak vereceklerdir. Anlaşma anında ve gününde, Müslümanların henüz böyle düşünmekten uzak olduğu anlaşılmaktadır. Halbuki müşrikler nezdinde ilk defa meşruiyet kazanılıyordu. Muâhede devam ediyordu. Bu sırada müşriklerin müzakerecisi Süheyl'in oğlu Ebû Cendel, Müslüman olduğu için müşrikler tarafından zincire vurulmuş bir şekilde Hz. Peygamber'in yanına kadar gelir. Bu antlaşmaya göre, Ebû Cendel'de müşriklere teslim edilecektir. Hz. Peygamber (a.s.) henüz antlaşmanın imzalanmadığını söyleyip, Ebû Cendel'in antlaşma dışında tutulmasını ısrar etmesine rağmen¹⁵⁵ Süheyl buna yanaşmaz ve oğlunu çeke çeke Kureyşlilerin yanına götürür. Ebû Cendel götürülürken "Yâ Rasulullah! Ey Müslümanlar Cemaati! Siz, bana işkence yapsınlar, beni dinimden döndürsünler diye mi müşriklere geri çeviriyorsunuz?" der. Müslümanlar, Ebû Cendel'in itirazlarına, feryatlarına, sözlerine dayanamayarak, ağlamaya başlarlar. Hz. Peygamber (a.s.) biraz daha sabretmesini, katlanmasını, Allah'ın yakında bir çıkar yol göstereceğini, onlarla antlaşma yapılmış olduğunu, verdiği sözde durmamasının Müslümana yakışmayacağını anlatır.¹⁵⁶ Ebû Cendel müşriklere teslim edilirken Hz. Ömer başta olmak üzere bütün Müslümanlara, bu olay ve diğer maddeler, çok ağır gelir. Müslümanlar böyle bir sonuç beklemedikleri için büyük tepki gösterirler.¹⁵⁷ Hudeybiye antlaşması, Müslümanları hayal kırıklığına uğrattınca, sanki Hz. Ömer, onların sözcülüğünü yapar gibi Hz. Peygamber (a.s.)'e üst üste sorular sorarak, itirazlarını dile getirir. "Sen, Allah'ın hak peygamberi değil misin?", "Düşmanlarımız bâtıl üzerinde, biz ise hak üzerinde değil miyiz?"¹⁵⁸ "Bizim ölülerimiz, cennette, onların ölüleri cehennemde değil midir? Öyle ise, Allah onlarla aramızda daha hükmünü vermeden, biz ne için dönüyoruz?" der. Hz. Peygamber (a.s.) hepsinin cevabını verir ve: "Ben, Allah'ın Resulüyüm! Ben bu antlaşma hükümlerini kabul etmekle, Allah'a isyan etmiş, karşı gelmiş değilim!", " O, beni hiçbir zaman ziyâna uğratmayacaktır!"¹⁵⁹ buyurur. Hz.

¹⁵³ İbn Hanbel, a.g.e., III, 268; Müslim, a.g.e., III, 1411; el-Buharî, a.g.e., III, 181.

¹⁵⁴ Hamidullah, 1993, I, 256.

¹⁵⁵ el-Vakidî, a.g.e., II, 608; el-Buharî, a.g.e., III, 181.

¹⁵⁶ İbn Hişam, 1936, III, 333; İbn Hanbel, a.g.e., IV, 325; et-Taberî, 1967, II, 635; İbnü'l-Esir, 1985, II, 190; el-Vakidî, a.g.e., II, 608.

¹⁵⁷ İbn Hişam, 1936, III, 332; el-Vakidî, a.g.e., II, 607; İbn Hanbel, a.g.e., IV, 325; et-Taberî, 1967, II, 638.

¹⁵⁸ el-Vakidî, a.g.e., II, 608; İbn Hanbel, a.g.e., IV, 330; el-Buharî, a.g.e., III, 182.

¹⁵⁹ İbn Hanbel, a.g.e., III, 486, IV, 333; el-Buharî, a.g.e., V, 45, III, 182; Müslim, a.g.e., III, 1412; el-Vakidî, a.g.e., II, 608; İbn Hişam, 1936, III, 331.

Ömer'in bu sefer, bazı Müslümanlarla tekrar gelip: "Yâ Rasulullah! Sen, bize Mescid-i Haram'a girileceğini, Kâbe anahtarının ele alınacağını söylememiş miydin? Halbuki, ne kurbanlık develerimiz Beytullah'a kavuştu, ne de biz!" demelerine Hz. Peygamber (a.s.), şu cevabı verir: "Ben, size, bunun, bu seferiniz sırasında olacağını söyledim mi?" Hayır, dediklerinde: "yine söylüyorum; Beytullah'a girilecektir! Kâbe'nin anahtarını alacağım, Mekke'de başımı kazıtacağım. Siz de, başlarınızı kazıttıracaksınız!" diye konuşur. Hz. Ömer, bu itirazlarından ve Rasulullah'a çıkışlarından ileride öyle rahatsızlıklar duyar ki hayatı boyunca bunu her vesile ile dile getirir.¹⁶⁰ Müslümanların kızgınlıkları yine geçmemiş olacak ki, antlaşmadan sonra Hz. Peygamber'in "Kalkınız kurbanlarınızı kesiniz, başlarınızı tıraş ediniz ve ihramdan çıkınız!" emir ve tavsiyelerini bir iki defa tekrarladığı halde, hiç kimse uymaz. Bu durumu, eşi Ümmü Seleme ile istişâre eden Hz. Peygamber (a.s.), bu buyurduğu işleri kendisi yaptıktan sonra, ancak Müslümanların itaatini sağlar.¹⁶¹ Dönüş yolu üzerinde, devesi üzerinde tek başına seyahatini sürdüren Hz. Peygamber (a.s.)'e, Hz. Ömer'in yanaşıp, yine aynı konuyu görüşmek isterken, artık bıktırıcı olduğunu belki düşünmemiş olacak ki, üç kere tekrarlamış olmasına rağmen, onun sorduğu suallere Hz. Peygamber (a.s.)'in cevap vermediğini anladığında kendi kendine artık aleyhine âyet ineceğini düşünmeye başladığı rivayet edilmektedir.¹⁶² Hz. Peygamber (a.s.)'e Kûrâ'u'l-Ğamim denilen yerde Fetih sûresinin ayetleri inip de, bunu okuduğunda, sahabilerden birisinin, "Yâ Rasulullah! Bu antlaşma bir fetih midir?" diye sorduğunu ve Hz. Peygamber (a.s.)'in buna: "Evet, varlığım, kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, bu antlaşma, muhakkak bir fetihtir!" diye cevap verdiği nakledilmektedir.¹⁶³ Sahabiler arasında bulunanlardan birinin, "Beytullah'ı tavaftan alıkonulmuşuz, kurbanlıklarımızın Harem'de kurban edilmelerine de, engel olunmuştur! Müslüman olarak bize gelip sığınan iki kişiyi de, Rasulullah, onlara geri çevirmiştir. Bu nasıl, ne biçim fetihtir!" dediğini de zikretmeyiz. Bu sözler peygamberimize duyurulunca, o: " Bu, ne kötü sözdür! Evet o, en büyük fetihtir, müşrikler, sizin, kendi beldelerinize gidip gelmenize ve işinizi görmenize râzı olmuş, gider gelirken de, emniyet ve selâmet içinde bulunmanızı istemiştir. Onlar, şimdiye kadar, istemedikleri, hoşlanmadıkları şeyi, İslâmiyeti de, böylece sizler de göreceksiniz, öğreneceksiniz. Allah sizi, onlara muzaffer kılacak, gittiğiniz yerden sağ salım ve kazançlı olarak döndürecektir. Bu ise, fetihlerin en büyüğüdür!"

¹⁶⁰ el-Vakidî, a.g.e., II, 609; Köksal, a.g.e., XIII, 212.

¹⁶¹ el-Vakidî, a.g.e., II, 607-613; et-Taberî, 1967, II, 637.

¹⁶² el-Vakidî, a.g.e., II, 617; İbn Hanbel, a.g.e., I, 31; et-Buharî, a.g.e., VI, 43; Et-Tirmizî, a.g.e., V, 385.

¹⁶³ İbn Sâd, a.g.e., II, 105; et-Taberî, 1954, XXVI, 71; İbn Kesîr, 1988, XIII, 7325.

¹⁶⁴diye bir açıklama yapar. Daha iknâ etme süreci tamamlanmamış konuşma ve itaat altına alma sırası Hz. Peygamber (a.s.)'e gelmiştir. Onların zamanında yapmış oldukları itiraz ve itaatsizlikleri anlatarak, haksız olduklarını yüzlerine söyler: “Sizler, Uhud savaşı günü, savaş meydanından boyuna uzaklaştığınızı ve bir kimseye dönüp bakmadığınızı ve o zaman, benim de, sizi arkanızdan çağırıp durduğumu unuttunuz mu? Ahzâb Savaşı günü de, onların hem üstünüzden, hem alt tarafınızdan size geldiklerini, o zaman gözlerin döndüğünü, yüreklerin buna dayanmadığını ve sizlerin Allah’a karşı türlü zanlarda bulunmuş olduğunuzu unuttunuz mu?”¹⁶⁵ Sizler, filan gün şöyle şöyle, filan gün şöyle, yaptığınızı unuttunuz mu?” diye buyurarak onlara, geçmişteki işlerini birer birer hatırlatır. Bütün bunlardan sonra Müslümanlar, “Vallahi Rasulullah doğru düşünüyor, Allah’ı ve Allah’ın emrini bizlerden daha iyi bilir”¹⁶⁶ diyerek geç de olsa teslimiyetlerini dile getirirler.

1.3.2. Antlaşma İhlal Ediliyor Diye Yapılan İtirazlar

Hicri yedinci yılın Zî'l-Kâde ayında Hz. Peygamber (a.s.) umre için Mekke'ye gider. Hudeybiye Antlaşmasındaki şartlardan biri de, Müslümanlar umre'ye geldiklerinde “kınındaki kılıçtan başka bir silah Mekke'ye sokmayacaklar, ehlinden orada kalmak isteyende çıkarılmayacak” maddesiydi.¹⁶⁷ Bu umreye, tarihi kaynakların ‘Umretül-Kaza’ demelerinin sebebi, Hudeybiye antlaşmasında bir yıl sonra için yapılması kararlaştırılmış olan ve yerine getirilmiş olan umre olduğu içindir. Hudeybiye'den tam bir yıl sonra Hz. Peygamber (a.s.), Hudeybiye seferine katılanlardan hiçbirini geri kalmaksızın Umre'ye hazırlanmalarını söyler.¹⁶⁸ Hz. Peygamber (a.s.), yanına, miğfer, zırh gömlek ve mızrak gibi silahlarla yüz at alır. Hudeybiye'de antlaşmayı imzalıyor diye yoğun itirazlarda bulunan Müslümanlar, şimdi de gelip: “Yâ Rasulallah! Kureyşliler, misafir silahı olan kınlarında kılıçlardan başka silahlarla üzerlerine girmememizi bize şart koşmuşlardı. Halbuki sen, silah taşımaktasın!” derler. Hz. Peygamber (a.s.), onlara: “Biz, o silahları, Harem'de Kureyşliler'in yanlarına sokacak değiliz. Fakat onlar, yakınımızda, elimizin altında olacak, Kureyşliler'den bize, yapılabilecek bir saldırıya karşı, silahlar, yakınımızda,

¹⁶⁴ Fethu'd-Din Ebû'l-Feth Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Abdillâh el-Endelûsi İbn Seyyidi'n-Nas, Uyûnu'l-Eser fî Funûnî'l-Meğazi ve's-Şemâil ve's-Siyer, Beyrut ts., II, 123; Halebi, a.g.e., II, 715; Zûrkani, a.g.e., II, 211; Köksal, a.g.e., XIII, 225.

¹⁶⁵ el-Vakidî, a.g.e., II, 609; İbn Seyyid, a.g.e., II, 123; Halebi, a.g.e., II, 715; Zûrkani, a.g.e., II, 211; Köksal, a.g.e., XIII, 225.

¹⁶⁶ el-Vakidî, a.g.e., II, 609; Köksal, a.g.e., XIII, 225.

¹⁶⁷ Umerî, a.g.e., s. 199.

¹⁶⁸ el-Vakidî, a.g.e., II, 731; İbn Sâd, a.g.e., II, 120.

elimizin altında bulunacaktır.” der. Onların, ‘Kureyş’ten korkuyor musun?’ sorusuna da cevap vermez.¹⁶⁹ Böyle bir itiraz da Mekke Fethi arefesinde bu seferi öğrenen Hz. Ebû Bekr’dan gelir. Gerçi Hz. Peygamber (a.s.), Mekke’ye sefer yapacağını gizlemişti. Hz. Ebû Bekr, bunu kızı Aişe’den defalarca sorup öğrenemeyince Hz. Peygamber’den öğrenmek ister. Hz. Peygamber (a.s.)’e bu konuda sorular yöneltir ‘Beni Asfarlar mı..., Necid Halkına mı..., Kureyşliler’e mi? diye, En sonunda, Kureyş’e olacağı, bunu gizli tutması ve hazırlanması gerektiği buyurulunca, Hz. Ebû Bekr, "Yâ Rasulullah! Onlarla, aranızda bir antlaşma zamanı belirlenmiş değil miydi?" diyerek¹⁷⁰ itiraz eder. Hz. Peygamber (a.s.), onların, Benî Kâp’lar’a yaptıklarından dolayı antlaşmayı bozanın onlar olduğunu açıklar. “Onlar, ahitlerine vefasızlık ettiler, antlaşmayı bozdular. Ben de onlarla savaşıcağım. Sana söylediğim şeyi de gizli tut” der. Müslümanlar, seferin Şâm’a, Sakifler’e veya Hevâzinler’e olduğunu düşünürler.¹⁷¹ Biz, Hâtib b. Ebî Belta’nın yaptığı casusluk hareketini de, bu yönde bir itiraz olarak algılıyoruz. Kendisi Bedr Harbi’ne katılan seçkin sahabilerden olduğu halde, sırf Mekke’deki ailesini düşünerek, Müslümanların seferini Mekke’ye bildirme girişimini,¹⁷² sebep ne olursa olsun Hz. Peygamber (a.s.)’in Mekke’ye sefere çıkışına karşı bir tavır olarak kabul ediyoruz. Ebû Bekr’in, “antlaşmaya uymuş olmuyoruz” diyerek karşı çıkışı ile İbn Ebî Belta’nın, bu hareketi Mekke’ye bildirmeye çalışması arasında az bir fark olsa gerektir. Bu konuyla ilgili Yüce Allah’tan gelen uyarı ve verilen ders çok büyüktür. Konuyla ilgili olarak Mümteherine 1-9.ayetlerinin nâzil olduğu rivayet edilir. “Ey İman Edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyin! Kendileriyle aranızdaki sevgi yüzünden, onlara, Peygamberin maksadını ulaştırırsınız değil mi? Halbuki onlar, Hak’dan size gelene küfretmişlerdir. Peygamber’i de, sizi de Rabbiniz olan Allah’a iman ediyorsunuz diye onlar, yurtlarınızdan çıkıyorlardı. Eğer siz, benim yolumda savaşmak, benim rızamı aramak için çıkmışsanız, bunu yapmayın! Onlara, hâlâ sevgi mi besleyeceksiniz?... Size, ne hısımlarınız, ne de evlatlarınız, âhiret âzabına karşı aslâ fayda veremezler.” Yüce Allah, Hz. İbrahim’in örneğini verdikten sonra şöyle buyurur. “ Siz şöyle deyiniz: (Ey Rabbimiz! Biz, ancak, sana güvenip dayandık. Sana yöneldik. Son dönüşte, sana dır! Ey Rabbimiz! Bizi, o küfr edenler için bir fitne konusu

¹⁶⁹ el-Vakidî, a.g.e., II, 733; İbn Sâd, a.g.e., II, 121; Köksal, a.g.e., XIV, 329-332.

¹⁷⁰ İbn Hişam, 1936, IV, 39; el-Vakidî, a.g.e., II, 796.

¹⁷¹ el-Vakidî, a.g.e., II, 796.

¹⁷² et-Taberî, 1967, III, 48-49; et-Taberî, 1992, V, 662; İbn Hişam, 1936, IV, 41; İbn Hişam, 1985, IV, 55; el-Vakidî, a.g.e., II, 798.

yapma!... Kim, emrimizden yüz çevirirse, şüphesiz ki Allah, her şeyden müstağni, her hamde hakkıyla layık olandır..."¹⁷³

1.4. Yahudilere Ve Münafıklara Hoşgörü Gösteriliyor Diye Yapılan İtirazlar

Hız. Peygamber (a.s.) önderliğinde Müslümanların, Mekke'den Medine'ye hicret etmelerinin ardındaki temel sebep, müşriklerin zulmünden uzak olmak ve dinlerini yaşayabilecekleri bir ortam oluşturmaktır. Medine'de de bu durum kolay olmamıştır. Medine, farklı topluluklardan oluşan bir yapıya sahipti. Bu çeşitli guruplarla, dünyada ilk yazılı anayasayı imzalayan Hız. Peygamber (a.s.), Medine'de ilk yıllar duruma hakim oldu diyebiliriz. Ama Müslümanların, her açıdan güçlenmesi, bu karışık toplumsal yapının diğer unsurlarını harekete geçirdi. Bedevi Araplar, küfür ve nifak bakımından hem daha katı hem de Allah'ın, Rasûlüne indirdiği kanunları tanımamaya daha yatkın bir durumda bulunuyorlardı.¹⁷⁴ Bunlar yetmezmiş gibi, zamanla Müslümanların karşısında, müşrik, münafık ve Yahudi ittifakı oluşmaya başlar. Özellikle münafık ve Yahudilerin, içte ve dışta, savaşta ve barışta çevirdikleri entrikalar, Müslümanları çok kızdırır. Ama kızmayan tek insan, Hız. Peygamber (a.s.)'dir. Özellikle, yığıtıldığıyla ünlü bazı Müslümanların arzusıyla onlarla hemen savaşır, bu Müslümanların aleyhine sonuçlar doğurabilirdi. Ama Hız. Peygamber (a.s.)'in izleyeceği ince siyaseti, Müslümanlar zamanla öğrenirler. Hız. Peygamber (a.s.), Yüce Allah'ın emriyle ancak zâhire göre hükmeder. Gerek münafıkların, gerekse de Yahudilerin hâinlikleri açıkça ortaya çıktığında ancak, cezâları verilir. Bazı Müslümanların anlayamadığı nokta burasıdır. Hicretin ilk yılında hepsiyle antlaşma yapılmış bu iç düşmanlar, zamanla hainlikleri ortaya çıktığında, Hız. Peygamber (a.s.) tarafından cezalandırılıp tasfiye edilir. Benî Kaynuka ve Benî Nadir'in göç ettirilmesi, Benî Kurayza'nın cezalandırılması bu siyasetin uygulanmışdır diyebiliriz.

Kur'an-ı Kerim, münafıklardan bazılarını ifşa etmiş ve onların küfrüne hükmetmiştir. Ne var ki Hız. Peygamber, onlara, dinden dönenlere uygulanan hükmü uygulamayıp, Müslümanların içinde yaşamaları sebebiyle onlara Müslüman muâmelesi yapmıştır.¹⁷⁵ İleride görüleceği üzere, onların bazı zararlarını göreceğ olan Müslümanlar, bu noktada Hız. Peygamber (a.s.)'i eleştirip, onları öldürmekten bahsederler. Kur'an'ın ve Hız. Peygamber (a.s.)'in metodu, bu ârizaları tedricen

¹⁷³ İbn Hişam, 1936, IV, 40-41; el-Vakîdî, a.g.e., II, 797-798; et-Taberî, 1967, III, 113-114; İbn Kesîr, 1988, XIV, 7830-7833; İbnü'l-Esîr, 1985, II, 225.

¹⁷⁴ Tevbe, 97.

azaltmak ve yok etmektir. Nitekim, zamanla birçok münafığın Müslüman olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle münâfıklığın merkezi Abdullah b. Übey'e karşı Hz. Peygamber (a.s.)'in izlediği ince siyaset gereği, zamanla İbn Übey'in kavmi Müslüman olur.¹⁷⁶ Her hâlükârda insan kazanmak arzusu ve hedefinde olan Hz. Peygamber (a.s.), Hz. Ömer'in ısrarlı itirazına rağmen İbn Übey'in cenâze namazını kılar, fakat nâzil olan âyetlerden sonra bir daha hiçbir münafığın namazını kılmaz.¹⁷⁷

Buraya kadar anlattıklarımız, öncesi ve sonrasında bir durum tespittir. Hz. Peygamber (a.s.)'in, münafıklara ve Yahudilere karşı izlediği dini ve siyasi yol, aşırı müsamahakârlık neden gösterilerek itirazlara sebep olur. Ama cahiliyeden kurtulma ve birebir ilişkilerde katı olmayı gerektiren gelenekten kopma süreci tamamlanmamıştı. Onların dediği gibi, yanlış her hareketten sonra insanlar münâfık diye öldürülemezdi. Çünkü o yanlışlığı sergileyenler, aynı zamanda ağızlarından Tevhid'i söylüyorlardı. Hz. Peygamber (a.s.)'in emriyle, Müslümanlar, onları öldürmekten men edilmişlerdi.¹⁷⁸

Münafık ve Yahudi ittifakının en belirgin şekilde Uhud sonrasında sergilendiğini söylenebilir. Uhud'da şehit düşen sahabeler hakkında 'eğer onlar, bizim yanımızda bulunsalardı (yani savaşmayıp onlarla birlikte dönselerdi), öldürülmezlerdi! diye bir dedikodu yaydıklarında Yahudiler'de onlara destek olur. "Muhammed'in hükümdarlıktan başka bir maksadı yoktur. Bu güne kadar hiçbir peygamberin bu şekilde ne yenildiği, ne de, kendisinin ve arkadaşlarının yaralandığı görülmüştür" derler. Hz. Ömer, bu sözlerin birçok yerde söylendiğini duyunca, Hz. Peygamber'in yanına gidip, Yahudilerden ve münafıklardan, böyle söyleyenlerin öldürülmelerini talep ettiğinde, Yahudilerin, emniyetlerini sağlamaya söz verilen tebâ oldukları kendisine hatırlatıldı. Münafıkları sorduğunda da, onlar, "Allah'tan başka ilâh bulunmadığına ve benim de Rasulullah olduğuma şahâdet ediyorlar değil mi?" cevabını alır. Ama yine Hz. Ömer: "Yâ Rasulullah, evet şahadet ediyorlar ama bunu, ancak kılıçtan korktukları için yapıyorlar!" deyince Hz. Peygamber (a.s.) "Ben, Lâ ilâhe illallah, Muhammeden Rasulullah diyen kişiyi öldürmekten men olundum!" diye karşılık verir.¹⁷⁹

Huzâa kabilesinin bir kolu olan Benî Müstalik'e, hicretin 6. Yılında gerçekleştirilen gazvenin ardından, geri dönüşte Müreysi kuyusunda, Ensâr-Muhâcir

¹⁷⁵ M. Ahmet Halefullah, *Hiz. Muhammed ve Karşıt Güçler*, (Çev. İbrahim Aydın), Birleşik Yay., İstanbul 1992, s. 109; Sezikli, a.g.e., s. 75.

¹⁷⁶ Sezikli a.g.e., s. 198.

¹⁷⁷ İbn Hişam, 1936, IV, 197; İbn Hanbel, a.g.e., I, 16.

¹⁷⁸ el-Vakidi, a.g.e., III, 1043-1044.

¹⁷⁹ y.a.g.e., I, 317-318.

arasında yaşanan tartışma, münâfıkların gayretleriyle daha da büyür. Ensâr'dan Evsliler ve Hazreciler ile Muhâcirler, kılıçlarını sıyırlar,¹⁸⁰ Hz. Peygamber (a.s.), cahiliye davasına mı dönülüyor? diyerek müdahale eder ve bazı sahabilerin gayretleriyle bir acı olay yaşanmadan kavga engellenir. Medineliler'in henüz değer verdiği isimlerden Abdullah b. Übey, Ensâr'ı şu konuşmalarıyla kışkırtmaya devam eder: "Muhacirlerin yaptığını gördünüz mü? Kendi yolumuzda bize galebe çaldılar, bizi tanımadılar... yemin olsun! Eğer Medine'ye dönecek olursak, en izzetli ve kuvvetli olan, en zelil ve zayıf olanı şüphesiz Medine'den söküp çıkaracaktır!"¹⁸¹ Daha söylediği birçok şey var ki, bunlar, Zeyd b. Erkam tarafından Hz. Peygamber (a.s.)'e bildirilir. Hz. Peygamber (a.s.), çok üzülür. Ensâr'dan bir topluluk, Zeyd'i yalancılıkla suçlayıp; "sen, kavminin büyüğüne, söylemediği şeyleri söyledi dedin, akrabalık bağlarını kopardın!" diyerek, İbn Übey'den yana tavır koyarlar. 'Şaka ettim' diye söyleyen İbn Übey ile Zeyd'in şahadeti arasında kalan Müslümanlar'a Zeyd, vahy ile doğrunun açıklanacağını söyleyerek güvenini ortaya koyar. Bu arada Hz. Ömer, belki de fitneyi iyice artıracak bir teklifi, Hz. Peygamber (a.s.)'e sunar. Bu da münâfıkları öldürmedir. Halbuki bu bir iç savaşla eş değerdir. Hz. Peygamber (a.s.): "Ey Ömer! Peygamber, ashâbını öldürüyor, dedirtmem!" diye buyurur. Nitekim ileride Hz. Peygamber (a.s.), Hz. Ömer'e bu olayı hatırlattığında Ömer: "Anladım ki, Rasulullah'ın işinde benim işimden daha büyük hayır vardır!" der.¹⁸² Hz. Peygamber, aksine münafıklara yumuşak davranmakla bir iç savaş önleyerek büyük bir siyasi başarı elde etmiştir. Ama bu olay üzerine Münafıkûn süresi 1-8.ayetlerle münafıklar, Müslümanlara tanıtılır ve onlara gösterilir: "... münafıklar diyorlar ki, Medine'ye bir dönersek, kuvvet ve şerefi çok olan bizler, zayıf ve düşük olanı (müminleri), oradan çıkaracaktır. Halbuki, kuvvet ve üstünlük Allah'ın Rasülü'nün ve müminlerindir. Fakat münafıklar bunu bilmezler."¹⁸³ Hz. Peygamber'in izlediği yol, insan kazanmaya giden ilâhi bir yoldur. İnsanlar bunu yaşarken öğreniyorlardı. İbn Übey'in oğlu Abdullah, Medine'ye girişte babasının önünü kesip; "Allah'a andolsun ki, Rasulullah (a.s.), sana izin verinceye kadar buradan asla geçemezsin. Çünkü O, azizdir, sen zelilsin!" diyerek,¹⁸⁴ münafıkları niye öldürmüyoruz? diye tepki gösteren Müslümanlara, Hz. Peygamber (a.s.)'in izlediği yolun doğru yol olduğunu ispatlıyordu. Bundan sonra Abdullah b. Übey hoş olmayan bir iş yaptığında kavmi gider, onu bundan

¹⁸⁰ İbn Sâd, a.g.e., II, 65.

¹⁸¹ İbn Hişam, 1936, III, 303-305; el-Vakidî, a.g.e., II, 417-418; et-Taberî, 1954, XXVIII, 110.

¹⁸² İbn Hişam, 1936, III, 305; İbn Sâd, a.g.e., II, 65; et-Taberî, 1967, III, 64; İbnü'l Esîr, 1985, II, 180.

¹⁸³ İbn Hişam, 1936, III, 305; İbn Kesîr, 1988, XIV, 7910-7917; İbnü'l-Esîr, 1985, II, 180; el-Vakidî, a.g.e., II, 418.

¹⁸⁴ İbn Kesîr, 1988, XIII, 7917.

dolayı kınar, hatta azarlayıp, tehdit ederler.¹⁸⁵ Hz. Ömer (r.a.)'in münafıklarla ilgili katı tutumunu, Hz. Peygamber hayatta iken devam ettirdiğini kaynaklardan öğreniyoruz. Übey B. Selûl öldüğünde, cenazesine katılacak olan Hz. Peygamber (a.s.)'e: "Yâ Rasulallah! Allah düşmanı İbn Übey'in namazını mı kılacaksın? O şu zaman şöyle, şu zaman şöyle yapmıştı?" der. O zaman bu konuyla ilgili âyet inmediği için, Hz. Peygamber (a.s.)'in, insan kazanmaya yönelik tavrını sürdürdüğünü ve Hz. Ömer'in ısrarlı isteğine rağmen onun kabrinin başına kadar gidip, insanlar boşalınca kadar durduğunu kaynaklar aktarmaktadır. Ancak, Hz. Ömer'in itirazını haklı çıkarır, Tevbe süresi 84.âyeti iner: "Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma! Onun kabri başında da durma! Çünkü onlar, Allah ve Rasûlünü inkâr ettiler ve fâsık olarak öldüler."¹⁸⁶ Hz. Peygamber (a.s.)'in bundan sonra hiçbir münafığın cenaze namazına katılmadığını aynı kaynaklar doğrulamaktadır. Münafıklar, Tebûk Seferinde de boş durmadılar. Yolculukta yaptıkları olumsuz tavırların yanında, Hz. Peygamber (a.s.)'e suikast tertip ettikleri rivayet edilmektedir. Çünkü, münafıklıkları artık açıkça belli olmaya başlamıştı. Zaten inen son âyetler de, Hz. Peygamber (a.s.)'in münafıklara karşı fiili olarak kesin tavır takınmasını istemekteydi. İşte münafıklar, bundan sonra Hz. Peygamber (a.s.)'i öldürmeye karar verirler.¹⁸⁷ Hz. Peygamber (a.s.), haddi zâtında onları denemek için uygun bir ortam da hazırlar. . Tebûk dönüşü, dar bir boğazda, orduyu geniş vâdi içinden geçirirken, kendisi, Ammar b. Yâsir ve Huzeyfe b. Yemame ile boğazdan geçeceklerdir. Münâfıklar, Hz. Peygamber (a.s.)'i devesi üzerinden düşürüp uçuruma yuvarlamayı düşünürler. Karaltı da Huzeyfe'ye, onları sopasıyla kovdurtunca onlar, hızla orduya karşırlar. Hz. Peygamber Ammar'a ve Huzeyfe'ye bu olayı, hiç kimseye söylememelerini tembihler. Uygun yerde ashâbına bu durumu açan Hz. Peygamber (a.s.): "...ashâbım içinde oniki münafık var. Onların içinde de, sekizi var ki bir alev parçası kendilerinin hakkından gelir. Deve, iğne deliğinden girinceye kadar onlar, Cennet'e giremez ve onun kokusunu bile duymazlar! Onlar, dünyada da, âhirette de Allah'a ve Rasûlü'ne harp açmış kişilerdir."¹⁸⁸ diye buyurur. Hz. Peygamber (a.s.), ertesi sabah kendisine, farklı yoldan gitmesini soran Useyd b. Hudayr'a, anlatınca o da: "Yâ Rasulallah! Konakladıkları zaman halkı topla! Bu cinayete teşebbüs etmiş olan adamlarını öldürmelerini her kabileye emr et!" deyip, "Yâ Rasulallah! Bunlar gibi kişiler, yaptıklarıyla bırakılacaklar mı? Onlar, bu gün, az hâkir ve düşkün durumda, İslâmiyet ise, yayılmış yerleşmiş bulunuyorken, biz daha ne zamana kadar onların yüzüne

¹⁸⁵ İbnü'l-Esîr, 1985, II, 181.

¹⁸⁶ el-Vakidî, a.g.e., III, 1057-1058; İbn Hişâm, 1936, IV, 197; İbn Kesîr, 1988, VII, 3589.

¹⁸⁷ Sezikî, a.g.e., s. 154.

¹⁸⁸ Müslim, a.g.e., III, 2143-2144; İbn Hanbel, a.g.e., V, 391.

güleceğiz!" deyince, Hz. Peygamber (a.s.), "halkın, (müşriklerle arasındaki savaş sona erince, Muhammed, ashâbını öldürmeğe el uzattı!" diye, yaygaraya başlamalarını çirkin görürüm, hoş bulmam!" der. Hz. Peygamber (a.s.), haklıydı. Çünkü bunlar, görüntü olarak Müslümandılar. Useyd yine itirazına devam eder: "Yâ Rasulullah! Bunlar, senin ashabın değiller kil" deyince "Onlar, Lâ ilâhe illallah! diyerek şehâdetlerini açıklamış değiller mi?" diye sorar. "Evet ama bu, onlar için şahadet değil ki" cevabını verir. O zaman Hz. Peygamber (a.s.), "Onlar benim Rasulullah olduğumu açıklamış değiller mi?" der. İmanda sözün değerine işâret etti ise de, yine Useyd: "Evet ama, bu, onlar için şehâdet değil kil" der. Artık Hz. Peygamber (a.s.), kesin hüküm koyar: "Biz, onları öldürmekten men edilmişizdir!"¹⁸⁹ Münafıklara karşı, zamanında tedbir alınmamasının sebeplerinden bir de, diğer düşmanlar açıkça belli olduğu halde, onların İslâm toplumunun içinde olmaları ve kendilerini gizlemeleridir diyebiliriz. Her Müslümanın, her zaman Allah ve Rasûlüne bağlılığı tam olmayabilir. Hemen onların da öldürülmeleri gerekmez. Onların bu yanlış tavırlarını, neden yaptıklarını araştırmadan, münâfıklıkla suçlanmaları da hata olur. Çünkü, Mekke seferini, bir mektupla Mekke'ye bildirme teşebbüsünde bulunan Hâtib b. Ebî Belta, Hz. Ömer'e göre münafıklık etmiştir ve hemen öldürülmesi gerekir. Israrla bunu savunan Hz. Ömer'e, Hz. Peygamber (a.s.), onun Bedr Ashâbından olduğunu, Bedr'e katılmış olan Müslümanların da Yüce Allah tarafından büyük övgüye mazhar kılındığını hatırlatır. Hem de Hâtib, bunu ailesini kurtarmak için yaptığını söyler. Yoksa imanından vazgeçmiş değildir.¹⁹⁰ Kaldı ki, her Müslüman hata yapabilir. Hz. Peygamber (a.s.), her yanlış hareketinde insanlara ölüm cezası verseydi, çevresinde insan kalır mıydı? Hz. Peygamber (a.s.), bu şekilde Ömer'i de iknâ etmiştir. Ama inen ayette de (Mümtehine 1-9), Yüce Allah, Müslümanların bu tür yanlış tavırları artık sergilememelerini emrediyor: "Ey İman Edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olanları dostlar edinmeyin!..."¹⁹¹

Müslümanların bu aceleci tavırlarının, Hz. Peygamber (a.s.)'in Yahudiler hakkında uyguladığı siyaset konusunda da sürdüğü ve bu yönde itirazlar içinde oldukları anlaşılmaktadır. Her seferinde Allah Rasûlü, ashâbını eğitmeye ve onları sâkin olmaya dâvet etmiştir. Hz. Aişe'nin anlattığına göre, Yahudilerden bazı kimseler, Hz. Peygamber (a.s.)'in yanına gelip, 'ölüm olsun sana' dediler. Hz. Aişe'de belli belirsiz olarak onlara 'ölüm ve lanet sizlere olsun!' dedikten sonra Hz. Peygamber (a.s.): "Ey Âişe! Muhakkak Allah bütün işlerde Rifk içinde olunmasını (yumuşak

¹⁸⁹ el-Vakidî, a.g.e., III, 1043-1044.

¹⁹⁰ İbn Hanbel, a.g.e., I, 80, 105; el-Buharî, a.g.e., VI, 60; Müslim, a.g.e., II, 1941.

¹⁹¹ İbn Hişam, 1936, IV, 41-41; el-Vakidî, a.g.e., II, 797-798; Müslim, a.g.e., II, 1942.

davranılmasını) sever!” buyurduktan sonra, o da “sana ne söylediklerini duymadın mı?” diye sorar. Hz. Peygamber (a.s.)’de duyduğunu ve onlara ‘size de olsun!’ diyerek karşılık verdiğini anlatır.¹⁹² Hayber’in Şıkk mevkiinde öldürülen arkadaşları Abdullah b. Sehl için, ellerinde kanıt olmadan konuşan ve muhakkak Yahudiler tarafından öldürülmüştür diyen Müslümanlardan, Hz. Peygamber (a.s.), 50 kez yemin isteyince, onlar, görmedikleri bir şeye yemin edemeyeceklerini söylerler. O zaman o bölgede yaşayan Yahudiler, onu öldürmediklerini 50 kez yeminle açıklasınlar deyince, Müslümanlar: “Onlar, Müslüman değiller kil Kâfir olan bir cemaatin yeminlerini nasıl kabul ederiz!” derler.¹⁹³ Hz. Peygamber (a.s.), her hâlükârda Müslümanları hukûka alıştıırır ve Yahudi de olsa, münâfık da olsa aksine delil bulununcaya kadar herkesin hak ve hukukunu korur. Bu da Hz. Peygamber (a.s.)’in ilâhi tebliğinin bir gereğidir.

1.5. Yönetimle İlgili İtirazlar

1.5.1. Devlet Başkanlığı Konusunda

Hz. Muhammed (a.s.), Medine’deki 10 yıllık ömründe, kendi cemaatine bir din ve kendine tabi olanları müstakil bir topluluk halinde teşkilatlandırmış ve onlara bir devlet bahşetmiştir. Bu devletin kurulduğu ülkenin, çöllük bir yapıya sahip olduğunu ve yarımada da tam bir karışıklık hâlinin bulunduğunu¹⁹⁴ da unutmamak gerekir.

Bu büyük dini ve siyasi değişimin temelinde yatan gerçeklere de değinmek gerekir: İslâm’ın tebliğ edilmesi, her şeyden evvel ahlâkîlik ve adâlet, insanların eşitliği, cemiyetin kuvvetlenmesi ve birliği, toparlanma ve yayılma, insan kanına hürmet ve saygı, teknik gelişme, haber alma hizmeti, iktisadi baskı, düşmanın dost ve müttefiklerini kendi tarafına çekmek, düşmanı kendi düşmanlarıyla kuşatmak, diplomatik savaş, düşman arasına tefrika sokmak, düşmanın bir kısmının yakınlığını kazanmak ve yeni mühtedilerin haysiyet ve şereflerini koruma.¹⁹⁵

Hz. Peygamber (a.s.)’in giydiği elbiseler, oturduğu ev, konuşma tarzı vs. bakımından diğer insanlardan hiçbir farklılığı yoktu. Aksine, itaati sağlama açısından oldukça fazlaydı. Müslümanlar arasına müşriklerin temsilcisi olarak gelen Urve b. Mesud es-Sekafi, Hudeybiye dönüşü, Mekkelilere Hz. Peygamber’i ve Müslümanları

¹⁹² İbn Hanbel, a.g.e., VI, 37; Buhari, a.g.e., VII, 133.

¹⁹³ Malik, a.g.e., II, 878; Buhari, a.g.e., IV, 68; Müslim, a.g.e., III, 1292; İbn Hanbel, a.g.e., IV, 3; el-Vakidî, a.g.e., II, 714.

¹⁹⁴ Hamidullah, 1993, II, 1030.

¹⁹⁵ y.a.g.e., II, 1030-1042.

şöyle anlatır: "Ey kavmim! Vallahi ben, vaktiyle bir çok hükümdarların huzurlarına elçi olarak çıkmışım. Kayser'in, Kisra'nın, Necaşi'nin huzurlarına elçi olarak çıkmışım. Vallahi ben, Muhammed'in ashabı arasındaki itibarı gibi, kavmi arasında itibarlı olan hiçbir hükümdar görmemişimdir!"¹⁹⁶

Hiz. Peygamber (a.s.)'in, Müslümanlara, yönetim işi ile ilgili olarak geriye bir vasiyetname bırakmadığı anlaşılmaktadır. Ama bu konuda, hayatı boyunca en büyük yardımcısı Hiz. Ebu Bekir'e işaretlerde bulunduğunu söyleyebiliriz. Bu konuyla ilgili bir yazı yazdırmak için kağıt kalem istemesi, kendisini ziyarete gelen Hiz. Osman'ı yanına yaklaştırıp, kulağına bir şeyler söylemesinin ardından, anladın mı sorusuna onun, evet anladım demesi,¹⁹⁷ yönetim çalışmalarıyla ilgili nakillerde geçen başlıca delillerdir.

Zühri'nin rivayetiyle Hiz. Aişe şöyle demektedir: "Rasulullah (a.s.), hastalandığı zaman 'Ebu Bekir'e söyleyiniz, millete namaz kıldırın!' diye buyurdu. Hiz. Aişe de: 'Ya Rasulullah! Ebu Bekir ince bir adamdır. Sesi zayıftır. Kur'an okuduğu zaman çok ağlar! Senin makamına durup da, insanları namaz kıldırmaaya dayanamaz! Ömer'e emr et de, insanlara namazı o kıldırın!' dediğinde, Hiz. Peygamber (a.s.): 'Ebu Bekir'e söyleyiniz. İnsanlara namazı kıldırın!' buyurur. Bu sefer Hiz. Aişe, Hiz. Hafsa'ya da aynı şeyleri öğretip, aynı şekilde söyletmiş.¹⁹⁸ Bu tür davranışlar, itirazı aşan davranışlardı. Düpedüz itaatsizliktir ve nedeni ne olursa olsun Hiz. Peygamber (a.s.)'in önüne geçmektir. Hiz. Aişe, babasının halka imam olmaması gerektiğini, çünkü, Hiz. Peygamber (a.s.)'in makamına gelen bir insanı halkın asla sevmeyeceğini ve çıkacak her uğursuz şeyi ondan bileceklerini düşündüğü için Hiz. Peygamber (a.s.)'e karşı çıkmış olduğunu söyler. Hiz. Peygamber (a.s.), Hiz. Hafsa'yı da susturarak,¹⁹⁹ "muhakkak ki sizler de, Yusuf (a.s.)'in sahibeleri takımından kadınlar gibisiniz!"²⁰⁰ Ebu Bekir'e söyleyiniz diyorum, namazı, insanlara o kıldırın!"²⁰¹ buyurarak, üç kez tekrarlamak zorunda kaldığı kaynaklarda yer almaktadır. Bu durumda mihraba geçecek kişinin, dini liderlik yanında siyasi liderliğe de geçmiş olacağını, bu ve bundan sonraki olayların ışığında düşünmekteyiz. Gerçekten de Ebu Bekir'in bu emirle mihraba geçtiğinde, Rasulullah'ın makamında bulunmanın ve Hiz. Peygamber (a.s.)'in bu dünyadan ayrılacağına acısıyla ağladığı zikredilmektedir. Cemaat de ağlaştınca,

¹⁹⁶ İbn Hişam, 1936, III, 328; İbn Hanbel, a.g.e., IV, 324; Buhari, a.g.e., III, 179.

¹⁹⁷ İbn Hanbel, a.g.e., I, 335; Buhari, a.g.e., V, 138; Müslim, a.g.e., III, 1259; İbn Sâd, a.g.e., II, 244.

¹⁹⁸ Malik, a.g.e., I, 170; Buhari, a.g.e., I, 165; İbn Sâd, a.g.e., II, 217.

¹⁹⁹ Buhari, a.g.e., I, 165.

²⁰⁰ Müslim, a.g.e., I, 314; İbn Sâd, a.g.e., II, 217; Buhari, a.g.e., I, 165.

²⁰¹ el-Buhari, a.g.e., I, 165.

mihraptan ağlaya ağlaya ayrılan Ebu Bekr'den başka namazı kimin kıldıracağını öğrenmek üzere sormaya geldiklerini, o sırada, Hz. Peygamber (a.s.)'in baygın olduğunu, Hz. Peygamber'in eşi Hz. Hafsa'nın Hz. Peygamber (a.s.) ayılincaya kadar Ömer'in namazı kıldırmasını tavsiye ettiği rivayet edilmektedir. Buna Abdullah b. Zem'a da katılarak, Hz. Ömer'i öne sürer.²⁰² Hz. Ömer'in tekbirlerini duyan Hz. Peygamber (a.s.)'e durum açıklanıp, Hafsa'nın Ömer'i tavsiyesi de anlatılınca, bu sefer yine Hz. Peygamber (a.s.)'in: "Muhakkak ki, sizler de Yûsuf aleyhisselâm'ın sâhibeleri takımından kadınlar gibisiniz,²⁰³ Ebû Bekr nerde? İşin, böyle olmasına, ne Allah, ne de, Müslümanlar, râzı olur!²⁰⁴ Ebû Bekr'e söyleyiniz, insanlara namazı kıldırınsın! Peygamberin, vekil bırakmadığına, insanlar, itaat eder mi hiç!"²⁰⁵ diyerek, kendisinin emri dışında çalışmalar yapılmasına kızdığı anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber (a.s.)'in, Hz. Ebû Bekr ile ilgili Müslümanlara verdiği işaretlerden biri de, mescidin çevresindeki evlerin kapılarından, Hz. Ebû Bekr'in kapısının dışındakileri kapattırmasıdır. Hatta Hz. Ömer'in, "Yâ Rasulullah! Benim kapımı bırak, kapattırma da, onu açıp senin namaza çıktığına bakayım", teklifini bile kabul etmemişti. Bu durumları soran Hz. Abbas'a Hz. Peygamber (a.s.)'in: "Ey Abbâs! Ben, ne kendiliğimden açtım, ne de kendiliğimden kapattım!"²⁰⁶ diye buyurması da, yönetim işinin sanki Hz. Ebû Bekr'e tevdi edildiğini ortaya koymaktadır. Başka bir rivayette bu olay, daha değişik anlatılmaktadır. Hz. Peygamber (a.s.), son hastalık günlerinde, başında sargısıyla, câmide minbere çıkıp, "Bakınız, câmiinin avlusuna kapıları açılan bunca ev var. Hepsini kapayınız, yalnız Ebû Bekr'in ki kalsın; zira insanları davet ettiğim şeyde ondan daha faydalı kimseyi tanımadım; gerçektende insanlar arasında tek bir dost edinecek olsaydım bu Ebû Bekr olurdu..."²⁰⁷, "Fakat İslam kardeşliği önce gelir."²⁰⁸ Bütün bu açık işaretlere rağmen, amca Abbâs'ın, işi kâbileciliğe dökerek, Hz. Peygamber (a.s.)'in arzusu dışında çalışmalar yaptığı anlaşılmaktadır. İbni İshâk'tan rivayet edilen bir olay şöyle gerçekleşir: Ali b. Ebi Tâlib, Hz. Peygamber (a.s.)'in odasından çıktığında halk, ondan Hz. Peygamber (a.s.)'in durumunu sorar. O, "Allah'a hamd olsun iyileşti" dedikten sonra Hz. Abbâs, O'nun elini tutarak şöyle söyler: "Ey Ali, vallahi sen üç gün sonra bastonun kulu olacaksın. Allah'a yemin ederim ki, Rasulullah'ın yüzünde ölümü gördüm. Gel de Rasulullah'a gidelim, eğer bu iş (idare) bizde ise onu biliriz; eğer bizim dışımızda ise,

²⁰² İbn Sâd, a.g.e., II, 220; İbn Hanbel, a.g.e., IV, 322.

²⁰³ İbn Sâd, a.g.e., II, 221.

²⁰⁴ İbn Hişam, 1936, IV, 302-303; Ebû Davud, a.g.e., IV, 215.

²⁰⁵ İbn Sâd, a.g.e., II, 221.

²⁰⁶ y.a.g.e., II, 227-228.

²⁰⁷ Hamidullah, 1993, II, 1096.

²⁰⁸ İbnü'l-Esîr, 1985, II, 293.

bizi insanlara tavsiye etmesini ondan isteriz!”, Hz. Ali (r.a.) de ilginç bir cevap vermektedir: “Ben, vallahi bunu yapmam. Eğer idareden men edilsek, ondan sonra hiç kimse onu bize vermez!”²⁰⁹ Hz. Peygamber (a.s.), bütün işlerde olduğu gibi yönetim işinde de, akrabalığı, kabileciliği, zenginliği değil, işin ehlini seçmiştir. Bunu, tüm Müslümanlara öğretmişken, işi başka yönle çekip, bu yönde çalışmalar yapılmasını, İslâm’ı iyice anlayamayan bütün insanların sorunu olarak görüyoruz. Yönetim işini, vefâtın eşiğindeki Hz. Peygamber (a.s.)’in huzuruna taşımayı da becerdiklerini ve tartıştıklarını da görürüz. Hastalığının ilk günlerinde, evinde hazır bulunan bir topluluktan Hz. Peygamber (a.s.)’in, kalem-kağıt istediğini ve “size bir yazı yazayım ki, bundan sonra hiçbir zaman yolunuzu şaşırmasınız!” diye buyurduğunu kaynaklar anlatmaktadır.²¹⁰ Hz. Ömer (r.a.), Rasulullah (a.s.)’in hastalığının baskın geldiğini, yanlarında Kur’an olduğunu, Allah’ın Kitabı’nın yeteceğini söylediğinde, ev halkı anlaşmazlığa düşer ve tartışmaya başlarlar.²¹¹ Hanımlarından birinin, “Rasulullah’ın istediğini yapınız!” dediği; Hz. Zeyneb’in “size bir ahid yazdırmak isteyen Peygamber (a.s.)’i niye dinlemiyorsunuz?”, dedikleri, bunun üzerine Hz. Ömer’in “Sus! Siz onun sâhibelerisiniz. O, hastalandığı zaman, gözlerinizi sıkarak yaş çıkarırsınız; sağlıklı olduğu zaman da, boynundan tutar sıkarsınız!”²¹² dediği anlatılmaktadır. Böylelikle tartışma alevlenir. Kimisi, “Rasulullah, sizin için yazacağını yazsın” der; kimisi de, “Ömer’in dediği yerindedir!” der. Anlaşmazlık çoğalıp, sözler birbirine karıştığında Rasulullah’a baygınlık gelir ve “Yanımdan kalkınız! Beni kendi halime bırakınız! Benim şu içinde bulunduğum hâl, beni dâvet ve meşgul ettiğiniz şeylerden hayırlıdır!”, “ Ne büyük musibettir ki: anlaşmazlıklara düşmek ve sözler, birbirine karıştırılmak yüzünden, Rasulullah (a.s.)’la onlar için yazacağı yazı arasına girilmiştir! Beni kendi halime bırakınız!”²¹³ Hz. Peygamber (a.s.)’in, daha sonra Hz. Ebû Bekr için yazı yazdırmak istediği rivayet edilmektedir. Bunun için kalem kağıt isteyip de, Ebû Bekr’in oğlu Abdurrahman bunun için giderken Hz. Peygamber (a.s.)’in “Otur! Ebû Bekr üzerinde anlaşmazlığa düşülmesine, Allah da, Müminler de, râzı olmaz!” buyurduğu, yine bunun ardından, bu sefer Hz. Aişe’ye, “Bana, baban Ebû Bekr’i ve senin kardeşini çağır, bir yazı yazayım. Çünkü, bir heveslinin, heveslenip (Ben, bu işe, herkesten önce gelirim!) demesinden korkuyorum: Oysa ki, Allah da, Müminler de, Ebû Bekr’den başkasına razı

²⁰⁹ İbn Hişam, 1936, IV, 304; İbn Hişam, 1985, IV, 409; el-Buhârî, a.g.e., V, 141; İbn Hanbel, a.g.e., I, 263; İbn Sâd, a.g.e., II, 245; İbnü’l-Esîr, 1985, II, 294.

²¹⁰ İbn Hanbel, a.g.e., I, 355; el-Buhârî, a.g.e., V, 137; Müslim, a.g.e., III, 1259; İbn Sâd, a.g.e., II, 243.

²¹¹ İbn Sâd, a.g.e., II, 244; İbn Hanbel, a.g.e., I, 325; el-Buhârî, a.g.e., V, 138; Müslim, a.g.e., III, 1259; daha geniş bilgi için bkz., Köksal, a.g.e., XVIII, 28.

²¹² İbn Sâd, a.g.e., II, 243, 244, 245.

²¹³ İbn Sâd, a.g.e., II, 242-244; Müslim, a.g.e., III, 1253, 1259; İbn Hanbel, a.g.e., I, 325; el-Buhârî, a.g.e., V, 138; İbnü’l-Esîr, 1985, II, 294.

olmaz!" dediği anlatılmaktadır.²¹⁴ Ayılıp bayılması esnâsında Hz. Peygamber (a.s.), 'Bana, Ebû Bekr'i çağırınız!' diye iki defa seslenip her defasında Hz. Ömer'i çağırdıklarında, yine peygamber (a.s.)'in, "herhalde, sizler de, Yusuf (a.s.)'un sâhibleri olan kadınlar takımındansınız!"²¹⁵ diye buyurur. Rivâyetlerin sıhhati eğer doğru ise yönetim ve devlet başkanlığı işinde, Hz. Peygamber (a.s.)'in son zamanlarını rahat geçirmedeği anlaşılmaktadır. Allah ve Allah Rasûlü, bu konuda kesin emir vermemekle beraber devlet başkanı olarak Hz. Ebû Bekr'in seçilmesi konusunda bazı işaretler verilmiştir. Ama, çeşitli sebeplerle Hz. Aişe (r.a.), Hz. Hafsa ve Hz. Abbâs ile diğerlerinin, bu konuda kendi görüşlerini Rasulullah (a.s.)'in görüşlerini önünde görüp, müslümanlara yapılacak duyuruyu bile yapmadıkları, artık itirazların ve itaatsizliğin en üst sınırını zorladıkları anlaşılmaktadır. Asım Köksal, Zemâhşeri'nin tefsirinden yola çıkarak açıkladığına göre, Yusuf Peygamberin sâhibeleri olan kadınlar, Hz. Yusuf'u Mısır Azîz'inin zevcesi Züleyha'ya boyun eğdirmek için kandırmaya çalışmışlar.²¹⁶ Hz. Peygamber'in eşlerinin davranışları, bu kadınların yaptıklarına benzetilmektedir. Konuyla ilgili söylenecek şeyleri çoğaltmak mümkündür. Hz. Peygamber'in hastalığı ağırlaştığı zaman, halkın, "ondan sonra, bu işi kim yürütecek?" diye konuştuğu, kimisinin "Ebû Bekir, yönetir!", kimisinin de "Übeyy b. Ka'b yönetir!" dediği, hatta Ensâr'dan Nûman b. Beşir'in, Übeyy b. Ka'b'ın yanına varıp, ona "Ey Übeyy! Halk, Ebû Bekr'i, Rasulullah'ın yerine halife yapmak istiyorlar! Hemen gidip, bu işin ne olacağına bir bakalım!" diye söylediğini Nûman'ın kendisi anlatmaktadır. Beraber, Hz. Peygamber (a.s.)'in yanına gitmişler ve konuyu ona açarken Hz. Peygamber (a.s.), çorbasını içmeyi bitirince, Übeyy'e dönüp, "Bu, sana ne söylemişti?" diye sorar. Übeyy'de "Bizi, tavsiye buyur!" der.²¹⁷ Buradan da, daha Rasulullah hayattayken, Muhâcirler'in içindeki Hâşimiler ve diğerlerinin rekâbeti yetmezmiş gibi bir de Muhâcir-Ensâr arasında da rekâbet yaşanacağını işaretleri ortaya çıkmaktadır. Bütün bunlar, Hz. Peygamber (a.s.)'in vefatı sonrası yakın ve uzak gelecekte yaşanacakların bir belirtisiydi, sanki. Bunu, Hz. Peygamber (a.s.), vefat günü olan Pazartesi günü, şöyle açıklıyordu: "Ey İnsanlar! Ateş, alevlendi. Karanlık gece kıtaları gibi fitneler geliyor! Bunu bana mâl

²¹⁴ İbn Hanbel, a.g.e., VI, 47; Müslim, a.g.e., IV, 1857; el-Belâzûrî, 1959, I, 541.

²¹⁵ İbn Sâd, a.g.e., II, 225.

²¹⁶ Köksal, a.g.e., XVIII, 31; Zemâhşeri, a.g.e., II, 316.

²¹⁷ Ahmed b. Muhammed el-Endelûsî İbn Abd-i Rabbih, (327/ 939), el-İkdü'l-Ferid, (basım yeri yok), 1954/ 1373, II, 176; Köksal, a.g.e., XVIII, 32.

* Gerçekten de, Hz. Peygamber (a.s.)'in vefatından sonraki halife seçimi tartışmalarında, herkes Ebû Bekr'e bey'at ederken Ebû Sufyan, Hz. Ali'nin elini tutarak "Siz Ebû Kuhafe'nin oğlunun yönetim işinizi üzerine almasına nasıl razı olursunuz? (el-Belâzûrî, 1959, I, 588). Bu iş, Kureysîlerin içinde küçücük bir kabileye nasıl verilebilir? (et-Taberî 1967, III, 202; İbnü'l-Esir, 1985, II, 326). Vallahi isterseniz ben, onun üzerine her taraftan süvarileri ve askerleri doldururum! (el-Belâzûrî, 1959, I, 588; et-Taberî 1967, III, 202)", dediği anlatılmaktadır. [Bkz. Köksal, a.g.e., XVIII, 94.]

edemezsiniz! Çünkü ben, ancak, Allah'ın Kitabı olan Kur'an'ın, helal kıldığını helâl kıldım, Kur'an'ın haram kıldığını da haram kıldım.”²¹⁸

1.5.2. Seçilen Yöneticiler Hakkında

Hemen hemen o dönemi anlatan bütün tarih kitaplarında anlatılan bir olay var ki, o da, Hz. Peygamber (a.s.)'in komutan seçtiği Zeyd ve Oğlu Üsâme'nin bu göreve getirilişlerine Müslümanların gösterdiği tepkidir. Bu olayların temelinde yatan sebebin, İslâm öncesi meşhur âile ve kabilelerin, İslâm sonrası da bu şan ve şerefi devam ettirmelerinin yanında, önemli görevlere bu kabilelere mensup kişilerin getirilmesi gerektiğine inanmalarıydı. Bu, şüphesiz câhili bir düşünceydi. Kur'an sayesinde, dünya tarihinde maddi-manevi önemli bir değişim gerçekleştiren Hz. Peygamber (a.s.), hayatı boyunca câhiliye adetleriyle savaşmış ve bunların yerine İslâmî değerleri tesis etmeye çalışmıştır. Bunlardan biri de, şan-şeref ve izzetin sadece zenginlerin değil, köle zengin ayırt etmeksizin, işin ehli ne verilmiş olması gerçeğidir. İmandan sonra bütün inananlar eşittir. Üstünlük, ancak insanın ölçülü yaşaması ile elde edilecek bir meziyettir. Beyazın siyaha, siyahın beyaza (ten rengi açısından), bir üstünlüğü yoktur. Bütün insanları Yüce Allah, aynı atadan yaratmıştır ve müminler kardeşler.²¹⁹

Müslümanlar, Hz. Peygamber (a.s.)'in yanında bu terbiye ile yetiştikleri halde, bazen câhiliye devri alışkanlıklarına dönebiliyordu. Mûte'ye harbe gönderilecek orduya, Hz. Peygamber (a.s.)'in Zeyd'i komutan tayin etmesi, birçoklarının hoşuna gitmemiştir. Onlardan biri de Hz. Peygamber (a.s.)'in amca oğlu Câfer b. Ebî Tâlib'dir. Onun sesini yükseltenlerden biri olduğu ve: "Yâ Rasulullah! Zeyd'i benim üzerime kumandan tayin edeceğini sanmamıştım!"²²⁰ "Ey Allah'ın Rasûlü! Zeyd'i benden üstün başkomutan tayin edersen, bu sefere çıkmayacağımı!"²²¹ dediği rivayet edilmektedir. Hz. Peygamber (a.s.), ona itiraz etmemesini, emre göre hareket etmesini, böylesinin hakkında daha hayırlı olacağını söyler. Daha sonraları Hz. Peygamber (a.s.), belki de, Müslümanlardaki bu tablonun yıkılmasını iyice sağlamak üzere, Zeyd'in oğlu Üsâme'ye de aynı görevi vermiştir. Hz. Peygamber (a.s.)'in vefat hastalığı zamanında gerçekleşen bu olaya göre, Üsâme'nin başkomutanlığında ki İslâm ordusu, bir Müslüman elçinin katledildiği Suriye'ye gönderilir. Hz. Peygamber (a.s.): "Ey İnsanlar! Üsâme'yi sefere çıkarınız. Vallah! Onun kumandanlığına (bütün geçliğine rağmen) bir itirazınız var mı? Siz daha

²¹⁸ İbn Hişam, 1936, IV, 303-304; et-Taberî, 1967, III, 196; İbn Sâd, a.g.e., II, 216; el-Belâzûrî, 1959, I, 558-559; Köksal, a.g.e., XVIII, 51.

²¹⁹ Hucurat, 13, 10.

²²⁰ İbn Sâd, a.g.e., III, 46-47; İbn Hanbel, a.g.e., V, 299.

evvel onun (azâd edilmiş bir köle olan) babasının kumandanlığına da lafetmiştiniz. Gerçekten o, babası gibi kumandan olmaya lâyıktır!"²²²der. İbni İshâk'tan gelen rivayete göre, Hz. Peygamber (a.s.), insanların, Üsâme'nin savaşa başkomutan olarak gönderilmesi sebebiyle bu sefere katılmaya ağır davrandıklarını görünce kendisi hasta olduğu halde, başını sararak, minbere çıkar. Çünkü, insanlar Üsame'nin emirliği hakkında, "muhâcirlerin ve Ensâr'ın büyükleri üzerine genç bir delikanlıyı emir kıldı!" diye bu tayine eleştiriler yöneltirler. Hz. Peygamber, minberden yukarıda tercümesini verdiğimiz konuşmayı²²³ yapar. Hz. Peygamber (a.s.)'in vefatı sıralarında bu ordu Medine'den ayrılır. Ebû Bekr'e, Müslümanlar, Üsâme'nin komutalığını iptal ettirmeyi başaramazlar. Bu manada Ensârda sanki kazan kaldırır. "Üsâme ile beraber bulunan Ensâr, Ömer b. El Hattâb'a: "Rasulullah'ın halifesi Ebû Bekr'e, eğer bizim geri dönmemizi kabul etmeyecek olursa, ona bizden şunu bildir ve iste ki, bizim üzerimize Üsâme'den daha yaşlı bir adamı komutan tayin etsin." diye itirazlarını bildirirler. Hz. Ömer, bu teklifi Hz. Ebû Bekr'e ulaştırdığında (Hz. Peygamber (a.s.)'in ısrarla, Ebû Bekr'in, kendisinden sonra seçilmesine işaret verişini haklı çıkarırcasına) Hz. Ebû Bekr, birden yerinden kalkarak, sakalından tuttuğu Hz. Ömer'e şöyle seslenir: "Hey annesi acı haberini alasıca! Ey Hattâb'ın oğlu, onu Rasulullah (a.s.) komutan tayin etmiş bulunuyor. Şimdi sen kalkıp onu görevden almamı istersin ha?" Hz. Ebû Bekr, derhal ordunun yanına varır ve onların bu durumu kabullenmelerini sağlar.²²⁴ Böylelikle, Hz. Peygamber (a.s.)'in halletmeye çalıştığı başkomutanlık krizi, Ebû Bekr'in aynı şekilde ısrarıyla kapanmış olur.

Bu yöndeki itirazların bir örneğinin de, Hz. Peygamber (a.s.)'in yapacağı bir vali atamasında yaşandığı anlaşılmaktadır. Kalabalık bir heyetle gelip Müslüman olan Beni Temimler'e, Hz. Peygamber, bir komutan-vali tayin etmek ister. Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer'in kendilerine yakın buldukları iki adamın tayinini yapması için, toplum içinde Hz. Peygamber (a.s.)'i etkilemeye, bu yönde kamuoyu oluşturmaya, böylelikle Hz. Peygamber'in önünde yüksek sesle konuşmaya başladıkları ve Hz. Ebû Bekr'in "Bunlara Ka'ka b. Zûrâre'yi vâli ve kumandan tayin etsen!" dediği ve Hz. Ömer'de: "Hayır, onlara Akrâ b. Hâbis'i vâli ve kumandan tayin et!" dediği rivayet edilmektedir. İkisi de birbirini, kendilerine muhâlefet etmekle suçladıktan sonra, münakâşa etmeye, seslerini yükseltmeye başlarlar. Tartışma ilerleyince Hucurât süresinin 1-2.ayetlerinin

²²¹ et-Taberî, 1967, III, 41; et-Taberî, 1992, V, 659; İbnü'l-Esîr, 1985, II, 218.

²²² Hamidullah, 1993, II, 1096 (İbn Hişam, s. 1006'dan naklen).

²²³ İbn Hişam, 1936, IV, 300; İbn Hişam, 1985, IV, 404; el-Vakidî, a.g.e., III, 1119; İbn Sâd, a.g.e., II, 190; İbnü'l-Esîr, 1985, II, 290.

²²⁴ İbnü'l-Esîr, 1985, II, 308.

indiğini kaynaklar aktarmaktadır: “Ey İman Edenler! Allah’ın ve Rasûlünün önüne geçmeyin, Allah’tan korkun. Şüphesiz Allah işitendir, bilendir. Ey İman Edenler! Seslerinizi Peygamberin sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygambere yüksek sesle bağırmanın; yoksa siz farkına varmadan amelleriniz boşa gidiyor.”²²⁵

1.5.3. Çeşitli Sıkıntı Ve Zorluklar Karşısında Verilen Göreve İtirazlar

Hz. Peygamber (a.s.), Tebük’te ashabının görüşlerini alarak, buradan ileriye geçmez. Ama, Hz. Peygamber, Hâlid b. Velid’i Dûmetü’l-Cendel’e, Hristiyan Kral Ukeydir üzerine, dört yüz asker emrine verip göndermek ister. Hâlid’in Hz. Peygamber (a.s.)’e: “Yâ Rasulullah! Azıcık sayıdaki insanların başında gidip, her yerini iyice bilmediğim geniş Kelb memleketlerinde onu bulmak, benim için nasıl mümkün olur!” dediği rivayet edilmektedir. Ona, bu durum, askeri açıdan zor görünmektedir. Ama Hz. Peygamber (a.s.), onu nerede bulacağını, âdeta yerini söyleyerek, Hâlid’i şöyle iknâ eder: “Sen, muhakkak, onu yabânî sığır avlarken bulacak ve yakalayacaksın!”²²⁶

Hudeybiye’de, Hz. Peygamber (a.s.), Hz. Ömer’i Mekke’ye elçi olarak görevlendirir. Hz. Ömer: “Yâ Rasulullah! Ben hayatım hakkında Kureyş müşriklerinden korkarım!” diyerek can korkusuyla görevi kabul etmek istemez. “Muhakkak benim gitmemi istiyorsan, yine de onların yanına gideyim!” demeyi de unutmaz. Hz. Peygamber (a.s.), susunca Hz. Ömer, bu sefer: “Bu işe, elçiliğe, Mekke’de benden daha sayılır, Mekkeliler yanında benden daha nüfûzlu bir kimseyi sana göstereyim mi? Osman b. Affân!” deyince, Hz. Peygamber (a.s.), teklifi kabul eder, Hz. Ömer (r.a.)’i göndermekten vazgeçer.²²⁷

Yezid b. Ebî Habib El Mısıri’nin İbn İshâk’a anlattığına göre o, bir mektup bulmuş. İçinde Hz. Peygamber (a.s.)’in, beldelere, Arap ve Acem meliklerine elçiler gönderdiği ve onları gönderirken, ashâbına ettiği nasihatlerin bulunduğunu söyler: “Resulullah, ashabının karşısına çıktı ve onlara şöyle dedi: ‘Şüphesiz Allah beni, herkese rahmet olarak gönderdi. Benden iletiniz, Allah size rahmet etsin. Benim emrimde ihtilâfa düşmeyiniz; Havârilere’in, İsa b. Meryem’in emrinde ihtilafa düştükleri gibi. Dediler ki: “Yâ Rasulullah! Onların ihtilâfı nasıl olmuştur? Dedi ki: “Sizi çağırdığım şeyin misline İsa, onları çağırdı. Kendisini yakın yere gönderdiği kimse sevindi ve sükût

²²⁵ el-Buhârî, a.g.e., V, 116; İbn Hanbel, a.g.e., IV, 6; İbn Kesîr, 1988, XIII, 7396.

²²⁶ el-Vakidî, a.g.e., III, 1025-1026; İbn Hişâm, 1936, IV, 169-170; et-Taberî, 1967, III, 108-109.

²²⁷ el-Vakidî, a.g.e., II, 600; et-Taberî, 1967, II, 631; İbn Hişâm, 1936, III, 329; İbn Hanbel, a.g.e., IV, 324.

etti. Kendilerini uzağa gönderdiği kimseler de hoş görmediler, ve imtinâ ettiler. Bunun üzerine İsâ, bu durumu Allah'a şikayet etti. Bunun üzerine onlardan her bir adam, kendilerine gönderildikleri kavmin lûgatiyle konuşur oldular."²²⁸ O zaman, Hz. Peygamber (a.s.)'in neden böyle bir konuşma yaptığını bilmesek bile, gönderdiği Müslüman elçilerinin gidecekleri uzak memleketlere göre itiraz etmemelerini istediği anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber (a.s.)'in elçilerini Havârilere örneği vererek, itaatsizlik durumunda gittikleri memleketlerin diliyle konuşup, oraya yerleşeceklerini ve yabancılaşma sürecini yaşayacaklarını dile getirerek onları uyarması, bize, Hz. Peygamber (a.s.)'in önceden sezinlediği ve olması muhtemel bir itirazın önüne geçmek istediği kanaatindeyiz.

Benî Kurayza Yahudilerinin yaptıkları ihanetin karşılığında cezalandırılacakları anlaşılınca Ensâr'dan müttefikleri olan Evsîler, Hz. Peygamber'den onların affını isterler. Hazrec'in Benî Kaynuka'yı affettirmelerini öne sürerek, bu isteklerinde ısrar edince, en sonunda Hz. Peygamber (a.s.), içlerinden Sa'd b. Muâz'ın bu konuda hakem olmasını kabul ettirir. Sa'd b. Muâz, Hz. Peygamber (a.s.)'in yanına geldiğinde, dinî duyarlılığı sebebiyle itiraz eder: "Ben, biliyorum ki, Allah sana, onlar hakkında bir emir vermiştir. Sen, Allah'ın sana emrettiğini yap! Hüküm vermeye Allah ve Rasûlü daha layıktır!"²²⁹ der. Hz. Peygamber (a.s.)'in işin böyle yapılmasına Yüce Allah'ın da râzı olduğunu beyan ederek, onu ikna etmesiyle, görevini hakkıyla yapar ve Hz. Peygamber de doğru karar vermesinden dolayı onu takdir eder.

1.5.4. Görevlendirme Konusunda

Hicretin 9. Yılında Hac Emirliği görevine, Hz. Peygamber (a.s.)'in emriyle, Hz. Ebû Bekr getirilir. O, Zu'l-Huleyfe'ye vardığında Peygamber (a.s.)'e, Tevbe (Berâe) sûresi nâzil olur. Müslümanlar: "Yâ Rasulallah! Keşke o sûreyi Ebû Bekr'e gönderseydin!" derler. Hz. Ali'yi, O'nun peşinden göndererek, bu sûreyi müşriklere okumasını emreder. Ama orada Emîr, Hz. Ebû Bekr'dir! Burada kaynaklarda değişik rivayetlere yer verilmektedir. Mesela bu konuda Hz. Ali görevlendirilirken, o: "Yâ Rasulallah! Ben, ne yaşlıyım, ne de Hatibim!" deyince, Hz. Peygamber (a.s.): "Bunu, muhakkak ya ben götüreceğim, ya da sen götüreceksin. Olmazsa ben gideceğim, fakat sen git! Hiç şüphesiz Allah, senin diline sebat, kalbine hidayet verir! Buyurur. Sonra da, elini koyup göğsünü sığar."²³⁰ Hz. Ali, Ebû Bekr'e yetiştiğinde ona, âmir mi, memur mu

²²⁸ İbn Hişam, 1936, IV, 255; İbn Hişam, 1985, IV, 350.

²²⁹ İbn Sâd, a.g.e., III, 425; et-Taberî, 1967, II, 587.

²³⁰ İbn Kesîr, 1969, II, 333.

yoksa elçi olarak mı gönderildiğini sorar. Hz. Ali, memur ve elçi olduğunu beyan eder.²³¹ Ebû Bekr Hac Emirliği'ni, Hz. Ali de Tevbe sûresini tebliğ görevini beraber yapıp Medine'ye döndükten sonra, Hz. Ebû Bekr, Peygamberimizin yanına gelerek, tebliğ vazifesinin Hz. Ali'ye verilmiş olduğunu; "Yâ Rasulallah! Yoksa, benim hakkımda bir âyet mi nâzil oldu?" diye sorar. Hz. Peygamber (a.s.): "Hayır, senin hakkında hayırdan başka bir şey nazil olmamıştır. Fakat bunu, kendimden veya ev halkımdan başkasının tebliğ ve ilân edemeyeceği bana emr olundu" diye açıklar.²³² İbnül Esir, bu olayı daha değişik anlatmaktadır. Hz. Ali, Hz. Ebû Bekr'e yetiştiğinde, durumu öğrenen Ebû Bekr, Medine'ye geri dönüp: "Yâ Rasulallah, benimle ilgili herhangi bir şey mi nâzil oldu?" diye sorduğunda, Hz. Peygamber (a.s.): "Hayır, fakat benim sözümü ancak ben ya da benden olan birisi tebliğ eder. Ey Ebû Bekr, sen mağara da benimle birlikte ve Havz'da da benim arkadaşım olmaktan memnun olmaz mısın?" deyince. Hz. Ebû Bekr (r.a.), 'evet' deyip yola koyulur. Böylelikle Ebû Bekr (r.a.), bu haccın emirliğini yapar.²³³ Her iki durum da gerçekleşmiş olsa, Hz. Ebû Bekr (r.a.), anlaşıldığı kadıyla, kendinden sonra görevlendirilen Hz. Ali nedeniyle, sanki kendisine bir güvensizlik duyulmasından rahatsız olmuştur. Bu konuda, Hz. Peygamber (a.s.)'in buyurmuş olduğu 'indirilen âyetlerin ancak kendisinin veya ev halkından başkasının bildiremeyeceğinin emr olunması' sözü, Hz. Ebubekir'i ikna etmiştir.

Tebûk Gazvesi'ne çıkılırken Hz. Peygamber (a.s.), Medine'ye Sibâ b. Urfuta'yı vekil bırakır. Seniyyetü'l-Vedâ'ya kadar gelen Hz. Ali'den de, her iki ev halkının işleriyle meşgul olmak üzere vekil kalmasını isteyince, Hz. Ali (r.a.) ağlayıp, "Yâ Rasulallah! Sen, ne tarafa gidersen, ben, senin yanında bulunmaktan başka bir şey istemedim"²³⁴der. Yine "Yâni beni çocuklara ve kadınlara mı vekil bırakıyorsun?" deyince, kendisine "Bana göre sen, Musâ'ya göre Harûn gibi olmağa râzı olmaz mısın? Şu kadar ki, benden sonra, Peygamber yoktur!" buyurulunca iknâ olur ve geri döner.²³⁵ Hz. Peygamber (a.s.)'in kendisini Medine'ye vekil bırakmasını münâfıklar, "herhalde, onu, yüksündüğünden ve önemsemediğinden geri bırakmıştır!" diye laf dolaştırmaya başlayınca, Hz. Ali derhal zırhını alıp, yola çıkar ve Cûrf'te yetiştiği Hz. Peygamber (a.s.)'e, münâfıkların söylediklerini haber verir. Hz. peygamber (a.s.), onların yalan söylediklerini, kendisinin Musâ'nın yanında Hârûn misâli olduğunu söyler ve iknâ

²³¹ İbn Hişam, 1936, IV, 190; el-Vakidî, a.g.e., III, 1077; İbn Sâd, a.g.e., II, 168; ed-Darimi, (255/ 869) Sünen, Çağrı Yay., İstanbul 1981, I, 393.

²³² İbn Hanbel, a.g.e., I, 3; el-Belâzûrî, 1959, I, 383; et-Taberî, 1967, III, 154.

²³³ İbnü'l-Esir, 1985, II, 268.

²³⁴ İbn Hanbel, a.g.e., I, 170.

²³⁵ İbn Sâd, a.g.e., III, 24; İbn Hanbel, a.g.e., I, 182-183; el-Buhârî, a.g.e., V, 129; Müslim, a.g.e., IV, 1871.

ederek onu Medine'ye geri döndürür.²³⁶ Görünen o ki, Hz. Peygamber (a.s.)'in yanından ayırmadığı Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ali bile, Hz. Peygamber (a.s.)'in verdiği görevi, eninde de sonunda da yerine getiriyorlar ama başkaları neznindeki itibar ve değerlerini her hâlükarda koruma yoluna gidebiliyorlar. Yakın arkadaşlarını bile ikna için bu kadar uğraşan Hz. Peygamber (a.s.)'in, diğer Müslümanlarla da aynı şekilde uğraştığını düşündüğümüzde, hayatında ne kadar zor günler geçirmiş olabileceğine şaşmıyoruz. Aynı seferde, ordunun kozmopolit yapısını düşünerek dağıttığı sancak ve bayraklardan birini de Ümare b. Hazm'e vermişti. Daha sonra Zeyd b. Sabit'i görünce ondan alıp Zeyd'e verince, Ümare: "Ya Rasulallah! Herhalde bana kızdın?" deyince Hz. Peygamber (a.s.), "Hayır vallahi kızmadım, fakat Kur'an'ı, siz de tercih ediniz. O, Kur'an'ı senden daha çok ezberlemiştir"²³⁷ diye konuşur.

Müslümanlara karşı asker toplayan Halid b. Süfyan Hüzeli'yi öldürmesi için, Abdullah b. Ümeyr görevlendirilir. Kendisine, onun tanıtılmasını isteyince Hz. Peygamber (a.s.), "gördüğün zaman şeytanı hatırlarsın. Onunla senin arandaki alamet, onu görünce bir ürperme ve korku hali bulursun" diye tarif edince,²³⁸ Abdullah: "Ya Rasullah! Seni hak ve gerçek bir dinle gönderen Allah'a yemin ederim ki ben, hiç kimseden, hiçbir şeyden korkmam!"²³⁹ der. Ama gidip o şahsı gördüğünde, hemen tanır, ürperir ve kendi kendine, "Allah ve Rasulü doğru buyurmuş!"²⁴⁰ der. Müslümanlardan Ebu Ayyaş'ın da ilk başta Hz. Peygamber (a.s.)'i dinlemeyip, sonra zararlı çıkanlardan olduğu rivayet edilmektedir. Hz. Peygamber (a.s.), kendisine, "keşke sen, bu atı senden daha iyi binici bir kimseye versen de, baskıncı müşriklere bir yetiştirse!" deyince o: "Ya Rasulallah! Ben ata, halkın en iyi bineniyim!" diyerek, atını tepip koşturmaya başlar. Daha fazla uzağa gitmeden at onu sırtından atar. Ayağı kırıldıktan sonra, kendi kendine, "Allah ve Rasulü doğru söyler" der ve atını amcasının oğluna verir.²⁴¹

Kaynaklarda, verilen görev ihmal edildiğinde bile mazeret üretildiğini ve savunma mekanizması işletildiğini ifade eden rivayetlere rastlanmaktadır. Hayber gazvesi dönüşünde, Vadi el-Kura'da, Hz. Bilal gönüllü bekçi kalır. Orduyu sabah namazına kaldıracaktır. Bilal de, uyuyup kalınca ve sabah namazı kaçınılınca, Hz.

²³⁶ Ibn Hişam, 1936, IV, 163; et-Taberî, 1967, III, 143-144; İbnü'l-Esîr, 1965, II, 278; İbnü'l-Esîr, 1985, II, 257.

²³⁷ el-Vakidî, a.g.e., III, 1002-1003.

²³⁸ Ibn Hişam, 1936, IV, 619.

²³⁹ El-İsbehani, a.g.e., 451.

²⁴⁰ İbn Sâd, a.g.e., II, 51; Köksal, a.g.e., XI, 9.

²⁴¹ Köksal, a.g.e., XIII, 27

Peygamber (a.s.), Bilal'e "bu yaptığın nedir?" diye sorar. Hz. Bilal: "Ya Rasulallah! Seni bastıran şey beni de bastırdı"²⁴² der. Hz. Peygamber (a.s.), Ebu Hureyre'ye (r.a.), "git, Allah'tan başka ilah olmadığına kalpten kesin olarak inanıp şahadet getirenleri Cennetle müjdele!" diye görev verir. O, insanları müjdelerken Hz. Ömer (r.a.), onunla karşılaşır ve şiddetle karşı çıkar ve Hz. Peygamber (a.s.)'e gidip: "Yâ Rasulallah! Böyle yapma! Zira, insanların buna güvenerek gevşemelerinden korkuyorum, bırak onları amel etsinler!" deyince, Hz. Peygamber (a.s.)'de: "Öyleyse bırakın onları (amel etsinler)" diye buyurur.²⁴³ Hz. Peygamber'e iyi yönde itirazlar da vardır. Uhud savaşında çocukların katılamayacağı bildirilirken, tek tek geri gönderilirler. Rafi b. Hadic, çocuk olmasına rağmen, iyi ok atıcı diye savaşa katılmasına izin verilince, Semüre b. Cündüb babasına bu durumu anlatır. Babası da, Hz. Peygamber'e gidip: "Yâ Rasulallah! Sen benim oğlumu geri çevirdin, Rafi. B. Hadic'e müsaade ettin. Halbuki oğlum onu güreşte yeniyor!" der.²⁴⁴ Bunun üzerine güreşirler. Semüre, Rafi'yi yıkar. Hz. Peygamber (a.s.), onun da savaşa katılmasına izin verir. Hz. Peygamber (a.s.), devrindeki bir Müslüman çocuğunun, savaşa katılmasına izin verilmemesine itiraz etmesi ve bu izni elde etmesi ile, Peygamber (a.s.)'in büyük küçük demeden herkesi dinleyip, sorunlarını çözmesi ve engin hoşgörüsü ile herkese iyi davranması, onun başarılarının sebeplerinden sadece biridir diyebiliriz.

1.6. Yakın Akrabaların Kaynılmasına Dair İtirazlar

Bedir savaşında müşrikler bozulup kaçmaya başladıklarında Hz. Peygamber (a.s.), ashabına, "ben biliyorum ki, Haşim oğullarından ve başkalarından bazı kimseler, Bedir harbine müşrikler tarafından zorlanarak çıkarılmışlardır. Onları, öldürmemiz gerekmez. Sizlerden her kim, Haşim oğullarından her hangi birine rastlarsa onu öldürmesin..." diye bir açıklama yapar. Başka bir rivayette ise, "sizden her kim, Abbas'a, Talib'e, Akil'e, Nevfel'e, Ebu Sufyan'a rastlarsa, onu öldürmeyiniz! Çünkü onlar Bedir'e gönülsüz olarak zorla getirilmişlerdir!"²⁴⁵ buyurduğunda, Ebu Huzeyfe b. Utbe'nin şöyle söylediği duyulur: "Biz babalarımızı, oğullarımızı, kardeşlerimizi, kavim ve kabilemizi öldürüp de Abbas'ı mı bırakacağız! Vallahi, ona rastlayacak olursam, onun etine kılıcımı daldıracağımı!" Hz. Peygamber (a.s.)'e bu sözler ulaşınca, yanındaki Hz. Ömer'e "Ey Hafs'ın babası! Rasulallah'ın amcasının yüzüne kılıçla vurulur mu?" der. Hz. Ömer (r.a.)'e Ebu Huzeyfe b. Utbe'nin münafıklık ettiğini öne sürerek öldürmek

²⁴² et-Taberî, 1967, III, 17; 1992, V, 614.

²⁴³ İbn Hanbel, a.g.e., IV, 402; Müslim, a.g.e., I, 59-60, (İman, 52); Erul, a.g.e., s. 134.

²⁴⁴ el-Vakidî, a.g.e., I, 216; İbn Hişam, 1936, III, 70; et-Taberî, 1992, IV, 379; el-Belâzûrî, 1959, I, 316.

²⁴⁵ İbn Sâd, a.g.e., IV, 10.

ister. Ebu Huzeyfe'nin daha sonraları sarfettiği bu cümlelerden hep rahatsız olduğu ve bunu ancak, şehid olmasının düzeltebileceğini düşündüğü rivayet edilmektedir.²⁴⁶

Ensâr'dan birisi ile Zübeyr b. Avvam arasında, hurmalıkları sulama sırasından bir anlaşmazlık çıkar. Su, önce Zübeyr'in hurmalığını sular, daha sonra Ensârdan olan bu zatın yerine geçerdi. Zübeyr, su sırası kendisinde iken hurmalığını sulamak isteyince, Ensârî ona "suyun yolunu tutma, bize aksını!" deyince, Zübeyr kabul etmez. Ensârî, meseleyi Hz. Peygamber (a.s.)'e taşır. Hz. Peygamber (a.s.), bu konuyla ilgili hükmünü, Zübeyr'in önce sulamasını, sonra da suyu komşusuna salması gerektiği şeklinde verince, Ensârî kızar ve "Yâ Rasulullah! Amcazaden olduğu için mi onu kayırdın!" der. Hz. Peygamber (a.s.)'in yüzünün rengi değişir ve yine doğru bildiğini söyler: "Ey Zübeyr! Sen sula, hurma ağaçlarının köklerine erişinceye kadar suyu tut! Su hakkından faydalan!"²⁴⁷ İbn Kesir'e göre, Ensârî, kendisini öfkelerince Hz. Peygamber (a.s.), Zübeyr'in hakkını açık bir çözümle tam olarak vermiş olur. Halbuki daha önce her ikisi için de daha uygun olan bir çözüm önermiştir. Zübeyr der ki: işte Nisa suresi, 65. Ayeti bu olay üzerine inmiştir. "Hayır Rabbine andolsun ki, aralarında çekiştikleri şeyde seni hakem tayin etmedikçe... iman etmiş olmazlar."²⁴⁸ Yüce Allah, Müslümanları bu ayetiyle uyararak, Hz. Peygamber (a.s.)'e her durumda itaat etmedikçe mümin olamayacaklarını anlatarak, onun verdiği hükme razı olmalarını, bir peygamberin asla adaletten ayrılamayacağını vurgulamış olur. Bu konuda önemli gördüğümüz olaylardan birisi de, Mekke'nin fethi gününde, akraba ilişkileri yüzünden Hz. Ömer ile Hz. Abbas'ın tartışmış olmalarıdır. Fetihden önce Müslümanlarca yakalanan Mekke reisi Ebu Sufyan b. Harb'e, Hz. Abbas eman verir. O sırada Hz. Ömer, onu ısrarla öldürmek ister. Bu tartışma Hz. Peygamber (a.s.)'in huzurunda da devam eder. Abbas: "Yavaş ol Ya Ömer! Allah'a yemin ederim, sen bu yaptıklarını sırf bu adam Abd Menafogullarındadır diye yapıyorsun, eğer bu Adiyogullarından olsaydı, bu söylediklerini söylemezdin" der. Bu sefer Hz. Ömer "yavaş ol ey Abbas! Allah'a yemin ederim, senin Müslüman olduğun gün eğer Hattab Müslüman olmuş olsaydı, o kadar sevinmezdim!"²⁴⁹ "Çünkü biliyorum ki Rasulullah (a.s.) da babam Hattab Müslüman olsaydı, senin Müslüman oluşuna sevindiği kadar sevinmezdi" der.²⁵⁰ Belki de Hz. Ömer (r.a.)'ın sevgi ile ilgili sözleri doğrudur diyebiliriz. Çünkü Hz. Peygamber

²⁴⁶ İbn Hişam, 1936, II, 281; et-Taberî, 1992, IV, 297; İbn Sâd, a.g.e., IV, 11; İbnü'l-Esîr, 1965, II, 61; İbnü'l-Esîr, 1985, II, 126.

²⁴⁷ İbn Hanbel, a.g.e., IV, 5; el-Buhârî, a.g.e., III, 76-77; Ebû Davud, a.g.e., II, 283-284; Et-Tirmizî, a.g.e., III, 644.

²⁴⁸ İbn Kesîr, 1988, IV, 1751.

²⁴⁹ İbnü'l-Esîr, 1985, II, 228.

(a.s.)'in amcası Ebu Talib'in Müslüman olarak ölmesini çok arzuladığı rivayet edilmektedir. Bu sevgiyi Hz. Abbas da yaşamış olabilir. Kabileciliğin ve akraba ilişkilerinin çok önemli olduğu arap toplumunda, Hz. Peygamber (a.s.)'in imanî yönden sevgisi normal karşılanmalıdır. Ama bu sevginin, İslam'ın önüne geçebildiği hiçbir zaman görülmemiştir. Araştırmamız sırasında gördüğümüz bir başka gerçek, Müslümanların İslam'dan sonra asıllarını unutmadıklarıdır. Gerek Ensârın kendi içindeki Evs-Hazrec ayrılığı (aynı soydan olmalarına rağmen) gerekse Ensâr-Muhacir ayrılığının İslam'da da mutedil şekilde sürmüş olduğudur. Yani, hiçbir zaman Müslümanlar: "Biz şimdi Müslüman olduk, eski kimliğimizi tanımıyor ve sadece Müslümanlar kardeşler prensibini kendimize ilke ediniyoruz!" dememişlerdir. İslam kardeşliği konusunda büyük ilerlemeler kaydetmişlerdir, ama onların geleneklerinden tam olarak koştuklarını söyleyemeyiz.

1.6.1. Ensâr-Muhacir Farklılığının Tezahürü Olarak Ortaya Çıkan İtirazlar

Beni Müstalık Gazvesi dönüşü, Müreysi kuyusunda su kavgası nedeniyle Ensârın ve muhacirlerin neredeyse bir iç savaş yaşayacaklarına değinmiştik. Kaynaklar, bu işi Abdullah b. Übey ve taifesine yüklemekte iseler de esasen onların, olayın ileriki safhasında etkili oldukları anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber (a.s.)'in yetiştirdiği bir İslam toplumunda, kabileciliğe dayalı bu kavganın çıkmaması gerekirdi. Bu olayda, Ensâr ve Muhacir yanlılarının "Ey Ensâr ve Ey Muhacir cemaati" diye kendi cemaatlerini toplamaları ve bunların neredeyse birbirlerine kılıç çekecek olmalarına, en güzel cevabı Hz. Peygamber (a.s.) verir. "Ben sizlerin yanında iken kavmiyetçilik yapıyorsunuz ha! Cahiliyet halkının davası mı güdülüyor? O, bir murdarlıktır! Cahiliyet davasını güden, cehenneme atılmış olur!"²⁵¹

Mekke'nin fethinden sonraki günlerde, Ensâr'ın bazı tereddütlerinin olduğu ve bu sebeple "Allah, Rasulullah (a.s.)'e yurdunun fethini nasip etti. Artık, kendileri burada kalır, oturur mu ne dersiniz!" diye konuştukları rivayet edilmektedir.²⁵² Bazıları ise, Mekkelilerin canlarına ve mallarına dokunulmamasıyla ilgili olarak, Hz. Peygamber'in yaptığı uygulamalara bakıp: "Adamın kavmine karşı acıması ve yurduna karşı rağbeti, özlemesi tuttu!"²⁵³ der. Hz. Peygamber (a.s.), onlardaki bu durumu sezip, sorduğunda bir şey söylemezler. Vahiy gelip bu konu kendisine bildirildiğinde, hüzünlü bir şekilde,

²⁵⁰ İbn Hişam, 1936, IV, 45; el-Vakidî, a.g.e., II, 817; et-Taberî, 1967, III, 53; et-Taberî, 1992, V, 670.

²⁵¹ İbn Hişam, 1936, III, 303; İbn Hişam, 1985, II, 259; et-Taberî, 1967, II, 605-606; el-Buharî, a.g.e., IV, 160; Köksal, a.g.e., XII, 43.

²⁵² İbn Hişam, 1936, IV, 59.

Hız. Peygamber (a.s.), Ensâr cemaatine şöyle seslenir: “Biraz dikkat edin! (Üç defa) Benim, anacağınız bir ismim yok muydu? Benden adam diye söz ettiniz! Ben, Allahın kulu ve Rasulü Muhammed'im! Ben, Allah'a ve size hicret etmişimdir! Benim hayatım, sizin hayatınızdır! Ölümüm de sizin ölümünüzdür!” Daha sonra Ensâr, pişman olup, ağlayarak Hız. Peygamber (a.s.)'in yanına gelip, Allah'a ve Rasulüne olan bağıllık ve düşkünlüklerinden, böyle söylemiş olduklarını beyan ederek af dilerler.²⁵⁴

Ensâr-Muhacir arasında farklılıkların korunmuş olduğuna dair birkaç örnek daha vermek istiyoruz. Hız. peygamber (a.s.) Medine'de farklı etnik yapıdan gelen Müslümanlar arasında dengeyi sağlamak için çok dikkatli bir siyaset izlemiştir diyebiliriz. Onlara verilecek görevlerde, savaşlardaki kol gücü ve bayrak-sancak taşıtmalarda hep bu dengeleri gözettiğini görüyoruz. Ensâr'a, Ensâr'ın içinden Evs'e, Hazrec'e, Muhâcirler'e ve bütün bunların içinde ayrıca, hiçbir toplumsal statüsüne bakmadan işi hak edene bu paylaşımları sağlıyordu. Böylece, hepsini tek İslâm çatısı altında toplayıp, en yüksek verimi elde ediyordu. Örneğin Mekke Fethi'ne çıkılacağında sancaklar ve bayrakları, kabilelere ve kabilelerin bayraktar ve sancaktarlarına verir.²⁵⁵ Hatta Hız. Peygamber (a.s.), “câhiliye devrinde baraklarınızı taşıyan, bugün de taşısın!” diyerek, Süleymlerin yanlarında bulunan iki sancak ve siyah bayrağı da kabul eder.²⁵⁶ Bunların genişçe araştırmasını yapan Âsım Köksal; Muhacirlerin 3, Ensâr'ın 12 bayraktarının isimleriyle, Müzeynelerin 3, Eslemlerin 2, Cüheynelerin 4, Benî Kâplerin 3 ve Süleymlerin 2 sancaktarlarının isimlerini ve kabilelerini vermektedir.²⁵⁷ İslâm ordusu Tebûk'e hareket edecekken Hız. Peygamber (a.s.) tarafından sancaklar ve bayraklar bağlandığını, en büyük sancağın Hız. Ebû Bekr'e, en büyük bayrağın Zübeyr b. Avvâm'a, Hazrecilerin sancağının Hubab b. Münzir'e, Benî Malik b. Neccarların bayrağını Zeyd b. Sâbit'e verdikten sonra, ayrıca Ensâr'dan her oymağın, Araplardan her kabilenin birer sancak ve bayrak edinmelerini emrettiği rivayet edilmektedir.²⁵⁸ Bu örnekleri, her savaş için çoğaltmak mümkündür. Ensâr-Muhacir farklılığını, Müslümanların zaman zaman benimsedikleri kanaatini edinmemizi sağlayan birkaç örnek daha bulunmaktadır. Hız. Selman (r.a.)'ın, Hız. Peygamber (a.s.) ile birlikte ilk katıldığı savaşın Hendek Savaşı olduğu kaydedilmektedir. Çünkü o zaman Selman, hürriyetine yeni kavuşmuştur. İran örneğini veren Selman el-Farisî'nin Hendek

²⁵³ İbn Hanbel, a.g.e., II, 538; Müslim, a.g.e., III, 1408.

²⁵⁴ İbn Hanbel, a.g.e., II, 538; Müslim, a.g.e., III, 1408; İbn Hişam, es-Sîre, IV, 49; el-Belâzûrî, 1932, I, 45.

²⁵⁵ İbn Sâd, a.g.e., II, 135

²⁵⁶ el-Vakidî, a.g.e., II, 812-813.

²⁵⁷ Köksal, a.g.e., XV, 204.

²⁵⁸ el-Vakidî, a.g.e., III, 996, 1002-1003.

kazılması fikrini benimseyen Hz. Peygamber (a.s.), kazılacak hendeği Müslümanlar arasında paylaştırır. Muhacirlerle Ensâr, Selman hakkında anlaşmazlığa düşer. Onların her birisi Selman'ın kendilerinden olduğunu söyler. Hz. Peygamber (a.s.), "Selman bizdendir, Selman Ehl-i Beyttendir!" diye bir açıklama yapar.²⁵⁹ Selman, gerek Hendek fikri ve gerekse de Hendek kazmadaki büyük becerisi nedeniyle, Muhâcirler'le Ensâr arasında paylaşılamaz. Halbuki hepsi Müslümandır. Müşriklere karşı bir savaşı verecek Müslümanlar arasında Ensâr'lı, Muhacirli olmanın ne önemi vardır. Müslümanların, kabileciliğe dayalı yaptıkları ayırmaların, düşüncelerinde olduğu söylenebilir. Benî Kureyzâ'ya karşı, Sad b. Muâz'ın hakemliğini kabul eden Evsliler ve diğer Müslümanlar, Hz. Peygamber (a.s.)'in çevresinde oturlurken, Sad b. Muâz, yaralı bir şekilde getirilir. Hz. Peygamber (a.s.): "Kalkınız, büyüğünüzü karşılayınız!" diye buyurur. Muhâcirler "Herhalde Rasulullah (a.s.), Ensâr'a emrettil" diye düşünürken Ensâr'ın ise, "Resulullah (a.s.)'in emri umumîdir!" dedikleri ve kalkıp onu karşıladıkları kaydedilmektedir.²⁶⁰

1.6.2. Ensâr Arasında Evs ve Hazrec Farklılığının Korunması İle İlgili İtirazlar

Ensâr- Muhacir arasında yaşanan bu küçük olaylar, hiçbir zaman birbirlerini zedeleyici duruma gelmemiştir. Belli bir noktaya kadar bunları hoş karşılamak lazımdır. Her şeye rağmen, Müslümanlar birlik-beraberliklerini bozmamışlarsa bunu, Hz. Peygamber (a.s.)'e borçludurlar. Onun sayesinde ki, gerek Ensâr'ın kendi içindeki eskiden gelme sorunlar, gerekse de Ensâr ile Muhâcirler arasındaki kısmî ihtilâflar büyümemiştir. Hele hele, Hz. İsa'dan sonra Hristiyanlıkta yaşanan çözülme ve dağılma, katiyetle Müslümanlar arasında vukû bulmadığı gibi, Hz. Peygamber (a.s.)'in terbiyesi ile yetişen Müslümanların, Râşid Halifeler döneminde özellikle İslam'ı yayma gayretleri takdire şayandır.

Bu anlattığımız olaylar, şüphesiz, Hz. Peygamber (a.s.)'in, Müslümanları, ilâhî terbiye içinde yetiştirdiği yıllarda gerçekleşmekteydi. Ensâr arasında Evs ve Hazrec farklılığının kendi aralarında korunmuş olması ve bu yüzden itirazda bulunmaları bile, câhiliye devri kırıntılarının yok edilmesi sürecinde yaşanması normal sayılabilir ve uzun bir yolculukta bazen yaşanan ârzalar olarak kabul edilebilir. Gerçekten de, insanları, geçmişlerinden hemencecik koparmak bugün bile mümkün değildir. Ensâr'ın

²⁵⁹ İbnü'l-Esîr, 1985, II, 167; et-Taberî, 1967, II, 568.

²⁶⁰ İbn Hişam, 1936, III, 250; et-Taberî, 1967, II, 587.

bu durumu da, İslâm'ın gelişme ve iyice yerleşme döneminde gerçekleşen olaylardır. Veda Hutbelerinde, artık cahiliyenin ve kavmiyetçiliğin olamayacağını vurgulayan Hz. Peygamber (a.s.), onlara ve gelecekteki bütün Müslümanlara bunu hatırlatır.

Ensâr Müslümanlarının da, Hz. Peygamber (a.s.)'in onları yetiştirme ve eğitme dönemlerinde, kavmiyetçiliğe bağlı olarak itirazlar yaptıklarını gördük. Onların soylarına olan bağlılığı o kadar büyüktü ki, Hz. Peygamber (a.s.)'e karşı hâl ve hareketleri büyük yanlışlık içinde olan münafıkları ve ittifak yaptıkları Yahudiler'i bile koruyabilmekteydiler. İslâm ordusu savaş için Uhud'a giderken, Hâriseoğullarından Mirbâ adlı bir münafığın bağından geçilirken, Mirba, Hz. Peygamber (a.s.)'e hakaret eder, buna dayanamayan, Abdüleşhed oğullarından Sad b. Zeyd, onu yaralar ve Hariseoğulları fütursuzca Mirba'ya sahiplenirler ve "Ey Abdüleşhedoğulları! Siz bize karşı olan bu düşmanlığınızı hiçbir zaman bırakmayacaksınız!"²⁶¹ derler. Hz. Aişe (r.a.)'ya atılan iftira olayında, olayın Müslümanlar arasında yanlış bir şekilde yayılmasını sağlayan İbn Übey ve grubu hakkında onları ima eder şekilde Hz. Peygamber (a.s.) konuşunca, Sad b. Muaz, bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.)'e: "O iftiracı, eğer Evs kabilesinden ise ben onun boynunu vururum; ve eğer Hazrec'den ise, bize ne emredersen onu yaparız!" der. bunun üzerine Sad b. Ubade'nin, Hazrec'li olması nedeniyle şu cevabı verdiği kaydedilmektedir: "Vallahi sen yalan söylüyorsun! Sen İbn Ubey'i öldüremezsin ve öldürmeye kadir olamazsın. Vallahi eğer iftiracılar, Evs'li olsaydı, onların boyunlarının vurulmasını istemezdin ve böyle konuşmazdın." "Sen bize, cahiliye devrindeki davayı tutturmak, onu aramıza yeniden sokmak mı istiyorsun? Halbuki Allah onu yok etmiştir!"²⁶² der. İbnü'l Esir'e göre, Evsliler adına konuşan Useyd b. Hudayr'dır. Ve Sad b. Ubade'nin bu konuşmasından sonra ona "Hayır, yalan söyledin, fakat sen münafıksın ve münafıklar adına tartışıyorsun" deyince, herkes birbirine girer, neredeyse aralarında bir çarpışma olur.²⁶³ Hazreciler'in Abdullah b. Ubey önderliğinde Beni Kaynuka Yahudileri'ni nasıl affettirdiklerini yukarıda kaydettik. Bu olayda görünen kişi İbn Ubey olsa da, Hazrecilerin ona destek verdikleri açıktır. Hz. Peygamber (a.s.), istemediği halde ve fitne çıkmasın diye, Hazrecilerin müttefiki 700 Yahudi savaşçısını affetmek zorunda kalır.²⁶⁴ Tabii ki olay bu şekilde bitmez. Beni Kureyzâ'ya da savaşta ihanet ettikleri için ölüm cezası uygulanacağı sırada Evsliler'in itirazı gündeme gelir. Onlar da ısrarla Hazreciler'in ve Abdullah b. Ubey'in Benî Kaynuka'yı affettirdiğini öne

²⁶¹ el-Vakidî, a.g.e., I, s. 170.

²⁶² el-Vakidî, a.g.e., II, 431; İbn Hişam, 1936, III, 313; el-Buhârî, a.g.e., VI, 11; Et-Tirmizî, a.g.e., V, 332.

²⁶³ İbnü'l-Esir, 1985, II, 183.

²⁶⁴ İbn Hişam, 1936, III, 51-52.

sürerek, kendilerinin müttefikleri olan Benî Kureyzâ'nın da affedilmesini Hz. Peygamber (a.s.)'den istemişlerdir. Hz. Peygamber (a.s.) da onlara içlerinden Sad b. Muaz'ın hakemliğini kabul ettirmek zorunda kalır. Onlar bu konuda o kadar hırslıdır ki, bu sefer baskılarını, af hükmünü vermesi için Sad b. Muaz'a yaparlar.²⁶⁵ Savaşlarda da, Hz. Peygamber (a.s.)'in Evs ve Hazrec arasında denge göstererek, her iki topluluğa da bayrak ve sancak verdiğiine değinmiştik.

Bu konuda ferdi yaşanan olaylar da dönemin kaynaklarında zikredilmektedir. Ensâr'dan Hazrecî Cabir b. Abdullah, Hudeybiye yolculuğunda yaşadığı bir olayı, kavmini överek şöyle anlatır: "Rasulullah (a.s.) 'kim, şu Seniyetü'l-Mürar'a çıkarsa İsrailoğullarından düşürülen günahlar, ondan da düşürülür!' dedi. Bunun üzerine oraya ilk çıkanlar, bizim süvarilerimiz, yani Hazrecoğullarının süvarileri oldu. Sonra herkes çıkıp orada tamamlandılar."²⁶⁶ Nadiroğulları Yahudileri, yurtlarından sürülüp çıkardıkları zaman, Hz. Peygamber (a.s.), onların mallarıyla ilgili olarak Ensar ile görüşmek ister. Ensar'dan Sabit b. Kays'ı çağırıp, "kavmini bana çağır!" der. O da: "Yâ Rasulallah! Hazrecileri mi çağırayım!" diye sorunca, Hz. Peygamber (a.s.), "hepsini" der. Nadiroğulları mallarının bölüşümü ile ilgili Müslümanlara yakışır bir olayı da burada nakletmek uygun olacaktır. Hz. Peygamber (a.s.), bu malları, ister Muhacirlerle beraber Ensar'a dağıtmayı, isterlerse yalnızca Muhacirlere verip, onların da Ensar'ın evlerinden ve mallarından çıkarılmalarını Ensar'a teklif ettiğinde Ensar'ı temsilen Sad b. Ubade ile Sad b. Muaz (Evs'li ve Hazrecîler)'in "Yâ Rasulallah! Sen, Nadiroğullarının mallarını Muhacirler arasında bölüştür. Onlar, şimdiye kadar olduğu gibi, yine de evlerimizde oturmaya devam etsinler" derler. Buradan yola çıkarak, Ensar'ın kavmiyet sevgilerinin, hiçbir zaman "müminlerin kardeşliği" düsturunun önüne geçmediğini söyleyebiliriz. Evs ve Hazrec adına konuşan, kavimlerinin önemli iki ismine Ensar'ın tümünün verdiği "razıyız ve boyun eğiyoruz Ya Rasulallah!" destekleri, onların bazı nedenlerle Rasulallah'a yaptıkları itirazlarını unutturacak cinstendir. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle der: "Allahım! Ensar'ı ve Ensarın evlatlarını esirge!"²⁶⁷

1.6.3. Kavmini ve Geleneğini Koruma Adına Yapılan İtirazlar

İbn Cerir'in, İbni Abbas'dan rivayet ettiğine göre, Ensar'dan bazı kadınlar, çocukları olup da öldüğünde, kendi kendilerine, şayet çocukları olup da yaşarsa onu Yahudileştirecekleri adağında bulunurlar ve bunu yaparlar. Bu sebeple Nadiroğulları

²⁶⁵ el-Vakidî, a.g.e., II, 510; İbn Hişam, 1936, III, 250-251; et-Taberî, 1967, II, 586-587.

²⁶⁶ Müslim, a.g.e., IV, 2144-2145.

²⁶⁷ İbn Seyyid, a.g.e., II, 50-51; Köksal, a.g.e., XI, 93-94.

sürgün edileceği sırada yanlarında Yahudileştirilmiş Ensar çocuklarının olduğu kaydedilmektedir. Ensar bunun üzerine, "biz, oğullarımızı onların yanında bırakmayız!" derler. Bunun üzerine Allah Teala da, "Dinde zorlama yoktur. Gerçekten hak, batıldan iyice ayrılmıştır." (Bakara, 256) ayetini indirir.²⁶⁸ Onların arasında bulunan oğullarını ve kardeşlerini onlarla göndermeye razı olmak isteyemeyen Ensar, Hz. Peygamber (a.s.)'den bir cevap alamazlar. Çünkü, vahiy gelinceye kadar Hz. Peygamber (a.s.), onlara cevap vermez. İnen ayetten sonra Hz. Peygamber (a.s.)'in onlara: "Adamlarınızı, iki taraftan birisini tercih etmekte serbest bırakınız. Eğer yahudiler'i tercih ederlerse, onları Yahudilerle beraber sürgün ediniz!"²⁶⁹ der.

Benî Esed heyetiyle beraber gelip Müslüman olan Benî Zinyeler'in kabile isimleri, "at çulları" manasına gelir. Hz. Peygamber (a.s.), onların isimlerini değiştirmek ister ve "siz, Rışde oğullarısınız!" der. Bunun üzerinde Zinye oğulları: "Biz, babamızın ismini bırakmayız. Benî Muhavvele gibi olmak istemeyiz!" derler.²⁷⁰ Benî Zinye'ler, kendi isimlerinin değiştirilmesini kabul etmedikleri gibi, daha önce isimleri Benî Abdu'l Uzza b. Gatafan olan kabilenin, Hz. Peygamber (a.s.), tarafından 'Benî Abdullah b. Gatafan'a değiştirilmesini bile, onlar Muhavvele oğulları diyerek kınamış ve ayıplamışlardır.²⁷¹ Halbuki Müslümanlığı kabul eden bir kabile tabii ki, bir cahiliye devri putu olan Uzza'nın kulu değil, 'Allah'ın kuludur. Bunda kınanacak değil, övülecek bir durum söz konusu iken Benî Zinye'ler, anlaşıldığı kadarıyla İslam olmanın şuuruna varmadan, geleneğini korumak adına Hz. Peygamber (a.s.)'e itiraz etmişlerdir.

Ashabdan Ziyad b. Haris Südai, Hz. Peygamber (a.s.)'in, kendi memleketi yemen tarafına asker göndereceğini öğrenince, yanına gidip: "Yâ Rasulullah! Kavmimin üzerine asker yollamak istediğini öğrendim. Ben, arkamdaki kavmimin elçisi olmak üzere sana geldim! Askerleri geri çevir! Ben, kavmimi sana getirmeye söz veriyorum!" der. Peygamber (a.s.), onun kavminin içinde sözü dinlenir bir insan olduğunu öğrenince, onun teklifini kabul eder ve askerleri göndermez. Gerçekten de, kavmini korumuş olan Ziyad, on beş gün sonra kavminden bir heyetle Hz. Peygamber (a.s.)'in yanına gelir.²⁷²

²⁶⁸ İbn, Kesîr, 1985, III, 1023; Ebû Davud, a.g.e., II, 53-54.

²⁶⁹ Köksal, a.g.e., XI, 93.

²⁷⁰ İbn Sâd, a.g.e., I, 292; İbnü'l-Esîr, 1970, II, 31; Köksal, a.g.e., XVI, 54.

²⁷¹ İbnü'l-Esîr, 1970, II, 31.

²⁷² İbn Sâd, a.g.e., I, 326-327.

Kavmiyetçiliğin bazen, Allah ve Rasulü'ne hainlik derecesine vardırıldığını da görüyoruz. Huneyn'de, Havazin mağlup olup kaçarlarken, Hz. Peygamber takip edilmelerini emrettiğinde, öncü birlik Süleym oğullarının buna uymadıklarını görür ve Yüce Allah'a: "Ey Allah'ım! Bükme oğullarını sana havale ediyorum! Onlar, benim kavmime silah döşediler. Kendi kavimlerine gelince silahları kaldırdılar!" diyerek, şikayetlerini dile getirir.²⁷³

²⁷³ el-Vakidî, a.g.e., III, 912-913; Köksal, a.g.e., XV, 431.

İKİNCİ BÖLÜM

SAVAŞLARDA İTİRAZLAR

2.1. Hz. Peygamber'in Sefer Emrine Karşı İsteksizlikler

Mekke'de varlıklarını sürdürme imkanı kalmayan Müslümanlar, Medine'ye hicret ettikten sonra da Mekkeliler tarafından huzursuz edildiler. Hz. Peygamber (a.s), Medine devrinin başlarında, Mekke kervanlarını tedirgin etmek, bölgeyi tanımak ve civar kabilelerle iyi ilişkiler geliştirmek gibi gayelerle, Medine'nin batısından geçen kervan yolu yönüne doğru askeri birlikler göndermeye başlar.

Bölgeye yapılan birkaç seriyye ve gazveden sonra Ebû Sufyan komutasında bir kervanın bahsedilen bölgeden geçeceği haberini alan Hz. Peygamber (a.s), yola çıkar. Genelde bu ordunun çarpışma değil, kervanı ele geçirme gayesini taşıdığı anlaşılmaktadır.¹ Müşriklerle çarpışılacağı ilân edilince münâkaşalar oldu ve sanki onlar, ölüme sürüklenir gibi isteksizlik gösterdiler.² Zaten sefere çıkılırken, Hz. Peygamber (a.s), çarpışma olacağını açıkça söylememişti, yoksa ihtilâfa ve anlaşmazlığa düşeceklerdi. Kaldı ki, hakikat belli olduktan sonra bile tartıştılar.³ Bu arada Medine'den çıkılırken, hareket emrine uymayıp, kervan üzerine yüründüğünü sanarak, işi ağırdan alan Müslümanlar da vardı. Bu itaatsizliği sergileyenlerin isimleri kaynaklarda belirtilmektedir: Useyd b. Hudayr, Sad b. Ubâde, Râfi b. Mâlik, Abdullah b. Uneys, Kâb b. Mâlik, Abbâs b. Ubâde ve Yezid b. Sâlebe.⁴ Bu arada, Bedr'e gidilirken verilen bir mola esnâsında Hz. Peygamber (a.s), bütün Müslüman guruplardan savaş bey'atı alırken, bunu Ensâr'dan da beklediğini ifade eden rivayetler bulunmaktadır. Hz. Peygamber (a.s)'i böyle düşünmeye sevk eden âmili, İbnü'l-Esir, "Ensâr'ın, Hz. Peygamber'i ancak Medine'de başına gelecek musibetlere karşı korumakla yükümlü olduklarını düşünmelerinden ve dolayısıyla onları alıp dışarıya götürmek hakkına sahip olmadığını hatırlarına getirebileceklerinden korkuyordu", şeklinde açıklamaktadır.⁵ Nitekim bu korkuyu Ensâr adına konuşan Sa'd b. Ubâde giderecek ve her hâlükârda Hz. Peygamber (a.s)'in ve Müslümanların yanında olduklarını ifade edecektir.⁶

¹ İbn Kesîr, 1969, II, 287; Diyarbekrî, a.g.e., I, 420.

² Enfâl, 5-6; el-Vâkidi, a.g.e., I, 100-102; İbn Hişâm, 1936, II, 265.

³ Enfâl, 42.

⁴ el-Belâzûrî, 1959, I, 288; Köksal, a.g.e., IX, 80.

⁵ İbnü'l-Esir, 1985, II, 119.

⁶ İbn Hişâm, 1936, II, 266-267; et-Taberî, 1992, IV, 275.

Uhud Savaşı'ndan sonra, Müslümanlara meydan okuyan Ebû Sufyan, Şaban ayında tekrar buluşma ve savaşmak isteklerini dile getirmişti. Bu ay yaklaştığında, Mekke'liler savaşmak istemediklerinden propagandacıları Nuaym'ı Medine'ye gönderirler. O, Mekke'lilerin çok güçlü olduklarını, iyice bilinçlendiklerini söyleyip, Müslümanlar arasında korku yaydı. Müslümanlar, korkup, Hz. Peygamber (a.s)'in sefer emrine karşı kayıtsız kalırlar. Sevik Gazvesi olarak adlandırılan bu sefere çıkışı ağırdan alan Müslümanlara, Hz. Peygamber (a.s)'in şöyle söylediği rivayet edilmektedir: "...bu sefere benimle birlikte kimse katılmadığı takdirde dahi, tek başıma olsa bile yola çıkacağımı!". Nihayet Müslümanlar, itaat eder ve Hz. Peygamber'le sefere çıkarlar.⁷ Bir başka rivâyete göre Hz. Peygamber, Müslümanlara Tebûk seferine hazır olmalarını istediği zaman da, böyle bir durumla karşılaşır. Hz. Peygamber'in, herhangi bir gazveye çıkarken, maksadını açıklamadığı, ancak, farklı anlamlara gelebilecek açıklamalar yaptığı kaydedilmektedir. Tebûk Gazvesi'nde ise böyle yapmaz. Rumlar üzerine yürümek istediğini haber verip hazırlanmalarını emreder. Kaynaklar, Hz. Peygamber, savaş için hazırlanmalarını emrettiği zaman halkın, geçim darlığı içinde olduğunu, hurma mahsulünün iyice yettiğini, ağaçların gölgeleri altına oturmaktan hoşlandıkları bir mevsimde bulunduklarını, böylece rahat ve sükûneti bırakıp açlık ve susuzluk çecekleri uzun bir sefere pek de çıkacak gibi olmadıklarını belirtmektedir.⁸ Hz. Peygamber'in seferberlik çağrısına Müslümanlar ağır davranınca, Tevbe süresi 38-41. âyetlerinin indiği rivayet edilmektedir. Bu âyetlerde şöyle buyurulmaktadır: "Ey İman Edenler! Size ne oldu ki, 'Allah yolunda savaşa çıkın' denildiği zaman yere çakılıp kalıyorsunuz? Yoksa âhiretten vazgeçip dünya hayatına râzı mı oldunuz?... Eğer emr olunduğunuz bu cihada çıkmazsanız, Allah sizi elem verici bir azâba uğratar, ve yerinize de başka bir kavim getirir! Sizler, gerek hafif, gerek ağırlıklı olarak (her ne mâzeretiniz varsa), seferber olun (savaşa çıkın). Mallarınızla, canlarınızla Allah yolunda cihad ediniz. eğer bilerseniz, bu sizin için daha hayırlıdır." Müslümanlar, hatalarını anlar ve sefere çıkarlar. Fakat, dönemin kaynaklarının belirttiğine göre, savaşa gitmek için izin isteyen ve izinleri kabul edilen seksen kadar münâfıktan başka, dört tane Müslüman da sefere çıkmamıştır.⁹ Hicretin VI. yılında Hz. Peygamber (a.s), Benî Lihyan üzerine sefer emrini verir. Ensâr'dan bazıları, "Medine bizden boşalmakta, bizler ondan uzaklaşmaktayız. Düşmanlarımızın arkamızdan gelip, onu baskına uğratmasından emin değiliz!" diyerek itiraz ederler. Hz. Peygamber, Yüce Allah'ın emriyle, Medine'nin

⁷ et-Taberî, 1967, III, 42; et-Taberî, 1992, V, 460; İbn Sâd, a.g.e., II, 59.

⁸ İbn Hişâm, 1936, IV, 159; el-Vakidî, a.g.e., III, 992; et-Taberî, 1967, III, 101; İbn Hanbel, a.g.e., III, 457; İbn Sâd, a.g.e., II, 165.

⁹ el-Vakidî, a.g.e., III, 997-998; İbn Hişâm, 1936, IV, 162, 175; et-Taberî, 1967, III, 103.

her açık yerinin bir melek tarafından korunacağını haber verince, kapılarını kilitleyip, sefere iştirak ederler.¹⁰

2.2. Harplerde Maddi İmkansızlıklar Nedeniyle Yapılan İtirazlar

Gerek savaş öncesi ve gerekse savaş zamanlarında Müslümanların, maddi sıkıntılarını Hz. Peygamber (a.s)'e şikayet ettiklerini, böylece bulundukları durumu beğenmediklerini ifade eden rivâyetler bulunmaktadır. Bu cümleden olarak, "Bizi sefere çağırıyorsun ama elimizde bir şeyimiz yok" diye, şikayette bulunup, itirazlarını dile getirdikleri anlaşılmaktadır. Nitekim Müslümanlar Hayber Fethi'ne çağırıldıklarında Ebû Abs b. Cebr gelip, "Yâ Rasulullah! Elimizde ne çoluk çocuklar için geçimlik, ne de yol azığı, ne de yolculuk elbisesi var!" deyince, Hz. Peygamber (a.s), ona bir elbise verir. O da bunu satıp, istediği şeyler için harcar, ve savaşa katılır.¹¹ Hayber Fethi'nin zor geçtiği günlerin birinde, açlıktan bitap düşmüş olan Esem'ler toplanır ve Esmâ b. Hârise'yi Hz. Peygamber (a.s)'e gönderirler: "Esmlemler'in sana selâmları var, fakat açlıktan zayıf düştük"¹² Hz. Peygamber (a.s), onlara ve tüm Müslümanlara duâ eder ve Hayber kalelerinden en önemlisi alınır.¹³ Ekonomik sıkıntılar sebebiyle şikayet ve itirazın yapıldığı bir sefer de "Umretü'l-Kazâ"dır. Hicri VII. senenin Zül-Kâde ayında yapılan bu sefere çevreden gelip de, o sırada Medine'de bulunan yeni Müslüman Araplar da katılacakları için Hz. Peygamber (a.s)'e: "Yâ Rasulullah! Vallahi bizim ne azığımız, ne de bizi doyuracak bir adamımız var" deyince Hz. Peygamber, Medine halkından onlara yardım etmelerini, etmeyenlerin helâk olacaklarını duyurur. Bu sefer Medineliler: "Yâ Rasulullah! Biz sadaka olarak neyi verelim, hiçbir şey bulamıyoruz ki!" deyince Hz. Peygamber (a.s): "ne olursa, isterse yarım hurma olsun!"¹⁴ diye buyurur.

2.3. Harp Stratejisi Konusunda Yapılan İtirazlar

Daha önce de değindiğimiz gibi, Hz. Peygamber (a.s), vahyin gelmediği konularda ashâbını dinlerdi. Bu, insan fikir ve düşüncesine verilen önemin bir göstergesidir. Böyle olunca, dini olan ve dünyevi olan diye bir ayrım yapmadan, vahyin gelmediği konularda Hz. Peygamber'in istişâre ettiği ve Müslümanların itirazlarını, olumlu yönde sonuçlanıncaya kadar dinlediği anlaşılmaktadır. Peygamber de bir

¹⁰ İbn Hişam, 1936, III, 292-293; el-Vakidî, a.g.e., II, 536-537.

¹¹ el-Vakidî, a.g.e., II, 635.

¹² y.a.g.e., II, 658-659.

¹³ İbn Hişam, 1936, III, 346; et-Taberî, 1967, III, 10; et-Taberî, 1992, V, 673.

¹⁴ el-Vakidî, a.g.e., II, 732; Muhammed b. Abdilbaki ez-Zürkani, Şerhu'l-Mevâhibi'l-Leduniyye, Bulak 1291, II, 254.

insandı. Dünya hayatı ile ilgili, günlük işler konusunda her şeyi mükemmel bilmesine imkân yoktu. İşte Hz. Peygamber'in, ashâbının görüşlerini aldığı ve ashâbının da en çok itirâz ettiği konulardan biri de, harp stratejileri ile ilgili olanıdır. Hz. Peygamber (a.s), harplerde ordunun yerleşim planı ile ilgili olarak birçok sahabenin fikirlerini kabul etmiş ve buna göre hareketi isabetli olmuştur, diyebiliriz. Bedr'de, ordugâhın kurulacağı yer ile ilgili olarak Hubâb b. Münzir'in itirazı olmuş ve: "Yâ Rasulullah! Burası, sana, Allah'ın yerleşmeyi emrettiği bir yer midir? Yoksa şahsî görüşünüz müdür?" diye sormuştur. Hz. Peygamber'in kendi görüşü olduğunu öğrenince, "Yâ Rasulullah! Burası yerleşilecek bir yer değildir! Sen halkı hemen buradan kaldır! Kureyş'in yerleşeceği yerin yakınındaki kuyuya yerleşelim ve diğer kuyuları kapatalım", deyince Hz. Peygamber (a.s)'in bu görüşe uyduğu kaydedilmektedir.¹⁵ Uhud harbi başlangıcında, daha ilginç bir olay yaşanır. Hz. Peygamber (a.s) gördüğü rüyayı, Medine'de savunma savaşı yapmak gerektiği şeklinde yorumlayıp, bu konudaki tedbirleri konuşurken, Bedr harbine katılmamış genç Müslümanlar ile Hz. Hamza ve Sad b. Ubade gibi Müslümanlar da buna itiraz ederler ve savaşın açık alanda yapılması için ısrarlı konuşurlar: "Ya Rasulullah! Vallahi, onların cahiliye devrinde bile Medine'de, üzerimize yürümelerine meydan ve imkan verilmemiştir. İslamiyet devrinde onların Medine'ye, üzerimize yürümelerine nasıl müsaade buyrulur?"¹⁶ Bu isteklerini kabul etmek zorunda kalan Hz. Peygamber (a.s.), bundan sonra hazırlığını Medine dışında savaşıma göre yapar. İtirazları ile Hz. Peygamber (a.s.)'i üzdüklerini anlayan ve kendi bildiği gibi yapmasını söylemeye gelen bu Müslümanlara, Hz. Peygamber (a.s.): "bir peygamberin, zırhını giydikten sonra, düşmanla çarpışmadan ve Allah, onunla düşmanları arasındaki hükmünü vermeden, zırhını sırtından çıkarması yaraşmaz!"¹⁷ diye buyurur. Yine Uhud'da fiili itiraz sayılabilecek bir durumu, Hz. Peygamber (a.s.)'in , Ayneyn tepesine, Abdullah b. Cübeyr kumandasında yerleştirdiği 50 okçunun gerçekleştirdiği bilinmektedir. Hz. Peygamber (a.s.), savaştan önce onlara sıkı sıkı tembih ederek, düşmanın arkadan dolaşmasına oklarıyla müsaade etmemelerini, galip gelinip ganimet toplanılsa dahi, adam göndermedikçe yerlerini asla değiştirmemelerini buyurmasına rağmen,¹⁸ bu Müslümanlara ganimet hırsı Allah'ın ve Rasulü'nün emrinden daha önemli gelir. Komutanları onlara geri dönmelerini, Allah'a ve Rasulü'ne itaat etmelerini

¹⁵ el-Vakidî, a.g.e., I, 56-57; et-Taberî, 1992, IV, 282; İbn Hişâm, 1936, II, 272; el-Belâzûrî, 1959, I, 293; İbn Sâd, a.g.e., III, 567-68.

¹⁶ İbn. Hanbel, a.g.e., III, 351; İbn Sâd, a.g.e., II, 45; Darimi, a.g.e., II, 453 (Rû'ya, 2164).

¹⁷ İbn Hişâm, 1936, III, 67-68; el-Vakidî, a.g.e., I, 209-214; İbn Sâd, a.g.e., II, 38; İbn Hanbel, a.g.e., III, 351; Darimi, a.g.e., II, 55.

¹⁸ el-Vakidî, a.g.e., I, 224-229; et-Taberî, 1992, IV, 382; İbn Sâd, a.g.e., II, 47; el-Buhârî, a.g.e., IV, 26.

söylediği halde, onlar, “vallahî biz gideceğiz! Ganimetten nasibimizi alacağız!”¹⁹ derler. Vakidi’ye göre, onlardan ancak 10 kişi kalmıştır, peygamberlerine asi olup, verdiği işte ihtilaflarını ortaya koymuşlardır.²⁰

Hiz. Peygamber (a.s.)’in, Hendek savaşıнын yeri hususunda da Müslümanlarla istişare ettiğini ve ashabının farklı görüşler ileri sürerek tartıştıkları kaydedilmektedir. Hiz. Peygamber (a.s.), onlara “Medine dışında düşmanlarla çarpışalım mı? Yoksa Medine’de kalarak, kazacağımız hendeklerin arkasına mı çekilelim? Yahut, düşmanların yakınına varıp arkamızı şu dağa vererek müdafaa savaşı mı yapalım?” diye sorar. Ashab, bu konuda birbirleriyle tartıştılar ve bu konuda ihtilaf ettiler.²¹ Bu noktada Vakidi, Selman’ın söz alıp: “Ya Rasulallah! Biz de, Fars toprağında düşman süvarilerinin baskınlarından korktuğumuz zaman, etrafımızı hendekle çevirip savunurduk. Ya Rasulallah! Hendek arkasına çekilip savunmamızı emretme işi sana ait değil midir?” diye sorduğunu kaydetmektedir.²² Araştırdığımız kaynaklar, hendek kazma işinin Selman tarafından teklif edilmesiyle gündeme girdiğini belirtiyorlarsa da, Vakidi’ye göre, daha önce Yüce Allah, hendek kazılması hususunu Hiz. Peygamber (a.s.)’e ilham etmişti.²³ Hendek Savaşı’nın, uzun ve zor günlerinde, Müslüman guruplardan Hâriseoğulları’nın, evlerinin açıkta olduğunu, hırsızların girmesinden korktuklarını belirterek Hiz. Peygamber (a.s.)’den, evlerine dönme, çocuklarını ve kadınlarını koruma izni almalarından sonra, Ensâr’dan Sad b. Muâz’ın gelip, bu duruma itiraz ettiği de kaydedilmektedir: “Yâ Rasulallah! İzin verme bunlara! Vallahî biz ne zaman bir musibete uğrasak, daralsak, onlar hep böyle yaparlar!”. Onun, Hâriseoğulları’nın da yanlarına gidip, her zaman onlardan böyle hareketler gördüklerini, ne zaman bir musibete uğranılsa, hep böyle yaptıklarını, söylediği anlaşılmaktadır. Bunun üzerine Hiz. Peygamber (a.s.), onlara verdiği izinden vazgeçer.²⁴ Hâriseoğulları için bu tür hareketleri, münâfıklık olarak isimlendirenlerde varsa, bunu tamamen kabul etmek mümkün değildir. Çünkü, onlar her zaman Müslümanlarla beraber, Hiz. Peygamber (a.s.)’in verdiği görevleri yapmaktaydılar.

Hayber Fethi’nde de, konuyla ilgili iki itiraz gözümüze çarpmaktadır. Bunları da, askeri strateji ile ilgili kabul ediyoruz. Bu itirazların, Ensâr’ın liderlerinden Hubâb b.

¹⁹ İbn Sâd, a.g.e., II, 47; el-Buhârî, a.g.e., IV, 26.

²⁰ el-Vakidî, a.g.e., I, 229-230.

²¹ y.a.g.e., II, 444-445.

²² y.a.g.e., II, 445.

²³ el-Vakidî, a.g.e., 493; Hamidullah, 1991, s. 114; Köksal, a.g.e., XII, 208.

²⁴ el-Vakidî, a.g.e., II, 463.

Mûnzir'den geldiği rivâyet edilmektedir. Hz. Peygamber (a.s.), orduyu bir yere konuşlandırır. Fakat Hûbâb, bu durumu beğenmez ve şöyle der: "Yâ Rasulullah! Bu yerleştığımız yer, sana Allah tarafından emredilmişse, buna hiç diyeceğimiz yok, Eğer bu, harp gereği bir görüşünüz ise biz de düşüncemizi söyleyelim!". Hz. Peygamber (a.s.), bunun kendi görüşü olduğunu söylediğinde de: "Öyle ise Yâ Rasulullah! Ordugah, kalenin dibine çok sokulmuş ve hurma bahçeleri ile bataklıkların arkasındaki aralığa kurulmuştur. Bu kötü durumlardan uzak bir yeri karargâh edinmemizi emr etseniz olmaz mı?" diye konuşur.²⁵ Bu görüş, Hz. Peygamber (a.s.)'in kabul edeceği bir görüştü. Savaşın zorlu geçtiği günlerde Hubâb yine bir teklifle gelir: "Yâ Rasulullah! Hurma ağaçları Yahudiler'e evlatlarından daha sevimlidir. Onların hurma ağaçlarını kes de, umutları kırılsın!". Bunun da kabul gördüğünü görürüz. Bu sefer Hz. Ebû Bekr, bu icraatı beğenmez ve Hz. Peygamber (a.s.)'e şöyle söyler. "Yâ Rasulullah! Yüce Allah size Hayber'in Fethi'ni vaat etmiş bulunmaktadır. O Allah sana vaat ettiği şeyi muhakkak yerine getirir. Hurma ağaçlarını kesme!" Bu olumlu görüş de kabul edilecek ve kesim durdurulacaktır.²⁶ Anladığımıza göre Hz. Peygamber (a.s.), Hubâb'ın teklifini savaş koşulları açısından uygun görmüş; Hz. Ebû Bekr'in itirazını da, İslâm'ın insana ve çevreye duyduğu saygıyı gösterme açısından kabul etmişti. Savaşlarda askeri açıdan stratejik öneme sahip itiraz ve tekliflerin, genelde belli başlı sahâbilerden, daha doğrusu askeri açıdan yetenekli ve işin ehli insanlar tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu kişilerin, Ensâr'ın ve Muhâcir'in öne çıkmış liderlerinden olması da, Hz. Peygamber (a.s.)'in içtihadlarına ve görüşlerine önem verdiği bir lider kadrosunun varlığını göstermektedir.

Beni Müstalik Gazvesi dönüşü, Müreysi kuyusu başında yaşanan Ensâr-Muhâcir gerginliğinin ardından Hz. Peygamber (a.s.)'in, orduyu öğle sıcığında harekete geçirmesi, Useyd b. Hudayr'a göre rutin dışıydı ve askeri strateji açısından yanlış kabul edilmiş olmalıydı ki, onun Hz. Peygamber (a.s.)'e gelip, "Yâ Rasulullah! Vallahi bu saatte yola çıkmak uygun değildir! Sen böyle yapmazdın!"²⁷, diye itiraz etmesinin ardından, Hz. Peygamber (a.s.)'in, bunu, fitneyi engellemek için yaptığını söylemesi, bize, psikolojik savaşın nasıl kazanılacağını göstermesi açısından önemli gelmektedir.

²⁵ el-Vakidî, a.g.e., II, 643.

²⁶ el-Vakidî, a.g.e., II, 644-645.

²⁷ İbn Hişam, 1936, III, 304; et-Taberî, 1967, II, 606; el-Vakidî, a.g.e., II, 419.

Kaynaklardan öğrendiğimize göre Müslümanların, Hz. Peygamber (a.s.)'in savaşta bir uygulamasına daha tereddüt ettikleri anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber (a.s.), sağlam kalelerine kapanıp, dışarıda savaşmaya yanaşmayan Nadiroğulları'nın hurmalıklarının kesilmesini emretti.²⁸ Kaleden Nadiroğulları şöyle bağışırlar: "Ey Muhammed! Sen, bozgunculuğu, bozup dağıtmayı men eder ve bunu yapanları ayıpladın! Şimdi yaş hurma ağaçlarını ne diye kestiriyor ve yaktırıyorsun?"²⁹ Nadiroğulları Yahudilerinin bu sözleri, Müslümanlardan bazılarını tereddüt ve endişeye düşürür. Bunun üzerine âyet inip, onların tereddüt ve endişeleri giderilir.³⁰ Haşr süresi 5. âyetinde, bu işin Yüce Allah'ın izniyle yaptırıldığı buyrulmaktadır: "Herhangi bir hurma ağacını kesmeniz veya kesmeyip gövdeleri üzerinde bırakmanız hep Allah'ın izniyledir. Bir de fâsıkları rezil etmek içindir."³¹

2.4. Askerî Güvenlik Konusunda Yapılan İtirazlar

Kaynakların belirttiğine göre, Hz. Peygamber (a.s.), umre yapmayı ve umreye Müslümanlarla beraber silahsız gitmeyi düşünür. Ashâbından bu konuda itirazlar gelir. Hz. Ömer, "Yâ Rasulullah! Seninle harp halinde bulunan bir kavmin üzerine silahsız ve atsız olarak varıp girecek misin?"³², "Ebu Sufyan ve adamlarının bize saldırmalarından endişe etmiyor musun? Gerekğinde onlarla çarpışmak için yanımıza silahlarımızı almalı mı?" der. Hz. Peygamber (a.s.), ona: "Ben, umre'ye niyetlenmiş iken silah taşımak istemem!" diye cevap verir. Ensar'ın liderlerinden Sad b. Ubâde gelip, "Yâ Rasulullah! Keşke yanımızda silah taşısaydık, onların şüpheli bir hareketlerini görürsek, üzerlerine yürürdük!" deyince, Hz. Peygamber (a.s.); "Ben, silah taşımam. Ancak umreye niyetlenerek yola çıkıyorum!"³³, buyurur. Bu konuşmalardan, Müslümanların, tedbirli olmak maksadıyla bu itirazlarını ve isteklerini sunduklarını, Hz. Peygamber (a.s.)'in de Mekke'ye savaşmak için değil, barış ve ibadet yapmak; Kureyş'e İslâm'ı tanıtmak maksadıyla bu umreyi tertiplemiş olduğunu ifadeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Gerekte zaman Müslümanlar, savaşmayı da, barış yapmayı da en güzel tarzda yapmaktaydılar. Bu da, İslâm'ı yaymanın bir çeşit yoluydu.

Umre yolculuğunda, bir gece mola yerinde Hz. Peygamber (a.s.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilir: "Kimin yanında yol azığı varsa, onu pişirsin!" Onlar, "Yâ

²⁸ Et-Tirmizî, a.g.e., V, 408; İbn Kesîr, 1988, IVX, 7801; İbnü'l-Esîr, 1985, II, 163.

²⁹ İbn Hişâm, 1936, IV, 191.

³⁰ Halebi, a.g.e., II, 564; Köksal, a.g.e., XI, 86.

³¹ İbn Kesîr, 1988, IVX, 7801; Et-Tirmizî, a.g.e., V, 408.

³² et-Taberî, 1967, II, 622.

³³ el-Vakidî, a.g.e., II, 573; Halebi, a.g.e., II, 689-690.

Rasulullah! Ateş yakarsak Kureyş tarafından görölmekten korkarız!” deyince, Hz. Peygamber (a.s.), onların korkularını giderici bir konuşma yapar. “Onlar sizi göremezler; Yüce Allah, onlara karşı size yardım edecektir!”³⁴ Müslümanlar 500’den fazla ateş yakarlar. Bu olay bize, Hz. Peygamber (a.s.)’in, savaş psikolojisini iyi bildiğini ve uyguladığını göstermektedir. Gecenin karanlığını delen bu ateşlerle Mekkelilerin korkuya düşürülmesinin hedeflendiği anlaşılmaktadır.

Tebûk Gazvesi’nde Müslümanların yiyecek ihtiyacını karşılamak üzere Hz. Peygamber (a.s.)’den develerini kesme izni aldıklarını duyan Hz. Ömer, halkın yanına varıp, onları bu işten el çektiirdikten sonra Hz. Peygamber (a.s.)’in yanına gelir ve, “Yâ Rasulullah! Bindikleri develerini kesip yemelerine izin verdin mi? Yâ Rasulullah, sen böyle yapma! Develeri ne kadar çok olursa o kadar iyi olur. Hem bugün, develer çok zayıflamış durumdadır. Sen onlara, azıklarından arta kalanları getirt! Bir araya topla! Onlar üzerine bereket duâsı yap!”³⁵, der. Hz. Peygamber (a.s.), askeri güvenlik nedeniyle kendisine yapılan bu teklifi doğru bulur ve uygular.

Tüm bu uygulamalarıyla Hz. Peygamber’in, savaşlarda ve askeri seferlerde Müslümanlara örnek kararlarını göstererek, İslâm’ın insanları kazanmaya yönelik işlevini hatırlattığı, ve onların itirazlarını aklî yönde cevaplar vererek, İslâm’ın bu ilk neslini sağlam bir şekilde yetiştirdiği anlaşılmaktadır.

2.5. Savaşlarda Hz. Peygamber’e Karşı Yapılan Fiilî İtaatsizlikler

Uhud’da, Hz. Peygamber (a.s.)’in verdiği emri dinlemeyip yerlerini terk eden 50 okçunun, yenilgiyi hazırladığı kabul edilmektedir. Bunlardan küçük bir grup hariç, diğerleri ganimet almak maksadıyla Hz. Peygamber (a.s.)’in emrine itaatsizlik yapmışlardı.³⁶ Diğer savaşlarda da bu, ve bunun benzeri birçok ferdî ve cemaat itirazlarına, itaatsizliklere rastlandığı bilinmektedir. Hudeybiye yolculuğunda Hz. Peygamber (a.s.), ordunun “Seniyetü’l-Mürâr” dağına çıkmasını teşvik eder ve çıkanların, “İsrailoğulları’ndan affedilen günahlar kadar günahları af olunacaktır” diye buyurur. Buna rağmen, Müslüman bir Arabî, Hz. Peygamber (a.s.)’in emrini dinlemeyip, kaybolan devesini aramakla meşgul olunca, Hz. Peygamber (a.s.), bu adamı kınayan bir açıklama yapar. Bazı Müslümanlar onun yanına gidip, af dilemesini söylediklerinde,

³⁴ el-Vakidî, a.g.e., II, 585.

³⁵ el-Vakidî, a.g.e., III, 1037-1038; İbn Hanbel, a.g.e., III, 11; Müslim, a.g.e., I, 56; Köksal, a.g.e., XVI, 240.

³⁶ İbn Sad, a.g.e., II, 47; el-Buhari, a.g.e., IV, 26.

o, hâlâ devesini bulmasının kendisi için daha hayırlı olacağını söylemeye devam ediyordu.³⁷

Müslümanların, askeri konularda Hz. Peygamber (a.s.)'in yaptığı görevlendirmelere de itiraz edebildikleri ve bunu tartışabildikleri anlaşılmaktadır. Bununla ilgili olarak göstereceğimiz çeşitli örnekler, bu düşünceyi doğrulamaktadır. Tebûk'te, Halid b. Velid'in, Hristiyan Kral Ukeydir üzerine Dûmetü'l-Cendel'e bir sefer yapmak için görevlendirdiği rivâyet edilmektedir. Bu rivâyete göre Hz. Peygamber, 400 askerle Ukeydir'i yakalama görevini Hâlid'e verince, o, "Yâ Rasulullah! Azıcık sayıdaki insanların başında gidip, her yerini iyice bilmediğim geniş Kelb memleketlerinde onu bulmak, benim için nasıl mümkün olur?" der. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.) onu iknâ eder ve, "onu yabânî sığır avlarken bulacaksın ve yakalayacaksın!" diye buyurur.³⁸ Hz. Peygamber'in bu sözleriyle Hâlid, itirazdan vazgeçer ve sefer yönüne doğru hareket eder. Hendek Harbi'nin en şiddetli günlerinden birinde, Hz. Peygamber, istihbarat için müşriklerin saflarına gönderecek bir kişi ararken, üç kez emrettiği halde hiç kimse ayağa kalkmaz. Her seferinde, "Bizim için gidip şu kavmin ne yaptığını gördükten sonra, benim yanıma dönecek bir kimse var mı ki, ben onun cennette bana arkadaş olmasını Yüce Allah'tan dileyeyim"³⁹, der. En sonunda, yerde büzülmüş duran Huzeyfe'nin yanına varan Hz. Peygamber (a.s.), "sen, gecedен beri benim sesimi işitmedin mi? Ne için kalkmadın?" diye sorar ve onu, bunun için görevlendirir. Tabii ki, bu emre itaatsizliğin ardındaki sebebin soğuk, korku ve açlık olduğu bilinmektedir. Huzeyfe'nin; "Yâ Rasulullah! Onlar beni öldürürler diye korkmuyorum! Fakat beni esir edip işkence ederler diye korkuyorum!" diye söylediği rivayet edilmektedir.⁴⁰ Hz. Peygamber (a.s.), onu, hiçbir şeyden zarar görmeyeceğini iknâ ederek göndermiştir.

Kaynaklardan öğrendiğimize göre, Hz. Peygamber (a.s.)'in atadığı komutanlarla ilgili itirazlar da olmuştur. Zâtü's-Selâsil Gazvesi'nde, Amr b. El As'a yardım için gönderilen Ebû Ubeyde b. El Cerrah'a, Hz. Peygamber (a.s.), "ikiniz ihtilâf etmeyin, birbirinize düşmeyin!" diye bir uyarı yapar. Konuyla ilgili rivâyetlere göre Amr, Şam topraklarında savaşmak için çöl Araplarından asker toplamaya gitmiştir. Ebû Ubeyde komutasındaki yardımcı kuvvetler içinde Hz. Ebû Bekr ve Hz. Ömer gibi muhacirlerde bulunmaktaydı. Amr'ın yanına geldiklerinde, ikisi tartışacaklardır. Amr, "Sen, ancak

³⁷ el-Vakidî, a.g.e., II, 586; Müslim, a.g.e., IV, 2144-2145.

³⁸ İbn Hişam, 1936, IV, 169-170; et-Taberî, 1967, III, 108-109; el-Vakidî, a.g.e., III, 1025-1026; İbnü'l-Esir, 1985, II, 281.

³⁹ İbn Hişam, 1936, III, 243; İbn Hanbel, a.g.e., V, 392; Müslim, a.g.e., V, 177; el-Vakidî, a.g.e., II, 489.

⁴⁰ el-Vakidî, a.g.e., II, 489.

bana yardım için geldin!" deyince Ebû Ubeyde de "Hayır, ben birliğimin başıyım, sen de birliğinin başısın!" deyince, komutanlık problemi yaşanır. En sonunda Hz. Peygamber'e âsi olmaktan korkan Ebû Ubeyde, bundan vazgeçer. İlk muhacirler bundan pek hoşlanmazlar.⁴¹ Hz. Peygamber (a.s.)'in seçtiği komutana itirazların en büyüğü, Zeyd ve oğlu Üsame'nin komutanlığına olur. Zeyd'in, Hz. Peygamber (a.s.) tarafından komutan tayin edilmesine Hz. Peygamber'in amca oğlu Câfer'in "Yâ Rasulullah! Zeyd'i benim üzerime kumandan tayin edeceğini sanmamıştım", diye itiraz ettiği, buna Hz. Peygamber'in, "sen emre göre hareket et! Böylesinin, hakkında daha hayırlı olduğunu bilmezsin!" dediği, böylece Câfer'in, itirazdan vazgeçtiği rivâyet edilir.⁴² Hatta Taberî'nin rivâyetine göre Câfer'in, "Yâ Rasulullah! Zeyd'i benden üstün başkomutan tayin edersen, bu sefere çıkmayacağımı" dediği kaydedilir.⁴³ Bu itirazın daha sert bir çıkış olduğu görülmektedir. Mekke'nin Fethi'nde de önemli bir itaatsizlik örneğinin sergilendiğini söyleyebiliriz. Feth gününü Mekke'nin dört bir yanından Müslüman, şehre giriyorken, Ebû Sufyan b. Harb, Hz. Peygamber (a.s.)'e gelip, Hâlid'in Kureys'i mahvettiğini haber verir. Halbuki Hz. Peygamber (a.s.) şehri savaşız teslim alacağını Müslümanlara duyurmuştur. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Ensâr'dan birini Hâlid'e göndererek onun kîtâl yapmamasını ister. Fakat Ensâr'a mensup Müslüman bu kişi, görevini yapmaz. Daha sonra Hz. Peygamber (a.s.), Hâlid'e: "Ey Hâlid! Hiç kimseyi öldürmeyeceksin diye sana haber göndermedim mi?" diye buyurduğunda, Hâlid ise, "Hayır, öyle değil. Gücümün yettiğini, ele geçirebildiğimi öldüreyim diye bana haber gönderdin!" diyecektir. Bu sefer Hz. Peygamber (a.s.), görev verdiği kişiyi çağırıp, görevini niçin yapmadığını sorduğunda, o kişi ilginç bir cevap verecektir: "Evet, öyle emretmiştin. Ben, senin emrini yerine getirmek istedim. Fakat Allah, başka türlü olmasını diledi. Allah'ın dileği oldu!"⁴⁴, "Sen, bir işin olmasını istedin. Allah da başka bir işin olmasını istedi. Allah'ın olmasını istediği iş, senin, olmasını istediğin işten daha üstün ve baskın geldi. Olanı, önlemeye güç yetiremedim!"⁴⁵ Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.): "Allah'ın hüküm ve takdir ettiğinde hayır vardır" der⁴⁶ ve Ensâr'dan olan bu insana bir şey söylemez ve susar.⁴⁷ Bir elçi olarak vazifesine ihanet eden birinin bu görüşü, bir itaatsizliği sergilese bile, Hz. Peygamber (a.s.)'in ona gösterdiği bu yumuşak tavır, muhtemelen o andaki siyasi ortamla ilgili bir durumdur.

⁴¹ İbn Hişam, 1936, IV, 272-273; İbn Hişam, 1985, IV, 370-371.

⁴² İbn Sâd, a.g.e., III, 46-47; İbn Hanbel, a.g.e., V, 299; İbnü'l-Esîr, 1985, II, 234.

⁴³ et-Taberî, 1967, III, 41; et-Taberî, 1992, V, 659.

⁴⁴ Ed-Diyarî, a.g.e., II, 84; el-Halebî, a.g.e., III, 26.

⁴⁵ Köksal, a.g.e., XV, 268.

⁴⁶ el-Vakîdî, a.g.e., II, 826; İbn Sâd, a.g.e., II, 136.

⁴⁷ el-Halebî, a.g.e., III, 26; Köksal, a.g.e., XV, 268.

Bazı harplerde, Hz. Peygamber (a.s.)'in, emir vermeden çarpışma ve öldürme olmayacağını buyurmasına çeşitli sebepler öne sürülerek karşı çıkışlar ve itaatsizlikler yapıldığı anlaşılmaktadır. Gelen rivayetlerden anlaşıldığı üzere, Uhud'da herkes savaş yerini almıştı. Kureyş müşrikleri bütün develerini ve atlarını yakınlarındaki Samga mevkiinde, Müslümanların arazilerine salmışlardı. Hz. Peygamber (a.s.) emir vermedikçe hiç kimse çarpışmayacağını bildirdiği halde Ensâr'dan Ümâre b. Yezid: "Kayleoğulları'nın (Evs-Hazrec) ekinlerini hep yaydıracak mıyız? Daha ne zaman çarpışacağız!"⁴⁸ Müşriklerin, kendi arazilerine, küçük de olsa zarar vermesi, onun hoşuna gitmez ve Hz. Peygamber'in emrine karşı böyle konuşur. Uhud harbinde okçuların ganimet hırsı yüzünden savaş kaybedilip bozgun olunca, müşrikler, Müslüman cesetlere mûsle yapıp, onları tahkir ederler. Buna Müslümanlar çok hiddetlenirler. Bunu onların yanına koymayacaklarına, daha fazlasıyla bunu onlara ödeteceklerine yemin ederler. Bunun üzerine Nahl sûresinin son iki ayeti iner ve en azından misliyle yapabileceklerini ama sabretmelerinin daha uygun olacağını öğrenirler⁴⁹ ve onların yaptıklarına katlanırlar. Fakat bazı Müslümanlar, buna hemen boyun eğmez, mesela, mûsle yapmak isteyen Ebû Katâde'yi Hz. Peygamber (a.s.)'in üç kere de zor engellediği rivayet edilmektedir.⁵⁰ Demek ki intikam hırsı bazen, peygamberi dinlememeye sevk edebiliyordu.

Mekke'nin Fethi gününde bazı Müslümanların Hz. Peygamber (a.s.)'in öldürme yasağına karşı direnç gösterip kendi bildiklerini yapma yoluna girdikleri anlaşılmaktadır. Daha Mekke'ye girmeden, Hz. Peygamber, barışla girileceğini duyurduğu halde, şehre Kedâ mevkiinden girmekle görevli komutan Sad b. Ubâde'nin, Rasulullah'ın buyurduğunun aksine, "Bugün büyük bir savaş ve çarpışma günü olup, haram şeyler helâl sayılır" diye konuştuğu haberi ulaşınca, Hz. Peygamber (a.s.), "Ben onun Kureyş ileri'e saldırmamasından emin değilim" diyerek, Hz. Ali'yi gönderip sancağı Sa'd'dan aldırır ve Sa'd'ın oğlu Kays'a verir.⁵¹ Bu herhalde olması muhtemel itaatsizliğin önüne geçmek için atılmış bir adımdır. Bu olayda, Sa'd'ın duygularıyla hareket ettiği anlaşılmaktadır. Mekke fethi sırasında, öldürme yasağını delen bir başka eylemin de, Hâlid b. Velid tarafından gerçekleştirildiğini öğreniyoruz. Ebu Sufyan b. Harb, Hz. Peygamber'e gelip, Hâlid, halktan bulduğu kimseleri öldürüyor, diye haber verir, Hâlid'i çağıran Hz. Peygamber, ona şöyle sorar: Seni çarpışmaktan men etmiş

⁴⁸ El- el-Vakidî, a.g.e., I, 220; İbn Hişâm, 1936, III, 70; İbn İshak, 1981, s. 305; İbn İshak, 1991, s. 380; et-Taberî, 1992, IV, 380.

⁴⁹ İbn Hişâm, 1936, III, 102; et-Taberî, 1992, IV, 412.

⁵⁰ el-Vakidî, a.g.e., I, 290.

⁵¹ et-Taberî, 1967, III, 56; et-Taberî, 1992, V, 675.

olduğu halde niçin çarpıştın?" O da, önce onların ok attıklarını ve çarpışmaya başladıklarını, onları İslâm'a davet ettiğini, kabul etmediklerini ve çarpışmaktan başka çare bulamadığını anlattıktan sonra, yine Hz. Peygamber (a.s.)'in, "Ey Hâlid, hiç kimseyi öldürmeyeceksin, diye sana haber salmadım mı?"⁵² diye onu yine sorguya çekmesi, işin ne kadar ciddi, tutulduğunun göstermektedir. Her ne kadar ona gelen elçi, göreve ihanet edip, öldürmeye devam etmesi için gönderildiğini ona beyan etmiş olduğu ortaya çıksa da, Hâlid b. Velid'in ve elçinin, fetih'te Hz. Peygamber'in emriyle değil, ancak kendi takdirleriyle hareket ettikleri ortaya çıkmaktadır. Halbuki Allah ve Rasûlü ve her koşulda dinlenmeliydi. Yine fetih'te, ilgi çeken bir başka itaatsizlik olayını da kaynaklar aktarmaktadır. Hz. Peygamber'in öldürme yasağına rağmen Huzaa'lı Hiraş, kan davalılarından Cüneydib'i öldürmüştür. Huzaalılar'ın aracılıkları ve af çağrıları, Hz. Peygamber (a.s.)'ce kabul edilmemiş ve kınanılmıştır. "Eğer bir kâfir için bir mümini öldürseydim, öldürdüğüm Hüzeli için, Hiraş'ı da öldürürdüm!"⁵³ Bu, Hz. Peygamber (a.s.)'i dinlemeyen bir mümin için açık bir uyarıdır. Zaten müminlerin Allah ve Rasûl'ün emrine uymaları, gelen vahiylerle bildirilmiştir. Yukarıda bahsettiğimiz olayda Huzaalılar Hûzaalılar diyet bedeli olan 100 deveyi ödediler. Hz. Peygamber (a.s.)'in öldürme yasağına uymayan Müslümanların Huneyn savaşında da gündeme geldiği anlaşılmaktadır. Hâlid b. Velid ve bir diğer Müslümanın iki kadın, öldürdükleri, bunun için Hz. Peygamber'in, Hâlid'e bir elçi gönderip, "Rasulullah, seni çocuk, kadın ve hizmetçi öldürmekten men ediyor!" diye uyarıda bulunduğu,⁵⁴ yine burada Hz. Peygamber'in "dikkat edin, çocuklar öldürülmeyecektir." duyurusuna, Useyd b. Hudayr'ın: "Yâ Rasulullah! Onlar, müşriklerin çocukları değiller midir?" diye itirazlarını bildiren rivayetler, savaşta dahi Müslümanların söyleyeceklerini söylediklerini ortaya koyan önemli açıklamalardır. Aynı şekilde, Hz. Peygamber'in Müslümanları eğitimi, burada da devam etmiştir. "Sizin en hayırlınız da, müşriklerin çocukları değiller midir? Her çocuk İslâm yaratılışı üzere doğar. Dili dönünceye kadar öyle gider. Sonra ana babaları onu Ya Yahudileştirir, Ya da Hıristiyanlaştırır!"⁵⁵ Huneyn'de başka bir ilginç olayın yaşandığı da anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber, kaçan müşriklerin takip edilmesini isterken, öncü Müslüman süvari birliği konumundaki Süleymoğulları, kendi aralarında şu ilginç konuşmayı yaparlar: "Analarımızın oğullarını, öldürmekten el çekiniz!" Nitekim bunu da, mızraklarını kaldırarak uyguladılar. Hz. Peygamber onları Yüce Allah'a şöyle havale eder: "Ey Allahım! Bükmeoğullarını sana havale ediyorum. Onlar, benim

⁵² el-Vakidî, a.g.e., II, 839.

⁵³ İbn Hişam, 1936, IV, 57-58; İbn Hişam, 1985, IV, 76; Köksal, a.g.e., XV, 292.

⁵⁴ İbn Hişam, 1936, IV, 100; el-Vakidî, a.g.e. III, 912.

⁵⁵ el-Vakidî, a.g.e., III, 903.

kavmimle savaştılar, kendi kavimlerine gelince silah kaldırdılar.”⁵⁶ Bu, itirazın ötesinde itaatsizlik açısından açık bir eylem kabul edilebilir; yeni bir toplum, inşâ etme sürecinde Hz. Peygamber (a.s.)’in ne kadar zorlandığının açık bir delilidir. Allah ve Rasûlü’nün emirlerinin, her zaman ve zeminde uygulanacağını anlaşılmaması için, herhalde yanlış geleneklerden vazgeçilmesi gerektiği, İslâm davasında hak ve hukuk karşısında adam kayırlamayacağı, Süleymoğulları tarafından da kabul edilecekti. Hz. Peygamber’in Hayber Fethi öncesi Medine’de yoksul ve zayıf olanlar ve biniti uysal olmayanların, savaşa gelmemeleri konusunda bir duyuru yaptığı, rivayet edilir. Fakat bu uyarıyı dinlemeyen birinin, yola çıkarak, devesinin ürkmesi neticesinde düşüp öldüğü Hz. Peygamber (a.s.)’e haber verilince o da Bilâl’e halka duyuru yapıp-yapmadığını sorar. Bilâl’in görevini yaptığını öğrenince, Hz. Peygamber’in, bu kişinin cenazesine katılmayarak⁵⁷ halka, itaat etmeleri konusunda bir ders verdiği söylenebilir. Tebûk seferinde bir mola esnasında Hz. Peygamber (a.s.), kuşluk vakti olmadıkça Tebûk kaynağına gitmeyeceksiniz, her kim onun yanına giderse, ben gelinceye kadar onun suyundan hiçbir şeye dokunmayın, diye buyurduğu halde, iki kişi uyarıları dikkate almayarak, o çukura ok sokarlar, böylece kaynağın suyunu çoğaltmak isterler. Bu kişiler, et-Taberî ve İbn Hişam’ın eserlerinde münafık olarak nitelendiriliyorlarsa da, el-Vakidî’nin eserinde böyle bir kayıt bulunmamaktadır. Hz. Peygamber, onların bu yaptıkları işi öğrenince çok kızar.⁵⁸ Açlık ve susuzluk sıkıntısının da bazı itaatsizliklere sebep olduğu anlaşılmaktadır. Hudeybiye’nin uzak bir yerinde inilmesini buyurduğunda, sanki, Hz. Peygamber, bilmiyormuş gibi ‘susuz bir vâdiye iniyoruz’ diyenlerin itirazları,⁵⁹ yine Hudeybiyede sıkıntılı bir günde bazı kimselerin ‘mahvolduk, yanımızda senin ibriğinden başka ne abdest alacağımız ne de içeceğimiz suyumuz var’ sözlerinin ardından Hz. Peygamber (a.s.)’in “Ben aranızda iken siz mahvolmazsınız”⁶⁰ diye buyurarak su mucizesiyle sıkıntılarını gidermesi; hakezâ Hayber’de, Eslem kabilesi mücahidleri toplanıp Esmâ b. Hârise’ye ‘ Muhammed Rasulullah’a git de: Eslem kabilesi sana selâm söylüyorlar ve biz açlığa ve za’fa dayanamaz hâle geldik, diyorlar, del” diye aracı gönderip şikayet etmeleri⁶¹ gibi örnekler Müslümanların sıkıntılı durumlarda açlık ve susuzluk şikayetlerini ve itirazlarını kolaylıkla söylediklerini, zorluklara katlanmadaki çaresizliklerine dert yandıklarını gösteriyor.

⁵⁶ el-Vakidî, a.g.e., III, 912-913.

⁵⁷ el-Vakidî, a.g.e., II, 636; İbn Sâd, a.g.e., II, 106.

⁵⁸ el-Vakidî, a.g.e., III, 1012; İbn Hişam, 1936, IV, 165; Malik, a.g.e., I, 143-144; İbn Hanbel, a.g.e., V, 238.

⁵⁹ el-Vakidî, a.g.e., II, 587; et-Taberî, 1967, II, 625; el-Buhârî, a.g.e., III, 178; İbn Hişam, 1936, III, 324.

⁶⁰ el-Vakidî, a.g.e., II, 587; İbn Sâd, a.g.e., II, 96; İbn Hişam, 1936, III, 324; el-Buhârî, a.g.e., V, 63.

⁶¹ el-Vakidî, a.g.e., II, 658-659; İbn Hişam, 1936, III, 346; et-Taberî, 1967, III, 10; et-Taberî, 1992, V, 673.

Müslümanların, Hz. Peygamber (a.s.)'e karşı itaatlerini koruyamadıkları bozgun yaşanan savaşlar da vardır. Mesala, Uhud'da görevli okçular, Hz. Peygamber'in verdiği emir konusunda tartışıp asi olduklarında (Al-i İmran, 151) ve dünyalık peşinde koştuklarında, savaşın müşriklerin lehine döndüğü bilinmektedir. Al-i İmran 122 ifadesiyle, 'En tefşelâ' (bozgun) başlamıştı: "O zaman peygamber arkanızdan sizi çağırdığı halde siz, durmadan (savaş alanından) uzaklaşıyor, hiç kimseye dönüp bakmıyordunuz..."⁶² Kur'an'ın bu açık ifadesiyle, savaş alanında Hz. Peygamber (a.s.)'e karşı fiili bir itaatsizlik yapıldığı anlaşılmaktadır. Onlar, Allah yolunda zayıflık ve gevşeklik göstermişlerdi.⁶³ Müslümanların bu telaşları ve kaçışları o kadar kötüydü ki, bir ara Hz. Peygamber (a.s.)'in çevresinde bir elin parmakları kadar insan kalmamıştı. Hz. Peygamber, sonradan ancak otuz kadar insan toplayabilmişti.⁶⁴ Yüce Allah'ın yardımıyla, sonraları Müslümanlar toparlanıp, peygamberlerini de alarak dağa kaçıp kurtulurlar. Konuyla ilgili uyarıcı ayet, her zaman Müslümanlara rehberlik etmiştir. "Ey iman edenler! Eğer siz, küfür ve inkar edenlere uyarsanız, onlar sizi, ökçelerinizin üzerinde gerisin geriye küfre çevirir de, dünyada da ahirette de büyük zarara uğrayanların haline dönersiniz. Hayır! Sizin yâriniz, yardımcınız Allah'tır. O yardım edenlerin en hayırlısıdır." (Al-i İmran, 150).⁶⁵ Aslında bu bozgunun ilk işaretleri savaş öncesi kendini göstermiştir diyebiliriz. Gelen rivayetlerden anlaşıldığı üzere, münafıkların kışkırtmasıyla Müslümanlardan iki zümre Evs'li Hariseoğulları ile Hazrec'li Selimeoğulları'nın elleri yanlarına düşmüş, geri dönmeye niyetlenmişlerdi; fakat Yüce Allah onları korudu.⁶⁶ Ensar'ın sözü geçenlerinden Sad b. Rebi, kendisi şehit olmak üzere iken, kendisini aramaya gelen bir Müslümanla Hz. Peygamber (a.s.)'e ve Ensarlı Müslümanlara şu gerçeği hatırlatır: "Siz, Akabe gecesinde, Rasulullah hakkında koruma andı içmediniz mi? Vallahi gözleriniz kımıldarken, Peygamberi düşmandan korumaz da, ona bir musibet erişirse, sizin için Allah katında ileri sürülebilecek hiçbir mazeret yoktur."⁶⁷ Bir başka yenilginin yaşandığı Huneyn savaşı da Müslümanlar açısından bakıldığında önemli yanlışların yapıldığı bir olaydır. Uhud'dan ders alınmadığı ortadadır. Bir tepeden aşağı inerken pusuya düşülünce bütün Müslümanlar yine kaçmaya başlamışlardır. Hem de Hz. Peygamberin: "Ey insanlar nereye? Bana geliniz! Ben Allah'ın Rasulüyüm! Ben Muhammed b. Abdillâh'ım", buyurmasına rağmen, et-Taberî'de geçen bir rivayete göre Hz. Peygamberin çağrısından sonra

⁶² Al-i İmran, 153; İbn Hişam, 1936, III, 112-128.

⁶³ Al-i İmran, 146.

⁶⁴ et-Taberî, 1992, IV, 390-400; et-Taberî, 1967, III, 20; İbn Hişam, 1936, III, 87-88.

⁶⁵ İbn Hişam, 1936, III, 87-88; Köksal, a.g.e., X, 169-170.

⁶⁶ İbn Seyyid a.g.e., II, 4; Semhudi, a.g.e., I, 202; Al-i İmran, 122, 143, 166; İbn Hişam, 1936, III, 68.

⁶⁷ el-Vakidî, a.g.e., I, 293; İbn Hişam, 1936, III, 95.

çevresine ancak 100 kişi toplanabilmiştir.⁶⁸ Hz. Peygamberin çağrısına rağmen, Müslümanlar savaş yerinden kaçıp, onu yalnız bırakınca haklarında Yüce Allah'a şöyle dua edilir: "Ey Allah'ım! Hamd sana mahsustur. Şikayetler ancak sana arz olunur, yardım ancak senden dilenir..."⁶⁹ Savaşın galip bölümünde, kaçan Havazinler'in takip edilmesini emreden Hz. Peygamber (a.s.)'e rağmen, Müslümanların akıncı birlikleri Süleymoğulları, mızraklarını kaldırıp savaşmadıklarında, Hz. Peygamber (a.s.), Müslümanların bu itiraz ve itaatsizliği sebebiyle de Yüce Allah'a sığınacaktır. "Ey Allah'ım! Bükmeoğullarını sana havale ediyorum. Onlar benim kavmimi öldürdüler, kendi kavimlerine gelince silahlarını kaldırdılar!"⁷⁰ Mevcut rivayetler bize şunu gösteriyor: Müslümanlar sosyal hayatta hür iradelerini nasıl kullanıp, akıllarının almadığı konularda nasıl itiraz edebiliyorlarsa, savaşlarda da bunun bir uzantısı olarak rahat hareket edebiliyor, hatta bazı durumlarda bunu, itaatsizlik durumuna getirebiliyorlardı.



⁶⁸ et-Taberî, 1967, III, 74; et-Taberî, 1992, V, 702; İbn Hişam, 1936, IV, 85; İbn Hişam, 1985, IV, 116; el-Vakidî, a.g.e., III, 898; İbn Hanbel, a.g.e., V, 286; Müslim, a.g.e., III, 1398-1399; İbnü'l-Esîr, 1985, II, 263.

⁶⁹ el-Vakidî, a.g.e., III, 901; Köksal, a.g.e., XV, 415.

⁷⁰ el-Vakidî, a.g.e., III, 912-913.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İMAN, İBADET VE AHLAK KONULARIYLA İLGİLİ İTİRAZLAR

3.1. İman Konusunda Yapılan İtirazlar

İnsanın yaratılıştan getirdiği bir takım eğilimleri ve tatmin etmesi gereken arzuları vardır. İnsan diğer varlıklardan farklı olarak, akıl-zeka sahibidir, duyu ve duygularıyla da bunları birleştirir. Ama aynı insan, acelecidir, zayıftır. İnsanın olumlu ve olumsuz özellikleri, akıl ve iradesini istediği yönde kullanmasıyla kendisini gösterir. Bir gerçek daha vardır ki, insanların iman etmeleri, nihai noktada Allah'ın elindedir. Yeryüzünde, ağaçtan düşen bir yaprak dahi Allah'ın iznine muhtaçsa, insan da inanma ve inanmama yolunda Allah'ın yardımına muhtaçtır. Ama Yüce Allah, ilk insandan beri, sürekli olarak, akıl ve irade verdiği insana, yolları göstermiş, hidayet ve delaleti açıklamıştır. Burada, görevlendirilen, yol gösterici rehber insanlar olan peygamberler devreye girerek, akıl ve irade sahibi insanlara, varlık ve yaratılış, kainata, dünya ve ahirete ait bilgiler sunmuştur. Artık insan, serbest iradesiyle, yollardan birisini seçecektir.

Hz. Peygamber (a.s.)'in, Mekke'de başlayan barışa, doğruya teslim olma çağrısı, olumsuz cevap almıştı. Kur'an'ın ifadesiyle, her türlü fık ve fücür içinde manevi olarak kendilerini eriten bu insanlar, Allah'ın kendilerine verdiği duyu organlarını, anlamsız bir şekilde zıt kutuplarda kullanarak adeta kalp, kulak ve gözlerini çalışamaz hale getirmişlerdi.

Ya Müslümanlar? Bu çağrıya olumlu cevap verenler de, imanlarını, hemen katıksız tam bir teslimiyetle mi ortaya koydular, yoksa fiziki ve manevi olarak kendilerini iyice hazırladıktan sonra mı tam imana koştular? Hz. Peygamber (a.s.)'in bildirdiği ve anlattığı her şeye, metafizik alemle ilgili bilgi ve haberlere bakış açıları nasıldı? Bu kadar inanmayan müşrik içinde, imanlarını korumayı, iyice yerleştirmeyi ve hatta artırmayı nasıl sağlayacaklardı? Görünen o ki, onlar için de bu durum kolay olmayacaktı. Müslüman olmalarına rağmen, imanî meselelerde de itirazlara yöneldikleri anlaşılmaktadır. İslam, kökten değiştirmeye çalıştığı somut putlar ve heykellerden, görünebilir araç ve eşyalardan, insanları alıp, gözlerin görmediği ama, O'nun kainattaki her şeyi gördüğü bir varlık olan Allah'a geçişi sağlayan bir iman anlayışı getirdi.

Algılanabilir eşya ile sınırlı kalan akıldan,¹ görünmeyen ama kâinata devamlı etki yapan Allah'a kavuşan akla geçiş, gerçekte bir inkılapdır. Sosyal ve çalışma hayatında da bu inkılaplar gerçekleşecektir. Ama önce akıllarda bu inkılabın gerçekleşmesi daha önemli olmuştur. İşte bu doğru akla geçiş sürecinde, bazı Müslümanlar, bu problemi zor atlatacaklardır. Ayet inmesine konu olan Benî Esed'ler gibi. "Sana yüklerimizle ve ailelerimizle geldik, başkaları gibi savaştık" deyip, Müslümanlıklarından (Hz. Peygamber'i minnet altına sokmayı hedefleyerek) maddi destek ummalarına, Yüce Allah: "Siz iman etmediniz, teslim oldunuz, kalbinize iman henüz yerleşmedi" buyurarak, gerçek imanın her anlamda Allah ve Rasulü'ne itaat ile sağlanacağını bildirir.² Müslümanlar, gerek imanla ilgili meselelerde ve gerekse diğer bütün meselelerde Allah ve Rasulüne tam bir itaat sağladıkları sürece gerçek Müslüman olacaklardır. Bunu sağlamak için çokça sabır ve çalışma içinde olacak olan Hz. Peygamber (a.s.)'e ve her anlamda tam bir teslimiyeti kazanacak olan Müslümanlara bu yol, çok uzun ve meşakkatli olmuştur diyebiliriz.

3.1.1. İman Esasları Konusunda

Hz. Peygamber (a.s.)'in Müslümanlara bildirdiği ve anlattığı her şeye inanması Müslüman için gereklidir. Mekke devrinin 11. Yılı Recep ayının 27. Gecesi (Hicretten 19 ay önce) Hz. Peygamber (a.s.)'in "İsra ve Mirac" mucizesi gerçekleşir.³ İsra, gece yolculuğu ve gece yürüyüşü, Mirac ise, yükseğe çıkma ve yükselme aleti demektir. Bu büyük mucize, gecenin bir bölümünde cereyan ettiği ve Rasulullah (a.s.), bu gece semalara ve yüce makamlara yükseldiği için bu mucizeye "İsra ve Mirac" denilmektedir. Olayın sonucu, müşrikler açısından malumdur. Bazıları, Hz. Peygamber (a.s.)'i alaya almışlar ve ondan Kudüs şehrinin görünüş ve durumunu anlatmasını istemişlerdir; diğer bir kısmı da, günlerdir gelmesini bekledikleri ticaret kervanlarının şimdi nerede bulunduğunu söylemesini istemişlerdir.⁴ Müslümanların, Mirac'ı nasıl karşıladıkları ise daha önemlidir. İbn Hişam'ın kaydına göre, bazı Müslümanlar Mirac'a inanmazlar ve İslam'dan çıkarlar. Ravi olayı şöyle anlatmaktadır: "Müslüman olanlardan bir çok kimseler irtidat ettiler. Millet Ebu Bekr'e gidip: 'Ey Ebu Bekr, arkadaşın hakkında bir bilgin var mıdır? O, bu gece Beyt-i Makdis'e gittiğini, orada namaz kıldığını ve Mekke'ye döndüğünü iddia ediyor.' Hz. Ebu Bekr, onların yalan söylediklerine kani olmuşken onlar onu, Hz. Peygamber (a.s.)'in yanına götürdüler. Hz. Ebu Bekr,

¹ Umeri, a.g.e., s. 21.

² Hucurat, 14.

³ İrfan Yücel, *Peygamberimizin Hayatı*, D.İ.B. Yay., Ankara 1981, s. 83.

⁴ İbnü'l-Esir, 1985, II, 56; Hamidullah, 1993, I, 147.

Peygamber (a.s.)'e: 'Bu gece Beyt-i Makdis'e gittiğini bu kavme haber verdin mi?' diye sorup sağlamasını yaptıktan sonra, Hz. Peygamber'e inanır. Bu sebeple ona 'sıddık' unvanı verilir." Mirac meselesinden dolayı İslam'dan irtidat edenler hakkında Allah Teala'nın şu ayetini gönderdiği rivayet edilmektedir: "Hani sana demiştik ki: Rabbin insanları gerçekten kuşatmıştır. Sonra göstermiş olduğumuz rüyayı sadece insanlar için bir imtihan kıldık. Kur'an'da lanetlenmiş olan ağacı da. Biz onları korkutuyoruz, ama bu onlara büyük bir azgınlık vermekten başka bir şeyi artırmıyor."⁵ Bu olayı, İbn Kesir'in ele alışı da, İbn Hişam gibidir: "Hamd ve minnet Allah'a mahsustur. Bunun üzerine insanlardan bir kısmının hak dinden döndükleri, kafaları ve gönülleri bunu kavrayamadıkları için bilmedikleri şeylerden dolayı, peygamberin miracını yalanladıkları anlaşılmıştır. Halbuki Allah, miracı başkaları için sebat ve yakın vesilesi kılmıştır."⁶

Tezimizin girişinde ele aldığımız bir husus da, Müslümanların bazen, sordukları sorularla Hz. Peygamber (a.s.)'i kızdırmış olmalarıydı. Münafıkların sordukları kasıtlı sorulara benzer soruları Müslümanlardan bazı kimselerin Hz. Peygamber'e yönelttikleri anlaşılmaktadır. Hoşlanmadığı bir çok şeyi, halkın gelip sormaya başlamasına sinirlenir ve "bu makamda durduğum müddetçe, ne sorarsanız sorun, vallahi hemen cevap vereceğim" der. Müslümanlardan Abdullah b. Huzafe, babasının kim olduğunu, başka birisi ölen babasının nerede olduğunu, yine bir başkasının, babasının kim olduğunu sormalarından ve Hz. Peygamber (a.s.)'in onlara şiddetli ve doğru cevaplardan sonra yine Hz. Peygamber (a.s.)'in, "haydi sorsanız ya!" diye iyice hiddetlenmesinin ardından, Hz. Ömer (r.a.)'in Müslümanlar adına gelip: "Yâ Rasulallah! Biz Yüce Allah'a tövbe ediyoruz! Biz Allah'ı Rab, İslam'ı din, Muhammed (a.s.)'i de peygamber olarak kabul ve tasdik etmişizdir! Fitnelerin şerrinden Allah'a sığınınız, Ya Rasulallah! Biz, cahiliyet ve şirk devrinden yeni kurtulmuşuzdur. Sen bizim kusurlarımızı affet ki, Allah da seni affetsin!"⁷ diye pişmanlıklarını dile getirir. Kafirler ve müşrikler gibi Hz. Peygamber (a.s.)'e sorular yöneltmeleri Müslümanlar için iyi bir yaklaşım sayılamaz. Bu onların henüz tam bir olgunluğa erişemediklerini göstermektedir.

İnanç yönünden ilginç istekler, yeni Müslüman olan kabilelerden de gelmiştir. Bahreyn Abdülkays heyetinin gelip, "Yâ Rasulallah! Bizler çok uzak bir yerden sonra geldik. Seninle aramızda şu Murdar kafirlerinden olan kabile var. Bunun için, haram aylardan başka bir zamanda sana gelemeyiz. Sen bize kestirme bir şey emret ki, biz

⁵ İbn Hişam, 1936, II, 39; İbn Hişam, 1985, II, 51; İsrâ, 60.

⁶ İbn Kesir, 1988, IX, 4787.

⁷ el-Buhârî, a.g.e., I, 32, 136; Müslim, a.g.e., VII, 92, 93, 95.

onu yapınca cennete girelim ve bizden sonrakilere de onu haber verelim!”⁸ demesi; Sakif heyetinin Medine’ye gelip Müslüman olduktan sonra, Tağiye (Lat) putuna üç yıl dokunulmamasını istemeleri, bu istekleri kabul edilmeyince iki yıl, o da kabul edilmeyince bir yıl durmasını istemeleri manidardır.⁹ Bu ve benzer rivayetler, iman dışı tavır ve istekleri olanların, henüz yolun başında olduklarını gösterir. Bu insanların Hz. Peygamber (a.s.)’den öğrenecekleri çok şey vardı. Esasen, imanda pazarlık olmaz ve iman esasları tam olarak uygulanmalıdır.

Hz. Peygamber devrinde, imana kavuşmalarında sanki hiç emeği olmamış gibi, Hz. Peygamber (a.s.)’i devreden çıkaran kimselerin bulunduğu da gelen rivayetler arasındadır. Hz. Peygamber (a.s.), Halid b. Velid’i Benî Haris b. Kab’a göndererek onların Müslüman olmalarını ister. Ama onlar, Müslüman olmakla beraber, men edildikleri bir işi yine yaparlar. Medine’ye geldiklerinde Hz. Peygamber (a.s.), onlara bunu sorduğunda, bunu kabul ederler ve dört defada ikrar ederler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.): “Şayet Halid, bana sizin Müslüman olduğunuzu ve savaşmadığınızı yazmamış olsaydı elbette sizin başlarınızı ayaklarınızın altına atardım!” deyince, içlerinden Yezid b. Abdülmedan: “Ama vallahi biz ne sana hamd ederiz, ne de Halid’e” der. Peygamber (a.s.), “o halde kime hamd edersiniz!” deyince, o: “Bizi seninle hidayete erdiren Allah’a hamd ediyoruz!”¹⁰ der. Benî Ans kabilesinden Rebia b. Reva’ya, Hz. Peygamber (a.s.), Müslümanlığa gelişinin sebebini “umarak mı, yoksa korkarak mı geldin?” diye sorarak öğrenmek isteyince o, “umarak mı? Vallahi elinde mal yok ki umayım! Korkuya gelince, vallahi ben, öyle bir yurttayım ki senin askerlerin oraya ulaşamazlar! Fakat ben, korkutularak korktum; bana Allah’a iman et denildi, ben de iman ettim”¹¹ der. Müslüman olmalarını başa kakan ve Hz. Peygamber (a.s.)’i minnet altında bırakmak isteyen Benî Esed delegelerini de unutmamak lazımdır: “Yâ Rasulullah! Bize elçi ve davetçi göndermeden önce senin katına geldik”;¹² “Başka Araplar, sana savaş için gelmişlerdi. Bizler ise, çoluk çocuklarımızla gelmiş bulunuyoruz”, diyerek zekat ve sadaka ummakla, ilahi ihtarı haketmişlerdir (Hucurat, 17): “Onlar, İslam olmakla sana minnet çekirmek isterler. Deki: İslam olmakla bana minnet etmeyiniz. Belki Allah size, iman yolunu gösterdiği için, minnet çekmeyi size

⁸ İbn Hanbel, a.g.e., I, 228; el-Buhârî, a.g.e., I, 30; Müslim, a.g.e., I, 48-49-50.

⁹ İbn Hişam, 1936, IV, 184-185; el-Vakidî, a.g.e., III, 968.

¹⁰ İbn Hişam, 1936, IV, 231; İbn Hişam, 1985, IV, 332.

¹¹ İbn Sâd, a.g.e., I, 343; İbnü'l-Esîr, 1970, II, 212; Köksal, a.g.e., XVII, 170.

¹² et-Taberî, 1967, III, 96; et-Taberî, 1992, V, 734.

yükletir. Eğer sizin, bize müminiz demeniz doğru isel"¹³ İslam'da insanı kazanmanın, öldürmekten daha önemli olduğu halde, bazı Müslümanların Hz. Peygamber (a.s.)'in öğretisi ve uygulamalarına göre hareket etmedikleri anlaşılmaktadır. Kişi, sözüyle iman ediyorsa, onun, Hz. Peygamber (a.s.) tarafından Müslüman olduğu kabul edilir. Ancak, bazı sahabilerin bunun tersi hareketler içine girdikleri zikredilmektedir. Nahle esirlerinden Hakem b. Keysan'a, Hz. Peygamber (a.s.), imanı ve İslam'ı anlatıp, onun Müslüman olması yönünde çaba sarfederken, Hz. Ömer (r.a.) gelip: "Yâ Rasulullah! Bununla ne konuşup duruyorsun? Vallahi bu, hiçbir zaman Müslüman olmaz, bırak boynunu vurayım!"¹⁴ der. Hz. Peygamber (a.s.)'in tebliğ metoduna aykırı olduğu halde Hz. Ömer'in bu teklifi, onun Hz. Peygamber'e itirazı olarak kabul edilebilir. Leys'in Kelb koluna yapılan bir seriyede Usame b. Zeyd'in ve Ensar'dan bir adamın, Kelime-i Şahadet getirdiği halde bir insanı (Mirdas) öldürmeleri, Hz. Peygamber (a.s.)'i müthiş bir şekilde kızdırır: "Ey Usame! Şahadet ederim ki, Allah'tan başka ibadete layık hiçbir mabud yoktur, sözüyle birlikte, sana katletmeyi kim caiz kıldı?"¹⁵ Usame, çok pişman olmakla birlikte, artık hiçbir zaman bu şekilde insan öldürmeyeceğine yemin eder. Yine Benî Cezimeler üzerine gazveye gönderilen Halid b. Velid'in, bir rivayete göre, Müslüman olduklarını söylemelerine rağmen onları ellerini bağlayarak öldürülmelerini emrettiği, bu emre bazı Müslümanların uyduğu bazı Müslümanların uymadığı anlatılır. Bu olay, Hz. Peygamber (a.s.)'de adeta şok etkisi yapmış ve o da Rabbine, "Ey Rabbim! Ben, Halid'in yaptıklarından sana sığınıyorum (Başka rivayette, 'Halid'in yaptıklarından uzağım')", diye niyazını üç kez tekrarlamış olduğunu kaynaklardan öğreniyoruz.¹⁶

Hayber'de Müslümanlar arasında savaşp da çok başarılı olan, adeta tek başına mücadele veren bir adama bakarak, Müslümanlar: "Yâ Rasulullah! Bizden hiç kimse, şu adamın gösterdiği kahramanlık derecesinde başarı gösteremedi!" derler. Hz. Peygamber (a.s.), "fakat o cehennemliklerdendir!" buyurunca, bu sefer: "Eğer o bu kadar hizmeti ile cehennemliklerden ise, o halde, hangimiz cennetliklerden olabiliriz?"¹⁷ "Hem Allah yolunda ve Rasullah'ın yanında savaşsın, hem de cehennemliklerden olsun, şaşılacak şey doğrusul Her halde Allah ve Rasulü daha iyi biliri"¹⁸ diyerek

¹³ Zemahşeri, a.g.e., III, 670; et-Taberî, 1954, XXVI, 145; İbnü'l-Esir, 1985, II, 287, İbnü'l-Esir, 1985, II, 265.

¹⁴ el-Vakidî, a.g.e., I, 15-16; İbn Sâd, a.g.e., IV, 137; Köksal, a.g.e., IX, 31.

¹⁵ İbn Hişam, 1936, IV, 271, İbn Hişam, 1985, IV, 371.

¹⁶ et-Taberî, 1967, III, 66-69; et-Taberî, 1992, V, 690-693; İbn Hişam, 1936, IV, 71-72; İbn Hişam, 1985, IV, 96-97; İbnü'l-Esir, 1985, II, 237; Mustafa Fayda, Halid b. Velid, İstanbul 1990, s. 184-190.

¹⁷ el-Buharî, a.g.e., V, 74, 76.

¹⁸ İbn Hanbel, a.g.e., V, 332.

şüphelerini ve itirazlarını dile getirirler. Bazı Müslümanlar, bu adamı izlemeye başlar. Yine Hz. Peygamber (a.s.)'e gelip: "Yâ Rasulullah! Cehennemliklerden olduğunu söylediğiniz kişi, bugün son derece iyi savaştı ve öldü!" derler. Hz. Peygamber (a.s.), yine "onun cehenneme kadar yolu var!" deyince yine hayrete düşerler. Bunu araştıran Müslümanlar, o adamın yaralanınca, kılıcının üstüne yatarak intihar ettiğini anlarlar. Hz. Peygamber (a.s.)'e yine gidip onun Rasulullah olduğuna şahadet ettiklerini, doğru söylediğini tasdik ederler. Kahramanlık için ölen bu adamın ardından Hz. Peygamber (a.s.): "Muhakkak, Allah bu dini, yoldan çıkmış, sapmış bir kimse ile de, destekler ve güçlendirir!"¹⁹ diye bir açıklama yapar. Müslümanların, gözle görmedikleri şeye zor inandıklarını, Hz. Peygamber (a.s.)'in Müslümanları, görünmeyen alemle ilgili bilgilere yavaş yavaş alıştırdığı söylenebilir. Hz. Peygamber (a.s.)'in somut verilerle ilgili haberleri her zaman kabul ve tasdik görürken soyut alemle ilgili haberlerine de, (yaşanan olaylarla) yavaş yavaş alışacakları anlaşılmaktadır. Çok ibadeti ve takvasıyla meşhur, Osman b. Mazun'un ardından Ümmü'l Alâ, Allah'ın ona ikramda bulunduğuna kesinlikle inandığını söyleyince, Hz. Peygamber (a.s.)'in: "Allah'ın ona ikramda bulunduğunu nereden biliyorsun?" sorusuna, "bilmiyorum, ama Ya Rasulullah! Allah ona ikram etmez de, ya kime eder?"²⁰ diye cevap vermesi, Müslümanların, gördükleri somut şeylere ne kadar inandıkları ve bu konuda Hz. Peygamber (a.s.) ile fikir teâtisinde bulunabildiklerini göstermektedir. Hz. Peygamber "ben, peygamber olduğum halde bile bana ne yapılacağını ben bile bilmem" diyerek, her şeyi Yüce Allah'ın bileceğini öğretmiş olur.

Müslümanlar arasında bulunup da gecenin sabahına kafir olarak çıkanların da olduğu kaydedilmektedir. Hudeybiye'de bir gece yağan yağmurun ardından sabah namazını kıldıran Hz. Peygamber (a.s.)'in halka dönüp: "Bilir misiniz Rabbiniz ne buyurdu? Allah: kullarımdan kimisi, bana iman etmiş, kimisi de kafir olarak sabaha çıkmıştır! Kim 'Allah'ın rahmetiyle bize yağmur yağdı!' dedi ise, işte o bana iman, yıldızı inkar etmiştir. Kim de: 'şöyle şöyle oldu da bize yıldız sayesinde yağmur yağdı' dedi ise, işte o beni inkar, yıldızlara iman etmiştir!" diye buyurduğu nakledilmektedir.²¹ Şüphesiz böyle bir durum, imanî açıdan, çok kötüdür. Bu olay, Müslümanlar arasında bulunup da düşünce olarak Allah'a ve Rasulüne itiraz içinde olan insanların olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Ama her hâlükarda, Hz. Peygamber eğitimine devam etmiştir.

¹⁹ İbn Hanbel, a.g.e., II, 309; el-Buharî, a.g.e., V, 75; Köksal, a.g.e., XIV, 183.

²⁰ İbn Sâd, a.g.e., III, 393, 394.

²¹ el-Vakidî, a.g.e., II, 589-590; İbn Hanbel, a.g.e., IV, 117; el-Buharî, a.g.e., V, 62; Müslim, a.g.e., I, 85.

3.1.2. İnancı Yayma ve İslam'ı Tebliğ Etme Metoduyla İlgili

Hız. Peygamber (a.s.)'in, İslam'ı gizliden gizliye yaydığı ilk dönemlerde, Mekke'lilere göre, birkaç kimsenin, yabancı dine geçmesi, Mekke Putperestliğini hafife almaları, Mekke müşriklerinin tepkisine neden olmuyordu. Zamanla, Mekke'nin ileri gelen ailelerine mensup, genç ve yeni Müslümanlarla sayı artmaya başlayınca, bu Müslümanların, hem kendi ailelerinden hem de diğer müşriklerden tepkiler, zulümler görmeleri normal hale gelmişti. Bu noktada, bazı genç Müslümanların, imanlarının verdiği şuur ile, Hız. Peygamber (a.s.)'e, dinlerini açıkça haykırmak için itirazlar içine girdiklerini kaynaklardan öğreniyoruz. Belki de, Müslümanların gördükleri işkenceler ve buna rağmen açık tebliğ için yaptıkları ısrarlar sebebiyle Yüce Allah, Hız. Peygamber (a.s.)'e "sana emrolunan şeyi artık açıktan anlat ve bildir, hilekâr, dессas ve entrikacılarından uzak dur! Gerçekten biz, Allah'ın yanında bir diğer Tanrı icat edip gösteren müstehzi kimseler karşısında senin için yeterliyiz!.." diye bir ayet²² indirir. Bazı Müslümanların, henüz bu ayet gelmezden evvel, açıkça imanlarını haykırmak istemelerinin ve bu konuya henüz izin vermeyen Hız. Peygamber'e karşı itirazlarda bulunmalarının sebebi, bir Müslüman olarak zillete düşmek istememeleri olmalıdır. Böyle anlamamıza sebep, ilk Müslümanlardan Sad b. Ebi Vakkas'ın yaptığı açıklamadır. Müşriklerin kendilerine yaptıkları açık tacizler karşısında artık karşılık vermeye başlamışlardır. Hatta bir keresinde bir kavga ortamında eline geçirdiği bir deve kemiğini, müşriklerden birine vurmuş ve onlar kaçmaya başlamışlardır. Böylece Allah yolunda kan döken ilk Müslümanın kendisi olduğunu anlatmaktadır.²³

Ebu Zerr, ilk Müslüman oluşunu anlatırken, Hız. Peygamber'in, "bu işi Mekke'lilerden gizli tutup, memleketine dönmesini" buyurduğunu ama kendisinin, dinini açıklamak istediğini, kendisine "senin hakkında Mekke'lilerden endişe ediyorum, öldürülürsün diye korkuyorum" diye buyurulduğu halde, kendisinin bunu mutlaka yapacağını söylemesinin ardından Hız. Peygamber'in sustuğunu anlatır. Bu örnek, onun ne çeşit bir itiraz içinde olduğunu göstermektedir. Müşrikler, onu öldüresiye döverler. Hız. Peygamber, ona "ben seni men etmemiş miydim!" demesinin ardından, onun "Yâ Rasulullah! Bu, kalbimde bir istek idi. Ben de onu yerine getirdim!"²⁴ demesi manidardır.

²² Hicr, 94-99; Hamidullah, 1993, I, 87-97.

²³ İbn Hişam, 1936, I, 282; Hamidullah, 1993, I, 97.

²⁴ Köksal, a.g.e., IV, 37.

Kaynaklar, Müslümanların, Hz. Hamza ile beraber 38 veya 39 kişi oldukları zaman, Hz. Ebu Bekr'in Hz. Peygamber (a.s.)'in yanına gidip, Müslümanlarla birlikte Kabe'ye gidip herkesi İslam'a davet ve teşvik etmesi için ısrar ettiğini belirtmektedir. Hz. Peygamber, ona "Ey Ebu Bekr, biz, henüz az sayıda bir topluluğuz (bu işe yetmeyiz)!" dediği halde, o yine ısrar eder. Artık bu ısrarlara dayanamayıp Kabe'ye giden Hz. Peygamber (a.s.)'in ve Müslümanların üzerlerine müşrikler yürürler ve mescidin her tarafında Müslümanları döverler.²⁵ Böyle bir rivayeti, Hz. Ömer kendisi için anlatmaktadır. Kendisinin yeni Müslüman olduğu zamanlar, Hz. Peygamberin ve Müslümanların, müşriklerden gizlendiklerini anlatır. Bunun için Hz. Peygamber'e gidip: "Yâ Rasulullah! Biz, ister ölü, ister diri olalım, hak üzerinde değil miyiz?" "Biz, hak üzerinde bulunduğumuz, onlar batıl üzerinde oldukları halde, ne diye dinimizi gizliyoruz?" "Vallahi biz, İslam'ı küfre karşı, açıklamaya daha haklı, daha layıktır. Allah'ın dini, Mekke'de muhakkak üstün gelecektir. Kavmimiz, bize karşı taşkınlık etmek isterlerse, kendileriyle çarpışınız" deyince, Hz. Peygamber (a.s.)'in "Biz, sayıca çok azız!" buyurmasına aldırmayıp, İslam'ı anlatmadığı hiçbir küfür meclisi kalmayacağını ve muhakkak ortaya çıkacaklarını Allah'a yemin ederek söylediğini nakleder. Hz. Hamza ve kendisi başta olmak üzere, müşriklerin korkulu bakışları arasında, iki saf halinde Kabe'ye girmelerinden sonra, Hz. Peygamber (a.s.)'in ona, hak ile batılı ayıran anlamında 'Faruk' ismini verdiğini de anlatır.²⁶ Hicretin 8. Yılında Müslüman olan Urve b. Mesud'un isteklerinin de bu anlatılanlara yakın olduğu söylenebilir. Hz. Peygamber (a.s.)'in yanına gelip: "Yâ Rasulullah! Bana izin ver de, kavmimin yanına gidip, onları İslam'a davet edeyim!" deyince, Taiflilerin İslam'a sıcak bakmadığını bilen Hz. Peygamber (a.s.), "onlar, seni öldürürler!" buyurur. O yine "Yâ Rasulullah! Ben, onlara öz evlatlarından daha sevgiliyimdir" der. Buna rağmen Taife giden ve halkını İslam'a davet eden Urve b. Mesud'u, Sakifliler, oka tutup şehid ederler.²⁷

Bütün bunlar bize, Hz. Peygamber devri Müslümanlarının imanlarındaki kuvvetliliği ve Müslümanlıklarını açıklamada Hz. Peygamber (a.s.)'i de dinlemediklerini ortaya koyan kayıtlardır. Şüphesiz yeri ve zamanı gelmeden yapılan işlerin sonunun iyi olmayacağı da açıktır.

²⁵ Halebi, a.g.e., I, 475; Diyarbekri, a.g.e., I, 294; Köksal, a.g.e., IV, 200.

²⁶ İbnü'l-Esir, 1970, IV, 150; Halebi, a.g.e., II, 22; Diyarbekri, a.g.e., I, 296; Zürkani, a.g.e., I, 275; Köksal, a.g.e., IV, 234.

²⁷ İbn Hişam, 1936, IV, 182; el-Vakidî, a.g.e., III, 960; İbn Sâd, a.g.e., I, 312, V, 503; Köksal, a.g.e., XVI, 63.

İslam'ı tebliğ metoduna itirazın yaşandığı bir olayın daha kaynaklarda yer aldığını görüyoruz. Hz. Peygamber (a.s.), Hakem b. Keysan'ı İslam'a davet ediyor ve ona İslam'ı uzun uzadıya anlatmaya çalışıyordu. Buna dayanamayan Hz. Ömer, "Yâ Rasulallah! Bununla ne diye konuşup duruyorsun? Vallahi bu, hiçbir zaman Müslüman olmaz! Bırak beni, onun boynunu vurayım da, anasının yanına, cehenneme kadar gitsin!" der. Hz. Peygamber (a.s.), Hz. Ömer'in sözüne bakmaz ve Hakem'e İslam'ı anlatmaya devam eder. Hz. Peygamber'in sabrı onu İslam'a döndürünce, şöyle buyurur: "Eğer ben demin bu hususta size uyup onu öldürmüş olsaydım, cehenneme girmiş gitmişti o."²⁸ Üsame'nin, Kelime-i Şahadet getiren bir Müslümanı öldürüp, Hz. Peygamber (a.s.), ona 'Allah'a inanan bir Müslümanı sana katletmeyi kim caiz kıldı?' diye sorduğunda, Üsame'nin buna itiraz edip, "Yâ Rasulallah! O, ancak o sözü katl edilmekten kurtulup sığınmak için söyledi!"²⁹ diye savunma yapmasını da imanî açıdan Hz. Peygamber (a.s.)'e yapılan bir itiraz olarak düşünüyoruz.

3.2. İbadetle İlgili İtirazlar

kaynaklardan öğrendiğimize göre, Hz. Peygamber (a.s.), bir gün Ebu Hureyre'yi, "git, Allah'tan başka ilah olmadığına kesin olarak inanıp şahadet getirenleri müjdele!" diye gönderir. O, bu görevdeyken Hz. Ömer, onunla karşılaşır ve bu duruma şiddetli karşı çıkıp, Hz. Peygamber (a.s.)'in yanına gelir ve itiraz eder: "Yâ Rasulallah! Böyle yapma! Zira, insanların buna güvenerek gevşemelerinden korkuyorum, bırak onları amel etsinler". Hz. Peygamber (a.s.), bunu yerinde görür ve "öyleyse, bırakın onları (amel etsinler)" diye buyurur.³⁰

Hudeybiye Hac yolculuğunda geçen bir itirâzî eylem, hadis kaynakları tarafından aktarılmaktadır. Hz. Peygamber, Müslümanlara 'kurbanlık develere binmeleri çağrısı yaptığı halde, onlar hayvanların kurbanlık olduğunu söyleyerek binmedikleri rivayet edilir. Hatta Hz. Peygamber (a.s.), bunu iki-üç kez emrettiği halde yapılmayınca, "yazıklar olsun, kurbanlık da olsa binin!" diye azarlamasından sonra, ancak bindikleri anlaşılmaktadır.³¹ Müslümanları böyle bir davranış sergilemeleri, her halde, kurbanlık hayvanlara binilmez düşüncelerinden olsa gerektir. Bir hac uygulamasında da, böyle bir durumun yaşandığı anlaşılmaktadır. Müslümanlar, Hacc'a niyet ettikleri halde, Hz. Peygamber (a.s.), Mekke'de onlardan ihramdan çıkmalarını,

²⁸ el-Vakidî, a.g.e., I, 15; İbn Sâd, a.g.e., IV, 137; Köksal, a.g.e., IX, 30.

²⁹ İbn Hişam, 1936, IV, 271; İbn Hişam, 1985, IV, 371.

³⁰ Müslim, a.g.e., I, 59-60 (İman, 52); İbn Hanbel, a.g.e., IV, 402.

³¹ el-Buharî, a.g.e., II, 181, 184 (Hac, 103,112).

umre yapmak suretiyle Temettu Hacc'ını yapmalarını emredince onlar, şöyle itiraz ederler: "Biz, Hacc'a niyetlendiğimiz halde, bunu nasıl temettu'ya çevirebiliriz?" Hz. Peygamber (a.s.), bunun üzerine, "Ben size neyi emredersem onu yapın! Şayet ben, kurban getirmiş olsaydım, mutlaka ben de size emrettiğim gibi yapardım. Fakat artık bana kurbanımı yerine ulaştırmadıkça ihramın getirdiği haramları yapmak helal olmaz!"³² diye buyurunca, ancak emri uyguladılar. Hz. Peygamber (a.s.), bu durumu eşi Hz. Aişe'ye anlatırken Müslümanların, emrine karşı adeta tereddüt içinde olduklarını belirtir.³³

Araştırmamızda, bazı Müslümanların, namazla ilgili bazı hususlarda da, itirazlar ettiklerini tespit ettik. Özellikle yeni Müslüman olup da, namazın kendilerine ağır geldiği Sakifiler örneğinde olduğu üzere, onlar meşhur putları Tağıye'ye üç yıl dokunulmamasını istedikten sonra, Hz. Peygamber (a.s.)'den, kendilerini namazdan muaf tutmasını da istediler.³⁴

Kaynaklar, Medine'den gelip de Akabe'de ilk defa Müslüman olan Medineli gruptan Bera b. Marur'u da sayarlar. İslam'ın Medine'deki ilk yılında kible, henüz Şam'a doğru iken, Bera b.Marur'un kendi ictihadı ile kiblesini Mekke (Kabe) yönünde değiştirdiği rivayet edilmektedir. Buna göre Bera'nın arkadaşları "Vallahi, Peygamber'in Şam'a (Beytü'l Makdis) doğru namaz kıldığından başka bir haber almadık. Biz ona muhalefet etmeyi istemiyoruz!" dedikleri halde, Bera, yine de bu şekilde yapacağını beyan etmiştir. arkadaşlarının, onu ayıpladıkları ve Hz. Peygamber (a.s.)'in yanına gittiklerinde bu durumu anlattıklarını, bunun üzerine Hz. Peygamber'in "sen bir kible üzereydin, onda sabr etseydin ya!" buyurduğu nakledilir. İbni Hişam, bu olayı anlatırken, olaya kendi yorumunu da katar. O, bu konuşmadan sonra Bera için ailesi, 'ölünceye kadar Kabe'ye doğru namaz kılmaya devam ettiğini ' söylemişse de, işin gerçeğinin bu olmadığını, Bera'yı ailesinden daha iyi bildiklerini söyler. Hz. Peygamber (a.s.)'in Medine'ye hicretinden önce vefat eden Bera, kiblenin değişikliğini görmez.³⁵

Ahzab günü sonrası, Benî Kureyzâ üzerine sefer yapılması gündeme gelir. Benî Kureyzâ Yahudilerinin Hendek savaşında yaptıkları hainliğin cezası acil olarak verilecektir. Onun için Hz. Peygamber (a.s.)'in, "hiç kimse, Benî Kureyzâ yurduna

³² el-Buharî, a.g.e., II, 152-153 (Hac, 34); Müslim, a.g.e., I, 884-885 (Hac, 143); İbn Hanbel, a.g.e., VI, 175.

³³ Müslim, a.g.e., I, 879 (Hac, 130); İbn Mace, a.g.e., II, 993 (Menasik, 41); İbn Hanbel, a.g.e., IV, 286; Erul, a.g.e., s. 142.

³⁴ İbn Hişam, 1936, IV, 184-185; el-Vakidî, a.g.e., III, 968.

³⁵ İbn Hişam, 1936, II, 81-83; İbn Hişam, 1985, II, 99-101, 121.

varmadıkça, ikindi namazını kılmasını!" dediği rivayet edilmektedir. Buna rağmen Müslümanlardan bazıları yine de ikindi namazını kılar. Bazıları da, orada yatsı namazından sonra kaza eder. Müslümanların bu tutumlarından dolayı ne Yüce Allah onları kitabında ayıplar, ne de Hz. Peygamber, onlara darılır.³⁶ el-Vakidi'nin kaydına göre, hendek harbinin en şiddetli saatlerinde Hz. Peygamber, öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kılamaz. Müslümanlar, "Yâ Rasulullah! Namazımızı kılamadık!" diye konuşmaya başlarlar. Hz. Peygamber (a.s.), onlara 'kendisinin de kılamadığını' belirtir.³⁷

Bazılarının gerçekten iman etmediğinden yola çıkarak, onların cezalandırılmasını isteyen bazı Müslümanlar, bu konuda Hz. Peygamber'le tartışır. Bir başka rivayete göre namaz hususunda da yine böyle bir tartışma yaşanır. Yemen'den gönderilen hediyeleri, imanı kalplerine tam yerleşmemiş Müslümanlara dağıtan Hz. Peygamber'e bir bedevi Müslümanın, "Allah'tan kork ya Rasulullah!" demesi, Halid b. Velid'i kızdırır ve onu öldürmek ister. Tabi ki, Hz. Peygamber, buna izin vermez ve onun namaz kılmış olabileceğini belirtir. Bu sefer Halid, "nice namaz kılan var ki, kalbinde olmayanı diliyle söyler!" der. Bunun üzerine insanların kalplerini delmekle, içlerini yarmakla emrolunmadığını³⁸ söyleyen Hz. Peygamber, sözüyle inkar etmediği müddetçe, herkesin Müslüman kabul edilmesi gerektiğini açıklar. Görüleceği üzere, bu tür itirazlar, namaz ibadetine değil, namazın kalpten kılınıp kılınmadığına yapılmıştır. Namaz ve ibadet hususunda, aşırı uç olarak verilebilecek bir örneği Osman b. Ma'zun'un şahsında kaynaklardan öğreniyoruz. Osman b. Ma'zun'un, bütün gecelerini namaz kılmak, gündüzlerini oruç tutmakla geçirdiği Hz. Peygamber (a.s.)'e haber verildiğinde, Hz. Peygamber, "Ey Osman! Sana ben, güzel bir örnek değil miyim?" diye buyurur. Neden öyle konuştuğunu soran Osman, durumu kabul edince, Hz. Peygamber, yine "böyle yapma! Senin üzerinde, gözlerinin, bedeninin, ailenin hakkı var. Hem namaz kıl, hem yat uyu; hem oruç tut, hem de iftar et!" diye buyurur. Bir evi ibadetgah edinip içine kapanan Osman b. Ma'zun'un evinin kapısına dikilip: "Ey Osman! Bize ruhbanlık farz kılınmadı. Ben senin için örnek değil miyim? Vallahi ben sizin, Allah'tan en çok korkanınızım ve onun koyduğu kanunlarını da en çok koruyanınızımdır!" diye buyurduğunu³⁹ kaynaklardan öğreniyoruz. Daha önce değindiğimiz bir itirazî eylem daha var ki, onu da burada tekrar belirtmeyi uygun

³⁶ el-Buharî, a.g.e., V, 50; İbn Hişam, 1936, III, 245-246; et-Taberî, 1967, II, 582.

³⁷ el-Vakidî, a.g.e., II, 472-473.

³⁸ el-Buharî, a.g.e., V, 110-111; Müslim, a.g.e., I, 742 (Zekat, 144).

³⁹ İbn Sâd, a.g.e., III, 395; İbn Hanbel, a.g.e., VI, 226; Köksal, a.g.e., III, 161.

gördük. Bedr savaşına gidilirken, oruçlu olan Müslümanlara, ihtiyaca binaen oruçlarını açmalarını söyleyen Hz. Peygamber'in bu emrine oruçlarını bozmamakta direnenler olunca Hz. Peygamber (a.s.): "Ey söz dinlemeyen cemaat! Ben orucumu açtım, siz de açın!" der.⁴⁰

Hz. Peygamber (a.s.)'in yaptığı dualara da, Müslümanlardan itiraz edenlerin olduğunu tespit etmiş bulunuyoruz. Bedr'de savaş esnasında Hz. Peygamber (a.s.), Yüce Allah'a olan duasını uzattığında Hz. Ebu Bekr'in, "Ya Nebiyyallah! Rabbine niyaz ettiğin yeter artık! O sana olan vaadini mutlaka yerine getirecektir!"⁴¹ dediği gelen rivayetler arasındadır. Ayrıca Hz. Peygamber (a.s.)'in dua şekline de itiraz edildiği nakledilmektedir. Müslüman olan Benî Selâman temsilcileri, ikindi namazını beraber kıldıktan sonra, ülkelerinin kuraklığa uğramasından şikayetlendiler ve dua istediler. Hz. Peygamber, tek el ile dua ederken de, onlardan Habib b. Amr: "Yâ Rasulullah! Ellerinin ikisini de kaldır! Çünkü böyle yapmak, daha çokluk taşır ve daha güzeldir!" der. Hz. Peygamber, gülümser ve iki elini koltuğunun altları görününceye kadar kaldırır.⁴² Bir başka rivayete göre de Hz. Peygamber (a.s.)'in yaptığı duaya, zamansız olduğu sebep gösterilerek itiraz edilir. Yağmur yağması için dua eden Hz. Peygamber'e, Ebu Lübabe b. Abdü'l-Münzir gelip, "Yâ Rasulullah! Humalar, daha kurutma yerlerinde bulunuyor!" der.⁴³

Hz. Peygamber (a.s.), Hudeybiye anlaşmasından sonra, kendisinin emrini dinleyip de saçlarını tıraş ettirenler için hayır dua edince, saçlarını kısalttıranlar da, üç-dört defa kendileri için de dua edilmesinde ısrarcı olarak, "Yâ Rasulullah! saçlarını kısalttıranlara!" derler. Bundan sonra Hz. Peygamber (a.s.), duasına onları da ekler.⁴⁴

Hz. peygamber (a.s.)'in, oturarak namaz kılmak zorunda kaldığı bir zamanda, bazı Müslümanların gelip, ayakta durarak, peygambere uymalarını, Hz. Peygamber (a.s.)'in hoş karşılamadığını, bunu fiili bir itiraz gibi algıladığını da kaynaklardan öğreniyoruz. Onlardan, Cabir şöyle anlatıyor: "Peygamber, Medine'de, bindiği attan hurma kütüğünün üzerine düşüp ayağı zedelendiğinde yanına gitmiştik. Nafile namaz kılıyordu. Hemen ayakta arkasına durduk. Bize bir şey söylemedi, sükut etti. Başka bir gelişimizde de, farz namazı kılıyordu ve oturarak kılıyordu. Biz de, arkasında kendisine

⁴⁰ el-Vakidî, a.g.e., I, 47-48; el-Belâzûrî, 1959, I, 292-293.

⁴¹ el-Vakidî, a.g.e., I, 81; et-Taberî, 1967, II, 280; İbn Hişam, 1936, II, 279.

⁴² Halebi, a.g.e., III, 278; İbn Seyyid, a.g.e., II, 257; Köksal, a.g.e., XVII, 148.

⁴³ El-İsbehani, a.g.e., s. 384.

⁴⁴ İbn Hişam, 1936, III, 334; et-Taberî, 1967, II, 637; İbn Hânel, a.g.e., III, 485; Müslim, a.g.e., III, 1412.

ayakta durarak uyduk. Bize işaret edince oturduk. Namazdan sonra: 'İmam, kendisine uyulsun diye imam edilir. Öyle olunca, imam oturduğu yerde namaz kılsa, siz de oturarak kılınız. İmam, ayakta namaz kılsa siz de, ayakta durarak kılınız da Farslıların büyüklerine yaptıkları gibi yapmayınız! Farslar ve Rumlar, büyükleri otururlarken, onlara karşı ayakta dururlar. Sizler öyle yapmayınız!'45 diye buyurur.

Kaynaklar, Hz. Peygamber (a.s.)'in vefat hastalığının şiddetlendiği zaman, "Ebu Bekr'e söyleyiniz, halka namaz kıldırın!" dediğinde eşi Hz. Aişe'nin, babasının görevlendirilmesine çeşitli sebeplerle karşı çıktığını aktarmaktadır. O, "Ya Nebiyyallah! Ebu Bekr, ince bir adamdır, sesi zayıftır, Kur'an okunduğu zaman çok ağlayan biridir!" der. Bu diyalogu yine tekrar ederler ve buna kızan Hz. peygamber (a.s.), "Siz, kadınlar Yusuf'a hile yaptınız. Git söyle, halka namazı Ebu Bekr kıldırın!" der. Hz. Peygamber devrinde, idare ve din ayrı olmadığı için, Hz. Peygamber'in Ebu Bekr'i imam seçmesine karşı çıkışını, "biliyordum ki, halk Rasulullah'ın makamına gelen bir adamı asla sevmeyiz ve çıkacak her uğursuz şeyi ondan bilecekler. Böyle bir durumun, babamdan uzak kalmasını istiyordum!"46 diye açıklar. Bu rivayet, Hz. Peygamber'in evinden de ona itirazların olduğunu ortaya koymaktadır.

3.3. Ahlakla İlgili İtirazlar

İslam'ın ilk dönemlerinde Yüce Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda, yeni bir toplum meydana getirilirken, o toplumun üyeleri yeni bir ahlak anlayışı üzere eğitiliyorlardı diyebiliriz. Bu alanda da Hz. Peygamber'e çeşitli itirazların yapıldığı anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber (a.s.)'in isteğinin tersine hareket eden Müslümanları, böyle yapmaya sevk eden amillerden birinin, izzet ve şereflerine düşkünlükleri olduğu kanaatindeyiz. Uhud savaşında bozguna uğrayan İslam ordusu dağa tırmanmış, müşriklerin reisi Ebu Sufyan, yüksekçe bir yere çıkıp, "İçinizde Muhammed var mı? Ebu Bekr var mı? Ömer var mı?" diye tek tek sorar. Hz. Peygamber (a.s.), her seferinde Müslümanlara, cevap vermemelerini emreder. Ebu Sufyan'ın, "onlar, mutlaka öldürüldüler, şayet sağ olsalardı mutlaka cevap verirdi!" deyişinin ardından Hz. Ömer'in dayanamayıp, "yalan söylüyorsun ey Allah düşmanı! Allah seni hüzünlendirecek kadarını senin için sağ bıraktı!" diye cevap verir.⁴⁷

⁴⁵ el-Buharî, a.g.e., I, 100; Müslim, a.g.e., II, 18-19; Ebû Davud, a.g.e., I, 164; Et-Tirmizî, a.g.e., II, 194.

⁴⁶ İbn Hişam, 1936, IV, 302-303; İbn Hişam, 1985, IV, 407.

⁴⁷ el-Buharî, a.g.e., V, 30.

Hendek savaşında müşriklerin en cengaverlerinden Amr b. Abd'ın meydan okumasına, kaynakların aktardığına göre Müslümanlar, başlarına kuş konmuş gibi kımıldamadan susup kaldıkları sırada, Hz. Ali, çıkmak isteyince Hz. peygamber (a.s.), bunu istemez. Hz. Ali üç kez ısrar edince Hz. Peygamber, her seferinde karşı çıkar ve ona "otur, o Amr'dır" der. Hz. Ali: "Amr olursa olsun!" diyerek⁴⁸ ve artık Hz. Peygamber'in izin vermesiyle de çıkıp onu yener. Benî Kureyzâ kuşatmasında, Yahudilerin, Hz. Peygamber'e ve eşlerine çirkin sözlerini duyan Hz. Ali'nin geri dönüp Hz. Peygamber'i karşıladığı ve onun daha ileri gitmesini engellemeye çalışarak: "Yâ Rasulallah! Şu pislerin, kötülerin yakınlarına kadar varman gerekmez!" dediği kaydedilmektedir. Durumu bilen Hz. Peygamber (a.s.), "ne için gerekmez? Sanırım ki, onlardan beni üzecek bir takım sözler işitmişsindir!" diye buyurur.⁴⁹

Hz. Peygamber (a.s.), Müslümanlardan, cömert olmalarını, gerektiğinde Allah ve Rasulü yolunda tasadduk etmelerini öğretirdi. Fakat Uhud savaşına çıkmazdan evvel geçen bir olayda, Ebu Lübabe ile Ensar'dan bir yetim çocuk arasında yemişli bir hurma ağacı üzerinde anlaşmazlık çıkar. Hz. Peygamber (a.s.), Lübabe'yi haklı bulur. Bu karar üzerine çocuk ağlayınca, Hz. Peygamber (a.s.), Lübabe'den, ağacı yetime bağışlamasını ister. Fakat o, yanaşmaz. Hz. Peygamber (a.s.)'in, ona "cennette 70 yemişli bir hurma ağacı var!" demesi de kâr etmez. Allah rızası için, onun yerine bir başka sahabi, çocuğa bağış yapar.⁵⁰

Hz. Peygamber (a.s.)'in olmadığı bir namaz vaktinde, Ebu Bekr, halka namaz kıldırmağa başlar. Biraz sonra Hz. Peygamber gelir ve yerinde durmasını istediği halde Ebu Bekr, yine de geri çekilir. Namazdan sonra Hz. Peygamber (a.s.), "sana emrettiğim halde, orada kalmama mani olan ne idi?" deyince o, "Ebu Kuhafe'nin oğluna Allah Rasulü'nün önünde namaz kılması yakışmaz!" diye cevap verir.⁵¹ Hz. Ebu Bekr, nezaket göstermek pahasına, Hz. Peygamber (a.s.)'in emrini uygulamamıştır.

Hz. Peygamber (a.s.), yeri geldiğinde şaka yapardı. Ama, her halde ölçüyü kaçırabilirler diye Müslümanlara, "arkadaşınla ağız kavgası yapma; ona şaka da yapma, bir söz verip tutmamazlık da etme!" diye buyurduğunu öğreniyoruz! O zaman çevresindekiler, "Ama Yâ Rasulullah! Siz de şaka yapıyorsunuz!" derler. Hz.

⁴⁸ el-Vakidî, a.g.e., II, 470-471; İbn Seyyid, a.g.e., II, 61; Diyarbekri, a.g.e., I, 547; Köksal, a.g.e., XII, 258.

⁴⁹ et-Taberî, 1967, II, 582; İbn Sâd, a.g.e., II, 77.

⁵⁰ el-Vakidî, a.g.e., I, 281; el-Belâzûrî, 1959, I, 324.

⁵¹ el-Buharî, a.g.e., I, 167 (Ezan, 48), II, 69 (Sehv, 9).

Peygamber (a.s.), bunun üzerine, “evet, ben de şaka yaparım; fakat ben, (şaka yaparken bile) sadece hakikati söylerim” der.⁵²

Müslim ile Buhari, Enes’den rivayetle, Hz. Peygamber’in kendisini ve Müslümanları zehirleme teşebbüsünde bulunan bir Yahudi kadına, yumuşak davranmasını olumlu bulmayan Müslümanların, “kadını öldürtmeyecek misin?” dediklerini⁵³ anlatırlar. Hz. Peygamber (a.s.), ‘hayır’ diye cevap verir.* Devamında, Enes’in ‘bu zehirli etin izini Hz. Peygamber (a.s.)’in ağzında hep gördüğünü” de anlatılmaktadır.

Her çeşit hastalığa sabretmek de, İslam ahlakının umdelerinden biridir. Bu konuda, vefat hastalığında çok sıkıntı çeken Hz. Peygamber’e, Hz. Aişe’nin sözü kaynaklarda belirtilmektedir. Onun anlattığına göre, Hz. Peygamber’i, bir ağrı tutmuştu ve bu yüzden o, kıvranıp duruyor, yatağı içinde kah bu tarafa, kah o tarafa dönüyordu. Bunun üzerine Hz. Aişe; “eğer birimiz böyle yapsaydık bize kızacaktın!” der. bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.), “müminlere çok zor ve çetin musibetler verilir ve hiçbir mümin yoktur ki, her hangi bir yerine diken batsın veya onu bir ağrı tutsun da, Yüce Allah onun bir günahını bağışlamasın ve bir derecesini yükseltmesin” diye buyurur.⁵⁴

Ahmed b. Hanbel’in rivayet ettiği bir hadiste, Hz. Peygamber (a.s.)’in Hz. Osman’a gösterdiği haya anlatılır. Hz. Aişe’nin anlattığına göre, Hz. Peygamber (a.s.) iki uyluğu açık olarak otururken, içeri girmek için izin isteyen Hz. Ebu Bekr ve Ömer’e izin verilip, içeri girerlerken Hz. Peygamber’in toplanmadığı, Hz. Osman, izin isteyip girerken, Hz. Peygamber’in elbisesini örtündüğü izlenir. Hz. Aişe, herkes gittikten sonra Hz. Peygamber (a.s.)’e, durumu anlattıktan sonra, “Ebu Bekr ve Ömer izin istediler, onlara izin verdin ve durumunu bozmadın, Osman senden izin isteyince elbiseni örtündün” der. Hz. Peygamber (a.s.) de, “Allah’a andolsun ki, meleklerin kendisinden haya ettikleri bir insandan ben haya etmeyeyim mi?” diye cevap verir.⁵⁵

İslam öncesi geleneğin değişiminde, Hz. Peygamber (a.s.)’in itirazlar gördüğüne de şahit oluyoruz. Geçmişle bağlantısını koparmak istemeyen veya o ahlakı sürdürmek isteyen bazı Müslümanların olduğuna, “at çuvalı” manasına gelen isimlerinin

⁵² et-Tirmizî, a.g.e., IV, 357 (Birr, 57); Yardım, a.g.e., s. 307.

⁵³ Kandehlevî, a.g.e., III, 139.

* Daha sonra bir sahabinin bu yüzden ölmesi sebebiyle kadın idam edilir.

⁵⁴ Kandehlevî, a.g.e., III, 183.

⁵⁵ İbn Hanbel, a.g.e., VI, 62; Kettani, a.g.e., III, 185.

değiştirilmesine itiraz edişleri⁵⁶ veya Hacc yolculuğu esnasında ihtiyaca binaen kendilerine kurbanlık develere binmeleri çeşitli defalar emredildiği halde, cahiliyeden gelen 'kurbanlığa binilmez!' anlayışıyla bunu ilk anlarda uygulamamalarını,⁵⁷ örnek olarak verebileceğiz.

Yeni bir toplum kurulurken, hayatın diğer alanlarında olduğu gibi, İslam ahlakının yerleşme sürecinde de çeşitli itirazların yaşanmış olması gayet doğal bir durumdur. Bütün insanlık tarihi boyunca görülen bir durum var ki, insanların geleneğini, geçmişlerini değiştirmek zor olmuştur. Yirmi iki yıllık vahiyle geçen hayatını, bu değişime harcayan Hz. Peygamber (a.s.), geçmişin yanlışlıklarını düzeltirken itirazlar görmüşse de, yeni bir toplum yaratmadaki becerisi sayesinde, bilim adamlarınca en büyük inkılapçı sayılması boşuna değildir.



⁵⁶ İbn Sâd, a.g.e., I, 292; Köksal, a.g.e., XVI, 54.

⁵⁷ el-Aynî, a.g.e., VIII, 193; el-Buhârî, a.g.e., II, 181,184 (Hacc, 103,112); Erul, a.g.e., s. 142.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUM HAYATIYLA İLGİLİ UYGULAMALARA YAPILAN İTİRAZLAR

İnsanın günlük hayatıyla ilgili yaşadığı her şey, sosyal hayatın içinde sayılır. Ailede, iş hayatında ve her türlü insanî ilişkide, toplumsal düzenlemeler konusunda meydana gelen tavırlar, hareketler de sosyal hayatın konusudur. Bu konularda, Müslümanların Hz. Peygamber (a.s.)'e karşı sergiledikleri bazı tavırları da itiraz olarak ele alacağız. Hz. Peygamber (a.s.)'in Müslümanlara, düşünme ve tartışma konularında hoşgörülü davrandığını daha önce zikrettik. Müslümanlar, anlayamadıkları her şeyi rahatça sorabiliyorlardı. Özellikle Hz. Peygamber (a.s.), tecrübeye dayalı –ziraat, sanat, dokuma ve çeşitli iş kolları konularında¹ “siz dünya işlerini daha iyi bilirsiniz” diyerek hür düşünmeyi ve araştırmayı teşvik etmiştir.²

Bedr harbi sonrasında ele geçirilen esirler için, ashap, çok değişik görüşler ileri sürmüşlerdir. Bu istişarenin sonunda, Hz. Peygamber, Hz. Ebu Bekr'in görüşünü kabul ederek, kurtulmalık verme karşılığında serbest bırakılmalarını, aksi halde cezalandırılmalarını istediği anda, Abdullah b. Mesud'un, “Süheyl b. Beyza, bundan istisna edilmelidir, çünkü ben, onun Müslüman olduğunu söylediğini işittim!” demesine Hz. Peygamber (a.s.) ancak susar. Bu yaptığı iş, Abdullah b. Mesud tarafından pişmanlık ifadeleriyle seslendirilir, ama söz ağızdan çıkmıştır. Bu konuda o, şöyle söylemektedir: “Ben hayatımda öyle bir gün görmedim. O gün, söylemiş olduğum sözden dolayı üzerime gökten taş düşmesinden korktum! Rasulullah, ‘Evet, Süheyl b. Beyza, bundan müstesnadır!’ buyuruncaya kadar, korkup durdum!”³ Bu olay, Hz. Peygamber (a.s.)'in istişareye, insan hak ve hürriyetlerine verdiği önem açısından önemli olmaktadır.

İslam, sosyal hayatın en önemli unsuru olan insanın, her anlamda korunmasına büyük önem verdiği için, insanın canını, dinini, malını-mülkünü, neslini-soyunu, aklını korumak ve yüceltmek için tedbirler almıştır.⁴ Sosyal hayatta, Müslümanların birbirleriyle olan ilişkilerinde dikkat etmeleri gereken hususları, Hz. Peygamber (a.s.), yeri geldiğinde belirtmiştir: “Birbirinize haset etmeyin, pazarlık kızıştırmayın! Birbirinize buğz etmeyin! Birbirinize sırt çevirmeyin! Biriniz diğerinin pazarlığı üzerine satış

¹ Abdullah Özbek, *Bir Eğitimi Olarak Hz. Muhammed*, Konya 1991, s. 181.

² Müslim, a.g.e, Fedail, 141.

³ el-Vakidî, a.g.e., I, 80-81; et-Taberî, 1967, II, 295; Köksal, a.g.e., IX, 173.

⁴ Muhammed Ebû Zehra, *İslam'da Toplum Düzeni* (Çev. Nureddin Demir), İstanbul 1993, s. 91-99.

yapmasın. Ey Allah'ın kullanı! Kardeş olun! Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, ona hakaret etmez, onu yardımsız bırakmaz. Takva insanın kalbindedir. Bir kişiye, Müslüman kardeşini hor görmesi kötülük olarak yeterlidir. Müslümanın her şeyi, kanı, malı ve ırzı Müslümana haramdır!⁵ Hayatın her safhasında Müslümanları yetiştirmek için söylenen bu sözlerle, İslam toplumunda olması muhtemel olumsuzlukların önüne geçilmesinin hedeflendiğini anlamaktayız.

Sosyal hayatta insana verilen değer, sadece Müslümanlar için değildir. Bir Yahudi'nin cenazesi, önünden geçerken Hz. Peygamber (a.s.) ayağa kalkınca, orada bulunan bir Müslüman, itiraz edercesine, "o, Yahudi cenazesidir, ya Rasulullah!" deyince, Hz. peygamber (a.s.), "Allah'ın yarattığı bir nefis değil midir?" diye buyurur.⁶

Müslümanların, sosyal yaşamlarında dinin emir ve yasaklarına sıkı sıkıya bağlı olduklarını kaynaklar aktarmaktadır. Zina yaptığını açıkça söylemeleri ve kendilerine cezanın uygulanmasını istemeleri, bize bunu göstermektedir. Cuheyne kabilesinden bir kadın zinadan hamile kalarak, Hz. Peygamber (a.s.)'e gelir ve durumu anlatır. Hz. Peygamber'in kadının doğurmasından sonra, ona cezayı uygulatmasının ardından namazını da kıldığı rivayet edilmektedir. Bu duruma itiraz eden Hz. Ömer, gelip "onun namazını mı kılıyorsun ey Allah'ın elçisi! Halbuki o, zina etmiş biridir!" deyince, Hz. Peygamber (a.s.)'in, "o öyle bir tövbe etmiş bulunuyor ki, Medine'den yetmiş kişi arasında bölünse, her birisine yeterli pay düşer. Kendini Allah için feda şeklinde gerçekleşen bir tövbeden daha üstününü gördün mü?" dediği nakledilmektedir.⁷ Hz. Peygamber (a.s.)'in, Hz. Ömer'e verdiği cevap, bir Müslümana öğretmeye yönelik bir cevap olmasına rağmen, Hz. Ömer'in tavrının da, Hz. Peygamber (a.s.)'in yaptığı bir uygulamaya itiraz niteliği taşıdığı muhakkaktır. İslam dininin ve peygamberinin amacının hiçbir zaman bir insanı öldürmeyi hedeflemediğinin bir örneğini, yine bir zina itirafından anlamaktayız. Ebu Hureyre'nin anlattığına göre, Hz. Peygamber (a.s.), camideyken Müslümanlardan bir adam gelir ve yüksek sesle, "ey Allah'ın elçisi! Ben zina ettim" der. Hz. Peygamber (a.s.), ondan yüz çevirir. Adam yüz çevirdiği yöne doğru yine gidip, "ey Allah'ın elçisi! Ben zina ettim!" der. Hz. Peygamber (a.s.), yine yüzünü çevirir. Adam bunu, dört kez tekrarlar –Biz bunu, bir Müslümanın hak ve hukuka uygunluk arayışı anlamında, bir itiraz olarak kabul ediyoruz- kendisi aleyhine

⁵ Müslim, a.g.e., III, 1986 (Birr, 32); Ebû Davud, a.g.e., V, 213 (Edeb, 47); Et-Tirmizî, a.g.e., IV, 329 (Birr, 24).

⁶ İzzeddin Belik, *Ayet ve Hadislerle İslami Hayat*, (Çev. V. Akyüz, İ. Cücük, S. Söğüt), İstanbul 1992, I, 241.

⁷ Müslim, a.g.e., II, 1324 (Hudud, 24).

dört kez şahitlikte bulunulunca, Hz. Peygamber (a.s.)'in, onu çağırıp, aklının yerinde olup olmadığını ve evli olup olmadığını sorduğu, en sonunda da recm edilmesi emrini verdiği rivayet edilmektedir.⁸ Buraya kadar olan tespitlerimizle, İslam'da sosyal hayat olgusunun ve bu alanda vuku bulan itirazların varlığını ortaya koymaya çalıştık.

4.1. Aile Konusunda

Nikahı ve yuva kurmayı salık veren ayet ve hadisleri burada zikretmeyeceğiz. Ama İslam'ın bu konuya verdiği önem bellidir. Yüce Allah, insanın tabiatına uygun ve emin bir yol göstererek, nesilleri zayi olmaktan kurtarır ve kadına evlilik müessesesiyle büyük bir değer verir. Ailede her şey, sevgi ve huzuru hedeflemelidir.⁹

Hz. Peygamber (a.s.)'in bir ailede bulunması gereken sevgi örneğini yerine getirirken, yaptığı uygulamalarına bir takım itirazların olduğunu görüyoruz. Torunu, Hz. Hasan'ı severken ve öperken, yanında bulunan birinin, "benim on tane çocuğum var, hiçbirini öpmem!" demesine, Hz. Peygamber (a.s.)'in, "merhamet etmeyene merhamet edilmez!" buyurması,¹⁰ önünde can veren oğlu İbrahim için gözyaşı dökmeye başladığında, "Sen de mi ağlıyorsun Ya Rasulallah! Böyle ağlamaktan, halkı, sen men etmemiş miydin?" sorusuna, "ben ancak, kendisinde bulunmayan hasletleri sayıp dökerek ölü üzerine bağıra bağıra ağlamaktan men etmiştim!" cevabını vermesi,¹¹ gibi bazı örnekleri burada zikredebiliriz. Bir Müslüman ailede bulunması gereken vefa duygusu ve sevginin tezahürü olarak ortaya çıkan yeni bir uygulamaya Müslümanların tepkilerinin olduğunu yüne kaynaklardan öğreniyoruz. Hz. Peygamber (a.s.), Fatıma bint Esed'in kabrine inip, genişletir gibi kabrin köşelerine işaret ettiğinde ve kabrin içine uzandığında, gözyaşının kabre damladığını gören Müslümanların, "Ey Allah'ın elçisi, biz senin buna yapmış olduğun şeyi, başkasına yaptığını görmemiştik!" demelerinin ardından, Hz. Peygamber (a.s.)'in "Ebu Talib'ten sonra, bu kadıncağız kadar bana iyiliği dokunan bir kimse olmamıştır. Ona cennet elbiselerinden giydirilsin diye gömleğimi kefen olarak giydirdim. Kabir hayatı kendisine kolay gelsin diye de kabirde yanına uzandım" diye buyurması,¹² Müslümanlara, sevgi ve sadakatin önemini göstermesi açısından ilgi çekicidir.

⁸ Müslim, a.g.e., II, 1318 (Hudud, 16).

⁹ Rum, 21.

¹⁰ el-Buharî, a.g.e., VII, 75.

¹¹ İbn Sâd, a.g.e., I, 137-138; el-Buharî, a.g.e., II, 85, (Cenâiz, 44-45).

¹² Zehebi, a.g.e., II, 117; Köksal, a.g.e., XI, 136.

Hız. Peygamber (a.s.)'e, eşlerinin çeşitli nedenlerle itiraz ettikleri anlaşılmaktadır. Hız. Peygamber'in, hanımlarından bir ay süresince ayrı yaşamaya yemin ettiğı ve bunu uyguladığı, bu olayın en önemli sebebinin, Hız. Peygamber (a.s.)'in hanımlarının ondan alamayacağı şeyler istemeleri ve bunda ısrar etmeleri olduğı,¹³ anlatılmıştı. Buhari'nin kaydettiğı bir rivayette, Hız. Peygamber (a.s.)'in hanımlarının gruplaştığı anlatılmaktadır.¹⁴ Yine Hız. Peygamber'in eşlerinin birbirlerini kıskandıkları¹⁵ bilinmektedir. Mariye'den doğma oğlu İbrahim'le, Hız. Peygamber'in, Hız. Aişe'ye, "nasıl bana benziyor mu?" demesinin ardından onun, "ben, bir benzerlik göremiyorum!" demesi, "beyazlığında ve semizliğinde de mi benzerlik göremiyorsun?" diye sorulduğunda da, "deve sütüyle beslenmeye kim tabi tutulsa, beyaz ve semizdir!" cevaplarını vermesi,¹⁶ onun kıskançlığını gösteren açık bir delildir diyebiliriz. Hız. Peygamber, Hayber'li Safiye ile evlendiğinde de böyle bir durum göze çarpar. Onu eleştirici bir gözle süzdüğünü gören Hız. Peygamber, Hız. Aişe'ye "onu nasıl bulduğunu" sorduğunda, verdiği cevap, tezimizi kuvvetlendirici niteliktedir. "Onu hiç de iyi bulmadım! Yahudiler arasında yetişmiş bir Yahudi kadınıdır, annelerinin halalarının dertlerini anıp duruyor; fakat ben, senin onu sevdiğini haber aldım. Eğer o zeki olsaydı, bunu kendisi için çok hayırlı bilirdi."¹⁷ Hız. Peygamber'in, hanımlarından bir izlenimi, Hız. Ömer'in hanımı şöyle anlatmaktadır: "(Hız. Ömer'e) Sen, kendine karşılık verilmesinden hoşlanmıyor, beni azarlıyorsun ama, vallahi peygamberin kadınları bile ona karşılık veriyor, söyleniyorlar! Hem onlardan her hangi biri, o gün, geceye kadar kendisinin yanına da uğramıyor", "Hatta senin kızın bile, Rasulullah'a karşılık veriyor, söyleniyor da, o gününü öfkeli geçiriyor."¹⁸

Hız. Peygamber'in, bir gece Hız. Ali ile Fatıma'nın evine gidip, onlara "namaz kılmayacak mısınız?" diye seslenmesine, damadı Hız. Ali'nin verdiği itirazî cevap da kayda değer bir ifadedir: "Ey Allah'ın elçisi! Canlarımız Allah'ın elinde, O bizi diriltmek istediğı zaman diriltir!" Bunu duyan ve buna cevap vermeyen Hız. Peygamber'in, dönüp giderken hem elini dizine vurduğı, hem de, "insan ne kadar da çok cedelcidir! (Kehf suresi, 54)" ayetini okuduğı anlatılmaktadır.¹⁹

¹³ İbn Sâd, a.g.e., VIII, 68-69, 179-185; Savaş, a.g.e., s. 201; el-Buharî, a.g.e., I, 105 (Salât, 31)

¹⁴ el-Buharî, a.g.e., III, 132, (Hibe, 8).

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz., Savaş, a.g.e., s. 198-201.

¹⁶ İbn Sâd, a.g.e., I, 137; Halebî, a.g.e., III, 393; Köksal, a.g.e., XV, 567.

¹⁷ el-Vakidî, a.g.e., II, 709.

¹⁸ el-Buharî, a.g.e., VI, 69, (Tefsiru'l-Kur'an, 2); İbn Hanbel, a.g.e., I, 33; Müslim, a.g.e., II, 1108, 1111, (Talâk, 31,34); et-Tirmizî, a.g.e., V, 421, (Tefsiru'l-Kur'an, 1).

¹⁹ el-Buharî, a.g.e., II, 43 (Teheccüd, 5).

H.z. Peygamber'e evlilik olaylarında da çeşitli itirazların ve tepkilerin olduğunu tespit etmiş bulunuyoruz. H.z. Zeynep'in gerek Zeyd'le evliliğinde ve gerekse H.z. Peygamber'le olan evliliğinde itirazlar olduğu anlatılmaktadır. Zeynep'le evlenmek isteyen Zeyd'in, H.z. Peygamber'den, onun için dünürlük etmesini istemesinin ardından, H.z. Peygamber'in, "yapma! Onun sana geleceğini sanmam. Çünkü o, çok onurludur. Kendisini bu yolda üstün görür!" deyişinin ardından, Zeyd'in yine bunda ısrar ederek; "Yâ Rasulullah! Ona sen söyler ve 'Zeyd bana, insanların en üstünüdür' dersen, kabul eder" demesine, H.z. Peygamber, ancak; "o, çok dilli bir kadındır!" der.²⁰ H.z. Peygamber, Zeynep'e bu durumu açtığında, bu sefer onun, "Yâ Rasulullah! Ben senin halanın kızıyım. Ben ona varmaya razı değilim", "ben, onunla nikahlanmak istemiyorum!" dediği nakledilir. H.z. Peygamber, "hayır, onunla nikahlanacaksınız!" dediğinde Zeynep, "ey Allah'ın Rasulü, kendi kendime oyun mu yapayım?" der. Onlar böyle konuşurken Allah Teala ayetini indirir (Ahzab, 36): "Allah ve Rasulü bir şeye hükmettiği zaman, ne mümin erkekler için ne de mümin kadınlar için artık işlerinde bir seçme hakkı olamaz. Kim de Allah'a ve Rasulü'ne isyan ederse; şüphesiz ki apaçık bir şekilde sapmış olur." Bunun üzerine Zeynep, "Ey Allah'ın Rasulü, benimle nikahlanmak üzere onu sen mi seçtin?" deyince, H.z. Peygamber, "evet" der. O zaman Zeynep, itirazı bırakır ve "öyleyse Allah Rasulü'ne isyan etmem, ben de onu kendime nikahlarım!" der.²¹ Zeynep'in Zeyd'le evliliği iyi gitmez ve boşanırlar. Arap'larda eskiden beri var olan, "evlatlığın hanımıyla evlenilmez" yargısının değişimi, Allah ve Rasulü tarafından uygulamalı olarak gösterilir. H.z. Peygamber'in, bu yargıyı değiştirmesi kolay olmaz. Ahzab suresi 37. Ayet'ten bu olayla ilgili olarak, Müslümanlardan çekindiği anlaşılmaktadır. "Allah'ın açığa vuracağı şeyi de içinde saklıyor, insanlardan korkuyordun. Halbuki en çok Allah'tan korkman gerekirdi."²² Bu evliliği kendi isteğiyle bitiren Zeyd olmuştur. H.z. Peygamber'in dünürlüğünü de kendisi yapar ve Zeynep'e şöyle der: "Ey Zeynep! Seni müjdelerim! Rasulullah (a.s.) beni, kendisi için dünürlük etmek üzere sana gönderdi." Zeynep'in, bu işi hemen kabul etmediğini görüyoruz. Kaynaklar, onun şöyle söylediğini nakletmektedir. "Ben, Rabbime istihare etmedikçe bir şey yapmam!" der ve hemen namaz kılma yerine gider²³ ve şöyle dua eder: "Ey Allah'ım! Rasulün beni istiyor. Layık isem beni ona zevce kıl."²⁴

²⁰ Halebi, a.g.e., II, 411.

²¹ İbn Kesîr, 1988, XII, 6540.

²² y.a.g.e., 1988, XII, 6543.

²³ Nesai, a.g.e., VI, 79, (İstihâre, 26).

²⁴ et-Taberî, 1967, V, 464-465;.

Hz. Peygamber (a.s.), Ümmü Seleme'ye de evlilik teklifi yapar. Ümmü Seleme'nin, çoluk-çocuk sahibi oluşu, kıskanç oluşu ve yaşlı oluşunu sebep göstererek, bu evliliğe itiraz ettiğini, bu itiraz sebeplerini uygun bir şekilde cevaplayan Hz. Peygamber'in, onu ikna ettiğini ve evlendiklerini öğreniyoruz.²⁵ İslam'da nikah gerçekleşmeden önce yapılan mihir uygulamasının, Hz. Peygamber'e bir itiraza sebep olduğunu da görüyoruz. Kızı Esmâ'yı Hz. Peygamber'e verecek olan Numan b. Ebilcevn, Hz. Peygamber'in verdiği mihri beğenmez ve itiraz ederek: "Yâ Rasulullah! Mehrini kısma" der. Buna, Hz. Peygamber'in "ben, ne kadınlarımdan hiç birine bundan üstün, mehir verdim; ne de hiç birine hiçbir kimse, bundan üstün bir mehir verdim" dediğini ve bu itirazı geri çevirdiğini öğreniyoruz.²⁶ Hz. Peygamber'in eşlerinden Hz. Aişe-Hz. Hafsa'nın, Esmâ ile Hz. Peygamber'in evlenmelerini istemediklerini, dolayısıyla bu evliliğin olmaması için çalışmalar yaparak, itirazlarını ortaya koyuşlarını belirtmeden geçemeyeceğiz. İkisi, Esmâ'ya, Hz. Peygamber'in hoşlanmayacağı şeyleri, şundan hoşlanır diye yanlış öğretirler. Evlendikleri gece Esmâ, "Yâ Rasulullah! Senden Allah'a sığınırım!" diye üç kez tekrarlayınca, Hz. Peygamber (a.s.), ona nasihatler edip, onu babasının evine geri gönderir.²⁷ Hz. Peygamber, kızı Fatıma'yı evlendirirken, arkadan konuşmalar şeklinde itirazlara maruz kalmıştır. Hz. Fatıma'ya, Hz. Ebu Bekr ve Ömer talip olduklarında Hz. Peygamber (a.s.) onlara, "Fatıma hakkında zuhur edecek ilahi hükmü bekliyorum!" demişti. Bu sırada, Hz. Peygamber'e olan yakınlığı sebebiyle, akrabaları Hz. Ali'yi, bu konuda harekete geçirirler.²⁸ Bir zaman sonra, Hz. Peygamber (a.s.), kızını Hz. Ali'ye verir. Bu hususta halkın bu işle ilgili olarak konuştukları duyum alınınca, Hz. Peygamber (a.s.)'in, "onu, ben nikahlamadım, Allah nikahladı!" dediği rivayet edilir.²⁹

4.2. Kadın-Erkek İlişkileriyle İlgili

İslam, kadın ve erkek ilişkilerini düzenlemiş ve bu konuyla ilgili hem ayetler ve Hz. Peygamber'in uygulamalarıyla, Müslümanların nasıl davranacaklarını belirtmiştir. Ama ilk zamanlarda, çeşitli şekillerde sözlü ve fiili itirazların olduğunu görüyoruz ve bunu insan huy ve tabiatı için normal karşılıyoruz.

²⁵ İbn Hanbel, a.g.e., IV, 27-28.

²⁶ İbn Sâd, a.g.e., VIII, 143.

²⁷ y.a.g.e., VIII, 144-146.

²⁸ y.a.g.e., VIII, 19.

²⁹ Yakubi, a.g.e., II, 41; Köksal, a.g.e., IX, 257.

Hız. Peygamber'in eşlerinden Ümmü Seleme ile Meymune, Hız. Peygamber'in yanında bulunuyorlarken, içeri İbn Ümmü Mektum girer. Hız. Peygamber (a.s.), "perde arkasına çekiliniz!" diye buyurduğunda onlar, "Yâ Rasulallah! O, âmâ değil midir? Gözleri görmez ve bizi tanımaz!" dediler. Hız. peygamber (a.s.), "siz de âmâ mısınız? O sizi görmüyorsa da, siz onu görüyorsunuz!" diye buyurur.³⁰

Hız. Peygamber, Veda Haccı sayılan son haccında, insanlara dini anlatır ve onların sorularına cevaplar verir. Yanında amcası Abbas'ın oğlu Fadl vardır. Hız. Peygamber (a.s.)'e soru sormaya gelen kadınlara baktığı ve belki 3-4 kez onu bundan men ettiği halde onun yine de bakmaya devam ettiği hadis kaynaklarında anlatılmaktadır. Öyle ki, Hız. Peygamber (a.s.) onun yüzünü veya boynunu her seferinde eliyle çevirmek zorunda kalıyordu. En sonunda Hız. Peygamber (a.s.)'in, "kardeşimin oğlu! Bugün, kişinin, kulağına, gözüne ve diline sahip olup da mağfirete uğrayacağı bir gündür!" dediği nakledilmektedir.³¹

Hız. Peygamber'in eşi Hız. Aişe'nin ablası Esmâ binti Ebu Bekr'in anlattığına göre, o, bir gün başının üzerinde hurma çekirdeği taşıırken Hız. Peygamber (a.s.)'e rastlar. Hız. Peygamber'in yanında ashabından birkaç kişi daha bulunmaktadır. Hız. Peygamber, terkisine bindirmek için Esmâ'yı çağırır ve devesini ıhtırır. Hız. Esmâ, erkeklerle birlikte gitmekten hoşlanmadığından ve eşi Zübeyr b. Avvam'ın kıskanç olduğunu bildiğinden, Hız. Peygamber'in yanına gitmez. Utancını anlayan Hız. Peygamber (a.s.), hayvanını sürüp gider.³²

İslam'da büyük kötülüklerden sayılan ve olmayan bir şeyi olmuş gibi göstererek insanın şeref ve haysiyetiyle oynama anlamını ifade eden iftiraya, öneminden dolayı ceza da verilmektedir. İnanan erkek ve kadınları, yapmadıkları bir şeyden ötürü incitenler, şüphesiz iftira etmiş ve apaçık bir günah yüklenmiş olurlar.³³ İffetli kadınlara zina isnat edip de, sonra dört şahit getirmeyenlere, seksen değnek vurulmasını, ebediyen onların şahitliğinin kabul edilmeyeceğini, onların yoldan çıkmış kimseler olduğunu Yüce Allah, bildirmiştir.³⁴ Hız. Peygamber'in eşi Hız. Aişe'ye atılan iftira ile özdeşleşen bir ifk olayı vardır. Hız. Aişe, Hız. Peygamber ile beraber Müstalikoğulları gazasına çıkmıştı. Gazadan dönüşte konakladığı yerden, ihtiyaç için gittiği zaman

³⁰ İbn Sâd, a.g.e., VIII, 176; Köksal, a.g.e., XII, 23.

³¹ el-Buhârî, a.g.e., II, 218; İbn Hanbel, a.g.e., I, 211-329; Müslim, a.g.e., II, 391; Ebû Davud, a.g.e., II, 186; İbn Mace, a.g.e., II, 1026; Darimi, a.g.e., I, 377.

³² İbn Hanbel, a.g.e., VI, 347; Köksal, a.g.e., XVI, 415.

³³ Ahzab, 58.

³⁴ Nur, 4.

gerdanlığını kaybeder, bunu farkedince, gerdanlığını almak üzere geri döner. Ancak bu sırada, -Hz. Aişe Hevdec'in içindedir- diye topluluk yola koyulur. Böylece Hz. Aişe döndüğünde, ordunun çoktan gitmiş olduğunu farkederek. Bu gazada ordunun artçılığını yapan Safvan b. Muattal es-Sülemi arkada kalan Hz. Aişe ile karşılaşır.³⁵ Bundan sonrasını Hz. Aişe şöyle anlatmaktadır: "O, uyuyan bir insan karaltısı görmüş, bana gelmiş ve beni gördüğünde tanımış. Beni tanıdığı zaman 'innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn' demesiyle (bu ayettir) uyandım. Allah'a yemin olsun ki benimle bir kelime konuşmadı. Nihayet binitini ıhtırdı. Üzerinde benim olduğum biniti çekerek gitti ve nihayet öğle sıralarında, konaklamış olan orduya yetiştik."³⁶ Bundan sonra anlatmaya devam eden Hz. Aişe, Medine'ye gelişinde bir ay hastalandığını, insanların ifk ehlinin sözleri hakkında tahlillerde bulunmuş olduklarını ve bunlardan hiç birini duymadığını, fakat onu şüphelendiren tek şeyin, hastalandığı zaman daha önce Hz. Peygamber'den görmüş olduğu yumuşaklık ve iyiliği görmemiş olduğu, ama bir gün Ümmü Mıstah'ın ifk ehlinin sözlerini (iftiralarını) haber verdiğinde, hastalığının kat kat arttığını anlatmaktadır. Böyle bir durumda, Hz. Peygamber (a.s.)'e, "beni, babamın evine gönder!"³⁷ "Yâ Rasulullah! Ben şimdiye kadar hiç görmediğim cefayı görüyorum!"³⁸ diyerek müsaade istemiş ve ailesinin yanına gitmiştir. Münafıkların olayı yaymalarıyla durum bayağı karışmıştı. Bu iftira karşısında Müslümanların tavrının da ilginç olduğunu anlıyoruz. Nitekim, Yüce Allah, indirdiği Nur suresi 12-13. Ayetlerinde müminleri te'dip ediyor: "Onu işittiğiniz zaman, mümin erkek ve kadınların kendiliklerinden hüsnü zanda bulunup: Bu apaçık bir iftiradır, demeleri, gerekmez miydi? Buna karşı dört şahitle gelmeleri gerekmez miydi? Madem ki onlar şahitleri getiremediler, öyleyse onlar Allah katında yalancıların ta kendileridirler." Buyurur ki: Müminlerin annesine yapılan isnadı işittiğiniz zaman mümin erkek ve kadınların kendiliklerinden hüsnü zanda bulunmaları, bu sözü kendilerine kıyas etmeleri gerekmez miydi? Eğer bu söz onlara yaraşmıyor ise, müminlerin annesi evleviyetle ondan uzak olmalı değil miydi?³⁹ Müslümanların bu konuda kötü bir imtihan verdiklerini, Hz. Peygamber'in, "ailemi itham altına alan insanlar hakkında bana görüş bildirin; Allah'a yemin ederim ki ailemin bir kötülüğünü bilmiyorum!" diye mescidde verdiği hutbe sonrası gelişmelerden anlıyoruz. Bunun üzerinde Sad b. Muaz kalkıp, "Yâ Rasulullah! İzin ver boyunlarınızı vuralım!" dediğinde, Hazrec'den bir adamın da (çeşitli kaynaklarda Sad b. Ubade diye geçiyor), "yalan

³⁵ Sezikli, a.g.e., s. 119.

³⁶ İbn Kesîr, 1988, XI, 5793.

³⁷ y.a.g.e., XI, 5799.

³⁸ İbn Hişam, 1936, III, 311; et-Taberî, 1967, II, 613.

³⁹ İbn Kesîr, 1988, XI, 5804; el-Buharî, a.g.e., V, 59; Müslim, a.g.e., VIII, 117; İbn Hanbel, a.g.e., VI, 197.

söyledin; şayet onlar Evs'ten olsaydı, Allah'a yemin olsun ki, boyunlarının vurulmasını arzu etmezdin!" der. Mescidde, Abdullah b. Übeyy gibi bu iftirayı yayan münafıkları bile sahiplenen Hazrecîler ile Evs'ler arasındaki tartışma neredeyse kavga çıkacak noktaya gelir.⁴⁰ Bu günlerde Hz. Peygamber (a.s.)'in, önde gelen sahabilerden Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Usame b. Zeyd, eşi Zeynep, Ümmü Eymen, Ebu Eyyub El-Ensari'nin görüşlerini aldığı, hepsinin iyi şeyler söylediği nakledilmektedir. Hz. Ali'nin, Hz. Peygamber (a.s.) üzülmeyin diye, "Yâ Rasulullah! Allah sana dünyayı daraltmamıştır, ondan başka kadın çoktur!" deyip, hizmetçi Berire'nin sorgulanmasını dahi tavsiye ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim Berire de sorgulanır, onun da, "sübhanallah! Vallahi ben, Aişe hakkında kuyumcunun halis kırmızı altın parçası hakkındaki bildiğimden başka bir şey bilmiyorum, onda ayıplanacak bir şey görmedim!" dediği de kaynaklarda yer almaktadır.⁴¹ Konuyla ilgili inen ayetle olayın iftira olduğu anlaşılmıştır. Allah'ın, Hz. Aişe'ye Beraatını indirdiği şeklinde müjdelenerek verilen haberden sonra, Hz. Aişe'nin Hz. Peygamber (a.s.)'e hala kızgın olduğu anlaşılmaktadır. Bunu kendisi de ifade etmektedir. Hatta annesi ve babası ona, "kalk yanına var da, Rasulullah'a teşekkür et!" dediklerinde o, "vallahi ben, ne kalkıp onun yanına varırım, ne ona, ne de sizlere teşekkür ederim! Beni ayetiyle kurtaran Allah'a hamd ve şükür ederim!" der.⁴² Hz. Ebu Bekr dahi kızına, "sen bu sözü Rasulullah'a mı söylüyorsun? diye sorar ve onu kınar. Ancak Hz. Aişe bu soruya "evet" diye cevap verir.⁴³

4.3. Hz. Peygamber'in Kullandığı Kelimeler Hakkında

Edebiyatın, şiirin, İslam öncesi ve sonrası Arap yarınmasında önemli olduğu yapılan araştırmalar sayesinde ortaya konmuştur. Hz. Peygamber'in, ashabından şiirle yakından ilgilenmelerini istediği gelen rivayetlerden anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber devrinde, şairliğiyle meşhur olmuş Müslümanlar vardı ki, bunları Hz. Peygamber'in stratejik olarak psikolojik savaşlarda kullandığını biliyoruz. Müslümanların şairleri olarak ünlenenler; Hassan b. Sabit, Abdullah b. Revaha ve Ka'b b. Malik'tir. Hz. peygamber (a.s.), Hassan'ı şiir söylemeye ve müşrikleri hicve teşvik eder, bunun onları kılıçla mağlup etmekten daha üstün ve ağır olduğunu belirtir. Müslümanların, müşriklere karşı bu alanda da başarılı olmasını, şansa bırakmaz. Ebu Ömer b. Abdilber, Ali b. Ebi Talib'e, "bizi hicveden topluluğu, sen de bizim için hicvet" dediğinde, o da, "Nebi (a.s.),

⁴⁰ el-Vakidî, a.g.e., II, 431; İbn Hişam, 1936, III, 313; el-Buharî, a.g.e., VI, 11; Et-Tirmizî, a.g.e., V,332; İbn Kesir, 1988, XI, 5798.

⁴¹ el-Buharî, a.g.e., VI, 7; Müslim, a.g.e., VIII, 115; İbn Hanbel, a.g.e., VI, 196.

⁴² el-Buharî, a.g.e., VI, 13, V, 59; İbn Hanbel, a.g.e., VI, 60; Et-Tirmizî, a.g.e., V, 335.

⁴³ İbn Hanbel, a.g.e., VI, 368.

izin verirse yaparım!" karşılığını verir. Bunun üzerinde onlar "Ey Allah'ın Rasulü, ona izin ver!" derler. Hz. Peygamber (a.s.), "bu hususta istenilen şey Ali'de yoktur (o, bu hususta istenilen durumda değildir)!" buyurur. O, şöyle der: "Rasulullah'a (a.s.) silahlarıyla yardım eden kavmi, dilleriyle ona yardım etmekten alıkoyan nedir?" İbni Sirin şöyle der: "Müşrikleri hicvetmek için Hassan, Ka'b ve Abdullah b. Revaha olmak üzere Ensar'dan üç kişi seçildi."⁴⁴

Söz sanatını ve bir kelime söyleyip arkasından başka bir şeyi kastetmeyi Hz. Peygamber'in de kullandığı anlaşılmaktadır. Huneyn dönüşü, Cirane'de Hz. Peygamber (a.s.) ganimet paylaşımını gerçekleştirmişti. Başkalarına bakarak, az ganimet aldığını iddia edip, bunu şiire döken Abbas b. Mirdas'ın sözleri Hz. Peygamber (a.s.)'e ulaşmıştı. Hz. Peygamber (a.s.), Ebu Bekr'in de bulunduğu bir toplantıda, Abbas'ı çağırıp, "sen şöyle şöyle mi söyledin?" deyince, Hz. Ebu Bekr itiraz eder ve: "Yâ Rasulullah! Bu beyt, senin okuduğun gibi değildir!" der. "Böyle değil de, ya nasıl?" diye soran Hz. Peygamber'e, Hz. Ebu Bekr, doğrusunu şöyle okur: "Benim ganimetimle Ubeyd adındaki atımın ganimetini mi bölüştürdün, Uyeyne ile Akra arasında" der. Hz. Peygamber (a.s.): "İkisi de birdir, önce ha Akra'dan başlamışsın, ha Uyeyne'den, sana ne zararı var!" diye söyleyince, Hz. Ebu Bekr, "Babam anam sana feda olsun! Sen ne şairsin, ne nakîlsin, ne de sana böyle olmak yakışır; şahadet ederim ki, Yüce Allah'ın 'biz ona şiir öğretmedik! Bu ona yakışmaz da (Yasin, 69)' buyurduğu gibisindir"⁴⁵ der. Hz. Peygamber (a.s.), Abbas b. Mirdas için, "götürünüz bunu, kesin dilini!" dediğinde Abbas, kendisinin Bilal tarafından tutulup götürüldüğünü görünce, "Yâ Rasulullah! dilimi mi kesecek? Ey Muhacirler cemaatil Dilimi mi kesecek? Ey Ensar! Dilimi mi kesecek?" diyerek seslenip duruyordu ki, Bilal-i Habeşi kendisine "Rasulullah, ancak, sana elbise giydirip bununla, dilini kesmemi, tutmamı bana emr etti" der ve ona elbiseyle beraber, elli veya yüz kadar deve verildiği rivayet edilir.⁴⁶ Benî Süleym'lerden bir adam gelip, Hz. Ppeygamber'e, "Yâ Rasulullah! Erkek, kadının mehrini uzatabilir, erteleyebilir mi?" diye sorar. Hz. Peygamber de "Naam izâ kâne mülfecen=Evet! Mülfec olduğu zaman!" buyurur. Bununla erkeğin fakir olduğu zaman kadının mehrini uzatıp erteleyebileceğini anlatır. Hz. Ebu Bekr, Arap dil ve edebiyatını çok iyi bilmesine rağmen bu kısa soruyu ve cevabı birden kavrayamaz. Peygamber (a.s.)'e "adam, sana ne dedi? Sen, ona ne söyledin?" diye sorar. Hz. Peygamber (a.s.), bu durumu anlatınca Hz. Ebu Bekr, şöyle söyler: "Ben, Araplar içinde gezip dolaşmış ve onların en fasih dillilerini dinlemiştir.

⁴⁴ Kettani, a.g.e., I, 284.

⁴⁵ el-Vakidî, a.g.e., III, 947; İbn Hişam, 1936, IV, 137; İbn Sâd, a.g.e., IV, 273; Köksal, a.g.e., XV, 502.

⁴⁶ el-Vakidî, a.g.e., III, 947; İbn Sâd, a.g.e., IV, 273.

Fakat, senden daha fasih dillisini dinlemedim!” Hz. Peygamber (a.s.), kendisini Rabb’isinin terbiye ettiğini ve Benî Sa’d içinde yetişmiş olduğunu söyler.⁴⁷ Hz. Peygamber (a.s.)’in dadısı Ümmü Eymen’in anlattığına göre, Hz. Peygamber (a.s.), Hz. Fatıma’yı gerdeğe koyacağı zaman, kendisi gelinceye kadar, Fatıma’nın yanına girmemesini Hz. Ali’ye emretmişti. Hz. peygamber eve geldiği zaman, Ümmü Eymen’e: “Kardeşim burada mı?” diye sorar, Ümmü Eymen de: “Yâ Rasulullah! Senin kardeşin kim?” der. Hz. Peygamber (a.s.)’in, Hz. Ali’yi kastettiği anlaşılınca, o yine, “sen, kızını onunla nikahladığına göre, o senin nasıl kardeşin olur?” der. Hz. Peygamber (a.s.), “evet, o muhakkak böyledir ey Ümmü Eymen!” diye buyurur.⁴⁸

4.4. Günlük Hayatla İlgili Konularda

Gündelik hayatla ilgili olan tüm davranışlar konumuz olabileceği için, bu konuda Hz. Peygamber’den istenen genel ve özel istekler, bu isteklerin istenış biçimi, Hz. Peygamber’in aynı zamanda bir devlet başkanı statüsünde olmasının getirdiği sorumlulukla ilgili olarak yapılan itirazlar, bizim için hep örnek teşkil edecek konulardır. İnsan, her zaman insandır. Onun binlerce yıldır değişmez ihtiyaçları vardır. Dünya fiziki olarak değişebiliyor, ama insanların ihtiyaçları değişmiyor. Giyinme, yeme-içme, sıkıntı ve tehlike karşısında şikayet, hakkını koruma ihtiyacı, vb.

Müslümanların çokça sorular sorup, verilen cevapla yetinmediklerini ve Hz. Peygamber’in verdiği emirlere itaatsizlik sergileyebildiklerini daha önce anlatmıştık. Bunu bir alışma süreci kabul edersek, bu süreçte Hz. Peygamber’in çok zorlandığı ve bazen ilgili hususta o Müslümanı te’dip ettiğini görüyoruz. Şüphe yok ki, böyle durumlar, Hz. Peygamber’i bir çeşit tedbir yöntemlerine sevk etmiş olmalıdır. Aynı zamanda bir eğitici ve öğretici olan Hz. Peygamber’in, insanların çeşitli hallerine göre onlara, anlayacakları dille karşılık verdiği anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber, güncel meselelerle ilgili olarak soru soranlara nasıl davranmış ve nasıl cevap vermiştir? Konumuzla ilgili olarak bunun da aydınlatılması gerekmektedir. Nevevi’nin Şerhu Müslim’i, I, 77-79’dan nakille Kettani, şunları söylemektedir: “Hz. Peygamber soru soranların her birine, kendisi için faydalı ve kendisine özgü gördüğü şeyle cevap vermiştir. Bazen soru soranlardan birinin gururlu olduğunu ve insanlardan uzak durduğunu görerek ona, yemek yedirme ve selamı yaymanın en faziletli amel olduğu cevabını verirdi. Bir diğerrinin eline ve diline az itina gösterdiğini görür, ona da başka bir

⁴⁷ Köksal, a.g.e., XVII, 151.

⁴⁸ İbn Sâd, a.g.e., VIII, 24.

cevap verirdi. Yahut da Rasulullah (a.s.), onlarla ilgili olarak bu hususlarda endişe duyar veya soru sorduklarında her birinin ihtiyacını hissedip ona göre cevap verirdi."⁴⁹

Hiz. Peygamber (a.s.), 'bedene' (büyük baş bir hayvan) süren bir adama, hayvana binmesini söylediğinde adam: "o kurbanlıktır!" demişti. Hiz. Peygamber, yine "ona bin" diye buyurur. Adam yine "o kurbanlıktır!" karşılığını verince, en sonunda Hiz. Peygamber, "yazıklar olsun sana, bin ona" diye buyurur.⁵⁰ O insanın, Hiz. Peygamber'in emrine itirazına sebep, İslam öncesi bir gelenek olarak, kurbanlık hayvana binilmez düşüncesidir. Hiz. peygamber, toplum hayatında gördüğü yanlış düşünce ve davranışları düzeltirken böyle zorlanmaktaydı. İnsanların Hiz. Peygamber'in anlattığı bir konuda anlamsızca, ikinci kez, üçüncü kez soru sormaları da, bir itiraz, bir kusur sayılabilir. Ebu Zerr'in rivayetine göre, Hiz. Peygamber (a.s.), "Kim, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölürse cennete girer" dediğinde Ebu Zerr, "zina etse de, hırsızlık yapsa da mı?" diye sormuş, Hiz. peygamber (a.s.), "zina etse de, hırsızlık yapsa da" diye cevap vermiş. Ebu Zerr, bunu iki kez daha sorunca, Hiz. peygamber (a.s.), her seferinde "evet" dedikten sonra, en sonunda "Ebu Zerr'in burnunu sürtsen del" demiş.⁵¹ Hiz. Peygamber (a.s.), aynı soruyu üstelleyip duran Ebu Zerr'i böylelikle te'dip etmiş oldu diyebiliriz.

Bazı örneklerini daha önce verdiğimiz gibi, Müslümanlar çeşitli sıkıntılarla karşılaştıkları zamanlarda Hiz. Peygamber'e şikayette bulunmuşlardır. Hiz. peygamber (a.s.), Sad. B. Muaz'ın cenazesine yetişmek için öyle hızlı yürümüştü ki, Müslümanlardan bazılarının ayakkabı tasmaları kopmuş, ridaları boyunlarından düşmüş. Bunun üzerine, "Yâ Rasulullah! Hızlı yürümekten yorulduk artık" demişlerdir. Hiz. Peygamber, bunu şöyle açıklamış: "Hanzala'yı yıkamada olduğu gibi, meleklerin bizi geçip Sa'd'ı yıkayabileceklerinden korktum."⁵²

Müslümanların, Hayber gazvesinde ham hurmadan yiyip hastalanmaları sonucunda, Hiz. Peygamber'e şikayette bulunmalarının ardından onları soğuk suyla tedavi etmesi,⁵³ yine Hayber'de Eslem kabilesi Müslümanlarının açlıktan şikayetleri,⁵⁴ Hudeybiye Semud mevkiinde susuz bir vadiye gelişlerine şikayetleri,⁵⁵ kıtlıkta ve aşırı

⁴⁹ Kettani, a.g.e., III, 131.

⁵⁰ el-Buhari, a.g.e., II, 180 (Hac, 103).

⁵¹ el-Buhari, a.g.e., VII, 43 (Libas, 24); Müslim, a.g.e., I, 95 (İman, 154).

⁵² el-Vakidi, a.g.e., II, 526-528; İbn Sâd, a.g.e., III, 428-429; Köksal, a.g.e., XIII, 16.

⁵³ el-Vakidi, a.g.e., II, 646.

⁵⁴ İbn Hişam, 1936, III, 346; et-Taberi, 1967, III, 10; et-Taberi, 1992, V, 673.

⁵⁵ el-Vakidi, a.g.e., II, 587; İbn Hişam, 1936, III, 324; et-Taberi, 1967, II, 625; el-Buhari, III, 178, V, 63.

yağmurda "Allah'a dua et de su versin veya suyu kessin" istekleri,⁵⁶ kaynaklarda geçen zorda ve sıkıntıda yaptıkları itirazlar olarak göze çarpıyor.

Ölüm korkusu ve ölüm hüznü sebebiyle yaşanan itirazî olaylar da kaynaklarda geçmektedir. Hudeybiye yolculuğu sırasında Harrar mevkiine, su getirmek için gidip gelecek bir insanı Hz. Peygamber'in zor bulması ve ancak dördüncü gönderişinde Müslümanların korkuyu yenmeleri,⁵⁷ Hudeybiye'den Mekke'ye elçi olarak seçilen Hz. Ömer'in, "Yâ Rasulullah! Ben hayatım hakkında Kureyş müşriklerinden korkarım" deyip yerine, Mekke'lilerin yanında daha nüfuzlu diye Osman b. Affan'ın teklif edişi,⁵⁸ Hendek savaşında, Hz. Peygamber'in, müşrik saflarına gönderecek Müslüman bulamaması, üç kez emrettiği halde kimsenin ayağa kalkmaması, en sonunda yerde saklanan Huzeyfe'ye, "sen, geceden beri benim sesimi işitmedin mi? Niye kalkmadın?" diye sorması,⁵⁹ Müslümanların ölüm korkusu nedeniyle Hz. Peygamber'in emrine uymamalarına örnek olarak zikredilebilir.

Hudeybiye anlaşması gereği Mekke'lilere teslim edilecek olan Ebu Cendel'in, "Yâ Rasulullah! Ey Müslümanlar cemaati! Siz, bana işkence yapınlar, beni dinimden döndürsünler diye mi müşriklere geri veriyorsunuz?" deyişi de,⁶⁰ konumuz dışında değildir. Mute'de şehit düşen Hz. Cafer için ağlaşan kadınların, Hz. Peygamber'in iki kez susmaları için gönderdiği adamı, üzüntüleri sebebiyle dinlemedikleri de kaynaklarda anlatılmaktadır. Hz. Peygamber'in bu hususta onlara karşı olması ve onları sükunete davet etmesi, bağıra çağıra ağlamalarındandı. Aynı şahsı gönderirken, "onları susturmasını aksi taktirde ağızlarına toprak atmasını" buyurması⁶¹ ölüm hüznünün bile Müslümana yakışır bir şekilde olmasını istemesi nedeniyledir diyebiliriz. Çünkü, aynı şekilde, oğlu İbrahim'in kabri başında gözyaşı dökmesine itiraz edip, "Yâ Rasulullah! Sen de mi ağlıyorsun? Böyle ağlamaktan halkı sen men etmemiş miydin?" dediklerinde, "ben ancak kendinde bulunmayan hasletleri sayıp dökerek, ölü üzerine bağıra bağıra ağlamaktan men ettim!" der.⁶²

Başkalarına sancak verdiği günlerde, Hayber'in fethi gerçekleşmeyince Hz. Peygamber (a.s.), Hayber fethinin yarın Hz. Ali sancaktarlığında gerçekleşeceğini

⁵⁶ el-Buharî, a.g.e., II, 16.

⁵⁷ el-Vakidî, a.g.e., II, 578; Köksal, a.g.e., XIII, 137.

⁵⁸ el-Vakidî, a.g.e., II, 600; İbn Hişam, 1936, III, 329; et-Taberî, 1967, II, 631; İbn Hanbel, a.g.e., IV, 324.

⁵⁹ el-Vakidî, a.g.e., II, 489; İbn Hişam, 1936, III, 243; et-Taberî, 1967, II, 579; İbn Hanbel, a.g.e., V, 392.

⁶⁰ İbn Hişam, 1936, III, 333; et-Taberî, 1967, II, 635; İbn Hanbel, a.g.e., IV, 325.

⁶¹ İbn Hişam, 1936, IV, 23; İbn Hişam, 1985, IV, 31-32; İbn Sâd, a.g.e., IV, 40; el-Buharî, a.g.e., V, 87.

⁶² İbn Sâd, a.g.e., I, 138; el-Buharî, a.g.e., II, 85.

haber verir. Bu sırada Hayber'in tozundan gözleri ağrımakta olan Ali'yi, Hz. Peygamber (a.s.) çağırır ve Hz. Ali şöyle söyler: "Yâ Rasulullah! Görüyorsun ki, ayaklarımın bastığı yeri bile göremeyecek bir haldeyim!" Hz. Peygamber (a.s.), onun ağrıyan gözlerine üfler ve eliyle mesh ettikten sonra gözleri iyileşir.⁶³ Vefat hastalığı sırasında, Hz. Peygamber istemediği halde, ona ilaç içirilir. Hz. Aişe, bu durumu şöyle anlatır: "Peygamber (a.s.), baygın bir halde hasta iken, ağzına ilaç koymaya başlamıştık. O da, bize 'bana ilaç vermeyin' diye işaret etmiş durmuştu. Biz ize, Rasulullah'ın ağzına ilaç akıtılmasını istememesini, hastalar ilaçtan hoşlanmazlar deyip, ilaç vermeye devam etmiştik." Hz. Peygamber (a.s.), kendine geldiği zaman, bunu kendisine kimin yaptığını sorar. Hz. Abbas, bunu Zatü'l-Cenb olmasından korktukları için yaptıklarını söylediğinde, Hz. Peygamber (a.s.), amcası hariç evdeki herkese ceza olsun diye bu ilaçtan içirtir.⁶⁴ İbni İshak'ta geçen bir olayı da burada kaydetmenin uygun olacağı kanaatindeyiz. En-Nadr yaşadığı bir olayı şöyle anlatmaktadır. O, Hz. Peygamber'in çevresinde oturan bir Müslüman grubun yanına oturduğunda Hz. Peygamber (a.s.), hastalıklardan bahisle, "şüphesiz, mümine hastalık geldiği, Allah ona o hastalıktan şifa verdiği zaman, o geçmiş günahları için bir kefare, geleceği için de bir ibret olur. Şüphesiz münafıksa, hasta olup sonra iyileştiği zaman, ailesi tarafından sonra salıverilen ve niçin bağladılar, niçin salıverdiler bilmeyen bir deve gibidir!" diye konuşur. Çevresinde oturmakta olan erkeklerden biri, "hastalanmak nedir? vallahi ben hiç hasta olmadım!" deyince, Hz. Peygamber (a.s.), "yanımızdan ayrıl, sen bizden değilsin!" diye söyler.⁶⁵ Burada, gerçekten iman etmemiş, fakat Müslümanların yanında bulunan bir adamın, Hz. Peygamber'in hastalıklarla ilgili söylediği sözlerle itirazı söz konusudur. İtirazın, Hz. Peygamber'in söylediklerinin tümüne inkar mahiyetinde olması, o kişinin Müslümanlığının tam olmadığına işaret etmektedir.

İnsanın nefsine ve arzusuna tabi oluşunun bir örneğinin, Hz. Peygamber (a.s.) devrinde yaşandığı rivayet edilmektedir. Bu rivayete göre, Müessir b. Gıfare'l-Abdi'ye Hz. Peygamber (a.s.), beş vakit namaz kılmak, Ramazan orucunu tutmak, Ka'be'yi tavaf etmek, gönül hoşnutluğuyla zekatı vermek ve Allah yolunda cihat etmek üzere bey'at ettirerek, ondan Müslümanlık sözü alır. O da, "Yâ Rasulullah! Bunların hepsini yapamam. Mesela zekatı ele alalım. Benim ancak yaşayacak kadar malım ve çocuk var, fazla malım olmadığı için zekat veremem. Cihada gelince, nefsimin buna boyun eğmeyeceğinden korkarım. Dolayısıyla Allah'ın gazabına uğrarım, diye

⁶³ Halebi, a.g.e., II, 735; Köksal, a.g.e., XIV, 164.

⁶⁴ İbn Hişam, 1936, IV, 300-301; İbn Hişam, 1985, IV 405; el-Buharî, a.g.e., VII, 17; İbn Hanbel, a.g.e., VI, 53; Müslim, a.g.e., IV, 1733.

çekiniyorum!” der. Bunun üzerine Hz. Peygamber (a.s.), elini ondan çeker ve: “Cihad yok, sadaka yok, cennete nasıl gireceksin?” der. Bunun üzerine, (söylediklerinden vazgeçen) Müessir, “Yâ Rasulullah! Uzat elini onları yapmak üzere sana bey’at edeyim” der⁶⁶ ve Hz. Peygamber’in istediği Müslümanlığı kabul eder. Müslümanlar için, Cum’a suresi, 11. Ayetin inmesine sebep olan olayda, insanın her zaman ve çağda aynı insan olduğunun bir göstergesi sayılabilir. Cabir b. Abdullah’ın anlattığına göre, Müslümanlar Hz. Peygamber (a.s.) ile birlikte namaz kılmaktayken, Şam’dan yiyecek (buğday) yüklü bir kervan gelir. Herkes ona yönelir. Öyle ki, Hz. Peygamber (a.s.)’in yanında on iki kişiden başka kimse kalmaz. Bunun üzerine ilgili ayet iner: “Bir ticaret ve eğlence gördükleri zaman dağılıp ona gittiler ve seni ayakta bıraktılar. Onlara de ki: ‘Allah’ın yanındaki (sevap), eğlenceden de ticaretten de hayırlıdır. Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır.”⁶⁷

Müslüman kadınların, Hz. Peygamber ve Müslümanlar nezdindeki itibarını ve hak aramalarını gösteren ömeklere kaynaklarda genişçe yer verilmiştir. Esmâ bint Yezid b. Seken el-Ensariyye’nin Hz. Peygamber’in yanına gelip söyledikleri bu konuda güzel bir ömektir. “Ben, ardımdaki Müslüman kadınlar topluluğunun elçisiyim, onlar benim söylediğimi söylüyor ve görüşümü paylaşıyorlar. Allah seni hem erkeklere hem de kadınlara gönderdi. Sana inandık ve itaat ettik. Biz kadınlar topluluğu (evlerde) kapanmış ve kuşatılmış, evlerin temel direkleri, erkeklerin şehvetlerini giderme mahalli ve çocuklarımızın anneleriyiz. Erkekler cemaatlara katılmak ve cenazelere katılmakla (sevapta bize karşı) üstünlük sağladılar. Cihada çıktıklarında da mallarını biz koruyor ve çocuklarını biz yetiştiriyoruz; onların sevaplarına biz de ortak oluyor muyuz?” Hz. Peygamber (a.s.) müslümanlara dönüp, “dinini öğrenmek hususunda soru sormada bu kadının söylediklerinden daha güzelini duydunuz mu?” der. Onlar: “Hayır, ey Allah’ın Rasulü” dediler. Hz. Peygamber, Esmâ’ya şöyle söyler: “Dön ey Esmâ ve ardındaki hanımlara bildir ki sizden birinizin kocasına güzel zevcelik yapması, onun hoşnutluğunu araması ve görüşüne uygun hareket etmesi, sevap bakımından, saydıklarınızın hepsine denktir.” Esmâ Hz. Peygamber’in söylediklerinden sonra, sevincinden tekbir ve tehlil getirerek geri döner.⁶⁸

Hz. Peygamber (a.s.)’in eşlerinde Ümmü Seleme’nin, Dumetü’l-Cendel’de gazvede bulunan Hz. Peygamber’den izin almadan odasına kerpiçten duvar ördürdüğü

⁶⁵ İbn İshak, 1981, s. 293; İbn İshak, 1991, s. 367.

⁶⁶ İbn İshak, 1981, s. 271; İbn İshak, 1991, s. 347

⁶⁷ el-Buhârî, a.g.e., I, 225 (Cum’a, 38).

⁶⁸ Kettani, a.g.e., II, 340.

rivayet edilmektedir. Hz. Peygamber, bundan hoşlanmaz. "Nedir bu bina?" diye sorduğunda, onun "Yâ Rasulallah! Halkın gözlerinden gizlenmeyi, korunmayı arzu ettim ve kerpiçten duvar ördürdüm!" diye savunmasına Hz. Peygamber, şu cevabı verir: "Ey Ümmü Seleme! Hiç şüphesiz Müslümanların mallarının içinde şer bulunanı ve hayırsız olanı yapıya giden, bağlanandır."⁶⁹ Hz. Peygamber'in kızacağı bir hususun ondan habersiz yapılmasını itiraz olarak kabul ettiğimizden rivayete yer verdik.

Müslümanların, bazen Hz. Peygamber'in sözlerine kınıldıkları ve bu manada itiraz yaptıkları da nakledilmektedir. "Beni görmeden bana inanan kardeşlerimi özlüyorum!" diyen Hz. Peygamber'e Hz. Ömer, "Yâ Rasulallah! Biz kardeşlerin değil miyiz?" diye itiraz edince, "hayır, siz ashabımsınız, onlar beni görmedikleri halde bana inanacaklardır!" der. Bu sırada Hz. Ömer, konuyu Hz. Ebu Bekr'e aktarınca, bu sefer Hz. Peygamber, Ebu Bekr'e: "Ey Ebu Bekr! Senin beni sevdiğini duyup da seni seven bir kavmi, sen sevmez misin? Onları Allah da sever!" buyurur.⁷⁰ Hz. Peygamber (a.s.), Uhud şehitleri hakkında çok iyi şeyler söylediğinde ve onların kanlarıyla sarılıp gömüldüklerinde, Hz. Ebu Bekr'in^{yaptığı} duygusal itirazı da aktarmak gerekir: "Yâ Rasulallah! Onlar da bizim gibi Müslüman olan cihad eden kardeşlerimiz değiller mi?" Hz. Peygamber (a.s.), "evet, ama onlar, (sizin gibi) ne ecirlerinden bir şey yemişlerdir, ne de onların benden sonra bir şey yaptıklarını biliyorum!" diye buyurunca, Hz. Ebu Bekr, ağlar ve "Demek biz, senden sonraya kalacak olanlardanız!" der.⁷¹

Hz. Peygamber'in bir Medine'liden satmasını istediği su kaynağını, Medinelî'nin, bundan başka gelirim yok diyerek reddedildiği nakledilmektedir. Muhacirler Medine'ye geldiklerinde, içme suyundan hoşlanmazlar. Benî Gıfar kabilesinden bir adamın, Rume denilen bir su kaynağı olduğu ve ondan bir kırba suyu bir müdde'ye sattığını öğrenen Hz. Peygamber (a.s.), ona varıp: "Onu bize cennette bir su kaynağı karşılığında sat" deyince adamın "Ey Allah'ın Rasulü, benim ve ailemin bundan başka bir şeyi yoktur!" dediği rivayet edilir. Bu haber Hz. Osman'a ulaşınca o kuyuyu 35 bin dirheme satın alarak Müslümanlara vakfeder.⁷²

Hz. Peygamber'in bulunduğu ve bazı şeylere cevaz verdiği bir duruma, Hz. Ebu Bekr'in gelip müdahale etmesini de bir nevi itirazdan sayıyoruz. Buhari ve Müslim'in eserlerinde geçen rivayete göre, Hz. Aişe'nin de bulunduğu bir topluluğun üzerine Hz.

⁶⁹ İbn Sâd, a.g.e., I, 499.

⁷⁰ İbn İshak, 1981, s. 262; İbn İshak, 1991, s. 340.

⁷¹ İbn Hişam, 1936, III, 98; el-Vakidî, a.g.e., I, 310.

⁷² Kettani, a.g.e., II, 318.

Ebu Bekr çıkagelir. O sırada Ensar'ın cariyelerinden ikisi Ensar'ın Buas günü –Evs ve Hazrec kabileleri arasında geçen savaş günü- söyledikleri şarkıları söylüyorlardı. O ikisi şarkıcı olmadıkları halde, Hz. Ebu Bekr müdahale ederek: “Rasulullah'ın evinde şeytan mizmanı (sesi, düdüğü) mı?” der. Hz. Peygamber (a.s.) şöyle buyurur: “Ey Ebu Bekr, her toplumun bir bayramı var, bu da bizim bayramımızdır!”⁷³. Hz. Peygamber'in bulunduğu bir meclise müdahale eden Ebu Bekr, Yaptığı itirazın karşılığında reddedilmiş olur. Kettani, bu olayı şöyle yorumlamaktadır: “Rasulullah (a.s.)'in, batıl üzere olmayacağını bilmesine rağmen Hz. Ebu Bekr'in, Rasulullah'ın hazır bulunup onayladığı bir hususun haram olduğuna inanması muhaldir. Hz. Ebu Bekr, def çalmayı ve şiir söylemeyi ibadet sayılmayan mubahlar cümlesinden kabul etmekle birlikte, nübüvvet huzuruna olan tazimi, risâlet makamına ihtiramı ve bu makamın ihtişamının yüceliğinden dolayı kerim vicdanı onu Hz. Peygamber'in huzurunu oyun (eğlence) görüntüsünden tenzihe yöneltti. Bunu haram olduğu için değil, saygısı dolayısıyla bundan menetti. Hz. Peygamber de, onun bu davranışı hoş karşılamamasını, iki husustan dolayı reddetti. Birincisi şudur: Ümmetine genişlik, yumuşaklık ve bazı durumlarda ferahlık olarak, şeriatinde meşru kılınmış bir şeyin haram olduğunun sanılmaması için. İkincisi: Kalplerinin bazı mubah davranışlarla yatışması ve ibadet vazifelerine daha canlılık duymaları için şâri'in (kanun koyucu) ailesi ve ümmetine karşı güzel ahlak ve gönül genişliği izhar etmesi. Nitekim Hz. Ebu Bekr, “Kur'an mı, şiir mi?” diye sorduğunda, Rasulullah (a.s.), “bir süre bundan, bir süre ondan” buyurmuştu.”⁷⁴

⁷³ el-Buharî, a.g.e., II, 3 (lydeyn, 2); Muslim, a.g.e., I, 607 (lydeyn, 16)

⁷⁴ Kettani, a.g.e., II, 343.

SONUÇ

Müslümanların Hz. Peygamber'e itirazları adlı bir tezin, inanan ve inanmayan insana çağrıştırdığı anlam, her halde farklıdır. Yüzlerce yıldır, dinî ve manevî lider anlamında tabulaştırdıkları insanlara, krallık yönetimlerine bakıldığında, Müslümanların, Hz. Peygamber'e itirazları, onlara göre mümkün gözükmeyecektir. Bazı Müslümanların, İslam'ı hayattan kopuk, bir âyin dini haline getirmeleri ve pasifleştirmelerinin ardından böyle düşünmeleri de onlar adına normaldir.

Günümüz İslam dünyasını oluşturan halkın genelinde, dinin, ilimden uzak bir görünüm arzetmesinin ardında yatan temel sebep, günlük hayat ile dinin her alanda bağdaştırıldığı Hz. Peygamber devri yaşantısından uzak bir hayat geçirmeleridir. Öyle ki, Hz. Peygamber (a.s.), geliştirdiği eğitim ve öğretim sistemiyle, Müslümanları akıllarını kullanmaya, düşünmeye, fikrini açıklamaya, istişare (danışma)'ye öyle alıştırmaktaydı ki, Müslümanlar onun yanında, bu manada çok rahat hareket ediyorlar, itiraz ediyorlar ve hatta (yanlış da olsa) onu kırabiliyorlardı.

Bu konuyu araştırırken gördük ki, 14 asır evvel Müslümanların, Hz. Peygamber'in yanında sergiledikleri serbest düşünce ve tavırlarını, hiçbir cemaat ve yönetim modelinde görebileceğimizi sanmıyoruz. Tabii ki, bunda, Hz. Peygamber'in, insanlığa gönderilen "son örnek peygamber" olmasının önemi de büyük olsa gerek. İnsanlara karşı sabırlı olmasını, bıkmadan onlara doğruyu öğretmesini ve göstermesini Yüce Allah istemekteydi. Müslümanlar tarafından bir itaatsizlik örneğinin sergilendiği Uhud savaşından sonra, Yüce Allah'ın, Hz. Peygamber'i övmesi anlamlıdır ve O şöyle buyurmaktadır: "Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı kalpli olsaydın şüphesiz çevrenden dağılıp giderlerdi. Öyleyse onları bağışla ve yarlıganmalarını dile. İşler hakkında onlarla müşavere et..."¹ "Eğer onlara karşı kaba sözlü ve katı kalpli olsaydın, şüphesiz çevrenden dağılıp giderlerdi. Halbuki Allah onları senin çevrende topladı, onların kalplerini sana ısındırmak için, seni onlara karşı yumuşak davrandırdı. Nitekim, Abdullah b. Amr, Rasulullah'ın niteliklerini daha önceki mukaddes kitaplarda şu şekilde gördüğünü söyler: O, katı ve kaba değildir.

¹ Âl-i İmran, 159; İbn Hişam, 1936, III, 87-88; et-Taberî, 1967, III, 20; et-Taberî, 1992, IV, 390, 400.

Çarşıda pazarda çığırtkanlık yapmaz (bağırp çağırmaz). Kötülüğe kötülükle mukabele etmez. Aksine affeder, müsamahalı davranır.”²

Hız. Peygamber'in sağladığı ortam ve İslam'ın insan hak ve hürriyetine gösterdiği hürriyet sayesinde ki, Müslümanlar diyeceklerini diyebiliyorlardı. İtirazlardan, çok azının Müslümanların imanını tehlikeye atacak cinsten olduğunu söyleyebiliriz. Genelde, Arap insanının, daha önceki devirlerde olduğu gibi fazla otorite tanımaması, kahramanlığının verdiği cesaret, acelecilikleri, Hız. Peygamber'in onlara bir baba şefkati içinde davranması gibi örnekler, itirazların nedeni ile ilgili aklımıza gelen ilk hususlar olmaktadır.

Araştırmamızın sonunda vardığımız kanaatlerden biri, Müslümanlar tarafından Hız. Peygamber'e yöneltilen itirazların devam ettirilmemiş olmasıdır. Çoğu anlıktır ve soru sormadaki kabalıktır. Müslümanlar, anlık itirazlardan sonra bunu devam ettirmiyorlar. Sonradan, Hız. Peygamber'in doğruluğunun onlar tarafından da (o mevzu ile ilgili), anlaşılmasından sonra, yaptıkları itirazlara pişman olduklarını görüyoruz. Belki de ferdi olarak en fazla itiraz edenlerden Hız. Ömer'in Hudeybiye sonrası yaptıkları itirazlarda haksız olduğunu anlamasından sonra ömür boyunca bunun utancını duymuş olduğunu söylemesi, bunun en açık bir örneğidir. Burada Taif örneğini de verebiliriz. Taif, fethedilmeyip de, Hız. Peygamber tarafından dönüş hazırlığının başlatılması istendiğinde, Müslümanlar, "Taif'i feth etmeden nasıl dönüp gideriz?"³ dediler. Ayrıca Hız. Ebu Bekr, Hız. Ömer gibi sahabilere gidip, 'Allah bize buranın fethini nasip edinceye kadar buradan ayrılmayız. Vallahi onlar, şimdiye kadar karşılaştıklarımızdan daha önemsiz ve daha azdırlar!' diye konuşmaya başladılar. Hız. Ömer, onlara daha önceki yaptığı itirazların pişmanlığını yansıtan şu cümleleri sarfedecekti: "Biz, Hudeybiye hadisesini gördük. Hudeybiye'de içime, Allah'tan başkasının bilmediği şüphe girdi. O gün, Rasulullah'a hiç yapmadığım sözlerle başvurdum. Az kalsın ev halkım ve malım mahvolup gidecekti. Onun Allah tarafından yaptığı işte bizim için hayır vardı... Rasulullah'ın yaptığı işlerde hayır vardır. Ben, o işten sonra hiçbir zaman, hiçbir iş hakkında ona dönüp itiraz edemem. Bu iş, Allah'ın işidir. O, Peygamberine, dilediğini vahyeder."⁴ Gerçekten de Hız. Peygamber, gitmemeye direnen Müslümanları bir günlük daha savaşla terbiye eder ve onlar da yola gelirler.

² İbn Kesir, 1988, IV, 1402. İbn Kesir, Âl-i İmran suresi 159. Ayeti tefsir ederken bu nakli yapıyor ki, buna göre Hız. Peygamber, sadece Uhud harbinde yumuşak davranışıyla değil, toplumsal hayatın her alanında insanlara iyi ve güzel davranmakla onları çevresinde topladığını ifade ediyor.

³ el-Vakidî, a.g.e., III, 936; İbn Sâd, a.g.e., II, 159; el-Buharî, a.g.e., V, 102; Müslim, a.g.e., III, 1403.

⁴ el-Vakidî, a.g.e., III, 936.

İslam'ın, kötü cahiliye adetlerini değiştirmesi de, Müslümanların buna zorlandıklarını gösteriyor. Değişen hükümler, eskiden önemli olan kabile asabiyetinin kaldırılması gibi temel nedenler de, onların İslam'ı iyice benimseyinceye kadar bu aykırı düşünce ve eylemlerini devam ettirdiklerini görüyoruz. Daha önceki Mekke aristokrasisine göre, bütün görevler, belli ailelerin elinde iken, İslam'da her türlü işin, ehline verilmesi onlara zor gelmişti. Eskiden bir köle iken, İslam'da önemli isimlerden olan Zeyd'in ve oğlu Üsame'nin ordu komutanlıklarına getirilmelerinde yaşanan itirazlar da, bu gerçeği sergilemektedir.

İtirazların bu çeşit sebepleri olduğu kadar, bizce asıl önemli sebebi, Hz. Peygamber'in yeni bir toplum kurarken Müslümanlara sağladığı hürriyet ortamıdır. Onlar, Hz. Peygamber'in yanında, diktatör bir kralın yanında durulduğu gibi değil, serbest düşüncenin ve açıklama hürriyetinin olduğu, istişare (danışma)'nin her zaman yapıldığı, insan hak ve hürriyetlerine son derece önem verildiği bir ortamda bulunuyorlardı. Bu niteliklere bakarak söyleyebilirsiniz ki, insanoğlunun son merhalede ulaştığı "halk egemenliği" kavramı ve uygulamasına, sınırlı da olsa Hz. Peygamber devrinde geçilmiştir. Aslında Müslümanların yapmış olduğu itirazları bu yönde ele alırsak, Hz. Peygamber'in onlara bu olanağı vermiş olmasını, Hz. Peygamber'in getirmek istediği veya işaret buyurduğu yönetim modeline yorumlamamız yanlış olmasa gerek. O, çağdaşları gibi bir krallık ve diktatörlüğü değil, halkın, yönetime düşünce ve fikirleriyle katıldığı bir modeli seçmiştir. Yüce Allah'ın, "onlarla istişare et!" diye buyurması da buna işaret etmiş olmalıdır. Gerçekten, Hz. Peygamber devri toplumunun, açık ve şeffaf olduğuna kâni geldiğimizi belirtelim. Her şeyiyle ilgilendiği bu toplumdaki, savaş gibi bir zor durumla karşı karşıya kalındığında dahi Hz. Peygamber (a.s.), açık bir şekilde onların bağlılığını duymak istemiştir. Bedr savaşına giderken, tek tek bütün Müslüman grupların motivasyonunu ve bağlılığını ölçmek istemiştir. Onlardan, Mikdâd b. Amr'ın söyledikleri çok önemlidir ki, müslümanların aynı zamanda ne derece sadâkât içinde olduklarını gösteriyor. "Yâ Rasulullah! Biz, İsrailoğulları'nın Hz. Musa'ya dediği gibi 'Git, sen ve Rabb'in, ikiniz onlarla çarpışın, biz burada oturalım!' demeyiz. Fakat deriz ki, 'biz de, sizinle birlikte, sizin yanınızda çarpışırız!'"⁵

Müslümanların, Hz. Peygamber'i, peygamber olarak nasıl düşündükleri de önemlidir. Hz. Peygamber, onlara, kendisinin de bir beşer (insan) olduğunu her zaman söylemiştir. O, mucizevî yönünü değil, insanî yönünü ön plana çıkararak, Müslümanlara

bunu benimsetmiştir. İtirazların bir yönü de budur. Bu nedenle Hz. Peygamber ile Müslümanlar arasındaki ilişkiler, Hz. Peygamber'in insanî yönünün ağır bastığı bir ilişki içinde geçmiştir. Bu nedenle, Hz. Peygamber'in bir beşer, bir peygamber, hakim ve siyasî liderlik anlamında Müslümanlarca benimsendiğinde kuşku yoktur. Özellikle Medine döneminde siyasî ve askerî liderliğinin ön plana çıkmasıyla yaşanan itirazlara, Hz. Peygamber'in şahsından ziyade, dünyevî olan teknik ve becerinin ön plana çıktığı bu konularda oluşunun, onun otoritesini zedelemeyeceği muhakkaktır.⁶ Çünkü o, kendi çağının hükümdarlarından daha itibarlıdır ve kendisine gösterilen hürmet sonsuz olmuştur. Bunu, Hudeybiye'ye müşriklerin temsilcisi olarak gelip, gelmeden önceki yargısıyla, gördükten sonra yargısı yüzde yüz değişen Urve b. Mesud es-Sakafi'nin sözlerinden anlıyoruz. O, Hz. Peygamber'in yanına geldiğinde, peygamberin yanında bulunan insanları, aralarında Mekke ve Medine'li bazı mühim kişiler olmakla beraber, genelde derme-çatma, bir sıkıntı anında başından dağılıp kaçiverecek insanlar olarak gördüğünü söylemesinin ardından, onların arasında bulunduğu bir zaman sonrasında, müşahedeleriyle, yargısının tamamen değiştiğini, Mekke'ye vardığında söylediklerinden anlıyoruz. O, Mekke'li müşriklere şunları söyleyecektir: "Ey Kavmim! Vallahi ben, vaktiyle bir çok hükümdarların huzurlarına elçi olarak çıkmışım. Kayser'in, Kisra'nın, Necaşi'nin huzurlarına elçi olarak çıkmışım. Vallahi ben, Muhammed'in ashabı arasındaki itibarı gibi, kavmi arasında itibarlı olan hiçbir hükümdar görmemişimdir!"⁷

Medine'den uzak Arabistan coğrafyasından gelip Müslüman olan bedevilerin ilginç itiraz ve tavırları da rahmet peygamberine normal gelmiş olmalıdır. Bir de asıl gerçek var ki, o da insanın yaratılışından gelen bazı huylarıdır. Bunlar, insanın her zaman ve her yerde aynı insan olduğunu gösteriyor: İnsan acelecidir, sıkıntıya gelemmez, (ganimet paylaşımında yaşandığı gibi) her zaman ekonomik düşünür, menfaatini ön planda tutar, haksızlığa gelemmez (veya öyle yapıldığını düşünür), alışageldikleri şeyleri kolay kolay terk edemez vb.

Sonuç olarak, Hz. Peygamber'in yaşadığı ve anlattığı İslam, bütün olumsuzluklar üzerine galip gelmiştir. Ama, Hz. Peygamber (a.s.)'e yapılan itirazlar içinde, kalıcı olanı herhalde yönetim ile ilgili olanıdır. Yönetim dahil her şeyin işin ehline verilmesi istendiği halde, gerek Hz. Peygamber'den sonra gelen üç halifenin öldürülmesi örneğini, gerekse de bu gün halen, İslam dünyasının çeşitli krallıklarla

⁵ İbn Hişam, 1936, II, 266-267; İbn Sad, a.g.e., III, 162; el-Buhari, a.g.e., V, 4.

⁶ Böyle bir yorumu, Dr. Bünyamin Erul da yapmaktadır. Bkz. Erul, a.g.e., s. 469.

⁷ İbn Hişam, 1936, III, 327; el-Vakidî, a.g.e., II, 595; el-Buharî, a.g.e., III, 179; İbn Hanbel, a.g.e., IV, 324.

yönetiliyor olmasını, o günden bu güne Müslümanların Hz. Peygamber'e karşı yaptıkları, itaatsizlikler olarak yorumluyoruz. Bir başka gerçek de şudur: On dört asır sonra bugün, dünyanın büyük dinlerinden biri olarak İslam varsa, bunu da, Müslümanların Yüce Allah'a ve Hz. Peygamber (a.s.)'e karşı teslimiyetlerinin ve bağlılıklarının devam ettiğine yorumluyoruz.



KAYNAKÇA

- Afzalur Rahman, (Yayına Hazırlayan), **Siret Ansiklopedisi**, (Çev: Tercüme Kurulu), I-VI, İnkılab Yay., İstanbul 1996.
- Apaydın, Mehmet, **Rasulullah'ın Günlüğü**, İnsan Yay., İstanbul 1995.
- el-Aynî, Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed Bedrüddin, **Umdetü'l-Kari Şerhu Sahihî'l-Buhari**, I-XXV, Beyrut ts.
- el-Belâzurî Ahmed b. Yahya b. Cabir, **Ensâbu'l-Eşrâf**, (Tah: Muhammed Hamidullah), Mısır 1959.
- , **Futuhu'l-Buldân**, Kahire 1932.
- Belik, İzzeddin, **Ayet ve Hadislerle İslamî Hayat**, (Çev. V. Akyüz, İ. Cücük, S. Söğüt), İstanbul 1992.
- el-Buhari, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail b. İbrahim, **Sahih**, I-VIII, Çağrı Yay., İstanbul 1981.
- Canan, İbrahim, **Kütüb-ü Sitte Tercüme ve Şerhi**, Akçağ Yay., I-XVIII, Ankara 1991.
- Çam, Esat, **Siyaset Bilimine Giriş**, Der Yay., İstanbul 1990.
- ed-Darimi, (255/ 869) **Sünen**, I-II, Çağrı Yay., İstanbul 1981.
- ed-Diyarbakrî, Huseyin b. Muhammed b. el-Hasan, **Târihu'l-Hâmis**, Beyrut ts.
- Ebu Davud, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistani, **Sünen**, I-V, Çağrı Yay., İstanbul 1981.
- Ebu Zehra, Muhammed, **İslam'da Toplum Düzeni** (Çev. Nureddin Demir), İstanbul 1993.
- Erul, Bünyamin, **Sahabenin Sünnet Anlayışı**, D. V. Yay., Ankara 1999.
- Fayda, Mustafa, **Halid b. Velid**, İstanbul 1990, *Çağ Yay.*
- el-Halebî, Ali b. Burhanuddin, **İnsanu'l-Uyûn**, I-III, Mısır 1964.
- Halefullah, M. Ahmet, **Hiz. Muhammed ve Karşıt Güçler**, (Çev. İbrahim Aydın), Birleşik Yay., İstanbul 1992.
- Hamidullah, Muhammed, **Hiz. Peygamber'in Savaşları**, (Çev. Salih Tuğ), İstanbul 1991.

- Hamidullah, Muhammed, **İlk İslâm Devleti**, (Çev: İ. S. Sırma), Beyan Yay., İstanbul 1992.
- , **İslam Peygamberi**, (Çev: M. S. Mutlu, Salih Tuğ), İrfan Yay., I-II, İstanbul 1993.
- Hitti, Philip, **Siyasî ve Kültürel İslam Tarihi**, (Çev. Salih Tuğ), I-IV, İstanbul 1995.
- el-İsbehânî, Ebu Nuaym (430/ 1089), **Delâilu'n-Nübüvve**, Haydarâbad 1950/ 1369.
- İbn Abd-i Rabbih, Ahmed b. Muhammed el-Endelûsî, (327/ 939), **el-Ikdü'l-Ferîd** I-VIII, (basım yeri yok), 1954/ 1373.
- İbn Ebi Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed, (235/ 849), **el-Musannaf** I-V, Haydarâbâd, 1386-1390/ 1966-1971.
- İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalani (852/ 1448), **el-İsâbe fî Temyizi's-Sahabe**, I-IV, Kahire 1939.
- İbn Hanbel, Ahmed, **Müsned**, I-VI, Çağrı Yay., İstanbul 1982.
- İbn Hişam Ebu Muhammed Abdülmelik, **es-Siretü'n-Nebeviyye**, I-IV, Beyrut 1355/ 1936.
- , **İslam Tarihi -Siret-i İbni Hişam Tercemesi-**, (Çev: Hasan Ege), I-IV, İstanbul, 1985.
- İbn İshak, Muhammed, (151/ 768), **Sire**, (Tah: Muhammed Hamidullah), Konya 1981.
- , **Siyer**, (Yayına Haz: Muhammed Hamidullah), Akabe Yay., İstanbul 1991.
- İbn Kesir, İmadu'd-Din Ebu'l-Fida İsmail, **Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim**, I-IV, Beyrut 1969.
- , **Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri**, (Çev: Bekir Karlığa, B. Çetiner), I-XVI, Çağrı Yay., İstanbul 1984-1988.
- İbn Manzur, Cemâlüddin Muhammed b. Mukrim, (711/ 1311), **Lisânu'l-Arab**, I-XV, Beyrut 1955/ 1374.
- İbn Sâd, Ebu Abdillâh Muhammed, **et-Tabakâtu'l-Kubrâ**, I-VIII, Beyrut 1968.
- İbn Seyyidi'n-Nas, Fethu'd-Din Ebu'l-Feth Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Abdillâh el-Endelûsî, **Uyûnu'l-Eser fî Funûnî'l-Meğazi ve's-Şemâil ve's-Siyer**, Beyrut ts.
- İbni Mâce, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezir el-Yezid el-Kazvini, **Sünen**, Çağrı Yay., İstanbul 1981.

- İbnü'l-Esir, İzzuddin Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezeri, **el-Kâmil fi't-Tarih**, I-XIII, Beyrut 1965/ 1385.
- _____, **İslam Tarihi**, (Çev. B. Eryarsoy), Bahar Yay., I-XII, İstanbul 1985.
- _____, **Usdu'l-Ğâbe fi Ma'rifeti's-Sahabe**, I-VII, Kahire, 1970/ 1390.
- Kandehlevî, M. Yusuf, **Hayatü's-Sahabe**, (Çev. Ahmed Meylanî), I-IV, Divan Yay., İstanbul 1980.
- Kapani, Münici, **Politika Bilimine Giriş**, A.Ü. Hukuk Fak. Yay., Ankara 1983.
- Kaşif, Seyyide İsmail, **İslam Tarihinin Kaynakları ve Araştırma Metodları**, (Çev. Mehmet Şeker, Rıza Savaş, Ramazan Şimşek), D.E.Ü. İlahiyat Fak. Yay., İzmir 1997.
- Kettânî, Muhammed Abdülhay b. Abdülkebîr, **et-Terâtibu'l-İdariyye**, (Çev. Ahmet Özel), I-III, İz Yay., İstanbul 1990.
- Köksal, M. Asım, **İslam Tarihi**, I-XVIII, Şamil Yay., İstanbul 1987.
- Malik, b. Enes, **el-Muvatta**, I-II, Çağrı Yay., İstanbul 1981.
- Mevdudi, **İslam'da Savaş Hukuku**, (Çev. B. Eryarsoy), Şafak Yay., İstanbul 1992.
- Mütercim Âsım Efendi, (1235/ 1820), **Kâmus Tercümesi**, İstanbul 1305.
- en-Nesai, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, **Sünen**, Çağrı Yay., İstanbul 1981.
- en-Neysabûrî, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccac, **Sahih**, I-III, Çağrı Yay., İstanbul 1981.
- Özbek, Abdullah, **Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed**, Konya 1991.
- Sarı, Mevlüt, **el-Mevârid -Arapça-Türkçe Lügat-**, Bahar Yay., İstanbul 1980.
- Savaş, Rıza, **Hz. Muhammed (a.s.) Devrinde Kadın**, Ravza Yay., İstanbul 1991.
- _____, **Siyer ve Kaynakları**, İzmir 1995.
- Semhudî, Nureddin Ali b. Ahmed, **Vefâu'l-Vefâ**, (Tah: M. Muhyiddin Abdülhamid), I-IV, Beyrut 1971.
- Sezikli, Ahmet, **Hz. Peygamber Devrinde Nifak Hareketleri**, D.V. Yay., Ankara 1997.

- Şemseddin Sâmi (1322/ 1905), **Kâmûs-i Türkî**, Çağrı Yay., İstanbul 1996.
- et-Taberi, Muhammed b. Cerir, **Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'an**, I-XXX, Mısır 1954.
- _____, **Milletler ve Hükümdarlar Tarihi**, (Çev: Z. K. Ugan – A. Temir), M.E.B. Yay., IV-V, İstanbul 1992.
- _____, **Tarihu'l-Umeme ve'l-Mülûk**, (Tah: Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim), I-XI, Beyrut 1967/ 1387.
- et-Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, **Sünen**, I-V, Çağrı Yay., İstanbul 1981.
- Uğur, Mücteba, **Hicri birinci Asırda İslam Toplumu**, Çağrı Yay., İstanbul 1980.
- Umeri, Ekrem Ziya, **Medine Toplumu**, (Çev: Nurettin Yıldız), Risale Yay., İstanbul 1992.
- el-Vakidî, Muhammed b. Ömer, **Kitabu'l-Meğazî**, (Tah: Marsden Jones), I-III, Beyrut 1965-1966.
- Wehmeier, Sally, **Oxford Word Power Dictionary**, Oxford University Press, 1993.
- el-Ya'kubî, Ahmed b. Ebi Ya'kub b. Cafer b. Vehb (292/ 905), **Târihu'l-Ya'kûbî**, I-III, Beyrut 1960/ 1379.
- Yardım, Ali, **Peygamberimizin Şemâili**, Altınoluk Yay., İstanbul 1998.
- Yavuz, A.Fikri, **Kur'an-ı Kerim ve Meâl-i Âlisi**, Fikir Yay., İstanbul 1987.
- Yücel, İrfan, **Peygamberimizin Hayatı**, D. İ. B. Yay., Ankara 1981.
- ez-Zebîdî, Muhyiddin Ebu'l-Feyz es-Seyyid, (1791/ 1205), **Tâcu'l-Arûs**, I-X, Beyrut, (Mısır 1306'dan ofset).
- ez-Zehebî, Şemseddin Muhammed b. Ahmed b. Osman (748/ 1347), **Siyer-u A'lâmi'n-Nübelâ**, I-XXIII, Beyrut 1985/ 1405.
- ez-Zemahşeri, Ebu'l-Kâsım Mahmud b. Ömer, **el-Keşşâf an Hakâiki'l-Tenzil**, I-IV, Beyrut ts.
- ez-Zurkânî, Muhammed b. Abdilbaki, **Şerhu'l-Mevâhibi'l-Leduniyye**, I-IV, Bulak 1291.